

BÁJKY
BIDPAJOVY
akladatel EDUARD VALEČKA,

BÁJKY
BIDPAJOVY.

Předmluva.

Krutě vládl nad Indy v třetím stol. před Kristem král Dabželim. Nestrpěl on žádného odporu proti vůli své.

Vida národ trpěti, odvážil se Bidpaj (Pilpai), učený bramín, králi činiti proto předhůzky a vytýkal jemu skutky, které se nesluší na pána a správce národa. Dabželim rozhorliv se nad touto opovážlivostí, kázal mudrce ukřižovati, pak ale změnil ten trest v doživotní vazbu. Učenníci jeho rozprchli se po vlastech dalekých.

Král sám také toužil po vzdělání se, když potřeboval jednou výkladu o astronomických úkazech, vzpomněl sobě na učeného Bidpaje, jenž v žaláři uvažoval, že ve světě pravda a smělé slovo často škodívá, ale že to předce bude jednou národu jeho prospěšným.

Vypravoval král mudrci, že často nemůže spáti, pak že hlavně dívá se do velebné noci, pozoruje ty

světy nesčíslné, tu nezměrnosť nekonečnou, východ, západ aneb stálosť těles nebeských, a tu prý vidí moc a moudrosť všemírem vládnoucí i cítí, že nechová se on jako ty hvězdy, kteréž na drahách svých šetrně jedna druhé se vyhýbají, ba laskavým světlem svým se hledají. I žádal panovník na mudrci vysvětlení toho všeho a kázal jemu též, aby opakoval ty výčitky, které jednou byly původem hněvu nespravedlivého.

V náhradu za utrpení a příkoří svěřil Dabželim Bidpajovi správu říše či vezírství. Nerad ujal se učený bramín vlády, ale řádně ji vedl. V zemi počalo vzkvétati blaho a štěstí, tak že všickni králové indičtí žádali Dabželima, aby jim byl vrchním pánem.

Na to vyzval panovník Bidpaje, aby sepsal knihu moudrých předpisů jako zrcadlo, jimiž by se měli spravovati nejen knížata ale i ostatní lidé v jednání svém, a aby poučení to bylo zachováno pro potomky.

Bidpaj zavolal opět učenníky své do země a s jedním jen pak v samotě uzavřené pracoval po celý rok, nepřipouštěje nikoho k sobě. Za dobu tu byl bramín moudrý připraven dokonale, aby mohl odpovídati na všecko, nač by panovník jej se tázal.

Tak povstala slavná po celém světě sbírka bájek Bidpajových, po bibli do nejvíce jazyků přeložená. O překladech těch zmíníme se na konci knihy.

Bidpaj přál si, aby kniha jeho pečlivě byla chráněna, aby nešla z Indie ven a jmenovitě aby se ne-

dostala Peršanům do rukou. Tak se ale nestalo, jak vidíme z předcházejícího.

Prof. Wolff, jenž přeložil bájky ty do němčiny r. 1837, diví se, že jsou známy v Německu pouze odborníkům-učencům. U nás vyšly v tomto století v českém zdělání r. 1846 od Fr. Klácela Třebovského v Olomouci, pak 2. díl r. 1850 v Brně. Knihy ty jsou rozebrány, a ptejte se dnes, kdo je zná? —

Nikdo nečekej, že jsou to bájky jednotlivé, různé, jako Ezopovy, Krylova, Lafontaineovy. — Bidpajovy jsou umělecky a přirozeně spojené, jsoutě „filosofií života zobrazenou v půvabném rouchu bájek a parabol".

Ibn Mokaffa, překladatel těchto bájek do arabštiny, žádal od krajanů svých, aby nezůstávali státi při zevnějšku jich, nýbrž aby spíše vyhledávali skrytý mravní úmysl. Teprvé pak kniha ta že užitečnou bude.

E. V.

Rozprávka první.

Král Dabželim pravil takto k Bidpajovi, jenž byl hlavou bramínů: „Mudrče Bidpaji, pověz mi podobenství dvou milenců, jichž přátelství lživý pletkář podrývá, ano až k nenávisti je podněcuje a hořkostí naplňuje srdce jednoho proti druhému.“

Odpověděl na to Bidpaj, jenž byl na všechno připravil dříve slova svá:

Přeblahé jest v srdci lásky chvění,
nebe staví v něm si stánek svůj;
ale pevně ve své víře stůj
příteli! sic ráj tvůj se ti změní.

Viz! pod stromem blahonosné víry
potutelný had ti chystá jed,
nepotřeš-li hlavu zlou mu hned,
zhoubné vychováš si v duši štíry.
Větší hoře duši nezastihne,
jak když z lásky lží se hněv vylíhne.

Otec a synové.

V jedné zemi, nazývající se Deshavend, přebýval starý muž, jenž měl tři syny. Když tito dospěli, promrhali brzy jmění svého otce, jelikož žádné živnosti se neujali, aby něčeho získali. I řekl k nim stařeček, znamenaje, že blíží se konec života jeho:

„Nezanechám po sobě tolik jmění, abyste mohli vésti život dle libosti, a kdyby tak i býti mohlo, nemělo by věru býti; neboť člověk má býti živ, ne jak libo

pro tuto chvíli, nýbrž jak dobře jest na věky. Nemohouce naplniti truhly své zlatem a stříbrem, jehož nemám, naplňte paměť radou mou a učení mé vštipte hluboko v srdce svá. Trojí jest věc, po které sahá člověk moudrý, a čtvero je cest, po kterých toho docházívá."

I řekli synové jeho: „Jmenuj nám tyto věci a cesty".

Otec pak jmenoval je, řka:

„První věc, o kterou se má moudrý vynasnažiti, jest, míti dostatečné prostředky ku klidnému, volnému žití, čestné postavení v lidské společnosti a konečně poklady, které může člověk vzíti s sebou na věčnosť. A ty čtyry cesty jsou: vyzískání svého jmění poctivým způsobem, umět vládnouti tím jměním, že je ukládá k užitku a aby jmění toho, jak ku vlastnímu prospěchu, tak také ku blahu a vděku jiných užil, začež jemu veliká odměna na věčnosti dána bude. Kdo není pilný, ničemu se nenaučí a nic nevydělá; kdoby ale vydělal a neuměl dle patřičné míry užívati mohovitosti své, tomu by bylo lépe, aby nebyl zakusil dostatku; nespravedlivý nemůže býti vážen v obci a bezsrdečný milován od manželky, dětí a sousedů svých."

Přívětivost dál pěšáka vede,
než-li čtyřmi urputník ujede.

Bedlivě poslouchali synové otce svého i rosili vláhou moudrosti jeho pučící úmysly v srdcích svých; i řekl nejmladší:

„Otče, jelikož jsi o přívětivosti nám pověděl přísloví pěkné, přemítej v pokladu duše své, zdali i pro ostatní tři cnosti nenajdeš podobně slov památných."

Prosili jej též oba starší, a otec pochváliv zvědavost jejich, jež jest pilností neustalé duše, pravil takto:

„Obraz pilnosti vidíme v každém potoku, jenž vždy dále teče a mrze se bublá, když kameny položivše se mu v cestu zastavují ho; a tedy dobře praví se:

Voda, která k moři nepospíchá,
líná buďto hnije, neb vysýchá.

Držeti pak ve všem míry, učí nás všechno kolem nás; neboť jen přiměřením k jinému všemu žije všechno, a vesměrnost jest vazba veškerosti; proto v přírodě jedno drží váhu druhému a zle bývá, když jedno převažuje; voda, povětří, oheň, země jen urovnáním mezi sebou trvají; tak jest i tělo naše zdrávo, když se žádný úd pyšně nevypíná, náš rozum zdráv jest, když myšlénky všechny shodují se každá v míře své, a mravnost jest, když nestane se žádná žádost výhradní panovnicí nad ostatními, totiž náruživostí; obec pak tenkráte dobře jest spořádaná, když jest jako tělo zdravé, vesměrnost všech údův, každý úd činí, co mu jest vyměřeno a každému nechává a uděluje, co mu náleží; a takové chování vesměrné, takovou srovnanlivost jmenujeme spravedlnost, která tedy v pravdě jiná není, než mírnost v obci. Pamatujte sobě tedy:

Cokoli je kde přílišné,
marné, hloupé jest, neb hříšné.

Pamatovali to sobě synové a jednali dle toho i plnili takto vůli otcovu, že ji učinili svou, přesvědčeni jsouce, že jalové jest, věděti a nečiniti; i stali se počestnými, blaženými občany v národu svém.

Jednou vydal se nejstarší na cestu do země vzdálené, aby, jak se praví, zkusil svět a rozmnožil vědomosti své; neboť věděl, že zakrnělé ostává tělo člověka toho, jenž z úzkého bytu nevychází na povětří a na světlo, a zakrsalý že bývá rozum, jenž nesahá do dějů, mravů, obyčejů, zprávy národů a církví cizích; neb praví přísloví:

Ohlédni se po světě, můj synku,
bys nechválil jenom svou pecínku.

Když přišel nazpátek, vypravoval bratrům a sousedům svým, co viděl, slyšel a vystál; i divili se všichni, že byv v tolikerém nebezpečí domů se šťastně navrátil. On však řekl jim:

„Čemu se divíte? Staloť se jen, co Bůh nade mnou usoudil.“

Darmo ten ubíhá,
koho osud stíhá.

Muž, vyhýbající se smrti.

Vím příklad o jednom muži, který, jda pustým lesem, bál se lvů, jež tenkráte tu cestu činili nebezpečnou; avšak neuviděl lva žádného, ale vlka litého, jenž zdaleka se po něm hnal. Nevěda, jak uchrániti se, skočil do řeky, by dostal se na onu stranu; poněvadž ale neuměl plavati, již již měl utonouti, an v tom lidé, spatřivše ho, jej vytáhli. Šel tedy s těmi lidmi, brzo však poznal, že jsou loupežníci, a že rozmlouvají, jak a kde by ho zabili. I použiv příležitého místa a času, prchnul a schoval se za jednu zeď; když ale tu skrčený seděl, zavál vítr a shodil mu cihlu na hlavu, a tak zabit jest muž, jenž vyváznuv z nebezpečí mnohých právě tu chvíli padl v náruč smrti, když myslil, že jí ušel.“

Král Dabželim slyše toto, pravil:

„Mudrče Bidpaji! líbí se mi, co vypravuješ, neboť vplítáš pěkně v řeč svou průpovídky moudré; ale nevidím, kterak přijdeš k výkladu podobenství žádaného.“

Bidpaj však odpověděl: „Měj ztrpení, králi milostivý, že já vida na cestě k povídce žádané drahé klenoty, se shýbám, a pro sbírku národní je sbíraje zastavuji se; také mám za to, že rozprávka jest jako procházka; procházíme se, nejen přímou cestou k jistému cíli, ale i na bok chodíce.“

Lev na poušti.

„Rač slyšeti dále, co náleží k podobenství našemu, neb i to vypravuje onen starší bratr sousedům svým, a sice o jednom býku, který zatoulal se od stáda svého až do pouště, v které panoval lev nad veškerou zvěří čtvernohou. Lev tento býval velmi svéhlavý a nešetře práva nižádného, prokazoval dle okamžité libosti své jednomu milosti, druhému činil křivdu, jak kde a kdy, a proto měl mnoho na svědomí svém; ale i toto svědomí ukonoušeli lichotníci, jež se na dvoře jeho u velkém počtu scházívali, by plazíce se před velmocným lvem tím hrději zase mohli vypínati se nad jinými slabšími a křivditi jim, neobávajíce se trestu, neboť

Ten, kdo hrubší pazour líže,
slabší zas v přepychu hryže.

Proto vedlo se dobře vlkům, tygrům, medvědům, levhardům, onzám, ano i liškám a jezovcům, jižto, nemajíce sice pazourů silných, chytrostí potutelnou sobě vážnosti dobyli; vždyť zvířata velká používala často rozumku těchto menších, vědouce, že

Snadněj někdy rozumek prodlabe,
co násilím pazour neproškrabe.

Ale byť i měl ukrutník moc sebe větší a svědomí uchlácholené, přece vždy více bývá ve strachu, nežli člověk slabý avšak poctivý, který jen má bázeň před Bohem, a to ne jakoby bál se hněvu božího, ale aby neurazil jej hříchem.

Láskou a ne bázní trestu
volí dobrý pravou cestu.

Lev však tento, ač neměl ničeho se co báti, vždy cítil jakousi tíseň v srdci a neprocházel se nikdy důvěrně po království svém, ale vždy se ohlížel a lekal každého šustu neobyčejného, všude vida zradu; takovými pak důminkami zaváděn býval k novým křivdám a ukrutnostem, jež byly opět novým přívažkem tísně svědomí.

Zlý strom zlé ovoce rodí,
hloub a hloub bludička v bahno vodí.

Tento lev jednou zamyšlený hluboce hověl sobě na zeleném koberci paloukovém před bytem svým; v tom zaslechl z daleka hrubé řvaní, jakéž ještě nikdy nebylo proniklo uši jeho; i trhnul sebou, cítě, že to musí býti velemožné hovado, jehož hrdlo může vydati zvuk takový. I napnul smysly své, aby se přesvědčil, zdali dobře slyšel, a řvaní opakovalo se vícekráte blíže a mocněji. Byltě to Mujaba, jenž řval; tak totiž jmenoval se zatoulalý býk, jemuž zastesklo se na poušti vzdálenému od milého stáda svého. Lev ale neznav býka dříve, ani mocnosť hlasu jeho, velmi se lekl a ucouvnul v hrad svůj, a netroufaje si vycházeti, dával si donášeti pokrmy a jiné potřeby od

poddaných svých; velká však tesknota jevila se v tváři jeho, aniž věděli dvořané, odkud by změna ta pocházela, co by původem bylo zármutku pánova. Činilo jim to mysl nepokojnou; neboť přísné vzezření a zamyšlenost páně znamenává obyčejně nastávající změnu v milosti a takořka novou čtvrť na obzoru dvorském; a komu při starém pořádku se dobře vede, ten se změny bojí. Zvláště Lišákovi*) vrtalo to mozkem, nebo on prohnaný zchytralec rád by všechno byl věděl, aby uměl chovati se dle okolnosti, pravě v srdci svém:

Plavec hledí, odkud vítr duje,
pak dle toho plachty roztahuje.

I řekl k jezevci vyhledav jej:

„Bratře, co pak asi leží lvovi tak těžce na srdci, že zatemnilo se smutkem oko jeho a že nevychází z hradu svého; nezdá se ti to býti podezřelé?"

Odpověděl na to opatrný jezevec:

„Co tobě po tom, co se u dvoru děje; vždyť nám zvířátkům malým nepřisluší nahlížeti do tajemství králových:

Všem se dobře v obci vede,
každý-li svou koudel přede.

My, kteří u dvora králova jsme, musíme činiti to, co on miluje, a nevšímati se, čeho on nenávidí; my nejsme lidé vysokých hodností, kteří s králi obcují a do

*) Bidpaj užívá tu dvou šakalů, jménem Calila a Dimna, dle kterých také bájky tyto název vzaly. Překladatel do češtiny Fr. Třebovský (Klácel) uvádí tu Lišáka a jezevce.

jich záležitostí dívati se smí. Naše pak jest úloha, věrně sloužiti a nestarati se o jiné, zvláště ~~z toho~~ nemáme rozumu. Jsouce jen sprosťáčkové, neumíme zacházeti s pány velkými, i věz:

Ten zbytečné na se břímě bere,
kdo se rád v cizí tajemství dere.
Zvláště co se politiky týká,
mnohý že v ní přebral, hořce pyká.

Tomu, kdo ve věcech, po nichž mu nic není, mluviti neb jednati si dovoluje, stane se jako se stalo opici od tesaře."

Opice a tesař.

„Jak že pravíš? co měla opice s tesařem?" ptal se Lišák.

Jezevec pak vypravoval takto:

„Jistý opičák vida tesaře, an sedě na kládě jako na koni, rozštipoval ji dvojím klínem, divil se tomu, a sotva že tesař za jinou prací byl odešel, přikradl se ke kládě a dal se do práce, která nepřináležela jemu. Sedna totiž na kládu, vytahoval přední klín, na zadní se opíraje, i opřev se vyviklal tento klín, a kláda přivřela jej na místě nejcitlivějším, tak že padl do mdloby. Přijda tesař a vida opici v bídném stavu, nelitoval ji, ale notný jí dav výprask, propustil ji zmalomocněnou a zahanbenou, řka:

Každá opice chce mistrem býti,
protože jak člověk ruce má;
nestačí však lidská podoba,
potřebí též mozek lidský míti.

Ctižádost.

Odpověděl Lišák:

„Co jsi mi pravil, uznávám ovšem za pravdivé, ale ne veskrz; vtírati se v úřad, jejž bych neuměl zastávati, považuji za věc marnou a hříšnou; ale viz, jezevče, že mužovi, jenž cítí v srdci povolání, povýšenu býti k slávě, není dáno, by trávil život svůj v soukromosti a sprostotě, nýbrž blíže k trůnu nutká osten ctižádosti a zove korouhev slávy.

Ne každý, který ku králům se blíži, činí to proto, jen aby naplnil břicho své, nýbrž také proto, aby svého přítele potěšil a nepřítele potlačil.

Jarý kel prolomí jemnou kůru,
světlá duše plápolá vždy vzhůru.

Žabinec po zemi plazí se, ale cedr k nebi vypíná hlavu svou; posed, chmel, vinná réva vinou se kolem tyčky do výšky, protože nemohou postaviti se o sobě, jsouce útlejšího stébla, ale přece žádostivé slávy a světla. Lidé, kteří bez mužné snahy spokojují se s málem a skrovnem, oni podobni jsou psu, jenž raduje se našed holou kost. Lidé vyznamenaní a stateční neuspokojí se s málem, ale snaží se stále dosáhnouti toho, čeho se cítí hodnými. Jako lev pustí zajíce, vida velblouda, kořisť svou; a nevezme chytrý a pyšný slon pokrmu od pána, leč kdy pohladí jej. Sprosťák vším spokojí se, ale vysoký duch nepřeje nikdy odpočinutí sobě, neboť

Z údolí se úzký svět otvírá,
s hory nekonečný se prostírá.

Sprostý život uvadne jako kvítko polní, a vítr rozvěje památku jeho, ale z cedru, dubu, lípy utesají se

trámy, ježto drží chrámy a paláce na tisíce let. Kdo vyznamenává se, jsa postaven na obdiv národu svému, nesmrtelnou pozůstaví po sobě památku, byť i byl počet dnův jeho malý.

Kdo jen v rozkoších soukromých žije,
ten jsa v tváři červený již hnije;
kdo však v národ snanu svou vetkává,
s národem se věčně zelenává.

Každý má své povolání.

Jezevec odpověděl Lišákovi takto:

„Rozuměl jsem slovům tvým; ale zdaliž to, co jsi pravil, též i na nás se vztahuje? Neboť rozvážiti sluší, co praví přísloví:

To co pro Vášu se hodí,
Vašíčkovi třeba škodí.

Ačkoli má každý tvor svou hodnost, a i my nejposlednější nejsme v pořádku tohoto světa; přece se mi zdá, že chceš více, než-li přináleží tobě; ty jsi liška a já jezevec; nuže, můžeme-li se jeden neb druhý státi vlkem neb medvědem, kdybychom i sebe více o to usilovali? vezmouce třeba na sebe oděv jednoho neb druhého, pod oděvem přece jen ostaneme tím, co jsme:

Značil každého Bůh při porodu;
Boží vínek bedlivě rozvaž,
čím být musíš, změnit ve svobodu
v životě se vynasnaž.

My jsme sice zvířata jen sprostá, ale buďme spokojená s osudem svým a chvalme za to Pána Boha; neboť

musí býti všechno na světě, tedy i liška a jezevec, a jest jednostejné, jsme-li to neb ono; aniž zasluhujeme býti něčím jiným; my jsme my, co chceme víc? to jest spravedlivý osud náš."

I chtěl jezevec tuto myšlénku ještě obšírněji vykládati, ale Lišák vytrhl jej, řka:

Často osudem zoveme plaše,
co je vskutku dílo naše.

Smělost.

„Viz bratře jezevče, že hodnosti řídí se dle smělosti. Kdo jest mysli zmužilé, ten pozdvihne se z prachu u výsost; choulostivý ale a lenivý ostane při zemi, a byl-li rodem povýšen, neudrží se na hoře, ale skotoulí se dolů, jako nepodepřený kámen, nemající vlády. Proč by nelítal, kdo umí dostatečná sobě udělati křídla? Opovržení byl by zajisté hoden orel, jenž by jako schlíplá husa domácí chtěl ploužiti se po blátě, aneb místo co by sedal na skále v sousedstvu oblaků, v hnoji by se hrabal jako zotročilá slepice. I housence malé zprotiví se po břichu se plaziti, proto upřádá si přes zimu křídla k výletu skvělému.

Co je k čemu, vzhůru touží,
po čem nic, v prachu se plouží.

Když pak povýšil se ten a onen, proč by se nepovýšil i Lišák?"

Ale ptal se jej jezevec:

„Jak to začneš, a ku konci dovedeš? pomni příteli, že

Mnohý smělou hlavu sráží,
když se přes moc opováží.

Lišák však odpověděl:

„Dobře pravíš zajisté, ale i to přísloví jest pravdivé:“

Kdo nešoustá, neuhladí,
nevyhrá nic, kdo nesadí.

Osměliti se musí, odvážiti se, kdo chce proslouti, zadarmo sláva věnců nerozdává.

Nikam nedosáhne
ten, kdo ruky nenatáhne.

Dle smělosti Pán Bůh nás pořádá,
dle smělosti s námi svět nakládá.

Zjevnost zásluh.

Proto abych nemusel činiti sobě někdy výčitky, že jsem zanedbal příležitosti nějaké, chci se odebrati blíž ku dvoru královskému a k trůnu, abych byl po ruce a na očích, kdyby král chtěl použíti služby mé; snad že by se mi poštěstilo povýšenu býti. Kdo skrytě jen a jako po tmě dobře činí, nesmí horšiti se, když o něm žádný neví, ano i cnosti samé a ctihodnosti její jest na škodu takováto pokoutnost.

Pravdivá se zásluha má skvíti,
by ode všech mohla ctěna býti.

Vrtě hlavou ptal se jezevec:

„Jak ale dovedeš sloužiti králi, nejsa zběhlý v službě panské, an jsi nikdy neobcoval s pány?“

Načež řekl mu Lišák pyšně:

Do obratné liščí hlavy
každá umělost se vpraví.

Vždyť pak každý i ten největší mistr začíná abecedou; nezáleží na vyjití, ale na dojití, a zdá se, že i ducha dědíme; štěně od dobře zvedené feny snadněji se naučí všemu, než ona sama; z mé rodiny pak je jich již mnoho, jenžto jsou v rozličných službách panských, a pověstná jest obratnost politická rodu našeho.

Není každý na svém místě.

Jezevec však namítal takto:

„Bylo by k přání, aby každý byl postaven na tom místě, pro kteréž se nejlépe hodí; ale bohužel nebývá to tak:

Kapr chce být kazatelem,
svinka pradlenou,
beran a hejl badatelem,
sova švadlenou.

Kozel s fenou ve panenském stavu
žijí bujně v plné svévoli,
tchoř je mistr společenských mravů,
osel může prý být čímkoli.

Kníže nevybírá ni na místa čestná z těch nejdovednějších dvořeninů svých, nýbrž zřetel má hlavně na ty, kteří jsou mu nejbližší, aneb s ním nějak spojeni jsou.

An jen každý na své hledí,
sprosťák cizí v koutku sedí.

Lišák odpověděl:

„Také jsem si to předkládal, ale vždy mi něco pravilo v srdci: zkus to, různé štěstí vládne světem, snad se i na tebe usměje.“

Jen kdo důvěru má v sebe,
tomu požehnává nebe.

Povídá se také, že nikdo neudrží se na dvoře knížete, kdo nedovede odložiti stud, neprávi snášeti, zlost utajovati a ke všem přívětivým býti. Ten, který to vše ale dovede, že dosáhne jistotně svého účele.

Život podobá se takměř hustému lesu; hleď každý, kudy se dostaneš z něho na zelený palouk.

Na půl cesty naproti jde štěstí,
půlku druhou každý sám ať klestí.

Pročež ať se mi povede jakkoli, na pevném kořenu vůle vyrostl úmysl můj, bych šel ku dvoru královskému a stal se cestou kteroukoli velkým pánem.“

I ptal se jezevec.

„Kterou cestou doufáš nejspíše dojíti cíle svého?“

Lišák pak mu pravil:

„Podaří-li se mi, dostati se u dvora v službu, budu především zkoumati povahu královu, jeho sílu i slabosti, abych poznal, kudy se vchází v srdce jeho, a ty cesty dobře si budu pamatovati, bych mluvil a činil vždy tak, jak se mu bude líbiti, a v ničem neodpíral jemu.

Každý své zrcadlo v jiném hledá,
a co nezná na to pozor nedá.

Služebník chytrý a způsobilý v řeči své chová se jako malíř, který na stěnu rovnou maluje věci podoby

prohloublé, vypuklé, neb okrouhlé, a každý má za to, že jsou takové, kdežto přece stěna jest rovná.

Odpověděl jezevec:

„Věř mi, Lišáku, že při vší tvé moudrosti strach mám o tebe; nebo slýchal jsem od moudrých, že troji věc jest, v kterou se mnohý pouští, ale nemnohý z ní bez úrazu vyvázne, totiž: když se s velmožným spolčí, ženským tajemství svěří a na zkoušku jedu pije. Přirovnávali též mudrcové dvůr sultánův hoře nepřístupné, na níž rozkošné zraje ovoce, koření roste velmi dobré a kamení nachází se předrahé, na níž ale přebývají lvi, tygrové, vlci a hrozní drakové, tak že jest větší nebezpečí, dlíti na ní, nežli na ni vylézti.

Lišák ale na to řekl: „Uvidíme.“

> **Po hvězdnaté smělých duchů dráze**
> **nechodívá nikdo bez nesnáze.**

Rozžehnav se s jezevcem odešel ku králi lvovi, a pokořil se mu, jak se mu zdálo býti nejslušněji.

Lev ale pokynuv jednomu z komorníků svých, ptal se:

„Kdo jest muž tento?“

Komorník řekl: „Ten a ten, syn toho a toho.“

Lev čině, jako by se byl na něco upamatoval, pravil: „Zdá se mi, že jsem znal otce jeho,“ a tázal se ho:

„Kde se zdržuješ synu?“

Lišák pak odpověděl:

„Nejmilostivější králi! já obcházím dvůr královský, doufaje, že se mi udá příležitosť, býti po vůli milosti královské službou a rozumem svým nebo potřeb jest

mnoho při dvoře, a časem může i ten nejsprostší v něčem dobře posloužiti."

Tříska sama málo sic zahřívá,
ale k podpálení dobrá bývá.

Zalíbiloť se chování a úlisná řeč Lišákova lvovi, i řekl k dvořanu stojícímu po boku:

„Ten muž má rozum jasný, vůli dobrou a duši ohnivou; oheň však jazýčkem svým nelíza prach, ale do výšky plápolá; chci aby se mu vykázala služba, v které by se mohl vyznamenati; nebo poddaní přicházejí ku dvoru mému, by mi okázali, co umí; já ale zvláště dvojí služby mám zapotřebí, pro válku totiž a pro čas pokoje; mnoho však rádců mnohou věc více zaplétá, než rozplétá; jedna hlava moudrá více vymyslí, než sto hloupých, jako nezpomůže tomu, aby měl tisíc třtin, kdo potřebuje dubu jednoho.

A obrátiv se k Lišákovi chytře pokornému pravil:

„Budiž roven předkům svým, znal jsem otce tvého, a byl jsem spokojen s ním."

Lišák pokloniv se dle způsobu dvorského, myslil u sebe:

„Byl bych tomu rád, kdyby poznali tito dvořané, že mne král chce pro vlastní zásluhy moje povýšiti, ale ne proto, že znal otce mého; neboť věděl, že sláva zděděná bývá na ujmu slávě dobyté, an mnohý řekne: Toť jest snadno býti vyvýšeným, když jest synem toho neb onoho, když ho tam vynesli již v plénkách; ale moci vlastní vytesati sobě schody zásluhové, to jest jiné." Proto opovážil se ještě učiniti výpověď tuto:

„Široko daleko rozhlášená moudrost Vaší Milosti královské zajisté ví, jak nepodobni často bývají synové

otcům svým, a že pouhé jméno nedostačí, nahraditi chyby mysli nezvedené neb neschopné; král jest hlava a otec všech poddaných, otec ale miluje vsechny dítky své stejně, jako hlava všechny ostatní údy své, a není jedno dítko bližší a druhé vzdálenější srdce jeho.

Tělo z dobrého se těší zdraví,
koná-li úd každý úřad pravý.

Proto Milost královská káže jednomu: Čiň to a druhému: vykonávej ono, a to dle schopnosti vyzkoumané, ne ale dle rodičů jednohokaždého."

Král přijal milostivě řeč tuto, a pochválil Lišáka, že objasnil známost jeho ve věcech k vládě náležitých; připojiv pak napomenutí, aby zachovával se světlem rozumu vroucnost vůle pokorné, propustil jej, však ale často posílal sobě pro něho a rozmlouval s ním o věcech mnohých, neboť líbilo se mu více, poslouchati hladká a jasná slova Lišákova, než jiných služebníků svých. Když pak byli jednou zase sami pospolu, vida Lišák příležitou dobu, jal se takto slušným hlasem mluviti ku králi:

„Vidím, že Milost Vaše vždy jen jest v hradě a nevychází nikam, obávajíc se, aby snad se nerozstonala; i osměluji se a pokorně se táži, co asi jest za příčinu soukromnosti této? Když slunce není viděti na obloze, jest den pošmourný po celém kraji, a když král neukáže velebnou tvář svou poddaným, smutek jest rozprostřen po celém království. Milostivé vzezření Pána jest totéž srdcím věrným, co rosa bylinkám lačnivým."

Král vzdychl sobě hluboce; v tom pak, co Lišák pokorně čekal na odpověď, zavznělo zvučné řvaní býka Mujaby. I trhnul sebou lev; chtěje však zatajiti před

Lišákem strach, stavěl se, jakoby nebylo nic; rozumný Lišák ale již znaje příčinu smutku králova, řekl:

„Jakýto protivný zvuk vydává ze sebe to bídné hovado? nebylo by divu, kdyby Milost Vaše urazila se jím."

I řekl lev: „Věru, až by se mohl polekati i sám lev, ačkoli se ničeho nebojí, kromě toho řvaní."

Na to odpověděl Lišák: „Král zajisté nemá se co lekati zvuku jakéhokoli, a říkají mudrcové, jižto znají svět a běh jeho:

Pokojných se časů nedočeká,
kdo se štěkotu a řvaní leká.

Kdyby měl kdo na to dbáti, co se na světě toho nahafá, nakručí, nasyčí, nakokrhá, namňouká, najíká, musel by se mu mozek vysušiti samým rmoucením. Nejlépe nechati všechno zvučet a skučet, tím se vyrovná zase všechno.

Oko vidí odpor, hyzd a škodu,
kde duch spatřuje vše v pěkném shodu.

Krom toho, že to mudrcové praví, radí i rozum obyčejný, vypátrati nejprv na místo strachu, odkud zvuk vychází, aby se vidělo, jest-li potřeba se lekati. Tak to učinil jeden z předkův mých, jakož nám, dětem, nebožka babička o něm vypravovala."

Karpíšek s bubnem.

„A co vypravovala tvá babička?" tázal se lev.

Lišák pak vykládal takto:

„Předkové moji byli sprostí lišáci, dříve nežli od předka Vaší Milosti povýšeni byli v stav šlechtický; první obdržel příjmění Lišák z Klukova, druhý byl Holopek, třetí Vulpius, čtvrtý Malepart, pátý Reneček, šestý Karpíšek, sedmý Dobrákopa, a ten byl otec můj."

I řekl král lev: „Těší mne, že jak nyní slyším, ty nejsi jen tak ledajaký poběhlík, ale že máš průby dobré; nyní pak vypravuj, co přihodilo se Karpíškovi, jenž byl dědek tvůj?"

I vypravoval Lišák:

„Děd můj konával cesty daleké, chodě po tovaru, jak to v našem rodu obyčej jest až dosaváde; pročež byl ve světě zkušený, ale to ještě nebyl viděl, co jednou, jda lesem. Tu sedělo na stromě cosi bachratého a mumlavého a při každém hnutí plašilo se ptactvo, a žádný netroufal si sednouti na blízku. I pomyslil si děd můj: jest to potvora podivná dle podoby i dle hlasu, a poněvadž my zvířátka soudíme o mocnosti a úmyslu příbuzných, přátelských i nepřátelských zvířat dle hlasu, nevěděl co by si o tom měl mysliti; ptalť se čichu, ten však nemohl mu též nic jistého říci, protože to nevydávalo ze sebe vůně žádné. Spustiv tedy ocas a skrče se, přemýšlel Karpíšek, jak by vyzvěděl, co to asi je; i připadlo mu, co ve škole byl slýchával:

Útulný se marně strachem chloudí,
moudrý, jak co jest, kde, kdy, posoudí.

I dodav si smělosti a vida, že to, co plaší ptactvo, jen pouhé břicho jest, řekl sám k sobě:

Blíže Karpíšku, jen blíže,
tlamu co nemá, nehryže.

Konečně když viděl, že to přivázáno jest na stromě, střásl všechen strach s duše své, a šel pod strom; jen když to zamumlalo, ucouvnul zase poněkud, brzo ale i z toho si nic nedělal, řka: psáno jest,:

Hlas nebývá samorodný,
jejž vydává nesvobodný.

Na to vykročiv nohou pravou a ocas drže rovnoběžně se hřbetem, postavil se před strom, a takto jal se volati hlasem smělým a rytíři příslušným: Táži se tebe potvoro bezhubá, jenž břichem mumláš, proč zde strašíš a pokoj lesní rušíš? Odpovědělo to se stromu: Bum, bam, brum, brum. Mluv zřetelněji, co hledáš zde, a kdo přivázal tebe na poděšení zvěře plaché? Ale zase to jen zazvučelo: bum, bram, brom, brum. Již viděl Lišák, že to, čeho se bojí ptáci, něco hloupého jest, ač to jakousi cizí řeč má; pamatoval si totiž, co praví přísloví:

Z řeči poznáš mravy společníků,
nejlíp sedá duše na jazyku.

Pak mumlal sám k sobě: Jaký to může býti rozum v slovech: bum, bam, brom, brum? Zeptej se, co jest to: bum, brum? on ti odpoví: brom, brum; a proč pak to: brom, brum? nuže zase řekne: bum, bam: a to snad mele již na sta let a vždy přivázán na témž stromě; ten strom jest již suchar neplodný, mízy nemající, a ta potvora vždy jen mumlá: bum, bam, brom, brum. Pravdu měl mudrc, jenž řekl:

Ten svou duši v rozum neoblíká,
kdo vždy jenom jedno a též žvýká.

Nač se tedy ostýchati tohoto nerozumu břichatého? Snad najdu ve vnitřnostech jeho něco chutnějšího. Takto pomysliv v srdci svém, zmužile na strom vyskočil a prokousnul potvoře mázdru břišní; „brum" zazvučelo to pod zubem smělým a puklo to; a nastojte! co našel? holé, pouhé, hrubé nic, jako bylo před stvořením světa. Divil-li se dříve, že to nemumlalo nic jiného, než bom. bam, brom, brum, podivnější mu bylo nyní, že mohlo i to vyváděti ze sebe toto nic; i poznal, proč se říká:

Starý kantor dobře učí,
že co prázdné, nejvíc zvučí.

Nevěda však, odkud by to tak bylo, přemýšlel všelijak, ale nevyjasnilo se mu to; mrzutě tedy, že nenašel nic ve vnitřnostech toho zvučného tvoru, rozkousl i provaz, jímž přivázán byl, a „bum, brum" rouchlo to na zem, až i sám Karpíšek uleknutý zhoupnul se dolů. Bylyť to poslední zvuky bubnu rozstříštěného na kameně: i viděl Karpíšek, že to bum, brum nebyl hlas pravý, ale že větve suché, klátěné sem tam větrem a dotýkajíce se napnuté kůže, ten zvuk působily; i řekl k sobě: nyní již vím, že ve světě

Ani hloupé bam, brom, brum
vlastní nebývá rozum.

I sezval hned mnoho ptactva k tomu divadlu, by předsvědčili se, jak marná a zbytečná bývá bázeň jejich; zvláště pak vzkázal zajícům, aby přišli a ohmatali, čeho se báli; že to není nic jiného, než pouhé naduté nic; a když sešli se a prohlédli roztříštěný buben, řekli mezi sebou: Věru, kdo z nás byl by se opovážil pomysliti

na marnost tohoto zvuku; chvála budiž moudrému Karpiškovi, jenž hlídá až v jádro, a neostává při slupce a lesku a zvuku zevnitřním.

I doložil k tomu můj děd Karpišek: pamatujte to sobě vy zajíci,

Mnohý z vás se úzkostně domnívá,
že to hlídač v zelí, dále jít se bojí;
však jen strašák vycpaný tam stojí,
jemuž moudrý v oči se podívá.

„Je-li možná!“ zvolali důvěrně zajíci.

„Tak a ne jináč tomu jest,“ řekl Karpišek.

Plála by již dávno pravda skvěle,
kdyby ku lži přistoupili směle.

Budiž vám to ponaučením; na lepší pak památku příběhu tohoto kažte dvěma chlapcům z rodu svého, aby přistoupili ke mně, a dle obyčeje předků našich švihlo se jim lehounce několikráte po zadku.

Věru i u velkých často bývá,
že se něco zadkem v pamět vrývá.

Učinili tak zajíci a koroptve též, a poslali po dvou k němu.

Karpišek pak na památku dotknul se jich, ale nevím jakouto náhodou přitiskl trochu více, než bylo potřebí a omráčil je; což tedy zbývalo, než nechati si je též na památku? ale potajmu pomyslil si:

Svět když z jednoho vyvázne trudu,
již v jiném se zas propadá bludu.

„Milostivý králi! i ve mně vře smělost dědka mého Karpiška, rač mi dovoliti, bych odešel a hledal, odkud přichází zvuk, který tobě tak strašný zdá se býti; doufám, že poštěstí se vypátrati ničemnost jeho“.

Král pak byl velmi povděčen Lišákovi, že jej potěšil rozprávkou svou, a zvláště líbilo se mu, že byl ochoten jíti po zvuku nemilém a děsném. Propustil jej tedy a napomenul, aby nepouštěl se do nebezpečí života, nébrž aby jen pozdaleka zkoumal, řka:

Slušně smělost zmužilá se chválí,
kde co příliš, sám i lev se vzdálí.

Lišák připověděv zachovati se tak, odešel; lev ale rozmýšlel u sebe, řka: Snad neučinil jsem dobře, připustiv Lišáka k oknu srdce svého; kdo mi ručí za věrnost jeho, a že nevyzradí mě nepříteli mému, který snad silnější jest mne? Kdo ví, není-li uražen, že jsem si ho tak dlouho nevšimnul, když hledaje službu dvůr můj obcházel, a že jsem dával přednost jiným, již daleko tak hodni nejsou, jako on. Lišák jest chytrý a způsobilý; nevybídne-li jej ten, jenž vydává hlas hrozný z hrdla svého, v službu svou? a uctí-li jej více, nežli jsem já byl učinil, pak mstíti se bude na mně; neboť praví se:

Mnohem jízlivěji ten se mstívá,
kdo osobně málo síly mívá.

Proto jsem měl déle zkoumati jej, mohu-li důvěřovati ve víru jeho; ovšem stavěl se upřímným, ale nebylo-li to jen přetvařování a pokrytství? neboť on, zkušený světem a vyfikaný ve všech věcech, naučil se zajisté rozvažovati dobře slova svá a chovati se dvojsmyslně; nebo platí prý zvláště za dnův našich průpověď:

Špatně světem se protlouká,
kdo pouhou jen pravdu houká.

Chytrý světák na oko se koří,
tajně ale plány k zradě tvoří.

Čím více lev přemýšlel o běhu světa, tím více ho v srdci žralo; vstana procházel se po hradě, často vrtě velebnou hřívou a šlehaje mocným ohonem kolem sebe; často i k oknu přiblíživ se, vyhlížel v kraje vzdálené, zvláště v tu stranu, v kterou byl odešel Lišák. I zdálo se mu, jako by již vedl Lišák hejno hrozných potvor strašně řvoucích k hradu, a jakési všehovado ukazovalo se oku užaslému.

Co je v srdci, oko venku vidí,
smysl ošizený srdce šidí.
V tělo jeho vtkává strach a touhu,
sám rozum dělá slepého slouhu.

Však ale konečně zvítězila skutečnost nad obrazem: viděl totiž lev, že Lišák sám krokem ochotným přichází: i spadl kámen se srdce králova, když vstoupiv do hradu před ním pokorně se poklonil.

„Cos pořídil, synu?“ ptal se nedočkavě lev; „co jsi viděl a slyšel? vykládej“.

Odpověděl Lišák: „Viděl jsem býka Mujabu, toho, jehož hlas urážel ucho Milosti královské“.

Lev zase ptal se: „Co jest to za býka, jak vypadá a jakou sílu má a smělost v údech svých?“

Řekl na to Lišák: „Jest ovšem hovado hodné, a hledí velmi hrdě, i zdá se, že má zvláště tvrdou a smělou hlavu, kteréž se pravda jest poněkud co báti, dle přísloví:

Pevná hlava tlustší zeď proráží,
nežli koule, jež půl centu váží.

Že ale jest rohatá, není tak strašná; já alespoň nehrubě vážím sobě hlav rohatých, ačkoli k prvnímu útoku jsou prospěšné, ale k vítězství dokonalému zapotřebí hlavy hladké a obratnější, nežli býk má."

Král s jakousi nejistotou ptal se dále:

„Ale jak se's opovážil přistoupiti k němu?"

I řekl Lišák: „Vida, že v hlavě má sílu svou, potěšil jsem se příslovím:

Proti hlavě zas se opři hlavou,
a neboj se, máš-li půtku pravou.

Ovšem chystal se, vida přicházeti cizince, nabodnouti mne, ale když uslyšel neohrožená slova má, upustil od toho, a rozmlouval se mnou přátelsky."

Lev pak řekl: „Snad jsi mu byl malý a příliš nerovný, že on vysokomyslný hrdina nechtěl zápasiti s tebou, a šetřil tebe; nebo praví se:

Vichr cedry láme, duby páčí,
přes nizounký keř netečně kráčí.

„Věru pouhá pravda jest, co jste ráčil nyní vydati z pokladu moudrosti své; ale neméně jest pravdivé, že velmož moudrý bedlivě se vystříhá, aby ani toho nejmenšího zbytečně a bezprávně neurazil, věda, že

Myška může slona vysvobodit,
sršeň koni smrtelně uškodit.

Vrtě hlavou, řekl na to lev:

„Může býti, jak pravíš, ale kterak mi skutkem dokážeš, že to pravda?"

Odpověděl Lišák: „Nejlépe to dokáži, když přivedu jej, aby se pokořil před Vámi a sloužil Vám."

„Jak že pravíš?" zvolal lev, „že by i toto hovado velké a mocné sloužilo mi, aniž bych se měl co děsiti jeho hlasu řvoucího? Lišáku, toť by byl mistrovský kousek moudrosti tvé; neboť jistě že by mi nesloužil jen ze strachu, jsa sám mocný, ale z důvěry a lásky, a taková vláda jest dle domnění mudrců nejpevnější."

Strach jen na chvíli otrokům káže,
ale láska vždy a všudy váže.

„Dobře máte", řekl Lišák, „však ale u hovězího dobytka není zapotřebí mnohých ohledů; když jen jakž takž s tím plemenem se nakládá a nedráždí se, poslouchá rádo, ještě lépe, když drží se o spasitelném hladu."

Dravá zvěř rozvzteklí se o hladu,
krotká v lepším drží se pořadu.
Vždyť pak malý klouček sám a sám
celé stádo honí sem a tam.

Lev královský, který nikdy nebyl viděl hospodářství lidské, velmi se tomu divil, doloživ konečně:

„Nuže jdi a čiň dle rozumu svého, ale dobře si všechno rozvaž, abys nikdy skutku svého nepykal."

I poklonil se Lišák, řka:

Kdo by jen na jisté losy sázel,
málo zisku by nacházel.

Ale já doufám, že poselství své vyplním dle žádosti Vaší."

Odešel Lišák a ubíral se k býku Mujabě; když pak jej nalezl, pozdraviv jej, takto k němu mluvil směle a bez okolků:

„Lev mne posýlá k tobě, a kázal mi, abych ti vyřídil, že ti chce milostivě odpustiti vinu nešetrnosti tvé, žes totiž meškal zde na panství jeho a protivným hlasem bouřil zemi, neohlásiv se u něho, když uposlechna postavíš se před milostí jeho; kdybys však váhal jíti se mnou a výmluvy hledal aneb snad zdráhal se, mám to rychle oznámiti jemu. Toto jest poselství mé."

Opověděl Mujaba.

„A kdož jest ten lev, který poslal tebe? Kde se zdržuje, a jak jsem já ho mohl uraziti, vždyť ho neznám, ani rodinu jeho? Jaké jsou jeho poměry?"

Lišák pak zvýšeným hlasem řekl:

Kdo o sobě být se opováží,
pyšně celek tím uráží.

Mujaba zakroutiv hrdou hlavou, pravil: „Příteli! ty mluvíš z vysoka a snad tomu sám nerozumíš, jsa jako ozvěna."

„A jaká jest ozvěna?" tázal se zvědavý Lišák; načež Mujaba:

Ozvěna za jiným odříkává,
smysl hlasu ale nepoznává.

„Já ale tím nechci tě týrati, jen dle sebe soudím, vyznávaje upřímně, že

Pro volovskou dršku, hlavu,
určil Pán Bůh sprostou stravu.

Pročež mi zkrátka a prostě pověz, kdo ten lev jest, o němž mluvíš?"

Odpověděl Lišák: „Lev jest hlava dravců, ostává tam a tam, a má kolem sebe tolik a tolik dravců menších."

Ulekl se Mujaba, slyše o dravcích; i řekl k sobě potichu:

> Nemusí zajisté blaze býti,
> mezi dravce volu jíti.

Stavě se však, jako by se nebál, na hlas řekl:

„Divné věci pravíš mi, aniž toužím po té společnosti, kterous mi jmenoval, ale zaručíš-li se slovem čestným za bezpečnost mou, doprovodím tě."

I zadušoval se Lišák, že ani o chloupek nemusí se báti; načež odešli před krále lva. Lev ale milostivě přijal je a kázal, aby Mujaba blíže přistoupil, a zeptav se na jeho jméno, rod, vlasť a stav, tázal se:

„Jak jsi přišel do tohoto kraje?"

Mujaba pak vypravoval všechno upřímně, jak se s ním dálo, a lev měl očitou radost z něho. Konečně žádal, aby bez bázně tak zařval, jak mu jest okolo srdce, aby nebral ohledu žádného na to, že král jest přítomen. I uposlechl Mujaba a zařval tak, jak mu bylo u srdce, bez bázně a hřmotně, až všichni na dvoře se polekali, a král sám sebou trhnul; ale král nedal ničeho na sobě znáti, řka:

„Chtěl-li bys vstoupiti v službu mou, ostati při mně, abych povýšil a veřejně poctil tebe?"

Mujaba vida, že není tak zle u dravců, jak byl dříve myslil, přijal milost vděčně, i byl od té doby vždy blízký králi, a denně dobýval si větší milosti královy a vážnosti u jiných; jen to šetrně král zakázal, aby

více neřval dle libosti své, nébrž jen na vyšší pobídnutí, což ovšem bylo býku nejprv dosti protivné, když nesměl touhy a city své vyřvati; avšak později pomyslil si:

> **Lépe neřvat a dobře se míti,**
> **nežli řvát a holou nouzi tříti.**

Čím více pak si Mujaba dobýval slávy na dvoře a čím hojněji pršela na hlavu jeho milost králova, tím více zastiňoval se Lišák. To mrzelo jej náramně, i hněval se hněvem jízlivým na Mujabu, kteréhož byl sám přivedl ke dvoru, a závist i nenávist vzrůstaly v něm denně. Pln zlosti šel tedy vyhledati přítele svého, jezevce, a žaloval jemu hořce nehody své.

Bez okolků odpověděl jemu přítel jezevec:

> **Panská milost má topůrko krátké,**
> **dlouhoruký mívá srdce vrátké.**

Takovouto změnu mohl jsi předvídati snadno; vždyť jsi dosti rozumný; a pak, milý brachu, proč naříkáš na býka Mujabu, kdežto jsi jej sám uvedl ku dvoru královskému? co se stalo, stalo se jen vlastní tvou vinou, jakož říkáme:

> **Ten, kdo od ohně se neoddálí,**
> **ať pocítí, když si ruku spálí.**

Co se s tebou událo, velkou má podobu s příběhem, o němž jsem nedávno slyšel.

„A jaký to jest příběh?“ ptal se Lišák.

Jezevec vypravoval:

Mnich a zloděj.

Jeden mnich obdržel od krále drahocenný oděv darem. Zloděj uviděv ten, dostal naň laskominy. Šel tedy k mnichu a pravil k němu:

„Já bych rád k tobě docházel, abych byl tebou poučován."

Mnich dovolil k tomu. Zloděj dal si všemožnou práci býti mnichu podobným, až když nabyl jeho přízně, podařilo se mu, mnichovi vzíti oděv a s ním upláchnouti.

Když mnich seznal, že byl okraden, dal se na cesty, aby toho nehodného žáka hledal. Na cestě setkal se s dvěma kozly, kteří se tak trkali, že jim krev z ran tekla. Přišla v tom liška, aby krev tu oblízala, ale kozlové vrhli se na ni, a svými rohy ji ubodali. Mnich šel dále, až přišel do města, do kterého přijíti chtěl. Zde ubytoval se, an nikde přístřeší nenalezl, v domě jisté ženy, u které zdržovalo se jedno, lehkomyslnosti oddané děvče. Děvče to milovalo muže, do kterého také její paní zamilována byla. Žárlivostí puzena tato, vymyslila si způsob, sprovoditi onoho muže se světa v tu noc, co mnich u ní byl hostem. Když přišel muž, dala jemu tolik vína píti, až se opil.

Náhodou prapodivnou přišel však jed pro muže připravený do její úst a ona tím v kratinké chvíli zemřela.

Druhého dne setkal se mnich s jedním ševcem, kterýž byl volným jemu pohostinství dáti. Ihned jej také dovedl do domu a pravil k ženě: „Odporučuji ti tohoto mnicha, abys jemu jako hostu vzdala česť a jemu dobře posloužila. Já musím odejíti, an mne přítel k pitce pozval." Na to se vzdálil.

Paní ševcová měla však milovníka, a prostřednicí mezi ní a jím byla žena jednoho holiče. Ševcová po odchodu mužově poslala k ženě holičově, aby k ní přišla a milenci jejímu sdělila, že jest sama.

Dohazovačka přišla. Ševcová pravila: „Můj muž odešel, aby byl pohostěn od svého přítele, a jistě nevrátí se jinak, než-li opilý. Řekni tedy mému milenci, aby přišel co nejrychleji ke mně".

Milenec ten přišel a čekaje až bude dům otevřen, sedl si zatím ku vratům. Tu se ale vrátil švec domů opilý. Pozoroval muže tu sedícího, měl ihned podezření a když přišel ku ženě své, stloukl ji notně i přivázal k pilíři v bytu. Na to ulehl si k spaní.

Po chvíli přišla holičová, aby obuvníkovou upozornila, že milenec již dávno venku čeká i tázala se na rozkazy některé.

Obuvníková pravila: „Prokaž mně laskavost a nech se za mne tu přivázati, abych mohla ku svému milenci dolů jíti. Přijdu co nejdříve zpět."

Holičová ihned k tomu svolila, rozvázala ševcovou, aby mohla k milenci jíti, a nechala se k pilíři přivázati. Avšak švec se brzy probudil a volal na ženu. Holičová neodpovídala z bázně, aby hlasem svým se neprozradila. Švec volal podruhé svou ženu, ale zase nedostal odpovědi. Tu se rozvzteklil, vstal, popadl nůž a ženě uřízl nos se slovy: „Tu máš, podaruj tím svého milence."

Když obuvníková se vrátila a uviděla, co její muž spáchal, bylo jí nevinné ženy líto; zbavila ji pout, aby mohla domů, arci bez nosu, se odebrati. Vše to mnich viděl a slyšel.

Na to začala paní ševcová láteřiti na muže a konečně pravila: Vstávej ty, neznabohu, ty nespravedlivče! Podívej se, cos mně udělal, a co udělal mně Bůh ve

svém milosrdenství. Tys zbavil mne nosu, ale Pán Bůh mně jej zase tak spravil, jakým byl dřívě".

Povstal muž, rozsvítil a ejhle! — Nos jeho ženy byl úplně zhojený. Nyní on prosil o odpuštění, litoval svého zločinu a prosil Boha o smilování.

Hůře bylo však paní lazebníkové. Ta přemýšleti musila bedlivě, jak as se vymluví před rodinou, že nosu nemá.

Ráno probudiv se holič pravil ku své ženě: „Přines mně sem mé náčiní, musim jíti k jednomu vznešenému pánu."

Ona přinesla jemu pouze nůžky. „Přines mně předce všecky ostatní nástroje," žádal on.

Ona přinesla jemu opětně jenom nůžky.

To jej rozlobilo tak, že těmi nůžkami po ní hodil. Žena ihned svalila se na zem, křičela bolestí: „Můj nos, můj nos!" Bětovala tak, že lidé z domu a ze sousedství se sbíhali a uviděvše ženu v stavu tom, popadli holiče a vedli jej k soudci.

„Co tě k tomu přimělo, žes ženě své nos uřízl?" tázal se tento.

Holič nemohl se ospravedlniti, a protož zněl rozsudek, aby byl zmrskán.

Když toto mělo býti vykonáno, přišel mnich k soudci a pravil: „Nesluší se, soudce, abys déle zůstal v klamu. Ne ten zloděj, který mne okradl, ne ti kozlové, kteří lišku usmrtili, ne ten jed, který špatnou ženu otrávil, ne holič, jenž ženě své nos uřízl, nýbrž já a tato, my dva jsme vinni a máme si přičítati všecka ta neštěstí."

Soudce tázal se pak mnicha po bližším vysvětlení, což jemu také bylo podáno. A tím byl holič úplně osvobozen.

Lišák na to pravil: „To se zcela hodí na mne, co jsi nyní vypravoval, a co potkalo mne, musím jen sobě přičítati, avšak co chytrost nedovede?! A ještě vím jeden příklad podobný tvému osudu."

„Prosím tě, pověz mi jej," žadonil Lišák.

Oklamaný manžel.

Jezevec pak vypravoval takto: V jednom místě byl mladý, bohatý muž, ten vzal si jistou pannu za ženu a miloval ji velmi, neboť ona byla paní počestná a věrná. Avšak muže toho zavedlo přísloví:

Pouhost zlata ohněm se poznává,
ryzost cnosti boj na jevo dává.

Miluje vroucně ženu svou, chtěl, aby se cnost její cvičením a pokušením potužila, a proto poskytoval jí sám kde jen mohl příležitosti, aby zkoušela cnost svou a bojovala s úklady těch, jižto žádostivi byli lásky její. Paní počestná nemohouc pochopiti úmyslu manžela svého, straňujícího se jí, pochybovala konečně sama o věrnosti jeho; vidouc jej chladného, želela toho nejprv, posléz ale prchla s přítelem muže svého, kteréhož on sám byl přiváděl do domu, a kterýž byl nad něho statnější i vroucnější. Opuštěný manžel naříkal nyní a plakal; ale nikdo ho nelitoval, nýbrž každý pravil: Jest toho sám vinen, mohl věděti, že

Srdce lidské nádoba je křehká,
lásky proměna v něm bývá lehká.

Když má někdo srdce na vybranou, kdož mu může míti za zlé, že lne k nejpříbuznějšímu; každá ryba hledá

vodu přiměřenou sobě, velryba moře, břeněk potůčky a pstruh vodu z vývařiska skalního; každý ptáček hledá své seménko a jinačí sobě hnízdo staví; jaký div, když každé srdce má svou lásku!

Chtě se zahřít, na ledu nelíhej,
prach-li neseš, uhlí se vystříhej.

Lišák vzdechna sobě, řekl: „Pravda jest, co pravíš, já jen sám sobě mohu přičítati, co potkalo mne; ty však, co přítel můj, neměl bys mi to předstírati, věda, že nejvíce nás mrzí neštěstí, jehož my sami jsme původcové; praví se:

Ten útěchy dojde v svém neštěstí,
kdo se sebe umí vinu svésti.

Ale jezevec káral jej, řka:

Co si kdo nadrobí, to vyjídej,
na jiné se při tom neohlídej.

Mimo to, bratře, kdyby přítel neměl pověděti pravdu příteli, kde jinde měla by pravda místa?

Trpké léky dobrý lékař strojí,
nelichotí, když upřímně hojí.

Máš dobře, milý jezevče, odpověděl Lišák i právě vhod mi přichází na mysl, co jsem byl v mládí slýchával:

Lépe jest pro zrádu směle volati,
nežli leže do pláče se dáti.

Jen děti brečí a čekají, až je někdo zdvihne, ale muž se hbitě sebere, opraví a ohlédne se na místo, kde brknul, jda pak dále svou cestou, lépe na ni pozor dává.

Moudrý klesna netratí smělosti,
ale nabývá tím srdnatosti.

„A co hodláš ty učiniti?“ tázal se jezevec.

I řekl Lišák: „Moudrý hledí ke třem věcem, totiž aby učil se z minulosti, co užitečné jest aneb škodné; za druhé, aby povážil, jak zkušenosti nabyté nyní použíti, a za třetí, aby si z toho všeho dobrou budoucnost připravil, to jest, aby hrozícímu proudu vln nepříjemných odpad neškodný prokopal a proud vln milých v rybníku dobrém zachytil. To sobě rozváživ, musím, vida se zlehčena u dvoru, především zase vyrovnati váhu.“

„Jakou to váhu?“ řekl jezevec.

Odpověděl Lišák: „Já a Mujaba, každý jsme na jedné mísce, ale Mujaba v přízni královĕ mnoho váží, a já jsem již na hoře u jazýčka; musím se tedy potížiti, abych se vyrovnal.“

„Ale jak ty proti býku míníš rovnou váhu míti?“

„Shodím ho s mísky toho travožrouta,“ odpověděl Lišák „a to právem, neboť běží tu o česť královu a o dobro země, neboť víš, že

Hlupec kde trůn podepírá,
sláva králi se odbírá.

Když to hovado nebude více okolo krále, mohu já opět dosíci své hodnosti, a také zajisté by bylo toto dobré pro samého panovníka, neboť, že on býku tolik

nemírné cti prokazuje, mohlo by jemu časem jenom hanbu a škodu přinésti.

Lišákovcům od jakživa právem přirozeným přináleží v radě sedávati a pečovati o blaho všeho zvířectva."

Jezevec podotkl: „Nemohu si vysvětliti, proč by lev měl utrpěti hanby a škody pro své čestné chování se k býkovi."

Lišák vysvětloval: „Šesti věcmi činí si panovník nepřátele a škodí vlastní věci: zneuznáním svých lidí, občanskou válkou, kterouž vzplanouti nechá, náruživostmi, jimiž jest oddán, tvrdostí a ukrutností, malomyslností v neštěstí, opáčným jednáním. Prvně tedy, pakli zneuznává mezi svými sluhy ty, kteří s ním upřímně a vážně smýšlí, jakož i ony úředníky, kteří věrně jemu oddáni jsou, aniž by pak hledal muže, kteří by takové vlastnosti měli. Za druhé, když jeho poddaní mezi sebou válku vedou. Za třetí, když se nechá unášeti náruživostmi, na příklad láskou k ženám aneb k dětem, ku hře, k pití, k honbě a tomu podobnému. Za čtvrté, když jeho ústa ihned nepěkné hany ze sebe vydávají, a ruka jeho násilí vykonávati velí, což právě na místě není. Za páté, když v dobách neštěstí, epidemií, hladu, při nepřátelských vpádech ihned hlavu ztratí. Konečně za šesté, když jeho jednání jest opáčné, totiž má-li býti přísným, silným, jest shovívavým a slabým. A že se lev zcela oddal a k tomu ještě býku, to jest, abych to opakoval, co mu může přinésti jen hanbu a škodu. Toho se obávám."

Jezevec podivil se řeči té. „Všechno dobře, co pravíš o svém a býčím plemeni, ale jak to změníš, jsa malý a slabý, že by tě Mujaba ocasem přemohl?"

Tu rozčepejřil hrdě Lišák chlupy své a zakýval ocasem řásným, načež pravil: „Neohlížej se na nepatrnou postavu mou,

Co jest na postavě,
kde není nic v hlavě?

Malý chlapec stádo ovcí žene a bičem vesele si práská; to jsem vídával často i seznal jsem, že to záleží na rozumu. Pamatuj se, jezevče, a uč se znáti svět, neboť se říkává:

Není velká česť to pro ptáčníka,
když na peří hledí u slavíka.

Chytrost více zmůže, nežli síla tělesná, jak to víš z bájky o havranu a hadu.

I řekl jezevec: „Jak že to jest, není mně to povědomo."

Havran a had.

Lišák vypravoval: „Havran měl hnízdo na jedné poušti v místě skalnatém. Zdržoval se pak na blízku též had, který, když vyseděla vrána mladé, tajně si pro ně přilezl a je pohltil. Zlá žena, falešný přítel, odmlouvající sluhové a had v domě, toť jistá smrt. I bolelo to velice havrana, nejvíce ale nářek manželky probodal citlivé srdce jeho; přemýšlel tedy všelijak, jak by se zbavil nebezpečného souseda svého. Zdálo se mu konečně, že ví sobě již rady, ale jsa skromný, rád by byl slyšel od jiných rozumných potvrzení úmyslu svého; pročež obrátil se k jezevci, jenž vždy míval dobrou radu po hotově, a předložil mu mínění své.

Pro ženu a milé děti,
dobrý muž se lecjak větí.

Jezevec pak odpověděl: „Úmysl tvůj, přistoupiti k hadu, kdyžby spal, a vyškrabati mu oči, aby více nenašel hnízda tvého, nemohu ti schvalovati, neboť hlavní pravidlo chytrého činu pohřešuji při něm.“

„A které by to bylo?“ ptal se havran.

Jezevec vysvětlil mu to řka:

Chytrý, když jiného vede k zkáze,
hledí, aby sám nespadl s hráze.

Jak snadno ty sám bys mohl státi se kořistí nepřítele svého, neboť víš:

Had má oči vedle huby,
v hubě jedovaté zuby.

Chceš-li to ale předce učiniti, hleď, aby se ti nestalo, jako volavce, která chtějíc usmrtiti raka, sama o život přišla.

„Jak se to stalo?“ ptal se havran a jezevec vykládal takto:

Volavka a rak.

„Jistá volavka sestárnuvši, nemohla si již naloviti tolik ryb, co by jich byla potřebovala k zahnání hladu; i přemýšlela, jak by rozumem a chytrostí vynahradila nedostatek síly tělesné, neboť praví se:

To dobré pochází z hladu,
že přináší dobrou radu.

I seděla smutná nedaleko rybníka zadumána tak, že kolemjdoucí pomyslel si, že as musí míti ona něco na srdci. Mezi mimojdoucími byl také rak, v tmavém sice kabátku, ale mysli veselé. Zeptal on se po smutku volavčině: „Jakže, pták, jemuž celý svět otevřený, připouští si starosti a smutek?“

Volavka vzdechnouc sobě řekla:

Mnohý s těžkým srdcem lítá,
jehož dolan mezi šťastné čítá.

Na má stará kolena hrozí mi bída, a to právě v těch letech bolívá nejvíce; mladý s lehkou myslí vznese naději svou v budoucnost z přítomné nehody, neboť má důvěru v sílu svěží a jarou; ale stařec vida nouzi nastávající, jíž odolati neb přejíti cítí se neschopným, zasteskne sobě a jen ve smrť doufá, že sprostí jej. Víš pak, že jest smutná naděje ve smrt.

Ač jest život pošmourné jeviště,
ač v něm málo jasných dob,
smutnější jest předce útočiště,
tmavý beznadějný hrob.

„A čeho se obáváš? Vždyť zde na rybníku až dosaváde nebyla nouze pro řemeslo tvé,“ pravil rak.

„Ovšem, až dosaváde,“ odpověděla volavka, „ale jak budoucně? — Věz, útrpný ráčku, že před chvílí šli tudy kolem rybáři a povídali si mezi sebou, že tam a tam ten a ten rybník vylovili, a tento zde plný ryb že co nejdříve vyloví. — Co, příteli, stane se pak se mnou? Kam obrátím se já, stařec nesmělý a neschopný; vždyť pak ani za krajánka mne nikde nepřijmou, kdybych po vodách chodil.“

Věc nejtěžší jestiť hůl žebráka,
„Naděl Bůh,“ zpěv trpký pro žebráka.

„Snad se to ještě nějak spraví; aspoň bych ti toho přál od srdce“, řekl rak a počal couvati k rybníku, aby ono smutné poselství vyřídil rybám.

Tyto jal hned strach velký; i shromáždily se, odbývaly sněm a radily se společně, čeho podniknouti v této smrtelné úzkosti, neboť věděly, proč rybáři ryby loví. I usnesly se na tom poslati k volavce, jakožto k nejbližšímu sousedu, zdali by ona věděla rady nějaké. Jest sice ona naším hubitelem, ale opatrný neopovrhuje ani radou svého nepřítele.

Dobrá rada jest jak ryzí zlato,
ať je odkudkoli, koupíš za to.

Také ji záleží na zachování našem, neboť jen tím, že nás stíhá a požírá, živa jest a má se dobře. Smutné, přesmutné to ovšem hledati spásy u kata svého, avšak co naplat?

Poslaly ryby k volavce, a poslové mluvili takto: „Tvoje i naše živobytí jest v nebezpečí. My se tedy utíkáme k tobě, dobrodinče náš, abys poradil nám, jak bychom ušli lakomství rybařův, jižto ustanovili se na naši záhubě.“

Odpověděla volavka: „Mám z toho zvláštní potěšení, že uznáváte náklonnost moji k vám. Nejsem toliko váš pán, ale i starostlivý přítel a otec vlasti vaši, avšak na rybáře jsem slabý, abych se jim protivil, a kdybych jim i psal a pohrozil vojnou, nehrubě se budou báti, neboť

To člověčí plémě hrdé,
má temeno skalotvrdé.

Ovšem co mne se týká, snadno odletím k rybníku jinému, ale těšilo by mne. kdybych i vás za den mohl přenésti, kdybyste se odvážily na cestu povětrní; však pro milý život krátkou nepříjemnost snášeti vždy dobrá jest odměna. Zkušenost též stojí za mnoho: ta vyhlídka s hůry! ta sladká připomínka, že někdy budete moci dětem svým vypravovati o cestě povětrní, budete moci říci: I já, kapr, jsem letěl. Více nežli štěstí těšívají nás šťastně přestálé nehody a nebezpečenství.

Voják hrdě bitvy chválí.
když ho rány více nepálí

Na to prosily ryby volavku, aby milostivě učinila, jak za dobré uznává. Obyčejně, ba příliš často stává se, že

Otrok za bičovou muku
lízá bičující ruku.

Volavka denně několikráte přiletěla s vyzváním, aby ta neb ona ryba přichystala se k odletu, vždy se jich hrnulo mnoho; ona však vybírala ty nejtučnější předstírajíc, že těžší musí bráti zprvu než by ochábla. Avšak nezanášela je do rybníka zaslíbeného, nýbrž na jistý pahorek a tam je požírala.

Jednoho dne vida ji rak zase letěti, pomyslel si: „Musí opravdu to místo býti nebezpečné a volavka opravdivou ochranitelkyní ryb, poněvadž neunavně odnáší. Což kdyby i mne vzala a přenesla, neboť můj krok jest zdlouhavý, a já bych konečně nemohl utéci rybářům lakomým." — Požádal poníženě volavku o dopravení.

Volavka vyslechla tuto prosbu, a vznesla se s ním vzhůru. Když odtud pozoroval rak, že není nikde viděti

rybníku, nýbrž jen pahorek popravní, na němž mnoho pozůstatků z ryb, ulekl se a znamenaje spády volavčiny, začervenal se smrtelnou úzkostí, avšak neceknuv ničeho, předsevzal si brániti se dle možnosti. Já bych podobně učinil dle přísloví:

Statný, má-li zrádně zkázu vzíti,
nemešká se na vrahu pomstíti.

Mám-li umříti, ať umru zmužile, pomyslel si a obejmuv klepetama volavku okolo krku, tisknul ji, až ji udávil a zároveň s ní do potoka spadl. Vítězoslavně vrátiv se do rybníka, sňal bělmo s očí rybám a přátelům svým a tak se stal osvoboditelem jejich od úkladů loupežníka-volavky, která lží a licoměrnictvím v záhubu, k smrti uváděla prostou lehkověrnou čeleď.

„Toto jsem ti vypravoval", řekl jezevec, „abys viděl z příkladu, že mnohý, jenž chce přelstiti jiného, sám obelstěn bývá.

Sám se do ok chytá,
kdo je na jiného splítá.

Poradím ti prostředek snadnější, abys zbavil se sousedství nebezpečného, aniž bude moci had ti uškoditi na zdraví neb životě."

„Učiň tak, příteli", prosil havran.

„Obletuj krajinu a ohlížej se, zdali bys nemohl uzmouti někde nějaký šperk, prsten zlatý neb stříbrný náramek, náušnici, obojek, záponku, neb něco podobného, co by nějaké ceny mělo".

Řekl na to havran: „V takovém přičinění jsem poněkud zběhlý. Marnivý člověk, který chce všechno míti

jen pro sebe, vytýká mně tu náklonnost řka, že kradu to, co se blýští".

„Dobře tedy", pokračoval jezevec, „když to budeš míti, vznášej se znenáhla, aby tě viděli lidé, že to neseš, a oni půjdou za tebou; ty pak leť, kde se had protivný zdržuje a vznášej se nad ním dlouho, aby si lidé místo to pamatovali; rozumíš?"

„Rozumím," odvětil havran, a dále?"

„Pusť blýskavou kořist svou na zem nedaleko hada; vždyť ti beztoho mnoho na šperku nezáleží jakožto na věci, kterou nemůžeš sníst. My zvířata všímáme si při všem jen užitku, nehledíce marnivosti jako lidé. Až lid uvidí klenot padati, poběhnou k místu, kdež najdou také hada a toho dozajista zabijí.

Že skrz hada musel Adam z ráje ven.
stíhají ho lidé až po dnešní den.

I učinil tak havran; vznášeje se v kole nad zahradou nádhernou, oblétal rybníček, jenž jak modré oko jasně z ní vyhlídal, kolem ověnčen růžemi všebarevnými. Před rybníkem stála děva prostovlasá, svlékajíc oděv a prsteny drahé kladouc na šátek rozprostřený na trávníku.

Snášel se havran, snášel, a děva pustivši poslední záslonu vrhla se v náruč těkavým, blažícím vlnkám, splachujíc panenská ňadra a bělostnou šíji; tím více čistily se a šplouchaly radostně vlnky, když hladila je rukou nevinnou a líbaly cudně každé místko těla růžového. Ale havran vyhlédnuv sobě prsten, jako šíp mihnul se dolů a opět vzhůru a snášel se viditelně s prstenem stkvoucím na světle slunečním duhobarevně.

I šli hned lidé za ním, nespouštějíce s něho oka; on pak je vedl jako okouzlené až k hadu, a stalo se pak vše, jak byl jezevec předpověděl."

Tak vykládal Lišák jezevci a doložil: „Tím jsem ti chtěl jen ukázati, že lstí dosáhneš, čeho nedosáhneš ani mocí a že pravda, co jest v samém přísloví:

> **Bystrý rozum k mnohému jest dílu,**
> **prospěšnější nad velikou sílu.**
>
> **Kde se darmo hrubý vůl zapřáhne,**
> **snadno malý Lišáček vytáhne.**

Řekl na to jezevec: „Ale Mujaba není jen tělesně silný a hřmotný, nýbrž i důvtipný a soudný.“

„Buď si“, odpověděl Lišák, „chytřejším jsem ale předce já, a doufám, že se mi podaří, co vyvedl zajíc jeden lvu.“

„Co a jak vyvedl?“ tázal se jezevec, a Lišák vykládal následovně:

Zajíc a lev.

„Byl jednou jeden lev v krajině, která byla velmi úrodná a měla prameny vod čistých i zdravých. Proto tam přebývalo mimo něho velké množství zvířat jiných, a nescházelo nic k blaženosti úplné, nežli tichá a bezpečná mysl; měli co jísti a píti a společnost veselou; ale lev, lev na blízku! jeho jícen živý jest hrob! zařval-li, jakoby uťal přestaly radovánky, zasmušili se všichni obyvatelé a sklopenýma očima, ohonem spuštěným a temným hlasem pozdravovali se: pamatuj na smrt! V každé číši míti přimíchanou kapku žluče, to uhořčí život celý. Přemýšleli tedy o pomoci, ale nevymyslili ničeho, až konečně můj praděd jim poradil na obecném sněmu takto:

Shromáždění občané! Stále nám všem, vždy a všady kalí nejistota života všelikou radosť. Zdaž by nebylo

lépe, aby denně jen jeden nosil smutek, ani by se zatím druzí bezpečně mohli vespolek radovati. Jeden i více nás bývá požíráno, ale ve strachu jsme všickni. Což, abychom učinili smlouvu se lvem, aby ráčil požírati nás dle jistého pořádku, aby se to aspoň dělo dle práva a úmluvy? Poprosíme ho zdvořile, aby ráčil se uspokojiti jistým počtem, o němž bychom na sněmu jednati mohli; telete ku příkladu bude míti dost sám na den, krávu aneb vola na týden; paní jeho ať se upokojí s polovičkou a též polovičkou každý člen jeho rodiny, tak že majíce kuchyni jednu, počestně a dle stavu svého budou moci jídati; tele budiž mírou, a dle toho můžeme vyměřiti počet a váhu masa jiného; ustanoví se jistý výběrčí a ředitel losování. Každý týden budiž losováno, kdo má míti tu čest býti pohřben v žaludku královském, takto aspoň od týdne k týdnu budeme ostatní v bezpečnosti žíti, a jen v sobotn, když se bude losovati, podstoupíme úzkosti smrtelné, avšak ne bez naděje."

Moudrou zdála se všem rada tato, pročež ihned napsali i předložili smlouvu králi.

Týž vrtěl nad ní hlavou, mumlal cosi o zradě země, o rušení starého práva, o nevděčnosti poddaných a velebně klátil ohonem svým, avšak když viděl, že jsou všechna zvířata podepsána, od slona až do myšky, tu z jistých důvodů přivolil a ustanovil výběrčí své i losování ředitele sám jmenoval. Tito arci, že záviseli od krále, hleděli pod rukou losy osudné dle žádosti královy spravovati a při tom nezapomínali také na sebe. Zvířata viděla, že psaná smlouva málo prospěla jim, a protož jevila se potajmu veliká nespokojenosť mezi nima.

Jednoho dne měl odveden býti na snídaní jistý zajíc: ten však náležel též mezi nespokojence a přemýšlel kterak by se mohlo ujíti hladové vládě lva mocného.

A protož řekl k těm, jižto jej doprovázeli k stánu královskému; „Učiníte-li po vůli mé, snad podaří se mně osvoboditi vás všechny."

„Jak že bys, zajíčku, ubohý mohl osvoboditi nás a protiviti se lvu?" tázali se průvodčí.

On jim pak tajně řekl, co zamýšlí, a oni na to odpověděli: „Bodejž by se tak stalo" i odešli od něho.

Zajíc hověl si a otálel jda ku dvoru královskému i myslel sobě: byl bych ochotným, kdybych měl naději, že uchovám si života, ale nač bych byl ještě spěšně úslužným ke lvu, když jdu na smrt. Přišel ke dvoru mnohem později, než byl ustanovený čas snídaně; proto obořili se naň služebníci a dvořané pravíce: „Na tebe, bídáku, má ještě čekati lev? — Takto to nemůže zůstati, musí se učiniti náprava, aby byl konec nedbalosti vaší."

Lev sám nevrlý hladem ptal se přísně: „Odkud přicházíš tak pozdě?"

Odpověděl pokorně zajíc: „Vedl jsem zajíce, který byl určen pro dnešní den, ale setkal se s námi lev jiný a vzal mně onoho pro vás ustanoveného. Činil jsem mu proto výčitky, a on pravil, že jemu patří tato krajina, jakož i všechna zvířata v ní přebývající. Podotkl jsem dále, že jest ten zajíc pro snídaní královskou, ana jej zvířata zdejší posýlají, ale on se mně vysmál velice posměšně. Já rychle uskočil a bloudil jsem strachem; pročež odpusťte, že přicházím tak pozdě."

Lev řekl: „Pojď se mnou a ukaž mně, kdes viděl toho lva, jenž se opovážil přivlastniti sobě práv královských; já jej náležitě potrestám."

Zajíc pak vedl lva před hlubokou studni, řka: „Sem pohlédněte, uvidíte toho lva."

Lev nahlídnuv do studně, uviděl lva a pln hněvu vrhnul se na domnělého odbojníka — a žblunk! zavřela

se nad ním voda, i utopil se lev udatný, a slavný lstí špatného a bojácného zajíce, jenž stal se osvoboditelem zvířectva celého. Proto se praví:

Hněvem tak se rozum kalí,
že lva přelstí zajíc malý.

Jezevec vyslyšev Lišáka, řekl: „Kdybys ty tak nějak, ani sobě ani králi neuškodě, mohl odstraniti Mujabu, dobře by ovšem bylo pro nás; neboť on nám všem jest na překážku, ale lvu neubližuj, neboť by to byla nevděčnosť nestydatá."

Na to rozešli se.

Lišák po několik dní nešel ke dvoru; potom ale vida lva samotného přiblížil se k němu.

I tázal se ho lev: „Kdes vězel tak dlouho? Co jsi slyšel nového?"

Lišák pokrčiv ramenama, řekl: „Dobrého se málo stává na tomto světě marném, kde nevděčnost a samolibost plodí neřest svou."

„Co se ti stalo, že horlíš jako kazatel na marnivý svět?"

„Ach, mně nestalo se nic, ale to co se chystá, kéž by se mne jen týkalo."

„A co se chystá a pro koho?"

„Co se může chystati jiného, nežli neřesť, jak jsem řekl, ale ta ovšem jest nad míru nebezpečna. Křehká stvoření jsme všickni, každý může brknouti, ale tak se zapomenout — toť neslýchané."

„Co pak se stalo?" tázal se lev. „Neostýchej se: mluv, vždyť nemusíme se přenáhliti, neboť stojí psáno,

Spravedlivý zřídka bývá,
kdo se náhlým činem mstívá,

„Ovšem", odpověděl Lišák, „velkomyslnost vaše jest známa, vy nejednáte bez považení všestranného, zvláště v odsouzení přítele svého".

„Což to se týká přítele mého? — dopověz bez okolků, já ti to kážu", řekl lev.

Lišák tedy jal se mluviti: „Bůh mně svědkem, že ne z náklonnosti vlastní a nešlechetné donášivosti klevetné, ale z povinnosti vyznávám, co si šeptají v království vašem; ano povinnost jest svatá, neboť říká se:

Král je duše všeho lidu,
jeho bída všem přináší bídu.

„Co to máš za tajemství?" ptal se lev zvědavě.

Lišák odpověděl: „Měl bych vám ovšem vyznati bez okolků, co potajmu se kuje, neboť týká se to hlavně vás, a co vás se týká, to týče se celé země; avšak nevím dosud to ještě a nerad bych obtěžoval otcovské srdce vaše, neboť praví se dobře:

Zlé co na nás číhá,
vždy dost časně stíhá.

Lev promluvil: „Jest povinností naší zkoumati budoucnost, abychom dorážejícímu na nás neštěstí buď šli z cesty a pustili je mimo sebe, nebo rychle zhotovenou hrází zahradili se proti němu".

„Tak jest ovšem lépe, jak pravíte", řekl Lišák, „a vy jsa mocný, mohl byste předejíti úklad nepřátelský hanebného zrádce, jestli že to pravda jest, co jsem slyšel, arci jest to téměř pravdě nepodobné, a proto by byl omyl tím strašnější, čím horší by měl následky, a snadno by se mohla státi křivda nevinnému. — Vy mne znáte co upřímného služebníka, co takového, který

to lépe s vámi smýšlí nežli sám s sebou. A pakli se i báti musím, že mému sdělení za víru nedáte a mne za pomlouvače považovati budete, předce nemohu jinak jednati. Rozvažuje, že život všech zvířat, správa všech nás jen na vás založeny jsou, nemohu a nesmím zamlčeti to. Praví se: Kdo králi nezjeví upřímné smýšlení a svým přátelům rady nepodá, ten podvede samého sebe.

Ať trpí tedy jeden, jestli vinen, aby k úrazu nepřišli všickni, pročež vězte, velkomyslný králi, že jeden z přátel vašich spiknul se s nepřáteli vašimi a zavedl vojsko vaše, obmýšleje, ach! že to musím vysloviti, svrhnouti vás s trůnu a sám usaditi se na něm; a on jest mocný, odbojníků jest také mnoho, a nezbude-li času, přibyde jich ještě více, a kdož ví, nezvítězí-li hanebná zráda, neboť nekončívá se vždy dle práva boj ošemetný. On pravil k vůdcům svého vojska, že se naučil poznati lva, že zkoumal jeho sílu, moudrost a náhledy, ale našel, že ve všem tom jest příliš slabý. — Poměr můj k němu se brzy změní,“ doložil.

„A kdo jest ten drzí nevděčník?“ zařval lev.

Lišák potutelně si vzdychna polovičným a jako umírajícím hlasem pošeptal: „Ten oslepenec jest náš Mujaba“.

„Mujaba? — Mujaba?“ bolestně opakoval lev, a očima jiskřivýma koulel, ohonem šlehal vášnivě v mlčení trvaje, jako když utichne příroda před bouřkou.

Lišák též nemluvil, jen skroušeně stál a po chvilkách pohlížeje k nebi, hlavou kýval útrpně. „Seznal jsem, že Mujaba jest věrolomný zrádce. Proto, že jste jej čestmi obsypal, sobě rovným postavil, myslí on si nyní, že jest tím, čím vy, a když vás s trůnu svrhne, že jemu říše připadne a nedá prý dříve pokoje, dokud vás nezničí.

Praví se: Zví-li král o muži některém, že tento hledí se jemu rovným státi, tu musí jej skoliti, pakli tak neučiní, bude sám skolen. A Mujaba jest vědom toho, co činí".

Za hodnou chvíli, když rozvlněná mysl mírněji se počala houpati a skrze mraky vášně prosvítaly paprsky rozumové, řekl lev, sedna si na ohon s hlavou pozdviženou: „Nepřipouštěj si to tak k srdci, věrný Lišáku můj, vímť, ze jsem si po nějaký čas méně všímal oddanosti tvé, ale napravím to, až potru drzí hlavy odbojníkův svých."

„Ach, co záleží na mně", pravil s úsměchem slabé bolesti Lišák, „jen na sebe myslete, pane můj, neboť svrchovaný jest čas, abyste učinil přítrž úkladům zrádců a choval se, jak sluší se na pána moudrého. Trojí bývá chování: prozřetelné před jednáním, opatrné neb zpozdilé v jednání. — Prozřetelní jsou ti, již hledí předejíti neštěstí a zlobu nepřátel jako ti, kteří šetříce zdraví svého, odstraňují příčiny nemoce; opatrní jsou, kteří postaveni jsouce v nebezpečenství netratí ducha, ale buď silou aneb rozumem se brání, jak vidí, že jest nejprospěšněji. Zpozdilý ale těší se, že nebude tak zle, že uvidí co činiti, až to přijde aneb že přispěje pomoc odněkud; to a jiné klamavé připomíná si a nejedná; zkrátka chová se, jak to jest v povídce o třech rybách.

Tři ryby.

Byly jednou v jednom rybníku tři ryby, jedna chytrá druhá chytřejší a třetí přihlouplá. Rybník ten byl v krajině skalnaté, kamž málo kdo přicházíval, a vedle tekla řeka.

Stalo se, že šli jednou dva rybáři kolem i vidouce rybníček, řekli mezi sebou: „Odpočněme sobě a posvačme; pak vylovíme rybníček tento“.

To když uslyšely ty tři ryby, ohlížela se ona nejchytřejší bez meškání po čerstvém proudu a pustila se po něm skrze prolomené šprlení do řeky, dobře si pamatujíc cestu, aby věděla, kudy po nebezpečenství se vrátiti. Druhá méně chytrá, čekala, až by rybáři přišli blíže; když pak přišli, chtěla se též protáhnouti šprlením, ale rybáři dříve již ucpali díru výtoku. Ulekla se sice ryba, pomyslila si: proč jsem raději hned s prozřetelnou přítelkyní neodplavala; nyní pykám za tu nedbalosť svoji. Jak si pomohu? — Byť bych si i vymyslila lesť nějakou, nevím, prospěje-li mně, neboť praví se:

S tím, co na spěch vymyšleno,
málo bývá vyřízeno.

Ale zoufati nesmím, nějak pokusiti se musím o ujití záhubě. Říkávala moje matka:

V tuhé nouzi davu,
jen neztrácej hlavu.

Na to vyplula na vodu a položivši se na záda, stavěla se býti leklou, nechajíc se vlnkami houpati semotam. Rybáři, vytáhnuvše ji v síti, vyhodili ji na břeh nedaleko potoka, řkouce: „Ty více nejsi pro žaludek lidský, ale pro vrány.“ Ryba však usmála se v srdci a pomyslila sobě:

Není, páni, všechno leklé,
co se zdá být pýše vzteklé.

I mrskala pak sebou po trávě, až se jí podařilo dostati se do potoka, kdežto zotavivši se od násilného vymrskování a oddechnuvši sobě, děkovala Pánu Bohu, i činíc dobré předsevzetí pravila:

Nepočkám až na poslední chvíli,
když se k zlému konci chýlí.

Úzkostnou se trestá chvílí,
kdo si k spáse nepřipílí.

Ryba přihlouplá, kteráž pravila: co se nemá státi, nestane se — bloudila mezi tím sem a tam zmámená, až ji rybáři chytili a domů k snědku odnesli.

Vyslyšev toto podobenství, odpověděl lev: „Rozumím tobě a vím, kam biješ, ale zdá se mně předce ještě pravdě nepodobné, aby býk, jehož jsem před jinými vyznamenával na dvoře, jemuž jsem tolik dobrodiní prokázal a všechny jeho žádosti vyplnil, aby on, zapomenuv na povinnost svou i na vděčnost, přidal se k nepřátelům mým, od nichž neužil ani toho nejmenšího dobrého."

Řekl na to Lišák: „Křehká jsou srdce stvořená, a pýcha vládne jimi; počátečně ovšem jest pýcha přestrojená v oddanost, pokoru a služebnost, jakmile ale ohřeje se na místě teplejším, již obmýšlí věci, jež jsou nad přirozenost. Lakotný slouží oddaně jen tak dlouho, dokud kýžené hodnosti nedosáhne, kteréž však hoden nikterak není. Ještě hůře činí věrolomní a bezbožní. Zlatohlávek chce býti orlem, vepř slonem, psíček lvem, a co tedy býk, jenž sobě mnoho na postavu a sílu svou zakládá? Ten snad si ani člověka nevšímne, ačkoliv býčí plemeno u člověka slouží; ale ti košťálníci myslí, že je člověk pase ze samé uctivosti, jsa sám ve službě jejich za toho trošku mléka; vidíte tedy, že i vás považuje za

nepatrného, neboť, odpusťte, že to pravím tak zpříma, proti člověku jste přece jen malý pán; panovati chceme všickni, ale Pánbůh nás k tomu nepovolal všechny. Odkud se vzala ta pýcha? I nás nakazil Adam nakažený, neboť nákažliva jest pýcha a faleš, dcera její; proto jest psáno:

Pýcha původ jsouc prvního pádu,
dosavád je duše všech neřádů.

Pokud musí, tvor jest poddaný, ale odvaž jej, již se nadýmá a kroutí, jako psí ohon, pokud jest uvázaný, rovný jest, pusť jej, již jím pes klátí a mrská.

Psí ohon nenarovná se ani ohříváním, ani mazáním. Jedovaté byliny i medem polité nenesou zdravého ovoce.

Jedinká tedy úloha vlády pravé jest, pýchu jedněch i druhých potlačiti, tím i otroctví jedněch i druhých pomine, než ale se to dovede, mnoho nepravostí ještě se stane; má tedy dbáti král, aby jich bylo vždy méně a proto má trestati toho, kdo nadpřirozeností svou se vypíná. Má-li kdo klepeta od narození, užívej klepet, má-li rohy, tedy rohů, má-li rozum, dle toho buď postaven, nebo toť jest urozenost naše, a dle toho jsme pojmenováni. — Jaká by to byla převrácenost, kdyby někdo řekl: Tamhle v tom lese narodil se jednou lev; všechno tedy, co v něm se rodí, má panovati, vždyť pak to může býti i sysel nebo myš, neb cokoli jiného k vládě neschopného.

Ne, „kde kdo se zrodí,
k čemu však se hodí“,

buď znamením povolání; ale i panovník slyš dobré rady. Vy pak, kteří jste kolem trůnu, raďte dobře, aby

koruně jasnoty přibývalo a to v pravdě a na vždy, ne však jen chvíli; taková rada jest jako zlato falešné, zprvu se leskne a za chvílku zčerná. Raďte upřímně; kdo je věrný, ten i upřímný, neboť praví se:

Křivě ten a darmo radí,
kdo vždy jenom slova sladí.

Kdo jest upřímnější, ten, který vida bližního svého do propasti padati, se sladkým jazykem přistoupí a asi takto mluviti počne: „Poníženě prosím, milostivý pane, račte pozor dáti, abyste pohodlně padl, když již ráčíte padati. Já ponížený služebník netroufal jsem si zrazovati vám to, a neslušně odmlouvati vám, abych vůli vaši nebyl na překážku atd.“. Zatím bližní se zabil.

Nebo jest upřímnější ten, jenž vida bližního v nebezpečenství, přiskočí a nemluvě ani slova, jej zachytne a nazpátek jím trhna praví: „To bys byl si dal!—“

Přítel zůstává přítelem i když nám spůsobí žal; komu není vlastní tělo drahé i když je plno chyb? Kde jsou lidé hotovi pověditi a poslechnouti, co z počátku je nepříjemno, ku konci však ukáže se býti spasitelným, štěstí pak panuje. Propustiti staré sluhy a bráti si cizince za ministra, to není po právu; to vede ku zkáze říše.

Ale panovník hodný poslechne též rady dobré, nerozumný pak nestará se o nic, zanechávaje náhodě urovnání věcí, ana předce známá jest průpověď:

Ten neví o Bohu, o svobodě,
kdo svůj život staví na náhodě.

Nejlepší přítel a sluha jest ten, který se nejméně přetváří a upřímně řekne to, co myslí; nejlepší podnik ten, který žádoucího výnosu podá; nejlepší žena ta,

která s mužem svým dobře se snáší; nejlepší chvála ta, která z úst poctivce vychází; nejšlechetnější panovník ten, který se nepodá lenivé bezstarosti; nejlepší vlastností jest bázeň boží. Povídá se: když člověk na oheň si lehne a na hadech si ustýlá, třeba, aby jemu lidé jeho k pomoci přispíšili. A ten samý případ jest, když muž ten nepřátelské úklady proti životu svému na příteli nalezne. Nejslabší král jest zajisté ten, který lenivé pohodlnosti se oddá, a málo stará se o záležitosti, které přijdou, kterýž žije jako slon, o nic se nestarající, ničím se neznepokojující; když se stane předce něco, svede to na svou nešťastnou planetu.“

Odpověděl lev: „Tentokráte mluvíš směle, i líbí se mi smělost taková při služebníku věrném, ano slouží ti to ke cti a chvále, že tak horlíš o dobro rodu mého; avšak tys sobě nerozmyslel, že byť by i Mujaba odpadl ode mne, nemůže mně škoditi, an pokrm jeho jest tráva, můj ale maso; on se může pohřbiti ve mně, ne ale já v něm.“

„Tomu jest ovšem tak,“ řekl Lišák, „králi velkomocný, ale nedejte se tím zklamati; nezmůže-li býk osobně ničeho proti vám, mohou to učiniti jiní, s kterými se spojil. Každý sebe menší může škodit, kdo ne sám, jiné umí navésti, jak to vykládá podobenství o jedné vešce a bleše.“

„Co jest to za podobenství?“ tázal se lev.

Lišák jal se tedy mluvit následovně:

Veška a blecha.

Zdržovala se v hůni jistého lichváře dlouho o samotě veška. Živila se krví jeho opatrně na pastvu vycházejíc, nedupajíc ani lakotivě rýčkem nerýpajíc, když

on spal, tak že také ničeho neznamenal. Dlouho takto blaženě žila.

Jedné noci přihnala se však parádnice bleška lehkomyslným, jak obyčejně, skokem.

Pohostinná veška pozvala ji, řkouc: „Zůstaň dnes u nás, máme dobrou stravu zde a odpočinek po obědě též pohodlný.“

Blecha přijala pozvání toto; ale sotva si lehl hostitel jejich, ošemetná blecha vzdor varování vešky, skočila jemu na nohu a jako zákeřnice bodla jej; sotva to však učinila, skočila pod postel. Hospodář rozlobiv se, vstal, rozžal si světlo, a prohledav bedlivě hůni, našel vešku, i řekl: „Dostal jsem tě, drzí hryzalko.“ Ač tato snažně prosila, dokazujíc nevinnost svou, vše bylo marné; ona musela neopatrnost svou smrtí zaplatiti.

Blecha ale smála se hlasitě, pomyslíc sobě: „Pomohla jsem ti, podruhé nezvi nerozmyšleně.“

Toto jsem pověděl vám, pane velmožný, jako příklad na přísloví:

> Nevěř nikomu, buď on kdokoli,
> pokud nevyjíš s ním kámen soli.

S býkem ale, pane králi, vešel jste velmi brzo v přátelství a velkou lásku prokazoval jste jemu, a to obyčejně bývá, jak zaznamenáno v knihách mudrců:

> Přízeň zhorka nakvašená,
> špatně bývá dopečená.

A takto se vyplnilo na býku, jenž byv brzo přijat do milosti, brzy stal se zrádcem; ovšem nemusíte se ho báti, ale kdož ví, co kuje?

> Co se v hlubokosti duše skrývá,
> horší nežli to, co vidět bývá.

Chtěje býk státi se králem, zajisté bude vyjednávati s mnohými, bude je podpláceti a přemlouvati; množství pak o sobě slabých činí jednotu silnou. Kdyby proti vám vystoupil jeden po druhém, snadno byste s nimi mohl vítězně zápasiti, ale když se shluknou najednou, pak zlá mela. To jest jediné tajemství rozumné vlády, aby nemožnou učinila takovou jednotu rozdělením zájmů a užitků. Zde však jest se co obávati, aby všichni neb alespoň většina v tom se neshodli, aby měli za pána vola, který nikomu nemůže tak snadno uškoditi, živě se travou. Muška jest živočich nepatrný, ale věřte mně, kdyby všechny mušky proti vám se spolčily, nesnadno by bylo odolati jim."

Po této řeči stál lev chvílku zamyšlený, i zdálo se, jakoby slovům Lišákovým poněkud přisvědčoval, pak pravil dále: „Co myslíš, že mám učiniti, abych také velkomyslným i prozřetelným se proukázal?"

Odpověděl Lišák:

Co se u jednoho stkvívá,
u druhého se zatmívá.

„Co by slušelo lišce, neslušelo by snad lvovi; já rád držím se rady starých, u nichž čtu takto zaznamenáno:

Nažraný zub bolavý vytrhni,
co nestrávíš, to vyvrhni.

Lev na to odvětil: „Učiním podobně, dám si předvolati Mujabu, představím mu před oči živě obraz hanebného počínání jeho a řeknu mu, aby si šel, kam mu libo, že jej propouštím co zpronevěřilce."

Toto zdálo se Lišákovi býti nedostatečným; pomyslel totiž sobě: přijde-li býk před lva s neporušeným svědo-

mím, vymluví se brzy, a pak by běželo o mou lhářskou kůži. Řekl tedy ke lvovi: „Zdá se mně, že by bylo neprozřetelné býku ukázati vinu a propustiti jej, neboť on by musel se zastyděti a tím více by pak zatvrdl; říká se:

Bývá v polovičném studu
podnět ještě horších bludů.

Styděti se nechce nikdo, ten ale musí se styděti, kdo pozná, že nerozumně aneb hanebně jednal; poznání toho předchází tím, že se vymlouvá sám u sebe, přemlouvaje se, že je tak dobře jak se stalo, a na důkaz činí tak zase, ano trochu hůř a pak vždy hůře. Podobně by i Mujaba první zradu ospravedlniti hleděl druhou podařilejší, o níž by ve vyhnanství a samotě pohodlněji rozmýšleti mohl, nebo pobouřená ctižádost neustane nikdy.

Není hloub zarytý hřích,
jako starý pračert pych:
utrhni mu jeden květ,
hned jich pučí za něj pět.

Vyhnanstvím tedy zpomoženo nebude; bylo by to jen tolik, co ulomiti zub a nevytrhnouti jej. Pak račte milostivě považiti, že býk věda se vyzrazeným, nepředstoupí před vás, lečby byl ozbrojený tajnou silou, aneb že by snad již dozrála chvíle a vypukl odboj dobře nalíčený. Nejlépe by bylo tedy tajně odbýti, co tajně se stalo; nejraději trestají králové přečin zahalený zahaleným trestem. Tajemství má býti jako semeno skryto, střeženo, aby ani v nejmenším nebylo porušené; poruší-li se, neprovede se, jako semeno nevzroste. A kdybyste snad chtěl se i po důkazech jeho viny s ním se smířiti, jednal byste nesprávně, neboť kdo se chce smířiti s přítelem, jenž jednou se ne-

osvědčil, ten přivolává na sebe smrt. Dareba nepolepší se, i kdybys jej stále šlechtil."

Lev odpověděl: „Stojí psáno v knize královské,

Netrestej bez soudu,
sic hovíš nekloudu;

a to vykládá se tím, že nekludové vidouce zisk svůj v donášení a vyčmuchávání činů bližních svých, donášejí tím silněji nedbajíce mnoho na pravdu a na čest bratrů svých a jako psi lízají se ocáskem pánu svému, který je živí za to, že štěkají na jiné. To já rozmysliv si dobře opovrhuji takovýmto řemeslem hafálkův, věda, že poctivý se nepropůjčí k tomu; proto tedy všechno odkazuji přísnému veřejnému soudu. Na cizí obvinění nemáme nikoho trestati."

Taková řeč velmi svrběla na duši Lišákově; pravil však nicméně jakoby nic nebylo: „Když tak učiniti hodlá pán můj, nemůže ovšem věrný služebník ničeho proti tomu míti, ale láska pravá neustane prositi, kde nemůže přemluviti, pročež i já, milostivý pane, ve jmenu vaší koruny, pokoje srdce vašeho a blaho poddaných zapřisahám vás, chovejte se aspoň prozřetelně, když přijde před vás zrádný býk; poznáte hned z tváře jeho a celé postavy, co na mysli má; uvidíte, že se bude třásti na všech údech, kroutiti ohnivýma očima, hlavu sklopovati a nohy vystrkovati a klátiti s sebou na všechny strany jak by byl přichystán do boje."

Lev řekl: „Dobře, synu můj, kdybych co takového na něm znamenal, i já se připravím, aby hned uviděl, že nelze býku zápasiti se lvem, leč k záhubě své."

„Ano učiňte tak," zvolal potěšený Lišák, na němž bylo pozorovati, že jakás nadějná myšlénka probleskla

mozkem jeho. Doložil pak: „Jen to ještě milostivě rozkázati račte, aby co nejdříve se před vás dostavil, by neměl mnoho času učiniti větších příprav k odboji. Praví se:

Když na tebe zbujník cílí,
spusť ty naň již tuto chvíli.

Nebo kdyby snad byl nevinným, vyzvím to dříve, abyste křivdu neučinil ubohému, neboť věru do nebe volá krev nevinná, a nesnadno urovná se duše po spáchané křivdě, zvláště pak považte, co stojí psáno v jedné knize:

Král když právo vám ochromí,
vší neřesti hráz prolomí.

Lev pochválil Lišáka za jeho opatrnost a kázal, aby šel vyzkoumati býka, což Lišák arci milerád učinil, neboť o to právě mu běželo, aby mohl i býka přestrašiti hněvem lvovým, ale ze své vůle obával se tam jíti, aby neupadl v podezření.

Přijda k Mujabě dělal se sklíčeným a smutným, ocas vpletl mezi nohy, hlavu sklonil a celý skrčený kráčel váhavě, oči vyvaloval k nebi a zase přimhuřoval, a to vše dělal tak, aby to Mujabě v oči bilo a stalo se příčinou i předmětem rozprávky, neboť:

Nejlíp šelma duši zná;
mysl jiných v moci má.

Mujaba vida zdaleka tak choulostivě se plaziti přítele svého, jenž jej dovedl ku dvoru královskému, zvolal; „Ach! co zpříčilo se tobě, moudrý brachu, vždyť pak duši tvou radyplnou nesnadno něco tak do rozpaků při-

vésti může; nebo jsi nemocný a snědl si něco nezáživného?"

„Ba věru mnoho nezáživného snědla uchem duše má," odpověděl Lišák, „a smutna jsouc nevyjasní se více; neboť buď stane se tak, a ta připomínka nedá více zaceliti se ráně rozšklebené v srdci mém, nebo nestane se, a tu strach a očekávání hrozných věcí napínati a zase ochabovati bude mozek můj."

„A co se přihodilo, příteli drahý? — vždyť pak mnoho dá se v světě zase zjinačiti," pravil Mujaba.

„Proto právě, že zjinačilo se mnoho, bolí mne to," odpověděl Lišák.

„Stalo se jen dopuštěním božím, a nesluší tvoru reptati proti tomuto," řekl vážně býk a ptal se znovu, co by to bylo.

„Ano máš pravdu, dopuštěním božím se mnohé stává. — Kdo nezhrdl, když přišel k moci a bohatství? Kdo vidí veškerá svoje přání splněná a jest bez starosti? Kdo neutrpěl škody, když hověl choutkám svojim? Koho neoklamaly ženy? Kdo nebyl odmrštěn, když lakomce o dar prosil? Kdo neutržil pohromy když se špatnými se spolčil? Kdo zůstal v důvěře a milosti trvalé. jenž sloužil vladaři? Ano ten mluvil pravdu, jenž řekl, že knížata znají tak málo věrnosti ku svým přátelům a na své milce že tak lehce zapomínají jako jisté ženštiny, které když milence jednoho ztratí ihned jiného si zvolí."

Mujaba pokračoval: „Dle toho, co od tebe slyším, máš nějaké ošklivé podezření proti lvu a bojíš se někoho".

Lišák vzdechna sobě odpověděl: „Nyní teprvé poznávám, co mi pravil jistý mudrc, že jest všechno marné na tomto světě, ale jen pro marnost a zlobu naší; že bychom sobě mohli zříditi jako ráj toto obydlí své, ale

jeden druhému postaví se v cestu a seje křivdu na pole bližního; že na žádného nelze se spolehati, a nejprotivnější že jest, strkati na Pána Boha, co jsme vlastní nerozumností a špatností dokázali. Ach! zle jest, zle s námi, protože nechceme býti dobrými, když i samo panstvo, kteréž netlačí nouze a kteréž slušněji vychováno jest, též zešpatnělo, i mysl samého lva — ach, příteli!"

A v tom se dal Lišák do hořkého pláče až mu srdce usedalo, a dal se dlouho těšiti i přemlouvati od býka, jenž vždy zvědavěji prosil, aby mu svěřil, nad čím tak teskne sobě; ale ten pravil: „kéž bys ty se nedozvěděl jaktěživ tajemství mé! kéž bys neuslyšel o vrtkavosti mysli knížecí; kýž bys nebyl poznal života dvorního".

I řekl býk: „Skrze štěrbiny slov některých dáváš mně věděti nezřetelné hrůzy, a ty zvětšuje snad mysl má; zajisté v skutečnosti nebudou tak děsivé, proto neváhej a vyjev mi, co tě tlačí; snad mohu tobě pomoci, utiš se".

Řekl Lišák: „Kdyby se to týkalo mne, snášel bych to trpělivěji, a také na mně nezáleží tak mnoho; ale mocného, vážného přítele se to týká, kterého lev zničiti chce, a tu dobu já nemohu pomysliti sobě bez pominutí smyslů svých".

Býk na to řekl: „Já jsem v milosti královské, snad že přímluva má prospěje u lva a ulehčí osud příteli tvému, nad kterým kvílíš".

Lišák vzdechna sobě, pravil: „Ach ovšem že i tvůj, to jest přítel nejbližší a nejvěrnější; ach, Mujabo milý! ten, jejž zničiti hodlá lev, stojí zde; kéž nemusím vysloviti strašné slovo, ten nešťastný — jsi ty!" Toto vyřknuv padl na přední nohy a hlavu schoval mezi ně, jako by nechtěl viděti tento svět ošemetný.

Mujaba slyše tu řeč trhnul sebou, ale brzy, jak sluší na muže velkého, sebral se a těšil spíše Lišáka, ačkoliv o něho samého dle udání Lišákova se jednalo. „Utiš se, příteli útrpný, má-li se nám státi co zlého, poneseme to zmužile, jako nás naučili ti, jižto říkávali:

Zlý los muže nezhanobí,
leč když ducha mu porobí.

Setřev slzy s očí odpověděl Lišák: „Bohu chvála, po této pevné mysli poznávám statečného býka Mujabu, a mohu říci bez pochlebenství, co jistý básník pěl:

„Ať se vazba světů zkroutí,
býčí srdce nezkormoutí.

Ty víš, příteli, v jakém přátelském poměru my jsme žili, co jsme se poznali, a jak mně tvoje blaho na srdci leželo. Upamatuj se na slova má a slib, kterýž jsem ti učinil, když mne lev k tobě poslal, a protož mám za povinnost svou tebe upozorniti na blížící nebezpečenství, kteréž ti lvem hrozí“.

„Čeho pak jsi se dozvěděl, tázal se býk.

„Pravdumilovný přítel“, odvětil Lišák, „jemuž nemožno nevěřiti, sdělil mně potajmu, že lev k několiku svým dvořeninům se vyjádřil, že prý jsi náramně stloustl, žes dozrál k tomu, k čemu, jsi povolán, abys byl jeho pečení, a proto prý dostal chuti na tvé maso, ano i jim že kus od něho dá. ‚Ano, dozrál milostivý pane‘, kývali druzí svými ohony — ‚rač jen rozkázati nejvyššímu kraječi dvornímu, aby vykonal ještě dnes vůli tvou.‘ — Jak toto jsem se dozvěděl spěchal jsem hned k tobě, abys seznal jak nevěrný a věrolomný jest lev — král. Ač jsem leknutím sotva hýbati mohl nohama, pádil jsem předce

k tobě, drahý příteli můj, se smutným tím poselstvím a cestou opakuje sobě staré verše:

> Samolibost všemi vládne,
> kromě pěstí právo žádné.

„Musíš tedy býti na sebe pamětliv“.

„Vždyť já ale nejsem si ničeho vědom proti lvu, nezavinil jsem ničeho ani proti němu, ani proti jeho vojsku a protož nemohu si to jinak vysvětliti, nežli že lev pomluvou proti mne poštván byl. Protože lev již mnohokráte od špatných lidí ze svého okolí oklamán byl, mohu si jeho nedůvěru proti mne jen tím vysvětliti. Nějaký pletkář na cti utrhající očernil mne v očích jeho.

> Ten kdo často se ošidí,
> v každém šíbala pak vidí.

„Pravda, pravda“, namítal Lišák, „ale nevinný může se proti lvu samému osměliti a jemu, když svrchovaná potřeba káže, okázati skálopevné čelo; a to nyní s větším snad prospěchem, on jak se pamatuješ, není takový, o němž by se mohlo říci; nezná strachu. Ó on jej zná; vím, jak trnul, když poprvé slyšel velebný hlas tvůj. Pročež radím ti přátelsky, když předstoupíš před něho, udatně se postav; neboť znatelové srdcí říkají:

> Klesne drzost škůdce zlého
> před smělosti nevinného.

„Dobře, dobře. učiním tak“, odpověděl Mujaba, „až nahlednu toho potřebu, ale podivno mně předce, že lev svojí zkušenost a seznání lidí falešných nechá platiti i tam, kde tím sebe klame, jako ona kachna.

Kachna a ryby.

Jedna kachna plovouc v temnotě noční po rybníku lakotivě po všem se hnala, co viděla.

Spatřivši také obraz hvězdy ve vodě, potápěla se vícekráte po něm v tom domnění, že to bude pro ní něco k ulovení. Konečně po dlouhém marném namáhání řekla sama k sobě: to není pro mne, ani k ulovení a nechala toho.

Když pak se rozednilo, viděla opravdovou rybu ve vodě, ale myslila si, vím již, vím, že to ničeho pro mne — a na ten způsob přestala chytati ryby.

Sprostý to, co často někde bývá,
že to vždy být musí se domnívá.

I lev tedy maje zkušenost trpkou v těch věcech, uvěřil též, Bůh ví jaké, přestupky, které šelma nestydatá na mne nalhal. Klevety toho musí býti příčinou, že se odvrátila ode mne milost králova; toť jediné jest pravdě podobné. Vědí to mudrcové, již praví:

Láska jako jiné se obnosí,
srdce vždy hledá nového cosi.

U samolibce nic nemůže míti stálosti, poněvadž on maje za pravidlo svou chuť okamžitou a byv jednou nasycen obrátí se k nové chuti; tak i přátelství přejídá se mu, i musí ustoupiti, aby vyprázdnilo se srdce pro milost jinou. Kdyby byla nějaká příčina hněvu jeho, mohla by odstraněna býti přesvědčením o nevinnosti, ale jestli to bez důvodu pouhou přízně ustalostí a nepohodlností přátelství, tu mně nemůže nikdo pomoci. Snad mu byla nepohodlná upřímnost má, s kterou jsem

mluvil k němu, když se mne byl tázal o radu. Avšak já sám sebe viniti nemohu, neboť jsem vždy šetrně přednášel, co nelíbilo se rozumu mému a nikdy jsem mu před jinými neodporoval, nýbrž tajně se vší pokorou, aby to nikdo z jeho hodnostářů a dvořenínů neslyšel, Ale nejspíše to bude vrtkavost jeho mysli, která hledá proměny; nebo snad závisť jiných, jimž bylo nemilo, že jsem stál v milosti královské.

Vím, že ten, kdo šetření žádá od přátel, když v společném shromáždění opáčného náhledu byl, aneb kdo v nemoci lékaře a ve při advokáta o šetření prosí, nejen marně se namáhá, nýbrž svoji věc ještě poškozuje. Pakli nezpůsobilo nemilost to moje vzpírání se mnohdy jeho vůli, tak je na tom vina nepředloženost a drsnost povahy královy, do kteréž on často upadá, neboť zacházení s králi jest vždycky nebezpečné i tenkráte, pakli s nimi v nejlepším poměru žijeme. A zdaliž ani toto není vinou nemilosti, tak nesou vinu ta vyznamenání, kterých jsem si dobýti měl. Pakli ale není ani toto ni ono vino, tu musím jen věřiti, že tak nade mnou usouzeno. Prozřetelnosti boží nemožno se vyhnouti, ona beře lvu jeho sílu a moc a uvádí jej do hrobu; ona nechá slabého člověka vstoupiti na hřbet statného slona, ona dává člověku moc, že může jedovatému hadu jed vzíti a s ním si pohrávati, ona sílí na duchu slabého a oslabuje duchem silného, ona obohacuje chuďasa, zmužuje bojácného a zmalomyslňuje hrdinu, když nehody jakés se vyskytnou“.

Lišák na to odvětil: „Zlý úmysl lvův proti tobě nemá základu v tom, že by byl zlými pomlouvači štván ani v jeho nepředloženém jednání ani v takovém všem, o čemž jsi se zmínil, nýbrž jediné v jeho věrolomnosti

a bezbožnosti, neboť on jest bezbožník, nevěrník a klamič, jeho jídlo jest sladkost, kteráž v sobě jed nese“.

Mujaba mluvil dále: „Ano, ano, já ochutnal sladkost tu, a nyní účinkuje jed, jenž smrt přinese. Ale já jsem sám vinen tím neštěstím. Kdybych se nebyl nechal ctižádostí unésti, tak bych se nebyl přiblížil ke lvu, jenž jest dravec, kdežto já rostlinami se živím. Žádná přízeň nevytrvá ani mezi stejnými, ani mezi dalece rozdílnými, protože všeliká láska jest jakési docelení; avšak stejní nepotřebují sebe, a vzdálení nemohou se slíti. Já jsem jako včelička, která do kalichu mořské růže si usedne, med v opojení ssaje a ani nepozoruje, že růže se při západu slunce uzavírá, tu pak včelka svou smrť nalezá. — Ano, ten kdo nespokojí se s tím, co pro něj dostatečno a jehož oko ještě hltavě na něco jiného hledí, aniž by na zlé následky téhož myslel, jest jako ta moucha, kteráž nespokojí se šťávou stromů a květin, nýbrž touží také po potu slonově, i sedne si tomuto pod ucho, a slon jedním střehnutím uší mouchu tu zabije. A kdo svou lásku a přátelství věnuje těm, kteří mu za to vděčni nejsou, podobá se tomu, jenž seje semeno do půdy solnaté. Kdo samolibému radu dává, ten mluví k hluchému aneb k mrtvému“.

„Nech těch řečí“, opravoval Lišák „a pomýšlej raději na zachování svého života“.

„Čím bych mohl pomýšleti na ochranu života, když mne chce lev snísti. Nezpomůže mně nic, že jsi mně jeho úmysl sděllil a mne o jeho zlých vlastnostech poučil, neboť vím, že i kdyby lev nebyl mně příznivým, jeho bezbožní a lstiví dvořeninové mne v zkázu uvrci hledí, aby pro sebe více moci nabyli. Když lstiví bezbožníci proti nevinnému poctivci se spiknou, tak jsou v stavu jej zničiti, kdyby i tento dosti silným byl. Osud můj jest

podobný osudu velblouda, jejž vlk, krkavec a šakal o život připravili".

„Jak to bylo?" pravil Lišák.

Mujaba počal vypravovati:

Lev a velbloud.

Povídá se, že v jednom lese nedaleko silnice zdržoval se lev, jenž měl tři společníky, vlka, krkavce a šakala.

Jednou šli tou cestou pastýři vedouce s sebou velbloudy; nevím, jak se to stalo, jeden zatoulal se z cesty a trmáceje se lesem přišel až před byt lvův.

Tento tázal se jej: „Odkud přicházíš a čeho žádáš?"

Pokorně odpověděl velbloud: „Já přicházím odtud a odtud a chci posloužiti ve všem, co mně král poručiti ráčí."

Zalíbil se chytrý velbloud lvovi, jenž řekl milostivě: „Zůstaň tedy u nás, budeš zde bezpečen a budeš také míti hojnost dobré potravy."

Velbloud přijav pozvání zůstal tam, a žil dlouhý čas svorně i blaženě, až se přihodila jednou lvovi nehoda. Jsa na lovu a setkav se se slonem, svedl s ním bitvu, v které byl notně proryt kly slonovými, tak že sotva dolezl domů, omdlel a stonal těžce nemoha vycházeti na lov.

Vlk, šakal a krkavec zvykli živiti se odpadkami královského stolu, a že byla nyní kuchyň králova také chuda měli prázdné žaludky i hubeněli očividně.

To znamenav lev řekl: „Jistě že trpíte hlad, a ten jest zlou nemocí. Bez léku sama přirozenost sobě pomoci nemůže; proč nejíte?"

Odpověděl šakal: „Ach, co záleží na nás, jen kdyby náš král milostivý okřál; ovšem, že hlad nás trápí, ale

to jen tělesně, hůře nám smutek kosti vysušuje, an vidíme pána svého na nemocné posteli.“

Lev povděčen této řeči pravil: „Ovšem jste vy moji věrní a nechcete opustiti lože mé, avšak již jest mně poněkud lépe, pročež jen vyjděte a ulovte si něco na posilněnou; dávám vám plnomocenství nad poddanými panství svého.“

Na to odešli darmožrouti a chtěli loviti; i řekl krkavec: „Plnomocenství máme, nač bychom chodili daleko, máme na blízku velblouda hrbatého; on nehodí se beztoho mezi nás, má víru jinačí neboť žere trávu a my maso, jinak smýšlí, jinak jedná nežli my, a víme, že

Obcování s tím neřádné,
kdo nemá styčnosti žádné.

On, nemaje srdce ani hlavy ani krve jako my, nemůže milovati nás; kdo nemiluje, hotov jest nenáviděti; a kdo nenávidí, ten příležitostně škodí; kdo škodí, ten nechytře trpí se na blízku, tedy odstraní se, a nejlépe co nejdál, to jest ze života ven, neboť pokud jest živ, jest s námi na jedné půdě. Když co činiš, praví se, hleď, abys jedním sáhnutím dosáhl cílů více; ku příkladu odstraněním nepřítele bys dobyl i zisku pravdivého a posloužil králi; kdo ale slouží králi, pečuje o celou obec, tedy i o sebe, a to všechno vykonáme odpravením velblouda; zbavíme se nepříznivce, připravíme dobré soustko králi, zachováme kraj zelenější a najíme se při tom také dobře.“

„Výborně!“ zvolali vlk a šakal, „kdo by v krkavci hledal mudrctví takové.“

„Ale,“ doložil šakal, „jak předneseme králi návrh tento, neboť slíbil velbloudovi bezpečnost, a on rád splňuje slovo své, jmenovitě když jej to ničeho nestojí.“

Odpověděl krkavec: „Svěřte mi poselství a spolehněte se na mne, já důvěřuji v přísloví:

Moudrá věc když moudře se prodá,
neztupené ucho prohlodá.

V této nouzi i pán jsa tak v tísni dopustí se viny, neboť žena z hladu vydá v šanc své dítě, had z hladu sežere své vejce, čeho by se tedy hladový nedopustil? V nouzi není slitování. Opilec lehkomyslný, bláznivý, dareba, zlostný, hladový, lakomec, bázlivec, spěchající, a zamilovaný neznají zákonů."

Na to rozešli se vlk i šakal na určité místo, kde již napřed oblizovali se dobrou zprávu čekajíce.

Krkavec přišed ku králi byl tázán zda-li již ulovil něčeho, on však odpověděl: „Uloviti v mysli snadno jest, ale jinak skutkem; my hladem a smutkem sešlí neulovili jsme ani chloupku; ale jak pravím, v mysli byl lov dobrý a jen potvrzení si žádá milostivého krále."

i řekl lev: „Nuže čeho žádáte?"

„Prosíme o to, co jest zbytečné na panství vašem, co se vloudilo sem nevědouce kudy kam a nejsouc k ničemu."

„Vždyť jsem vám dal plnomocenství v lesích i na polích mně náležejících loviti," řekl král.

„To zbytečné stvoření ale není vlastně ani v lese, ani na poli, a proto poslali mne moji tovaryši k milosti vaši vyprositi zvláštní dovolení."

Lev řekl: „K čemu to okolkování! pověz, co jste sobě vymyslili."

Krkavec jda o krok blíže praví: „Uznali jsme za nejprospěšnější, připraviti oběd slušný z velblouda."

Lev se uleknuv zvolal: „Jaká to bezbožnost, jaká nevěra a drzost v slově tomto! Co ty černochu, nevíš,

že svaté jest slovo dané? Ty, kazateli, nevíš, jaký to skutek jest šlechetný, popříti útočiště duši poděšené a přijmouti milosrdně toho, kdo utíká se k nám? Jen černý krkavec vymysliti mohl skutek takový nevěrný. Lvu nesluší se rušiti slibu daného. Ani dar krav, ani dar země, ani dar pokrmu, ani dar nápoje není největším mezi dary na zemi, jako dar bezpečnosti."

„Jaktěživ nebyl bych se opovážil pochybovati o velikomyslnosti pána našeho," odpověděl krkavec, „aniž přednésti návrh hříšný; ach, bolí mne velmi, že pán můj ráčil se dříve rozhorliti, než vyslyšel mne."

Král řekl: „Bylo již hanebné dosti, co jsem slyšel, avšak chci, abys doložil i to, čehos nevypověděl."

Krkavec tedy pokračoval: „Obětuje se někdy jeden pro celou rodinu, rodina pro celý kmen, kmen pro celý národ, národ pak, jakož velmi často v dějinách jsme viděli, zničí se pro krále, a v tom zajisté vidí se skutek šlechetný a vlastenectví hrdinské.

Podobná případnost jest nyní mezi námi; my čtyři, totiž velbloud, vlk, šakal a já, jsme obec, a vy jste náš pán milostivý, samorostlý a dle práva přirozeného; proto nejste v ničem povinnen nám, ale ve všem my vám; česť, statek, tělo i duše naše patří vám, a v čas potřeby smíte sobě vzíti čehokoliv dle uznání. Nyní jste nemocí neschopným vyjíti sobě na lov, i my neschopni jsme za dost učiniti povinnosti své posloužiti vám; nuže co zbývá, než aby jeden z nás se obětoval hrdinsky za krále a obec?— A kdyby to učinil velbloud sám, kdo by mohl říci, že král zrušil slovo své? A byť bychom my mu poradili důrazně k vlastenectví tomu, sláva předce bude jeho a památka v dějinách obce naší."

Král velkomyslný obrátiv se na druhou stranu, pravil jen jako na polovic: „Co se sluší a jest poctivé, to

může směle každý činiti, a vlastenectví nemá ctnosti sobě rovné; já však slibu svého nerušim." To vyřknuv, zamhouřil oči jako ku spaní.

Krkavec ani slova více nepromluvil a odešel k přátelům svým, jižto zdalcka lísali se mu ohony svými.

I řekl k nim: „Přátelé! všechno jest dobře vyřízeno; nyní jen odebeřte se každý do svého příbytku, učešte se a oblečte v černý oděv, jako já mám, zkažte také velbloudu, aby přišel. Potom půjdeme všickni vespolek před krále, abychom jakožto věrní poddaní na jevo dali útrpnost svou nad nehodou krále milostivého, a každý z nás třech bude se jemu nabízeti za pochoutku, ostatní dva ale musí haněti maso třetiho, až to přijde na velblouda. Na něho pak naličíme takto: buďto neřekne, že by se také pro krále obětoval, a tu učiníme povyk, že jest zrádce země a on musí za trest padnouti; nebo řekne a nabídne se také, a tu s velikou pochvalou chytneme jej za teplé slovo i bez okolků vyplníme žádost jeho a naučíme ho pravdivosti poklon. Co tomu říkáte? — Nejsem já dobrý logik a advokát? uvidíte."

Tak se musí povždy díti,
když chcem hříchu předejíti.

Jen zůstávejme vždy v mezích zákona, práva a mravnosti, zvláště nábožnosti, a uhneme se všudy hříchu, ale sladkostí jeho jinou cestou sobě koupíme; k tomu právě jsou zákony, aby chytrý, hledaje pokladu pekla, neminul se nebe. Král až ochutná maso velbloudí, řekne k sobě: „Vy čtveráci s tím svým vlastenectvím, a pak vezme druhý i třetí kousek, a učiní nás časem, až nebudou více lidé o tom mluviti, řediteli zemí svých.

Jak se přálo,
tak se dálo.

Sešli se všickni ve dvoře královském a hned byli předpuštěni před krále.

Krkavec maje řečniti ve jménu svém i všech ostatních, vykročiv pravou nožkou a vyvýšiv tělo své jal se mluviti vážným hlasem takto:

„Lve nepřemožitelný,

Hovado nejpazourovatější!

Nejpokornější touha vede nás sem, abychom, pokud jest možná, vyslovili city nevyslovitelné, projevili svou nesmírnou žalost a útrpnost nad bolestí údů velebných pána našeho, abychom dali na jevo, a jakou nadějí očekáváme tu chvíli, ve které pronikne jeden cit blaženosti veškerou zemi, když uslyší prohlášení úplného uzdravení velpazourství lva, náčelníka celého tvorstva čtvernohého; konečně abychom prosili nejvroucnějšími a neustupnými prosbami, aby přijal od nás, co kdo jen obětovati může; statek, zdraví a život svůj."

To pověděv, poklonil se krkavec a až čelem země se dotknul.

Lev ale odpověděl takto: „S pohnutým srdcem přijímám od vás vyslovení věrnosti vaší a dobrého smýšlení, i doufám, že nikdy neustydnou tyto city v srdcích vašich. Také já nepřestanu vám býti nakloněn a pečovati, až zase okřeju, o blaho vaše·"

Když dokončil lev, ze všech chřtánů hučelo hřmotné jásání, a mnoho věrných, kteří byli se přitovaryšili jim, slzeli pohnuti, ba i samému lvu v očích slzy stály.

Když dokřičeli a slzy setřeli sobě, předstoupil opětně krkavec a něco temnějším hlasem nežli dříve, řekl: „Před chvílí měl jsem tu česť, já nejponíženější otrok pazourství vašeho, mluviti ve jménu všech; nyní osměluji se já, tvor hubený a skrovný, přiložiti malíčko od sebe samého, totiž nabídnouti tělo své k požití lvu milostivému, jenž

delší čas nemoci své nejídaje masa žádného, zemdlel a masem prs mých, nyní pokornou řečí se otřásajících, mých křídel a co kde bude záživného poněkud, slabý žaludek by posilniti mohl. Ó, račte mně popřáti toho vznešeného a důstojného hrobu".

V tom ale skočil mu do řeči šakal, řka: „Krásné jestiť obětovati se, ať se obětuje ten neb jiný, a zasluhuje býti velebeno vůle za skutek, neboť praví se:

Každý rád z té velké číše pije,
do které Bůh všechen život lije.

Ale tomu, jenž plaménkem životů jiných zachovává velebný plamen života svého, není jeden jako druhý. Co věru by měl za pochoutku lev na tobě? Vždyť by mohl se o tvou kobylku uříznouti; a co viditelného jest na tobě, peří jest a nic jiného než peří. Na mém těle ale by snad již více nalezl zub krále mého; ó, račiž mne milostivě sešupati!"

Tu však hned odpírali krkavec i vlk, řkouce: „Ty máš maso nečisté, smradlavé, jak snadno by mohl lev zošklivěti si tebe, a to by bylo nebezpečné žaludku slabému."

Vlk pak mluvil: „Já čistý vždy v životě, nemohu míti masa špatného; mne vezmi, pane náš!"

Tomu bránili se krkavec a šakal, řkouce: „Psáno jest

Dlouhý život neuhlídá,
ten kdo vlčí maso jídá.

Jaké to svědomí, podávati takového jedu nemocnému!"

Velbloud vida a slyše, jak se nabízejí králi za pochoutku, a kterak zas to druzí vymlouvají, mínil, že jest

to obyčej dvorní, takové poklony činiti a mluviti jen tak zdvořile, aby se hezky mluvilo. Také si pamatoval že kdysi slýchával, že zvláště u lidí takto se stává, až i v přísloví vešlo:

Prázdné lidské slovo
brzy jest hotovo;
ale skutek
šelma utek.

Každý ústy srdce své přináší,
když má krejcar dát, se splaší.

Pomyslel si tedy: toť ty se nesmíš vyjmouti, řekli by, žes' nezvedený; a jistě, že již také pro tebe výmluvu mají pohotově, že tvé maso jest nedušivé, aneb cosi podobného. —

Předstoupil tedy také a pokleknuv před králem, řekl: „I já přináším za oběť život svůj tobě, ó králi a ochrance můj! Ano deset životů bych ti rád věnoval na důkaz nekonečné vážnosti a uctivosti své — Mnou by se mohl král nasytiti, moje maso jest dobré a lehké i čisté, protož sněz mne, králi, poděl masem mým i přátele a sluhy své."

Sotva ukončil domněnlivou poklonu svou, usmáli se vlk, krkavec a šakal, zvolajíce radostí: „Ano, velbloud má pravdu. On mluvil šlechetně a pravdivě. Sláva velbloudovi velkomyslnému, věčná sláva budiž věrnosti jeho i všem ctnostem dobrého občana, jenž pohrdá životem za pána svého. Sláva mu!"

A v tom, nežli ubohý velbloud mohl se vzpamatovati, trhali jej, vždy hlučně jej velebíce, aby okolostojící neslyšeli výmluvy a protestaci velbloudovu.

A tak vzal chudák brzo za své. Králi chutnal pak mnohý kousek a mnohý zase pomahačům jeho vlasteneckým.

„Toto podobenství pověděl jsem tobě", řekl nyní Mujaba k Lišákovi, „abys poznal, že spikli-li se proti mne bezbožníci, nemohu odolati jim, byť by i král sám změnil hněv svůj zase v milost předešlou. Praví se, že nejlepším panovníkem jest ten, který spravedlnost dává svým poddaným, ale pomlouvačství mění často city panovníkovy. Jeden zoubek prohlodá mnoho, jedna kapka vydlabe dosti v kameně, kterýž jest předce tvrdší, než-li člověk; což tedy teprvé nezpůsobí mnoho nepříznivců a závistníků, jížto neustanou špiniti a hyzditi mne, pokud se nezošklivím všem.

> Deset sršňů koně zmoří,
> když se rázem naň oboří.

„A co hodláš nyní učiniti?" tázal se Lišák, raduje se v srdci svém, že úklady strojené na býka, tak dobře se daří.

Ten ale odpověděl, řka: „Co jiného, než chystati se k boji krutému? Vždyť bráníme pohodlí života, zastáváme česť života, nejvřeleji tedy hájiti máme život samotný, neboť ať si říká kdo chce co chce, vždy zůstane pravdou, co psáno:

> Mocné srdce k světu lnutí,
> sladké k bytí přivyknutí.

Ovšem, že nedělám sobě naděje, že bych šťastně vyvázl, ale aspoň budou po mně míti moji kati památku, a já pomstou osladím sobě trpký kalich smrti; neboť člověk může býti mírný a odpouštivý, ale hovado

mstí se až do posledního okamžiku a mstíc se, umírá. Cena, jež se připisuje modlitbě, almužně a zbožnosti vůbec, není tak vysoká, jako cena, kterou spravedlivý boj o vlastní život očekávati smí a může.“

Lišák odpověděl: „Nikdo nemá život svůj vydávati do nebezpečí, když to právě nevyhnutelné není. Opatrný a moudrý ohledne se dříve, než-li do boje se vpraví, po všech možných prostředcích, aby onomu zabránil. Nezneuznávejme žádného, buď si i slabého, nepatrného nepřítele, a teprve ne takového, jenž mocným jest a mnoho pomáhačů má pro své rozkazy. Jak bys tedy mohl se měřiti se lvem, jenž tak silný a statný jest? — Nemohl bys snad proklouznouti nějakým jiným spůsobem, nějakou lstí, aneb útěkem?“

Hrdě promluvil býk:

Co je lišce v zvyku,
nečestné jest býku.

Lišák ale nezardě se ani dost málo, pravil dále: „Ovšem,

Jinák stezkou jít pozorně,
než-li se trmácet nemotorně.

Avšak mimo cestu rovnou a prolézání jest ještě cesta třetí, totiž: vznésti se duchem a skutek připodobniti tomuto vzletu. Mnohý již takto přeletěl mnoho nesnází, a musí se tak držeti, jako ledňáček.

„Co to jest za bájku?“ ptal se Mujaba.

Ledňáček a mořský bůh.

Na břehu moře měl ledňáček svoje hnízdo. Když blížila se doba snášení, pravila k němu jeho samička:

„Bojím se, že nám pán moře, když nechá toto vystupovati, naše mláďata vezme. Postarejme se tedy raději v čas o bezpečnější místo“.

Sameček odpověděl: „Snášej jen dále zde, neboť nenalezneme žádného lepšího místa, kde bychom kvetoucím keřům a vodě tak blízko byli.“

„Ty nepředložený!“ vyčítala samička „kéž jen nemá tvoje svéhlavost špatných následků! Já se bojím právě, že nás zde našich mláďat pán moře zbaví“.

„Snášej jen dále zcela klidně“, těšil ji leďnáček; „nestane se ničeho takového“.

„Jak bys chtěl vzdorovati jemu, či vyhrožovati mu? Vždyť předce znáš sebe a svoji slabost“.

Když samička ještě několikráte nadarmo svá napomínání pronášela, pravila k svému muži: „kdo neposlouchá hlasu napomínajícího, tomu stane se to, co želvě se stalo, jež také neposlechla dvě kachny“.

„Jak to bylo?“ tázal se sameček. Samička vypravovala:

Želva a kachny.

V jednom rybníce bývala želva a měla za přítelkyně dvě kachny, které ji často navštěvovaly.

Nevím, jak se to přihodilo, že rybník vyschnul.

I řekly kachny k želvě: „Musíme se rozloučiti, přítelkyně drahá, voda vysychá a přestává tedy zde zaměstkání naše“.

Želva litostně odpověděla: „Což je vám, vy i bez vody větíte se a můžete si zalítnouti kam chcete, ale mne ta nehoda velice souží, neboť nemohu býti bez vody. Já jsem jako loď, která jen ve vodě býti musí. — Ach, přítelkyně, neopouštějte mne bídnou a vezměte mne s sebou“.

„To učiníme“, řekly kachny.

„Ale jak to bude možné, přítelkyně moje? Jsem stvoření tak nemotorné, že nemohu následovati vás“.

„Víš-li co“, vysvětlovaly kachny, „my vezmeme každá na jednom konci hůl, a ty v prostředku přivěsíš se na ni pevně; zatni ale ústa a nepromluv na žádného, ať si mluví cokoliv pod námi“.

Takto sebraly se a letěly.

Vidouce lidé na poli pracující takové divadlo neobyčejné, divili se zprvu, pak se ale smáli řkouce: „Hle, hle, jakou to potvoru vlekou ty kachny!“

Želva však tím smíchem tak se rozhorlila, že zapomenouc na přikázání přítelkyň svých, chtěla říci: „Bůh oslepiž tu holotu!“ a v tom pustivši se holi na skále se roztříštila.

Tyto kachny jsou naše myšlenky, naše vzory, želva ale jest skutek náš“.

Sameček podotkl: „Vyslechl jsem dobré ponaučení tvé, ale buď bez strachu dotyčně pána moře“.

Avšak moře vystoupilo a odneslo hnízdo s mladými leďnáčky.

„Neřekla jsem to již, že tak se stane?“ mluvila samička.

„Já se dovedu pomstíti na vládci mořském“, odpověděl jí leďnáček, a hned na to odletl k hejnu ptáků, ku kterýmž pravil: „Vy jste moji příbuzní a přátelé; přispějte mně“.

„Co chceš, abychom tobě učinili?“ tázali se oslovení.

Leďnáček vyprávěl: Pojďte se mnou k ostatním ptákům, abych jím požaloval, co král moře způsobil i řekneme k nim: „jste ptáci jako my, protož stůjte při nás!“

Ono hejno ptáků odpovědělo: „Viz, našim panovnikem a králem jest noh, protož pojď s námi k němu, budem žalovati, co tobě pán moře učinil, aby pomstil se nad ním za nás mocí celé své říše".

Na to odebrali se s ledňáčkem k nohu, kterémuž pak vypravovali celý příběh i prosili jej, aby s nimi proti pánu moře táhl do boje, což on učiniti také přislíbil.

Jakmile dozvěděl se pán moře, že noh s veškerou říši ptactva proti němu válčiti chce, tu bál se jisté přemoci a vydal ledňáčkovi jeho mláďata i mír tím uzavřel.

Noh odtáhl pak zpět.

Býk na to pravil: „I já jsem trochu těžký k lítání, proto půjdu pěšky, a zdá se mi, že bude nejlépe, když se budu chovati, jakobych nevěděl o ničem; vždyť pak mohl změniti lev úmysl svůj, neboť říká se:

> Brká v mysli šlechetný v zlé době,
> však před skutkem přicházívá k sobě.

Když nebude lev ničeho na mně pozorovati, nebude mu třeba se zastyděti a bude milostivějším, nežli dříve.

> Před studem kdo brání dobré pány,
> ten si staví v jejich srdcích stány.

Věru ví to každý dle sebe, jak jest to protivné, když někdo šťárá v paměti věci, které bychom rádi na vždy pochovali, a to jsou zvláště počínky zlých skutků; proto, jak pravím, nedá-li ničeho znáti na sobě, i já ničeho znáti nedám."

Tato myšlenka nelíbila se Lišákovi; neboť věděl, že když by lev neviděl na býku znamení nepřátelství, o nichž jemu vyprávěl, mohl by míti zlé podezření na

něj samého a protož pravil k býku: „Jdi jen ke lvu a budeš moci hned pozorovati, co on proti tobě kuje.“

„A jak to budu moci seznati?“

„Inu již při prvním pohledu uvidíš znamení zlá.“

„A jaká znamení?“

„Uvidíš, an sedí lev na ohonu, tělo maje snížené, krk natažený, hlavu číhavou, oči jiskrnaté a vousy u hlavy odstávající, u nosu jisté svalů stahování a roztahování, zubů v tlamě rozšklebené problesky, řeč pak vrčivou a prskavou.“

Odpověděl býk: „Věru, kdybych tato znamení uviděl, pocítil bych i čichem, co v srdci jeho se vaří a věděl bych, žes mluvil pravdu.“

Na to odešel se srdcem tesklivým hledati příležitost, představiti se králi, a když ji našel, viděl již zdaleka, že má lev podobu takovou, jak ji byl Lišák vypodobnil. Nevědomky sám postavil se tak, jak byl Lišák králi předpověděl, i netrvalo to dlouho, že jeden i druhý, vidouce zradu, rozvzteklili se a vrazili na sebe. Nastal boj krutý a krvavý s obou stran.

Konečně přemohl lev býka a roztrhal jej zuřivě.

Lišák pak z tajného místa na to hledě, přešlapoval nožkama a radostně vrtěl s sebou, pak ocas rozčepejřil jako vítězoslavný prapor.

Brzy roznesla se pověsť po dvoře, po kraji i po zemi, co se přihodilo, a všelijak dle základního smýšlení jednoho každého se měnila.

Mnozí šeptali si o hrozném vzbouření a povstání volů; jiní pravili, že býk nějakého hříchu sodomského se dopustil; tito mysleli, že lev chce zdražiti maso hovězí; onino dávali k srozumění, že prý chce lev prohlásiti platnost přirozeného práva v zemích svých, a tím

že dal příklad první; i chovali se, jak vystačili, podobně, tak, že se strhla hodná mela.

Někteří zas v tajné schůzi hádali, že krále podvedl nějaký šibeničník nabulíkovav mu mnoho o vzbouření; jiný přímo ukazoval na Lišáka, prošívaného pletichaře řka: „Dokavád ta šelma v radě bude, nevejde pokoj mezi nás".

Ale hádali jen, nevědouce jistoty.

Jediný jeden ihned poznal čin ošemetného přítele svého a vydal se k němu, aby mu mluvil do svědomí.

Lišák vida jezevce přicházeti, předvídal kázání jeho i proto sám začal takto: „Jak pak, dobře jsme se připravili na kázání? — Text jsem ti dal sám, jen mně nehroz tuze peklem; do svědomí kaž jak chceš, to je dobrá věc, zvláště kdo jako já — nelekej se, jezevče — žádného svědomí nemá.

Čím je přítel nešlechetnému? Kdož netěší se ze jmění? Kdož je neschopný ke zlému? Šťastného uvrhnou zlosynové v neštěstí, aby při tom sami získali; není-li styk se zlými podoben styku s ohněm, jenž spálí vše, co mu jest na blízku? Jaká to chytrost oklamati prostodušné? Jaká to statečnost, přijíti k posteli a zabíti spícího?

Avšak mně se zdá, že ve tvé mysli není také všechno chvalné. Věř mi, co jsem si složil:

Strach nám bulíkuje nebe,
když je zle, těšíme sebe;
jinak jeden jako druhý,
dělá každodenně dluhy.

Odpověděl jezevec: „Tys již pokročil daleko v zatvrzelosti hříšné, nebo praví se:

Zločin, jenž se více neostýchá,
volným krokem k peklu již pospíchá.

A nejen vůli, ale i rozum samý nakazil jsi již jedem; i vidím, že marná by byla práce udržeti tebe na dobré cestě aneb polepšiti se. Měl jsem si připomenouti to, co řekl jistý člověk k ptáku: Nehleď lepšiti to, co se polepšiti nedá, a nepoučuj toho, který nechce se dáti poučiti.

Darmo krásku kamennou nelíbej,
co se nedá ohnout, neohýbej.

„Při jaké příležitosti to řekl?“ tázal se Lišák.
Jezevec tedy vypravoval:

Opice a pták.

Bylo na jednom kopci několik rodin opičích.

Jednou za studené a deštivé noci chtěly sobě rozdělati oheň, ale nevěděly jak; tu spatřiv jeden opičák svatojanskou mušku i myslel, že to jiskra. Běžel radostně pro ni, a jiní naložili ihned na ni dříví, dýmali, foukali všickni, aby se rozhořelo, ale ovšem marně.

Vida jistý pták toto namahání bezúčelné, řekl k nim: „Nepachtěte se, vždyť to není jiskra“, a několikráte ještě tak volal.

Avšak opice nedaly ničeho na jeho rady a foukaly dále.

Pták nemoha déle hleděti na to přiletěl blíže a opakoval vždy, že to není jiskrou, avšak i nyní nadarmo mluvil.

I šel tamtéž okolo muž, který vida a slyše ptáka, řekl mu, aby si nedával práci a nepřesvědčoval tupé opičí hlavy; neboť takový opičák, když si něco vezme do kotrby domnívá se, že jest Šalamounem a že má pravdu v kapse.

Kámen vydutý jsou jejich hlavy,
v srdcích ještěrů jsou davy.

Ale pták myslel, že muž mluví z pouhé nenávisti, proto, že opice jest úšklebek na podobu lidskou, a nedal si říci, nýbrž šel až k samým opicím, aby jim dokázal, že to, co svítí, není jiskrou!

Opičák jeden po něm škrábnul, a napomínatel ubohý, jemuž pokoje nedalo, že opice mají nesvětlo za světlo, klesl mrtvý na zem.

„Tak konečně stane se i mně od tebe“, doložil jezevec; „neboť i ty chodíš za světlem jiným, a já jsem chtěl tebe na cestu jinou převésti Ale věř, Lišáku:

Darmo šelma se ukrývá,
Bůh se všude na něj dívá;
směle hlavu když vypíná,
již mu nohy soud podtíná.

I také vím na to příklad; chceš-li poslechnouti, povím ti o jednom šibalu a o jednom muži poctivém“.

„Chci poslouchati“, odpověděl Lišák, načež začal jezevec vypravovati:

Šibal a muž poctivý.

Jeden šibal prohnaný a jeden muž poctivý šli pospolu do světa v společné obchodní záležitosti.

Podařilo se muži poctivému, když jednou sám v lese hlubokém na chvilku odešel z cesty, že našel měšec s tisíci denáry.

Jsa poctivý radostně spěchal k společníku svému, jejž měl také za poctivého dle přísloví:

Jak kdo sám jest, ví a bloudí,
taktéž o jiném rád soudí.

I volal na něho zdaleka: „Příteli, nalezl jsem poklad, posedněme maličko a rozdělme se o něj, vezmouce každý polovici".

Šíbal vzal polovici, ale v mysli lakotil i po druhé a řekl: „Příteli, nedrobme nález ten, ale nechme jej pohromadě; nyní nám obchod vynáší tolik, čeho potřebujeme, a protož schovejme pro potřeby nepředvídané poklad ten, a to pod tím a tím stromem v lese, neboť jest to místo bepečnější nežli dům vlastní, kdežto by snadno mohli zloději se do komory podkopati. Nechť zůstanou peníze ty naším společným majetkem, čímž zajisté svazek našeho přátelství tím více se utuží. Zde pod stromem nebude nikdo hledati pokladu kromě nás, a v pádu potřeby peněz dojdeme sem vždy společně".

Poctivý přisvědčil k tomu. Učinili tak a odešli.

Jeden měl mysl utěšenou, že mohl přátelství své k společníku dáti na jevo: „Mohl jsem sice podržeti poklad pro sebe, pravil sám k sobě, „ale chvála Bohu milejší mi jest, rozděliti se s přítelem a učiniti jemu podobnou radost".

Druhý pak, jsa šíbalem, přemýšlel, kterak by celého pokladu dosíci mohl.

Po nějaké době šel šíbal na to místo, vybral veškery peníze a pak zase půdu urovnal, aby nebylo ničeho znáti.

Z jara přišel muž poctivý k společníku svému řka: „Pojď se mnou do lesa na naše místo, a já si vezmu částku pokladu našeho, kteréž nevyhnutelně potřebuji!"

Šíbal odpověděl: „Pojďme tedy!"

I šli, přišli na místo, kopali, hrabali, ale k nemalému uleknutí muže poctivého ničeho nenalezli.

Šíbal hledal, šťoural a pak jako bolestí chytal se za hlavu. Konečně popadl přítele poctivého, bil jej

a strašně křičel: „Tys ukradl poklad, neboť nikdo jiný nevěděl o něm“.

Muž poctivý zapřísahal se a proklínal toho, kdo to učinil.

Ale šibal bil jej a zase bil a stále opakoval: „Tys ten zloděj!“, až muž poctivý hlasitě a hořce zaplakal.

Šibal neuspokojiv se tím, chtěl i náhradu a proto vlekl poctivého společníka svého před soud, řka: „Tento mne okradl, ať mi vše nahradí.“

Muž poctivý však pravil: „Přísahám na to, že jsem ani jednoho denaru neviděl.“

Soudce tázal se šibala: „Máš svědka na to, co udáváš?“

Šibal řekl: „Mám; sám strom vydá mně svědectví, že tento špatný přítel zmocnil se tajně pokladu našeho společného.“

Soudce odpověděl: „Dobře; tedy zítra ráno půjdeme k tomu stromu, abychom uslyšeli svědectví.“

Šibal zatím navedl otce svého, též šibala, aby schoval se do stromu a na otázku soudcovu tak a tak odpověděl.

Stalo se. Soudce přišed, tázal se stromu: „Kdo vzal zde poklad?“

Ze stromu bylo slyšeti: „Ten a ten, tak a tak.“

I podivili se všickni přítomní, řkouce mezi sebou: „Jaktěživi neslyšeli jsme, že by strom mluvil“, a někteří domnívali se, že to zvláštním dopuštěním božím, aby potrestán byl zaslouženě ten, kdo poklad vzal; oni arci mysleli nyní na muže poctivého, v čemž se však mýlili.

Soudce uslyšev takový zázrak, že by strom mluvil, pomyslel sobě:

Přistup k divu blíž,
co je na něm, zvíš.

I kázal okolostojícím, aby přinesli roští suchého a obložili strom, neboť uznává on za potřebné a nutné, aby takový okouzlený strom byl spálen. Rozdýmali oheň, a když již počal chytati strom, ozval se z tohoto hlas úzkostný a pro Boha prosící, aby přestali na tom, že raději všechno vyzná, jak jest to pravdivé, nežli aby měl takovou těžkou smrtí jíti ze světa.

Soudce kázal rozmetati palivo, a ku podivu všech vylezl z dutého stromu otec šibalův.

Tu pak všickni přítomní mohli si asi vyložiti div mluvícího stromu.

Soudce pak zvěděv pravdu úplnou celého děje, odsoudil šibala syna, aby byl zmrskán, a otec-šibal aby byl zpolíčkován, pak na oslu sedě, byl veden pro hanbu městem. Šibal onen musel muži poctivému všecky denáry vrátiti. Tedy nařknutý poctivý muž nejen očistil čest svou, ale i poklad celý obdržel.

Toto podobenství jsem ti pověděl, abych ukázal příkladem pravdivost přísloví, že

Po křivých kdo cestách chodí,
nejvíce sám sobě škodí.

Tím způsobem jsi neublížil jak hrubě býku, který již přestál úzkosti převozu na věčnost, jako spíše sobě samému; to uvidíš, až seménko dozraje; věř, že říká se:

Koukol kdo vysívá,
pšenici nežnívá.

Ty spojuješ klam s falešností a bezbožností. Ty máš dvojí barvu a dva jazyky. Říční voda ztrácí své sladkosti, jakmile se s vodou mořskou spojila; štěstí a klid vystěhují se z rodiny, do které se kdos špatný

přidružil. Tebe nemožno lépe porovnati s nikým, než-li s hadem, jenž dva jedovaté jazyky má. Od jazyka tvého přichází jed, kteréhož i já se musím báti. Kdo své bratry a přátele do záhuby vrhá, ten podoben jest hadu, jejž člověk vypiplá, vyživí, jej hladí, hejčká ba miluje, a on ho pak za to smrtelně uštkne. Říkává se: Přidruž se k opatrnému a rozšafnému, jejich bližší známost hledej a nepřej sobě od nich se rozejíti. S opatrným, kterýž není rozšafný, můžeš se spojiti, neboť pakli se špatnosti jeho chráníš, může ti býti opatrnost jeho k užitku. Taktéž můžeš tovaryšiti s rozšafným, jenž opatrnosti nemá, neboť jeho rozšafnost může tobě posloužiti, a on naopak může bráti užitku na opatrnosti tvé.

Před špatným a bláznem třeba ale utíkati.

I tebe se já musím vzdalovati.

Tobě hlavu rozetřou, ty pomineš tělesně, ba i památka tvá bude proklata; a to jest, čehož muž povážlivý nejvíce se bojí, budeš ničím nebo strašidlem po smrti. A kdo může tovaryšiti s tebou? Já nejvěrnější přítel tvůj musím se tě štítiti, neboť kdo se osmělil ošiditi krále a Mujabu přivésti o život, kde ten bude míti meze špatnosti své? — Dobře praví přísloví:

Tovaryš a přítel šelmy
budiž podezřelý velmi.

Protož se obávati musím, že až budou souditi tebe, i mne poháněti budou na svědectví, a to věru doba nejsmutnější, k záhubě přítele svého plniti povinnost svou.

I vpadl mu do řeči Lišák: „A co že bys ty, jezevče, mohl svědčiti proti mne? Mohl bys pro malou lež obrátiti slovo proti příteli svému?“

Odpověděl jezevec: „Nevíš, že lež jest vina nejhlavnější, proto že ukrývá všechny jiné v životě svém? nevíš, že

Kdo jiné obelhává,
lží se zase trestává.

Tys veliký lhář, na tebe hodí se podobenství o kupci, jenž pravil: V zemi, kde myši sto liber železa sežerou, nemůže nikdo pochybovati, že sokolové se slony odlétnouti mohou.“

„Jak to bylo?“ tázal se Lišák. Jezevec vypravoval:

Kupec a špatný přítel.

Byl jednou jeden kupec v té a té zemi.

Když chtěl se odebrati jednou na cesty za obchodem, uložil sobě zásobu železa, jedno sto liber k uschování u jednoho ze svých přátel a odešel pak.

Po uplynutí jistého času vrátil se domů a žádal nazpět svého železa.

Přítel ale odpověděl: „Myši je sežraly“.

Kupec podotkl: „Ano, slyšel jsem již, že zoubky myší jsou zvláště schopny železo rozhlodati“.

Muž onen těšil se velice z toho, že přítel jeho výpovědi uvěřil.

Kupec pak odešel od svého nehodného přítele. Tu událo se mu, že potkal na cestě jeho syna a vzal jej k sobě do bytu.

Muž hledající svého syna přišel druhého dne k němu do bytu: „Nevíš ničeho o mém synu?“ pravil k němu: „Ztratil se mně“.

Kupec přemítal: „Ano, ano, když jsem včera od tebe šel, viděl jsem sokola, jak ukradl nějakého hocha a odnášel vzhůru do povětří. Snad to byl tvůj syn?“

Přítel spráskl rukama nad hlavou a zvolal: „Slyšel-li pak již někdo aneb viděl-li již kdo, že sokol děti unáší?"

Kupec odpověděl: „Ba ano; v zemi té, kde myši sto liber železa sežerou, nemůže se nikdo diviti, když sokolové i slony odnášejí".

Tu přiznal se přítel onen: „Zužitkoval jsem železo tvé, odpusť a vezmi sobě peníze za ně. Ale prosím tě, dej mně mého syna zpět!"

„Tuto povídku", dodal jezevec k tomu, „vypravoval jsem ti proto, abych ti ukázal, že kdo přítele svého jakožto podvodníka na někom sezná, onomu více ničeho dobrého nevěří. Nic není zpátečnějšího, pošetilejšího, jako svoji lásku darovati tomu, jenž nezná věrnosti; dar věnovati nevděčníku; vzdělání vnucovati tomu, který chce zůstati hloupým; tajemství svěřovati takovému, jenž nedovede je smlčeti.

Obcování v dobrém nese zase dobro, obcování se špatností opět špatnosti přivodí, tak jako vítr jest příjemný, který přes vonné nivy přešel, ale nepříjemný jest, když od smrdutých předmětů přichází.

Povídku tu vyprávěl jsem ti dále ještě proto, abys poučil se, že nemá nikdo činiti jinému to, čeho sám trpěti nechce. Ohavný jest hřích, jenž sobě samému se protiví; lhář totiž nanejvýš nenávidí lži; pyšný nesnese pyšného, lakomec lakomce, zloděj zloděje a podle tohoto odporu poznává se dobré i zlé.

Dobří shodují se, a čím více jest dobrých, tím lépe v obci; ale obec lhářů, zlodějů aneb loupežníků nebyla, není a nebude možnou.

Zdá se mně však, že ti již příliš mnoho vypravuji, a protož abych ti nebyl obtížným, ukončím raději".

Lišák na to odpověděl. „Hezké kázání jsi tu odbyl, arci toť přísluší tobě, an to tvůj úřad přináší, abys měl vždy ústa plná moudrosti a svatých rozprávek. Říkává se:

Co má jezevec v hubě,
v srdci má nehrubé.

Jezevec na to neodpověděl a odešel.

Lišák ještě posměvačně za ním volal:

Jezevče! zapověz jazýčku
dotýkat se uzlíčků.

A pak nesa ocas luzně jako švihák, odešel ku králi.

Tento přemýšlel o tom, že snad předce ukřivdil býku; rozpomínal si jeho veškeré chování, a čím dále zabíral se do rozpomínky, tím jasnějším stál před duchem jeho obraz Mujaby věrného, v prchlivosti hněvu nevinně odpraveného. I počal býti lev teskliným, smutným, a svědomí mu vždy důrazněji a důrazněji předhazovalo, že jednal nesprávně, že oběti oné ublížil, což více napraviti se nedá.

„Moc hrozného jsem spáchal!“ pravil sám k sobě. „Král, jenž zákon překročil, jest jako lev, jenž zabil slona; cizinci těší se z jeho vlády, a on sám jest nádobou hříchů. Ztráta dobrého sluhy jest nad ztrátu dobrého území; ztráta takového sluhy jest smrtí panovníků. Ztracené území se snadno opět získá, nikoli však takový sluha.“

Když právě tesknil lev podobně, přišel k němu Lišák.

Král přijal jej s jakýmsi citem rozdvojeným; cítil totiž temně potřebu výmluvnosti někoho, jenž by tím

poněkud ukonejšil svědomí jeho, a k tomu byl zajisté Lišák nejschopnějším; naproti tomu zase tušil, že Lišák jest první příčinou toho těžkého, hnětlivého skutku a nenapravitelného.

Lišák počal blahořečiti takto: „Jak blažený jsi, o králi slavný, jemuž požehnává nebe ve všem a zvláště dává vítězství nad nepřátely, jako na důkaz, že právo zastáváš a nikomu z vlastní vůle své neubližuješ: vždyť ustanoveno jest, aby každý zločin sám sobě škodil, aby vyzýval na sebe neuprositelnou metlu spravedlivosti. Ba mohu směle říci, že raduje se veškeré poddanstvo, žes ráčil přítrž učiniti hrdosti býčí, neboť známo jest, že

Rozum tam si stýská,
kde volovstvo výská.

Ale co pozoruji? — Truchlivost spočívá na tváři královské, kdežto veškeří raduji se. — Což pak jest původem toho smutku nového nějakého?“

Odpověděl lev: „Miloval jsem Mujabu, a nemohu z mysle tak rychle vymýtiti památku jeho, jako jsem jej samého ze světa předčasně a nevinně vyhnal. Ach, on mně byl tak drahý, tak předrahý, a já jsem jej usmrtil a snědl.

Na to měl Lišák zase ihned pohotově slovo hladké, řka: „Skutek dobrý nemá zarmoutiti srdce naše, láska musí ustoupiti právu, byť by i srdce krvácelo, máme zadost činiti moudrosti. Ovšem bolí to též, když se má uříznouti úd, hadem jedovatým uštknutý, ale pro zdraví těla celého jest to prospěšné a nevyhnutelné, neboť říká se:

Tam útrpnost není platná,
kde se hubí marnost špatná.

Otec, bratr, syn i přítel bývají odpraveni od krále, který po zdaru touží, usilují-li oni o jeho bezživotí. Král znalý svého prospěchu, nemá neustále míti slitování, neboť soucitný neuchrání ani toho, co má v ruce. Milostivost a trpělivost k nepříteli i k příteli jest chloubou poustevníkovou, ale u králů ke zrádcům jest velikou chybou. — Kdo ze žádosti panování a jmění stojí o vladařství, ten pykati může jen smrtí a ničím jiným.

Nedrž se povolného krále, bramína, který všecko jí, rozpustilé ženy, zlomyslného druha, zpurného sluhy a nedbalého úřadníka, jakož i toho, kdo neuzná dobrodiní. Královo jednání jeví se jako nevěstka různě; tu jest opravdové, tu klamné, brzo zas urputné, jindy přívětivé, hned zas jest lakomý, pak štědrý, tu a tam rozhazuje, onde má hojně příjmův.

Nemoudrá jest láska, nemoudré přechovávání nepřítele nebezpečného. Také považiti sluší, že co král činí, nevychází z vůle jeho osobní, nýbrž že jedná ve jmenu celé obce. Mujaba ale byl protivný všem, a záhuba jeho byla skutkem vlasteneckým. Všickni radují se, že takto velkomyslně obětoval král soukromou lásku svou bezpečnosti veškeré obce."

Král tázal se: „Zavděčil jsem se opravdu svým poddaným?"

Lišák s poníženostì potvrdil: „Zajisté, králi velkomyslný."

Lev potěšil se touto zprávou.

Lišák pak na to zvolal: „Ať vítězným jest král a svět jeho šťasten!"

Od té doby žil Lišák šťastně, ale předce ne dlouho. Lev dozvěděv se o podvodnosti jeho, litoval převelice skutku svého a dal Lišáka odpraviti smrtí bolestnou i hanebnou."

Zde přestal Bidpaj mudrc mluviti, a král Dabželím vzav mnoho sobě z toho na další uvažování, kázal Bidpajovi, aby co vyprávěl, napsal na památku a ku prospěchu většího počtu lidu, poučení a povzbuzení žádostivého, než by možné bylo ústním pouze vykládáním.

„Vypravoval jsi mně o rozdvojení dvou přátel“, pravil, „piš, aby se splnilo a rozdvojení dálo se pouze v kruhu nepřátel. Zlosyna ať stíhá osud a nechť propadne záhubě. Nechť v národě sídlí stále úplné štěstí. Kéž i dítě raduje se vždy z těchto povídek!“

A Bidpaj odebral se, aby vyplnil vůli královu.

Rozprávka druhá.

Král Dabželim pravil k mudrci Bidpajovi: „Vyprávěl jsi mně příklad, jak falešný žalobce, v lstivosti a podvodu obratný, svou nepravou žalobou pevný svazek lásky roztrhnouti dovedl; ale nyní mně pověz také, pak-li to víš, co se s Lišákem stalo po smrti Mujaby, jaké omluvy měl před lvem a jeho družinou, když tento o býkovi k jinému přesvědčení přišel, jak byl Lišák pro falešné udání souzen a trestán a jak před soudem se hájil.“

Mudrc počal vypravovati: „O dalším osudu Lišákově dozvěděl jsem se toto:

Po udolání býka sželelo se lvovi velice toho činu krvavého. Vzpomínal na jeho staré přátelství a věrnou oddanost dvořenínskou, seznával nyní teprvé, že býk byl ze všech jediný v jeho největší vážnosti a lásce, že on u krále nejvíce platil, nejblíže k němu stál a že nejraději s ním se radil.

K nejvznešenějším dvořenínům lvovým patřil pardal. Tento právě dostavil se téhož večera, kde moje vypravování počíná, ke lvu a teprvé o půlnoci se vzdálil.

Cestou do svého domova musil jíti kolem příbytku Lišáka a jezevce. Když přišel ku vchodu tohoto, uslyšel, jak jezevec činí Lišákovi výčitky pro jeho život a nepočestné jednání, a jak jej odsuzuje pro jeho darebácké, lživé udávačství.

Tak se naučil pardal Lišáka poznávati, a aby dozvěděl se bližších událostí, zůstal nepozorovatelně u díry státi i slyšel, jak jezevec dále k Lišákovi mluvil:

„Vidíš, sedl jsi si na tvrdou stolici a vešel do úzké chodby; spáchal jsi zločin, který tebe samého zahubí. Budeš viděti, že stav tvůj bude velice smutný, jakmile dozví se lev, žes nevěrný, darebný, žes podvodník a lhář. Jsi již ztracen, beze vší naděje. Ty největší hanby budou vrženy na tebe, i trest smrti bude nad tebou prohlášen, aby nikdo více nemusel se báti, že by byl tebou podveden a ku škodě přiveden. — Já také nemohu tebe od dnešního dne za přítele považovati a nebudu více s tebou potaji mluviti, neboť mudrci pravili: Vzdaluj se toho, o kom nemáš dobrého mínění. — A protož musím se odloučiti od tebe, musím býti pamětliv vlastní své jistoty, věda, že lev již podezření na tebe má."

Uslyšev toto pardal vzdálil se a šel k matce lvově. Prosil ji, zprvu, aby ničeho nepověděla, co jí nyní sdělí, a pak jí vypravoval vše to, což jezevec k Lišákovi mluvil.

Druhého dne ráno šla stará lvice ku svému synu a nalezla jej ve velikém zármutku. Ptala se ho, proč se rmoutí, proč tu tak ztrápeně leží, a lev odpověděl:

„Zarmucuje mne vražda, kterou jsem na Mujabě spáchal; vzpomínám sobě stále na jeho oddanost, lásku a na to že jsem povždy spolehati mohl na jeho nejlepší, upřímnou i moudrou radu."

Matka-lvice odpověděla: „Nejkrutějším vysvědčením jest to, kteréž si muž sobě sám dáti musí; a to jest veliká chyba. Jak jsi mohl spáchati onu vraždu, aniž bys se přesvědčil dříve o vině býkově? Kdybych nevěděla, co mudrcové pravili o prozrazení tajemství, a zločinu že dopouští se ti, kteří tajnost prozradí, tu bych ti sdělila, co vím".

Na to odpověděl: „Řeči mudrců mají často více smyslů nežli jeden a dopouštějí rozličné výklady. Uznávám správnost toho, co připravila; ale pakli víš radu dobrou, nuže, neukrývej ji přede mnou, aneb sdělil-li tobě někdo tajnost, prosím, pověz mi, sděl ji se mnou."

Matka vyprávěla mu vše, co jí pardal prozradil, avšak nevyzradila tohoto a doložila: „Nebylo mně neznámé slovo mudrců, že velký trest a hanba veliká stihnou toho, jenž tajemství vyzradí, ale při všem tom, chtěla jsem ti raději celou záležitost sděliti, neboť vědomí to může ti býti k prospěchu tak, jako bude jiným k veliké škodě. Ať se chrání ti, kteří hledí krále podváděti, ana je pohroma brzy stihne".

Po ukončení této řeči povolal lev k sobě veškeré dvořenínstvo i ostatní družinu.

Když Lišák před lvem stál a tohoto zarmoucenost i zamlklost pozoroval, obrátil se k jednomu ze svých sousedů a pravil: „Co pak se stalo, že náš král jest tak smutný?"

Matka králova zaslechnuvši to, obrátila se k Lišákovi a promluvila přísně: „Že tys ještě na živu, to krále nejvíce mrzí, ale jen jedno mrknutí jeho oka, a tvého života více nebude".

Lišák odpověděl: „Ničeho nezanechá první poslednímu, neboť se praví: „Kdo má nejvíce moci před nehodou se uchrániti, toho nehoda zachvátí před tím, jenž málomocným jest. Kéž nemá platnosti toto pořekadlo ani pro krále, ani pro jeho vysoké dvořeníny, ani pro celou jeho družinu. Také vím, že se říká: „Kdo s nehodnými zachází a zná je co nehodné, ten se pokazí. A protož straní se poustevníci lidí, dávají přednost pustině a raději slouží Bohu, nežli světu a lidem. A kdo

jiný odměňuje dobrým dobré a dobročinnost dobročinností, nežli jedině Bůh? Kdo však očekává odměnu dobra od člověka, ten se velice zmýlí, neboť nikdo nemá nikomu sloužiti nežli Bohu, a nikdo ať neočekává od lidí odplatu za služby prokázané. Avšak jest to, oč poddaní královi nejvíce snažiti se mají, aby se vyznamenávali dobrými vlastnostmi, vždy šlechetně jednali a život bezúhonný vedli. Dobře řekli mudrcové: „Kdo za pravé uznává, co nepravé jest, a za nepravé to, co by za pravé uznávati měl, tomu se povede tak, jako oné ženě, která se zmýlila vlastním sluhou, jenž jí převléknutím oklamal, a tím jí arci hanbu i výsměch způsobil".

„Jak to bylo?" tázal se král.

Lišák počal vypravovati:

Paní kupcová a malíř.

V jednom městě byl kupec, který měl krásnou a velice půvabnou choť. Nedaleko nich bydlel malíř, lstivý člověk, který byl milencem oné paní.

Jedenkráte pravila ona k němu: Ty, poslyš, vymysli si předce něco, dle čeho bych dříve zvěděla, že ke mně přijdeš, abys nemusel více volati aneb kývati. Tím můžeme přijíti oba veřejnosti do podezření."

Milenec odvětil: Napadá mně právě cosi, čímž bys mohla býti ukonejšena a strach tvůj úplně odstraněn. — Mám plášť obrazy pomalovaný; ten když na sobě míti budu, budeš věděti, že k tobě přijíti chci."

S návrhem tím byla paní spokojena. Malíř tak činíval. Kdykoli chtěl svoji milenku navštíviti, oblekl na sebe onen plášť pomalovaný. Ona poznavši ho, ihned přicházela jemu radostně vstříc.

Toto pozoroval a seznal ku svému vlastnímu podivení jeden sluha oné paní, kterýž byl dobře znám se služkou malířovou.

Šel tedy k ní jednoho dne a žádal ji, aby mu půjčila trochu onen plášť malířův. „Rád bych jej ukázal jednomu příteli svému," pravil k ní, „on by se rád na ty malby blíže podíval. Já si pospíším, abych ti jej brzy zpět přinesl, dříve nežli se pán tvůj navrátí."

Služka dala jemu žádaný plášť. Sluha pak jej přehodil přes sebe a šel ku své velitelce, napodobuje úplně malíře.

Když jej paní spatřila nemyslela nic jinak, nežli že milenec její k ní přichází. Šla mu tedy vstříc a pobyla s ním.

Převlečený sluha dosáhnuv svého přání, odnesl ihned plášť zpět služce, která jej položila opět na obyčejné místo.

Teprvé pozdě večer vrátil se malíř domů. Na to oblekl se do pláště a dle obapolné úmluvy ukázal se v něm milence své.

Tato zhlédnuvši jej šla mu ihned v ústrety a tázala se: „Což, ty přicházíš opět? A proč? Vždyť jsi byl již dnes u mně?"

Po bližším vysvětlení odebral se malíř domů, zavolal ihned služku a hrozil jí trestem smrti, pakli neřekne pravdu, kdo ten plášť na sobě měl.

Služka se vyznala ze všeho.

Malíř vzal plášť a spálil jej.

Příklad ten jsem vypravoval," doložil Lišák, „s tím úmyslem a proto, abych přiměl krále, by v záležitosti mé příliš kvapně nejednal a ničeho nečinil z nevědomosti. Nemluvil jsem tak z bázně před smrtí, neboť právě ten, který před smrtí veliký strach má, nej-

dříve zemře, a všecko stvoření vůbec zemříti musí. Ne! Kdybych sto životů měl a věděl, že by to bylo králi potěšením, všecky ty životy zničiti, učiním tak s největší ochotou.

Na to promluvil jeden z družiny: „Toto nepraví z lásky ku králi, nýbrž jen k vlastnímu prospěchu, aby si z toho bláta pomohl.“

„Běda tobě!“ zvolal Lišák: Viníš mne z toho, že se omlouvám. Komu stojí kdo blíže nežli sobě samému? A když někdo nehledá omluv pro sebe, pro koho jiného by jich hledal? Jasno jest, že z tebe mluví jen závisť a nepřízeň, a kdo slyšel tebe, musí uznati, že ty nikomu ničeho dobrého nepřeješ, že jsi samému sobě i jiným nepřítelem. Takové stvoření, jako ty, není hodné, aby bylo mezi zvířaty, neřkuli na blízku krále a na jeho dvoře.“

Po těchto přímých slovech Lišákových zamračil se jeho protivník a pln studu upláchl odtud.

Na to promluvila matka lvova k Lišákovi: „Musím se ti diviti, ty pletichaři, že máš tak málo studu, tak mnoho nestydatosti, že tak rychle umíš každému odpověděti“.

Lišák odpověděl: „To špatné mínění tvoje o mne má původ ten, že pouze jedním okem na mne hledíš a jen jedním uchem mne slyšíš. K tomu druží se má nešťastná horlivosť, která mně vše znepřátelila; ano tak daleko šli pak nepřátelé moji, že mne u krále osočili z falešného udavačství. Ale není to již jinak; kdo u dvora se zdržuje, hledí jen na to, aby se udržel v přízni, aby si pojistil svoje dobré bydlo, a protož neví někdy, v kterou hodinu by měl mluviti, a v kterou by bylo slušno mlčeti“.

Matka-lvice podotkla: „Aj, podívejme se na toho bídníka, kterýž tak veliký zločin spáchal. Přetvařuje se jako neviňátko, jako by jaktěživ ničeho nebyl udělal.“

Lišák odvětil: „Kdo činí, co není jejich povoláním, podobají se tomu, jenž sype popel na místo, na kteréž by měl písek vysypati, aneb muži nosícímu šaty ženské či ženě odívající se v mužský oblek, také hostu, jenž praví: „Já jsem pánem v tomto domě“, aneb tomu, který dovoluje si ve společnosti mluviti o tom, nač tázán nebyl. Bídníkem ale lze nazvati jenom toho, který poměry a lidi nezná a není s to nehodu od sebe odvrátiti“.

Matka-lvice pokračovala: „Myslíš ty, podvodníku a pleticho starý, že slovy svými dovedeš lva dále klamati a že zaslouženému vězení ujdeš?“

Lišák hájil se dále: „Podvodníkem jest ten, před jehož podvodem jeho nepřítel jistým není, pak ten, který svému nepříteli, když se ho zmocní, život vezme, kdyby i žádným zločinem vinen nebyl“.

Lvice podotýkala dále: „O ty podvodníku, ty lháři! Ty myslíš ještě, že ujdeš trestu lživosti své a že ti tvá chytrost něco prospěje při tvých velkých hříších?“

Lišák odpověděl: „Lhářem jest, kdo mluví to, co se nestalo a udává, co nebylo mluveno ni činěno. Moje řeč jest ale zjevně přímá a jasná“.

Matka-lvice promluvila pak k okolostojícím: „Zaslouží si jména moudrých ti, kteří v záležitosti Lišákově učiní, co bylo jejich povinností?“ Na to vstala a vzdálila se.

Lev předal pak Lišáka soudci.

Tento dal jej spoutati, dal hoditi provaz kol krku jeho, a do vězení odvésti.

As o půlnoci dozvěděl se jezevec, že Lišák uvězněn jest. Šel tedy potajmu k němu. A když viděl, jak úzké jest jeho sedadlo, jak těsné to místo celé, dal se do pláče a pravil: „Přišel jsi tedy tam, kam jsi přijíti musil, an jsi chybil a nedbal na má napomínání. Proto ale předce budu tě vždy varovati, tobě raditi a tobě pomáhati v nejupřímnějším ohledu, neboť na každém místě možno mluviti a každou překážku možno obejiti. Ale jestli jsem byl obtížným, když jsem tě napomínal v době té, v které jsi byl pln štěstí, chci já nyní část tvé viny nésti. Však u tebe domýšlivost vzrostla tak, že podmanila si tvé náhledy i rozum. Já jsem ti vypravoval mnoho výstražných příkladů a upomínal jsem tě na slova moudrých; mudrci ti pravili: Podvodník zemře před časem"

Lišák odpovídal jemu: „Jsem přesvědčen o tvé upřímnosti. Největší útěchou v mém nynějším stavu jest mi slovo, které mudrcové pronesli: Neznepokojuj se pro trest, který tebe stihl proto, žes chybil, neboť lépe jest, když jsi potrestán za přečin spáchaný již na tomto světě, nežli abys zaň pykati musel na jiném světě — v pekle."

Jezevec namítal: „Rozumím dobře řeči tvé, ale tvoje vina jest veliká, a trest, který ti lev vyměří, bude veliký i bolestný."

Na blízku jezevce a Lišáka ve vězení nalezal se rozumný jelen, který nepozorovaně celou tu rozmluvu vyslechl. Slyšel výčitky jezevcem činěné, slyšel vyznání, které Lišák učinil ohledně svých zločinných skutků, čímž celou svou vinu na jevo dal. Pamatoval si jelen všecka ta slova, kteráž tu slyšel a zapamatoval si je velmi pečlivě, aby mohl svědčiti, když by na to tázán byl.

Jezevec odebral se na to domů.

Druhého dne po tom přišla matka ke lvu a pravila k němu: „O pane všech zvířat! Nemyslím, žes zapomněl na to vše, co jsi včera mluvil a k upokojení svých sluhů poručil. Mudrci pravili: Člověk nemá býti leniv pro zbožnosť, naopak — nemáme leniti potrestáním zločince."

Vyslechnuv řeči matky své dal lev zavolat pardala, pána soudu.

Když přišel tento se svým písařem soudním, pravil k nim král: „Odebeřte se do soudní síně, vyslýchejte tam nízkého i vysokého z družiny mé, pátrejte přísně po všem, co oni všickni o Lišákovi ví; pak vše to, co zvíte vy ze slov a výmluv Lišákových, sepište v knize soudní a přednášejte mně každého dne."

Pardal a písař soudní, kterýž strýcem lvovým byl, odpověděli: „Stane se dle vůle královy!"

Na to se vzdálili od krále, aby dle jeho rozkazu jednali.

Jednoho dne, když již sezení soudní po tři hodiny trvalo, poručil soudce přivésti Lišáka:

Tento byl předveden před celé soudní shromáždění.

Po chvíli počal mluviti předseda shromáždění jasným, silným hlasem:

„Vězte, vy shromáždění, že panovník všech zvířat od nešťastné smrti Mujaby trpí zádumčivostí a jest pln smutku, pln neutišitelného zármutku. On nahlíží nyní, že vzal Mujabovi život beze vší viny, a že jednal tak proti němu jediné z lživého návodu Lišákova. Tento soudce jest tedy ustanoven k tomu, aby odbýval přelíčení soudní a vyšetřoval celou záležitost Lišákovu. Kdo tedy z vás něco ví o ději tom, buď si dobrého nebo zlého, ten to vyřkni před soudem a přítomnými svědky, aby dle toho pak rozsudek vynešen býti mohl. Rozsudek nad životem

a smrti musí býti důkladně odůvodněn; přehmat v tak důležité záležitosti prozradil by jakousi náruživost, a činiti neprávi, svědčí o podlé mysli.“

Na to mluvil soudce: „Slyšte, shromáždění! Nezamlčte ničeho, co víte a jmenovitě chraňte se něco zapírati. Trojí dávám vám na uváženou. První a nejdůležitější jest, abyste Lišákův čin nepovažovali za čin nepatrný a malý, neboť k největším zločinům musí se počítati, když nevinný, který ani poklesku nespáchal, lživou obžalobou o život připraven byl. A protož, pak-li kdo co ví o tomto lháři, jenž vymyšleným udáním nevinného zradil, — a to co ví, by zamlčel, ten bude vinu a trest s odsouzencem sdíleti. Druhé jest: Vinník-li svoji vinu uzná a vyzná, bude lépe na tom, než-li aby ji zapíral, ano králi a družině jeho jest volno, jemu odpustiti. Za třetí: Se špatnými a bezbožnými nemáme míti žádného smilování a vše máme odstraniti, co by někoho z lidí, buďsi vysokých i nízkých přivésti mohlo k tomu, aby s onými se spojili. A proto, kdož jen něco ví o záležitosti tohoto podvodníka, oznam to před tváří všech přitomných svědků, aby svědectví se nabylo, neboť praví se, že ten, kdo nevydá svědectví pro zemřelého, bude trestán ohnivými otěžemi v den vzkříšení. A protož, povězte jedenkaždý co víte.“

Poněvadž nikdo nehlásil se k slovu, promluvil Lišák sám: „Proč mlčíte? Povězte předce co víte, abych každé slovo zodpovídal. Víte snad co řekli mudrcové: Kdo něco dosvědčuje, co neviděl a něco povídá, o čem neví, tomu se povede tak, jak lékaři, jenž řekl o tom, čeho neznal, že to zná.“

Shromáždění se tázali: „Jak to bylo?“

Lišák vyprávěl:

Nevědomý lékař.

„Povídá se, že byl v jednom městě lékař velmi způsobný, učený, a pro umění, že mnoho lidí šťastně vyléčil, velmi vážený. Sestár však již, a zrak jeho také seslábl.

Král toho města měl dceru, kterouž dal svému synovci před nedávnem za manželku. Když jedenkráte paní tato ochuravěla, vzkázali to onomu lékaři, a ten ihned uhodl nemoc i věděl, co proti ní dáti, načež pravil: „Kdybych jen viděl, mohl bych lék sám připraviti a nemusel bych ho svěřovati jinému.“

O tom slyšel muž jakýs ve městě, který byl v lékařství úplně nevědomý. Ten šel do paláce s domýšlivostí, jako by lékařství úplně rozuměl, a znal moc těch rozličných šťáv i bylin, z kterých se léky připravují, a jako by úplnou známost měl o všech druzích léků, jak složených, tak i jednoduchých.

Král kázal jemu, aby vešel do lékárny, by sobě vybral k léčení vhodných šťáv, které jemu potřebny jsou.

Nezkušenec vešel do lékárny, že však neměl pražádné známosti o působení rozličných léků, které tam viděl, vzal mezi jinými také sklenici, v které byl okamžitě působící jed, a tento vmíchal do připraveného léku. On arci nevěděl, že to jed.

Hotový pak lék vypila paní mladá a zemřela za malou chvíli.

Jak se to král dozvěděl, zavolal neprodleně toho nevědomce, aby k němu se dostavil a přikázal mu, aby v přítomnosti jeho toho léku se napil.

Muž ten arci také ihned zemřel.

„Tento příklad vypravoval jsem vám,“ pravil Lišák, abych vám ukázal, jaká pokuta a hanba stihne toho, kdo

něco poví aneb učiní, o čem žádné známosti nemá, a tím obzor vědomosti svých překročí. Kdo tedy z vás hranici svoji překročí, toho stihne trest jako onoho nevědomého člověka, a ten musí spůsobenou škodu sobě sám přičísti. Již od mudrců víme, že

Bývá často člověku splaceno,
co bylo jím samým mluveno.

Tu ujal se slova pan pekař, smělý a hrdý, protože u lva ve vážnosti stál.

„Šlechetní a ctění pánové! poslyšte laskavě slova má. — Mudrci pravili o rozšafných, že tito jsou znatelní po svém zevnějšku, a vy, kteří boží vůlí všecka vyznamenání máte, a jimž veškerá božská milost udělena byla, vy tedy můžete rozeznati poctivé dle jich zevnějšku a vzdělání. Zde ale příliš mnohé věci svědčí proti tomuto bídníku, Lišákovi a dávají na jevo jeho špatnost; jen se podívejte pozorně na jeho zevnější postavu, abyste se sami o tom důkladně přesvědčiti mohli."

Soudce odpověděl nejvyššímu z královských pekařů: „Víme dobře, já i přítomné shromáždění, že ty zevnější znamení ukazující na vnitřní zkaženost velmi dobře znáš, a protož vysvětli nám lépe, cos napověděl, a sděl, jaká znamení špatnosti jsi na zevnější podobě obžalovaného nalezl."

Nejvyšší pekař jal se tedy vysvětlovati svoje pozorování: „Mudrci napsali a v známost uvedli, že ten, jehož levé oko menši jest nežli pravé, kterýž stále sebou vrtí, jehož nos na pravou stranu ohnutý jest, jest bídník, mizerný ničemník, v němž podvodnictví a bezbožnost sdruženy jsou."

Toto když slyšel Lišák, zvolal: „Na tebe zcela dobře se hodí slovo, které pověděl muž ku svoji ženě: „Hleď dříve na nahotu svoji a pak teprvé na jiné.“

Když pak byl žádán Lišák, aby příběh ten vypravoval, počal následovně:

Pokáraná žena.

Bylo jednou město, které přepadli nepřátelé. Když byli část obyvatelstva povraždili, část do zajetí odvedli a město samé vyloupili, navrátili se zase do své domoviny.

Jednomu vojínu připadl za kořist jeden rolník a jeho dvě ženy.

Tito chudáci byli však od vojáka jídlem a oděvem velmi špatně opatřováni.

Jednoho dne šel rolník se ženami do lesa, aby pro pána dříví nasbírali. Byli všickni tři nazí.

Tu našla jedna z těch žen na cestě starý hadr; zvedla jej a přikryla jím dle možnosti část těla. Na to pravila muži: „Podívej se, jak ta nemá tolik studu aby nahotu svoji přikryla.“

Muž pokáral jí: „Podívej se předce dříve na sebe, vždyť jsi také ještě dosti nahá. Jak můžeš přítelkyni své vyčítati, co i u tebe se nachází?“

„A tvé chování,“ doložil Lišák k pekaři, „ty nečisto, jest velmi podezřelé, vždyť máš samá hanlivá a ohyzdná znamení. Nápadná jest smělost tvá, podávati králi jídla a postavovati se před něj, kdežto na těle tvém jest jen špína a ohyzdnost. Ty sám znáš chyby své i jiní je také dobře znají. Ty opovažuješ se dotýkati cti toho, jehož tělo jest čisté a beze vší hany? Nejsem však já sám, kterýž tvoje chyby dobře zná, ale všickni přítomní

o nich ví, a mne zdržoval jen někdejší náš přátelský poměr, že jsem o tom nemluvil. Nyní však, když jsi na mne lhal, mne do očí přímo pomluvil a zhanobil, proto že jsi nepřátelsky proti mně vystoupil, dosvědčoval zde před očima přítomných něco, o čem nikterak přesvědčen nejsi, ustanovil jsem se pevně na tom, že prozradím vady tvé, které úplně znám a které každý jiný zná. A pravím, povinností jest každého, komu jsi znám, aby králi poradil, by sobě nedával od tebe více pokrmů podávati. Ano, buď proklet, aby, kdybys byl nucen zdělávati pole, tobě ani jednoho plodu nevydalo. Ty nejsi hoden ani toho nejnižšího řemesla, ani abys kůže vydělával, ani abys baňky sázel nejsprostějšímu člověku, neřkuli abys vznešenou osobu královskou obsluhoval."

Nejvyšší pekař odpověděl: „Jest to možné, aby tato tvoje slova ponižující mně platila?"

Lišák utvrzoval: „Ano, ano, tobě! Jen pravdu jsem povídal o tobě, na tebe jsem ukazoval, ty mrzáku, ty vyschlý čahoune, ty skrz na skrz zkažený, tobě platila slova má, ty křivonoho, ty břicháči, ty šmaťhoune, ty který máš pysky rozpoltěné a špatným jsi zvenči i u vnitř".

Po těchto slovech zbledl jako stěna nejvyšší pekař a zarmouceně i stydlivě hleděl kolem. Chtěl cosi promluviti, ale slova mu uvázla hněvem a zkroušeností v hrdle.

Lišák uviděv jeho málomocnost a slzy bolu vnitřního, pokračoval dále: „O dlouho budeš muset plakati, až král se dozví o tvé nečistotě, o tvých vadách a až tě sesadí s úřadu tvého, ba tebe ani mezi služebnictvem svým nenechá a vyžene tě ze svého okolí".

Po slovech těch zdvihl se jeden šakal, kterémuž král, jako osvědčenému dvořenínu, důvěru svou úplně věnoval a jemuž nařídil, aby sledoval bedlivě celé pře-

líčení a o něm mu zprávu dal. Šakal odebral se ku králi. Když mu sdělil vše, co se přihodilo, co Lišák povídal, nařídil král neprodleně, aby nejvyšší pekař sesazen byl. Zároveň bylo tomuto připomenuto, aby před králem vícekráte ani se neukázal.

Lišák byl zase do vězení odveden.

Poněvadž byl již večer, byly veškery řeči jak žalobníka tak žalovaného zapsány do knihy; pardal ji zapečetil a shromáždění se rozešlo. —

Mezi zvířaty tu byl také šakal jmenem Ruzba, kterýž jezevci byl velice oddán upřímným přátelstvím a láskou. Také u krále byl ve velké vážnosti, a proto arci ctěn ode všech.

Jezevec z bázně a strachu o život svůj, jakož i o život přítele Lišáka, dostal hryzení a zemřel.

Tu odebral se onen šakal k Lišákovi, aby mu oznámil smrt jeho přítele.

To uslyšev Lišák, začal plakati a bědovati: „Což já mám nyní dělati na tomto světě, když jsem ztratil přítele, ba bratra, který tak upřímně vždy se mnou smýšlel? — Avšak nacházím já v tom milost boží, dobrotu Jeho ke mně, že mně tebe dal, že ty se o mne staráš, mne se ujímáš přátelsky. Vím, vím, že v tomto stavu mém jsi ty jediná moje naděje a podpora. Nejprvé bych nyní žádal od tvé dobroty, abys šel na to a to místo, kde uvidíš, co jsme my dva si nahospodařili svojí lstí a prací, v čemž nám pomáhala vůle boží, a to vše abys mně sem přinesl".

Šakal vyplnil přání Lišákovo, kterýž jemu za to ponechal polovici toho pokladu.

Na to řekl Lišák k šakalovi: „Vidíš, ty můžeš svobodně k lvovi přicházeti, kdy ti libo, což nikomu jinému dovoleno není. Prosím tě, užij své moci pro moji zále-

žitost, věnuj mně veškerou svoji starost i vliv svůj. Vyslechni vše, co se mluví u lva o mně a mých protivnících; jmenovitě sleduj bedlivě, co kuje proti mně matka-lvice, jak dalece s ní souhlasí lev aneb v čem jí odporuje. Prosím tě, nezapomínej ničeho."

Šakal přijav dar Lišákův, slíbil mu služby své a pak odebral se domů, kde poklad bedlivě uschoval.

Druhého dne, když lev na místě svém již několik hodin poseděl, dala se u něho ohlásiti družina. Vstup jí byl dovolen. Soudcové mu předložili knihu soudní.

Když přečetl král řeči Lišáka a jeho žalobníků, dal zavolati svoji matku, a té pak ještě vše předčítal.

Po ukončení zvolala tato hlasitě: „Pak-li pronáším tvrdá slova, nehaň mne proto, neboť ty opravdu nemůžeš rozeznati škodu svoji od svého prospěchu. — Nevarovala jsem tě již, abys neposlouchal slov těch, které pronáší ten zločinec, ten lhář a podvodník?" Na to vzdálila se plna zlosti.

To vše viděl a slyšel šakal s Lišákem spřátelený. V největším spěchu kvapil, aby jemu vše sdělil. Právě však, když u něho návštěvou byl, přišel královský běhoun, aby Lišáka do soudního shromáždění přivedl.

Lišák musel se postaviti před soudcem, a nejvyšší ze shromáždění pravil k němu: „Lišáku! Nyní jsem již úplně přesvědčen o vině tvé, a my nemusíme ničeho více vyšetřovati. Mudrci nám pravili, že Bůh, Nejvyšší a Nejvznešenější, tento svět stvořil, aby sloužil za místo příprav a očisty pro svět onen, který jest bydlištěm božských poslů a proroků, již poukazují k dobru a vedou na cestu do ráje, kteří zovou k poznání Boha Nejvyššího. My bychom tedy byli již úplně přesvědčeni v záležitosti tvé, ale pán náš přikázal nám, abychom ještě jednou věc projednali, ačkoliv nám jest již všecko jasné."

Lišák odpověděl: „Vidím, soudce, že nejsi zvyklý na žádnou spravedlnost při vynášení rozsudku. Nespravedlivé jest, když králové zavrhují ty, kdo žádného poklesku neučinili, ale jimž neprávi způsobeno bylo. Oni naopak mají vzíti je v ochranu a záštitu. Jak bys ale mohl ortel smrti nade mnou vyřknouti, dokavad jsem já sebe neobhájil? Proč bys s tím spěchal, hově své vášni, aniž bys čekal, až uplynou zákonité tři dny. Pravdu měl, jenž tvrdil, že dobré prospívá, byť i zdánlivě škodu přinášelo tomu, kdo jen dobře činí.“

Soudce odpověděl; „V knihách našich předků stojí psáno, že spravedlivý soudce musí dbáti o to, aby bedlivě posoudil činy poctivého a špatného, neboť jen tak bude moci spravedlivě odplatiti poctivému dle poctivosti jeho a špatnému dle jeho špatnosti. Takovým jednáním cítí se pak dobří ještě více dobře činiti a špatní zdržují se více od zločinného jednání. Co bych tobě, Lišáku, raditi mohl, jest, abys pohleděl do prohlubně, do které jsi vlastní vinou upadl, abys seznal svůj zločin a činil pokání.

Lišák odvětil na to: „Spravedliví soudcové nevynesou rozsudku na pouhé důminky a nejednají dále dle toho ani u osob vysokého stavu, ni u osob nižších, poněvadž vědí, že důmínka nemůže platiti za právo. Pakli vy se domníváte, že jsem spáchal cosi zločinného, tak vím já, že tomu není tak, neboť já znám sebe lépe nežli vy mne; vědomí moje o sobě jest úplně jisté a bezpečné kdežto vaše vědomí o mně jest velice pochybné. Nepochybně jsem upadl u vás do nemilosti jen proto, že jsem obžaloval jiné; ale jaké omluvy bych mohl as u vás nalézti, kdybych sebe samého obžaloval, abych na sebe

samého lhal a tím pak se samovolně smrti a záhubě podrobil, abych tedy jednal zcela proti vlastnímu přesvědčení o úplné nevinnosti a bezvadnosti své. Aby moje hodnost a moje právo byly mně zachovány, o to nejvíce se starati musím, jak sami uznáte, anebo snad mám nikomu ničeho nepravého neučiniv, sám nad sebou nepravě jednati? Protož přestaň s takovou řečí, o soudce, neboť má-li býti dobrým napomenutím, chybila se patřičného místa; ale byla-li klamem, byl to klam nejhanebnější, jakého kdo kdy viděl a zažil; nebyl by snad k nalezení ani u těch, jejichž zaměstnáním klam bývá. Nejméně však dovolí si nějakého klamu či lsti řádní, poctiví soudcové aneb svědomití představení. Věz, že slovo tvé vezmou si pošetilci a špatní za pravidlo, aby dle něho se řídili; neboť dle výroků soudců, jsou-li správní, řídí se lidé poctiví, kdežto naopak, dle nepoctivých řídí se lidé, kteří nespravedlnost, klam a podvod milují, protože bázně boží nemají. A protož bojím se, o soudce, že pro svoji řeč utrpíš jen škody a neštěstí. Byl jsi sice dosud vážen a ctěn v očích krále i družiny jeho, vážili si tebe vysocí i nízcí pro tvoje náhledy správné; každý uznával a schvaloval tvoji spravedlnost, moudrost, poctivost a dokonalost, a proto tím více musí každého překvapovati, jak jsi se mohl tak zapomenouti a zapříti v této mé záležitosti. Což jsi snad nikdy neslyšel, co říkávali mudrci: Kdo předstírá, že ví, co vlastně ani nezná, a dosvědčuje, o čem jistě neví, tomu se stane jako onomu sokolníku, který choť pána svého z nevěry obviňoval".

Soudce se táže: „Jak to bylo?"

Lišák počal tedy vypravěti:

Sokolník a papouškové.

V jednom městě žil znamenitý satrap, jenž měl za choť paní neobyčejné krásy a neúhonné pověsti.

Mezi služebníky svými měl sokolníka, zchytralého a lstivého muže, kterýž však výtečně uměl cvičiti sokoly.

Tento sokolník požíval úplné důvěry svého pána, který mu dovolil svobodný přístup nejen do svého příbytku, ale i do komnat ženských.

Stalo se, že dovolil si jednou sokolník učiniti hříšné nabídnutí své velitelce.

Tato jsouc vzdálena veškerých lehkomyslností, rozhorlila se nad tím velice, tak že tvář její nad míru zarděla se. I protivila se výdatně jeho úsilí.

Jeho žádost dostoupla nejvyššího stupně, a proto jal se dosahovati svého přání lstí, avšak brány té lsti byly předce jen příliš úzké pro jeho žádost.

Šel jednou na honbu tento sokolník a chytil dva mladé papoušky, které s sebou domů vzal a je vychovával. Když byli starší, oddělil je od sebe a každého dal do zvláštní klece. Jednoho naučil mluviti: „Viděl jsem vrátného s mojí paní na loži mého pána" — druhého: „Co se mne dotýče, já raději nepovím ničeho". Plných šest měsíců potřeboval nežli se papouškové naučili slova ta správně a plynně vyslovovati. Když je již důkladně vyučil, přinesl je darem svému veliteli.

Pán měl z papoušků velikou radost, a tím většího zalíbení nalezl v nich, když je slyšel mluviti. Avšak nevěděl, co mluví, neboť naučil je sokolník mluviti v řeči balchské. Ale proto předce divil se povždy satrap pěkné a plynné mluvě papoušků, a sokolník postupoval u něho ve vážnosti.

Na to dal satrap papoušky v opatrování choti své, která se tomu ráda oddala.

Jedenkráte přišli z Balchu vznešení lidé satrapa navštiviti.

Hospodář pohostil příchozí výborným jídlem i nápoji jemnými, předkládal jim ovoce to nejchutnější a nejskvostnější, vůbec ve všem všudy bylo viděti přepych.

Po obědě, když se všeobecně hovořilo pro zábavu, přikázal satrap svému sokolníku, aby přinesl oba papoušky.

Tito počali brzy povídati, jak byli naučeni.

Vznešení hosté balchští rozuměli arci, co papouškové žvatlali. Dívali se jeden na druhého a pak sklopili hlavy k zemi plni studu a rozpaků.

Satrap tázal se hostů svých, co to ptáci povídají.

Tázaní dlouho zpěčovali se pravdu říci. Konečně to vše pověděli, ale podotkli, že neslušno jim jísti v domě, kde takové hanebnosti se pášou.

Po tomto výkladu žádal satrap, aby nechali papoušky ještě něco jiného mluviti, ale oni neznali více než těch několik slov, jak se balchští i se svým hostitelem přesvědčili.

Tím vyšlo na jevo před celou společností, že choť satrapova jest úplně nevinna a že čin ten byl podvodnicky sosnován sokolníkem.

Satrap dal si vinníka zavolati.

Tento vešel maje na ruce sokola bíle a černě skvrnatého.

Paní domu pravila hněvivě k němu: „Ty, sobě samému nepříteli, pověz viděl-li jsi mne činiti, co jsi papoušky žvatlati naučil?“

Sokolník odpověděl: „Ano, viděl jsem činiti, co oba ptáci vypravují“.

Tu vletěl sokol do jeho tváře a vydrápl mu jedno oko. Paní na to řekla: „Právem se ti tak stalo; toť jest odplata boží, trest od Nejvyššího za falešné svědectví".

„Příklad ten vypravoval jsem ti, soudče", pravil Lišák, „abys nabyl více světla,jak krutý trest stihne falešného svědka na tomto i na onom světě".

Po Lišákově výslechu vstal soudce a odebral se ku lvovi, aby jemu o celém průběhu pověděl.

Lev přemýšlel trochu a pak poslal pro svoji matku, které vše sdělil.

Lvice uvažovala smysl Lišákových slov a pravila k synu svému: „Moje obavy, že Lišák svou zchytralostí a lstivostí tebe přemůže, že tě o život či aspoň o trůn připraví, jsou nyní ještě větši nežli tehda, když jsem se trápila pro jeho dřívější zločin, kterým tebe lživě a lstivě přiměl, že jsi svého nevinného přítele připravil o život.

Řeč tato měla veliký účinek na lva, který pravil ku své matce: „Jmenuj mně toho, kdo ti vše o Lišákovi povídal, co jsi mně sdělila, abych na základě pravých, odůvodněných svědectví mohl dáti rozkaz k popravě.

Matka-lvice odpověděla: „Nerada arci prozrazuji mně takřka jako svěřené tajemství, avšak vzpomenu-li si na nepráví, kterého se dopouštím dle učení moudrých na tom, jehož tajemství prozrazuji, žádost moje, viděti Lišáka mrtvého, nebude ukonejšena. A protož chci požádati toho, kdo mně tajnost tu svěřil, aby ti sám pověděl, co ví a co slyšel".

Na to se vzdálila a poslala pro pardala. Upomenula jej na uctivost lvu povinnou, na pěknou odměnu, jíž dojde, pomůže-li právu k platnosti a vydá svědectví,

jež každý, jako on, dáti může beze všeho zatajování a konečně mu připomněla jeho povinnost přispěti utiskovaným a náležitě odůvodniti rozhodující nález na život a smrt, neboť prý: Kdo zatají svědectví pro mrtvého, neobdrží svědectví v den vzkříšení.

Nutila lvice pardala tak dlouho, až zdvihl se a šel před krále a tam vše pověděl, jak slyšel Lišáka zpovídati se před jezevcem.

Po tomto svědectví přihlásil se také k výslechu ve vězení sedící jelen, který též vyznání Lišákovo slyšel a vše si dobře pamatoval.

Přivedli jej tedy z vězení a pověděl vše, co věděl.

Na to promluvil lev k oběma svědkům: „Proč jste se nehlásili dříve ku svědectví, vždyť víte, že jest vyšetřování proti Lišákovi již dávno zavedeno?“

Jeden z nich odvětil: „My věděli, že výrok jedné osoby neodůvodňuje ještě zákonnité odsouzení, a protož neučinil z nás nikdo to, z čeho nebylo možné rozhodné ukončení. Když však nyní dosvěčil jeden, potvrdil totéž svědectvím svým druhý.

Lev byl s touto odpovědí spokojen a dal rozkaz, aby byl Lišák ve vězení svém odpraven. Zhynul krutou smrtí.

Kdo příběh tento četl, dozvěděl se tedy, že odplaceno bude každému, kdo vlastního prospěchu hledá v škodě, kterou jinému způsobil podvodem a zlou lstí, — opět dle jeho podvodu a dle jeho zlé lsti.

Rozprávka třetí.

Král Dabželim pravil k Bidpajovi mudrci: „Vyslyšel jsem podobenství tvé o dvou milencích a poznal, kterak šelma lživá může je rozvésti a jaký konec béře taková neřesť. Vypravuj mně, jak umíš, o přátelích věrných, kteří šťastně se poznavše, upřímností svojí potěšení došli.

Řekl Bidpaj mudrc: „Ke všemu najde se podobenství. Svět jest vesmír, jednota všech věcí, pročež jedna vidí v druhé obraz svůj, zvlášť ale

Z toho, nač se věrně duch podívá,
duch se, ač převrácen, mnohdy stkvívá.

K čemu by také býval Bůh stvořil svět, kdyby v něm se nestkvěl? K čemu přírodu, kdyby jeho slovo ji vždy nepřetvařovalo? proč by duch byl ženichem přírody, kdyby v jasném oku jejím nezářila láska jeho? — Mám mluviti o přátelích! — Rozumný nepočítá s přátely; přátelé však jsou, kdo pro vše dobré jsou hotovi přispěti a při každém nezdaru svou pomocí jsou blízci. Vidíme to na slabých zvířátkách.

Odpověděl král Dabželim: „Uveď tedy zvířátka, ať uslyším aneb uvidím, jak vtělují slovo mé.“

Načež Bidpaj vypravoval takto:

Sivák.

Bylo prý to v zemi Sikavend-Džin, nedaleko města Dahiry byl veliký les. V něm bylo mnoho zvěře a ještě více ptactva, a proto tam přicházelo mnoho myslivců, neboť říkává se:

Kde pečeně zavoní,
čmuchá mnohý nos po ní.

Na vysokém košatém stromě seděl havran, maje tam hnízdo a ve hnízdě svou rodinu. Rozhlednuv se širým krajem, vidí potutelně blížícího se myslivce ohyzdného vzezření a špatné povahy. I obešla ho hrůza, ačkoliv doufal, že ho strom pohostinný dobře skrývá, neboť:

Nepravost se všech dotýká,
ať se tu neb tam navlíká.

A kdo jest jist, že na něho nečíhá osud zlý, připravený buď náhodou, buď zlostí nepřátel? Pravdivé jest přísloví:

Křídlo, noha, rozum neubrání,
když co na tě zralý osud shání.

To věda, havran ulekl se; ale myslivec rozprostřev chytře pletenou síť, políknul a schoval se, jako dělává, kdo klade jinému osidla.

Havran si myslil: „Ten člověk nemá tu zajisté ničeho jiného na mysli, nežli aby buď mne, buď někoho jiného o život připravil. Budu tiše na svém místě a uvidím, co bude dělati.

Za chvilku zafičelo to v povětří, letěl bystrý Sivák, král holubů, a za ním hejno jiných holubů a věrných holubic.

„Ach!“ zakrákoral milosrdný havran, vida, že chytilo se do síti celé hejno nevinných, avšak neopatrných holubů.

Myslivec pustil z úst prst, jejž ve svých rozpacích a nejistotě okusoval, běžel k síti, ale byl ještě daleko. —

Holubi třepetali křídly, zaměřujíce jeden sem, druhý jinam.

„Hoj, hoj, ubožáci zle je s námi“, pravil Sivák, jenž byl nejmoudřejší, a proto se stal vůdcem hejna, ale

Důvěřujte v sebe,
doufáte-li v nebe.

Slyšte: Ve všeobecném nebezpečí nesluší pomýšleti jen na vlastní spásu. Kdo by tak chtěl zachrániti život, pozbyl by ho. Dávám vám radu, kterou jsem slýchal od svého praděda:

V hanbě výlet jen společný,
jedna vůle a obecný směr
bývá různým užitečný,
a pomáhá z úzkých děr.

Dejte tedy pozor a za mnou najednou vzlețte všickni. Musíme se vespolek podporovati; nikdo z nás nesmí míti starost jen o sebe, musí ji míti o všecky. Společně si pomůžeme, vynasnažíme-li se zvednouti síť do výše. Tím společným úsilím můžeme býti osvobozeni.

I vzlétli všickni jedním směrem a letěli, ačkoli byli v síti.

Myslivec usmíval se, řka: „Lefte si jen, lefte, však vy ustanete“ — a aby ukázal, jak málo se bojí, že by uletěli, šel zvolna za nimi. Arci nespustil s nich ani oka, považuje je za jistou kořisť.

Havran, pozoruje plán holubů, pomyslil si: „Poletím za nimi, abych viděl, jak si pomohou ti ubožáci ze sítě; buď přiučím se něčemu, nebo se mi snad podaří pomoci jim z nesnáze. Bylť havran tento — ačkoliv černochové zřídka bývají milosrdní — útrpný a náchylný k skutkům dobrým. — Letěl tedy pozdaleči za holuby, ale tak, aby nebyl viděn.

Když Sivák viděl, že myslivec za nimi utíká, pravil: Dejme se do lesa, abychom se ztratili myslivci s očí; v lese pustíme se jinou stranou, aby nevěděl, kam jsme zaletěli. Snad se nám podaří nevinnou lstí zachovati život.

Jsme sice povahou upřímní a prostí, lstiví, ale slabým poctivcům nelze jinak bojovati proti mocnému kazisvětu nežli lstí“.

I učinili tak holubi a myslivec, nespatřiv jich více, vrátil se pln mrzutosti. Na rozkaz Sivákův slétli holubi na zemi na jednom místě před nepatrnou skulinou, do níž Sivák upřímně zavrkal: „Vylez, přítelkyně má a pojď ke mně!“

Tu ozval se ze skuliny temný hlásek: „Kdo mne volá a hlásí se ke mně jako ku své přítelkyni?

Není zrnka v každém klase,
není víry v každém hlase.

I zavrkal holub: „Já jsem holub Sivák a prosím přítelkyni, paní Ziračku, o útěchu a radu“.

Tu vyběhla ochotně z díry myška, přítelkyně holuba Siváka. Ulekla se a lomila rukama, vidouc milého Si-

váka chyceného v síti. Mnoho nemluvíc a nemaříc čas zbytečným litováním, začala bez meškání překusovati provázky, v nichž vězel Sivák, podle pravidla:

> V bídě nejprv ku pomoci spěj,
> pak se teprv po příčině ptej.

Věděla, že ochotná pomoc jest med na chlebě dobrého skutku.

Vida Sivák, jak se myška snaží vysvoboditi ho, pravil k ní: „Dušičko má, hleď osvoboditi dřív mé druhy, potom teprvé přispěj na pomoc mně“.

Myška Ziračka odpověděla: „Jen strpení, až vysvobodím tebe; při všeliké povinnosti bývají jakési stupně. Ty, nejbližší mému srdci, můžeš vším právem žádati, bych ti pomohla. Psáno jest:

> Čiň jen každý to, co srdce žádá,
> svět zajisté pěkně se spořádá.

To dopověděvši, myška překusovala síť dál.

Řekl jí na to Sivák: „Právě proto, přítelkyně drahá.

> Láska, která sama se pohání
> k dílu, neví nikdy o ustání.

Co stane se s mými společníky, unavíš-li se, osvobozujíc mne? Osvobodíš-li z pouhé povinnosti dříve je, troufám, že — třebas i unavená — postaráš se o mne, neboť lnouce láskou k sobě, přísahali jsme si věrnost. Láska roznítila by v tobě novou sílu, kdybys unavena již klesala.“

Myška, zamlčevši se poněkud, odpověděla: „Však i ty bys zajisté učinil pro mne, co já dle možnosti své pro tebe činím, jen že by ti překážela hovornost, neboť věz:

Bývá s prací dřív hotov,
kdo na pilno šetří slov.

Vidíš, proto že jsem ti neodpovídala, jste již vyproštěni ze sítě všickni. Slýchávala jsem vždy pravidlo předkův svých a dle něho jsem se chovala:

Dříve nežli zoubkem, pracuj hlavou,
tisíc nití praskne s jednou pravou.

Bylo tomu tak. Všickni radujíce se, vesele vrkali a klaníce se, děkovali myšce:

Myška zatím, nečekajíc na pochvalu, zmizela v díře, pamětliva průpovědi:

Kdo po dobrém činu čeká chvály,
k vůli kouři vlastní statek pálí.

Havran, vida to, a všechno slyše, byl velice podnícen k dobrému a umínil si vykonati mnoho chvalitebného, neboť:

Dobro sic jak magnet srdce táhne,
ruka však vždy cíle nedosáhne.

Především umínil si ucházeti se o přátelství myšky, jíž si pro její ušlechtilou mysl velice vážil. Šel tedy, když holubi odletěli, k její skrýši a volal: „Myško! Ziračko."

Myška se ptala: „Kdo jsi a čeho ode mne žádáš?"

Odpověděl havran: „Žádám boží milost a tvé přátelství."

Myška, slyšíc tak divný hlas a ještě podivnější žádost, vyšla na kraj svého obydlí, ale spatříc havrana, pravila: „Nemohu býti tvou přítelkyní, neboť:

Věrné srdce rozumu se táže
než se v sňatek s kým zaváže.

Rovnost a vzájemná náklonnost srdcí jsou základem přátelství, avšak kde z jedné strany bázeň a z druhé zisk, tam nemůže se mysl rozhodnouti. Tak jest mezi námi. Kdyby chtěla sůl s vodou míti přátelství, kam by se poděla? aneb dřevo s ohněm? Podobné nebezpečí by nastalo pokrmu, kdyby se zavázal přátelstvím ústům. Marně by se přísahala věrnost a připomínala ctnost, nebo:

Cnosti přírodě na vzdory,
špatné mívají podpory.

Odpověděl havran: „Dobře máš, myško. Uznávám, že jest se co báti nejen přirozenosti, nýbrž mnohem více falše, licoměrnosti a pokrytství. Ty nejsi lehkomyslná a prv se ohlížíš a rozvažuješ vše, než počneš, čehož bys časem mohla litovati. Tím, že nemáš důvěry v slova má, prozrazuješ, že jsi pravého přátelství nad jiné schopnější a hodnější, neboť říká se:

Ten, kdo plaše ruku dává,
plaše nazpátek ji brává.

Zvlášť ale z mého stavu a temné barvy oděvu mého soudíš, že my havrani vám nepřejeme, nebo jest u nás přísloví:

Hleďte myšky hleďte dír,
s černochy nesnadný mír.

Doufám však, že ve mně se nezklameš a vyjmeš mne z počtu bratrův mých. Nepřicházím k tobě žádat o přátelství za příčinou mravného okamžitého roznícení nebo náhodou, nebo touhou po něčem nebývalém, nebo z okamžité tesklivosti srdce. Byl jsem svědkem tvé věrnosti, opatrnosti a dobromyslnosti k holubům a proto přilnulo mé dobré srdce k tvému dobročinnému. Tím větší jest vážnost moje k tobě, protože jsem se přesvědčil, že jsi nečinila dobré na odiv světu, nýbrž z náklonnosti, jež se stala takměř tvou přirozeností. V tom záleží pravá ctnost, když konáme dobré radostnou myslí, ne však jako otroci a nádenníci, kteří pozorně počítají hodiny, nemohouce se dočkati chvíle, aby mohli odejíti z práce.

Milejší mi hříšník smělý,
nežli nebechtivec nedospělý.

Dobrou nám připomínku zanechali předkové v přísloví:

Nebe dojde, kdo tam vesel letí,
skoupá vahavost se neposvětí.

Tvá ctnost mne přivábila k tobě, a to bývá nejstálejším základem přátelství.

Myška odpověděla:

Co neroste z přírodních kořínků,
čas zavěje, sotva nechav zmínku.

Z přirozených kořínků vyrůstá u tebe nepřízeň k mému rodu; tys rozený nepřítel můj, a praví se:

Vše přehluší krve hlas,
chvílku udušen se ozve zas.

Uvař vodu, a když kypí, hasí oheň. Taková jest živlů těchto nenávist. Slyšel jsi také, jak se vedlo útrpnému sedlákovi, který naleznuv hada zmrzlého, za ňadra jej schoval? Moudrý, jenž poznává slabost svou, nerad má co činiti s mocným nepřítelem."

Odpověděl havran: „Moudře mluvíš, myško, ale jako rozumná rozeznáš upřímná moje slova od jiných lichých. Považ, že i moudří a dobří od přírody jsou sobě náchylni, a svazek přátelství snadno se váže, nesnadno však se rozvazuje. Nádoba zlatá nerozbije se a byť i byla porušena, narovná se snadno; nádoba hliněná však, byvši rozbita, nedá se více svařiti."

I řekla myška: „Slova tvá líbí se mi a dosvědčují, že silněji lne duch k duchu, nežli je náchylnost tělesná nebo nepřízeň přirozená. Buď tedy přítelem mým! Je-li ale předce v tobě falše a zklameš-li mne, neřekneš aspoň, zahynu-li, že jsem pošla svou lehkověrností." To pověděla myška na kraji skrýše, dále se však nepustila.

Pozoruje to havran, zakrákal litostivě: „V srdce bodá mne nedůvěra tvá a zlořečím oděvu svému a havraní podobě, neboť jen pro tu se mně štítíš. Ubezpečuji tě, že srdce mé krkavčí není. Chválil-li jsem dříve opatrnost tvou, nyní jako přítel musím též pohaněti tvoji nedůvěřivost. Přátelé mluvte si pravdu! Proto i já kárám tebe příslovím:

Náhlost je obludná,
váhavost ostudná.

Odpověděla myška: „Je dobrým znamením přátelství našeho, že počíná výměnou darů duchovních, nebo jsou nejstálejší. Kdo dává jen dary smyslné, chce za náhradu opět smyslné. Takoví dárci jsou jako lovci, kteří zvěři

kladou vnadidlo na jistá místa, ne aby jí dobře činili, ale aby ji snadno polapili a měli mnohonásobný užitek za trošku hozené krmě. Netaj tedy přede mnou pravdu; věz, že ku každé průpovědi najde se jiná, téměř pravdivá. Pravda jest obecným skladem všech pravých myšlének. Pravil jsi, že nemáš krkavčí srdce; věřím ti, ale zbývaje se krkavčí přirozenosti, urážíš bratry a sestry své, a popuzuješ je proti sobě i rozněcuješ oheň nenávisti proti mně. Budouť mne viniti, že jsem příčinou změny, která se stala s tebou. S potupným smíchem budou krákati za tebou: „Hle, hle! ten zachází s myší,“ a mne budou stíhati na každém kroku a budou vystříhati dětí svých: „Varujte se té svůdkyně, jež zhanobila náš slavný rod“. — Nediv se teda, že vstupuji ostýchavě v přátelský svazek s tebou, tušíc, že nám bude příčinou mnohonásobných strastí. Věru, chytře spořádali si krkavci, vrány a kavky společný cech, takže jednotlivci nelze zprotiviti se krkavectví, aby nepopudil ostatních proti sobě. Touto jednotou zakrývají své zákeřnictví. Pamatuji se dobře na začátek písně starého skřivánka:

> Zlý to, zlý to černý cech,
> Bože zbav nás těch a těch.

Odpověděl havran: „Takové moudrosti bych se do tebe nebyl nadál. Zajisté jsi nebyla živa, abys jen pila a jedla, ale přemýšlela jsi mnohé dny a noci o životě pospolitém a pozornosti tvé nic neušlo. Z toho patrno, že

> Jasněji než v palácích, v chýžce malé,
> pravda svítívá dušičce dbalé.

Slyš a rozvaž slova má. Od té doby, co jsem tě poznal, zhnusily se mně velice mravy bývalých společníků

mých, a nesnesitelné jest mi chlubné jejich krákorání, jež mají za moudrost. Přesvědčil jsem se, že

Ani dobytek neláká,
praděd co a vnuk vždy kváká.

Známkou pravého přítele jest, aby byl přítelem příteli svého přítele a nepřítelem nepříteli svého přítele. Avšak nebude mým druhem a přítelem, kdo by nebyl láskou tobě oddán; od něho odloučím se velmi snadno."

Na to myška vyšla úplně z díry a podala havranovi svou tlapku, aby mu dala na jevo svou upřímnost.

Tak žili nějaký čas pospolu v nejdůvěrnějším přátelství. Po nějakém čase promluvil havran k myšce:

„Pozoruji, že zde u cesty nejsi bezpečna; lecjaký chlapec, vida tě procházeti se, uhodí po tobě holí neb kamenem. Není psíka, aby jda kolem, nečmuchal do tvé skrýše a nehrabal v ní, ano i mnohem horší věci dějí se na prahu tvého obydlí a urážejí čistoty milovnou mysl tvou. Pročež navrhuji ti, přestěhujeme se do kraje tiššího, vzdáleného světských trampot a marností. Arci říká se:

Když se poctivý ukreje,
v obci ještě hůř se děje.

Ale slýchával jsem taktéž:

Moudrý, který s blázny se potyká,
nic nespraví, pozdě pyká.

Zdá se, že svět nestává se moudřejším moudrostí jednotlivců, nýbrž bolestnými následky spletenosti, vášní, hlouposti, marnosti a zlosti. Moudří ukazují kratší a lepší cestu, ale luza je kamenuje a jde svou cestou. Je-li

tomu tak, bylo by marno obětovati se a státi se mučeníkem; lépe ustoupit a usmáti se tajně světské třeštivosti. Napsal jistý básník:

> Škoda každé kapky potu,
> každé kapky dobré krve,
> kterou mučenníci prvé
> vycedili pro lidskou slepotu
> Ha! ha! chválu naději tleskejme,
> když po hlavě hrdý hlupák chodí,
> veden sám, za nos jiného vodí;
> při tom při všem však se dobře mějme.

My, příteli, nechme je, ať se točí dle libosti, a zajděme daleko, jsouce šťastni vzájemnou přízní. Vímť o jednom rozkošném místě; pod vysokou strmou skálou prýští se pramének stříbropěnný, z jeho studánky vytéká čistý potůček po zeleném údolíčku, obkličeném hustým, rozlehlým lesem. Tam mimo blahodějné paprsky teplého slunečka nepronikne nižádný vyzvědač. Tam najdeme dostatek potravy i věrnou a zkušenou přítelkyni, vážnou želvu, která opustivši též kvapný svět, přebývá v jasném zřídle a baví se rozjímáním. Tam půjdeme a budeme žíti v lásce a svornosti až do smrti, jež učiní konec tomu bezúčelnému trmácení".

„Ano, ano, učiňme, jak radíš", pravila myška. „Já znám rozličné pohádky a povídky, jimiž tě budu baviti, kam mne přivedeš. Dělej, jak chceš!" Vyběhnouc ze skrýše, podala havranovi důvěrně tlapku na utvrzení slíbeného přátelství. „Avšak, jak já, ubohé zvířátko, stačím ti pěšky?"

Řekl havran: „O to se postarám, neměj strachu". A vzav ji za ocásek do zobáku, vznesl se s ní vzhůru, řka: „Nesu tě dobře?"

Ach! Nerozvážný havran otevřel zobák, a — ocásek se vysmekl a ubohá myška spadla dolů. Na štěstí nebylo to z přílišné výšky, ani nespadla myška na kámen, nýbrž do vysoké trávy, která ji zachránila od úrazu.

Užaslý havran žalostně zakrákal: „Ach, co jsem to učinil?“ — Vida však přítelkyni veselé mysli, vzdával Bohu díky, že ho nepotrestal za jeho hloupost.

Myška, žertovně z letu svého všelicos věštíc, vtipného kárala a ku konci pravila: „Vidíš, příteli havrane, jak pravdivé jest přísloví:

> Slovo nevčas v svět vysláno,
> obyčejně bývá zažehnáno.

Havran slíbil myšce, že nepromluví již ani slova, leda až sletí někde na rovinu, a přiznal se, že řečnické krákání jeho rodu obecnosti více škodí než prospívá. Pamětliv svého slibu, šťastně donesl potom myšku na ustanovené místo a položil ji zrovna před želvu, která v písku na výsluní se právě vyhřívala.

Myška i želva lekly se; avšak želva, jsouc tiché povahy, brzo se vzpamatovala a poznavši havrana, pravila: „Příteli, ty jsi mne tuze polekal. Co mi neseš? Snad nejsi biřicem čistotné myšky?“

Havran, usmáv se, odpověděl: „Přítelkyně drahá! rozmnoží se naše tichá blaženost, přinesl jsem přítelkyni, šlechetnou Ziračku. Zajisté si ji zamiluješ, až blíže poznáš příběhy jejího života“.

I řekla želva: „Pověz mně, havrane, jak jsi přišel k tomu štěstí, že jsi nalezl přítelkyni přirozenosti tak rozdílné?“

Havran vypravoval teda příběh o sivákovi. myslivci, síti a vysvobození holubů a vychvaloval myšku, až se cudně rděla, neboť

> Omlouvaná ctnost vystydne,
> pevná vůle na odivu řídne.

Poctivý nesnese veřejné chvály a nezasloužená hana ho utvrdí. Želva, slyšíc takové řeči a pozorujíc chování se myšky, podala jí pohnutě ruku na přátelství. Od té doby neodloučili se, žijíce blaženě i ve vzájemné lásce. Často sedávali tito přátelé, příbuzní duchem, ale ne rodem, holub totiž, želva, havran a myška pospolu, rozmlouvajíce důvěrně o rozličných věcech. Zvláště myška bývala hovorna. Jedenkráte jim vypravovala svůj život:

„Moji rodiče byli vznešeného rodu. Otec byl myšák z Kroupalova, matka rozená miss z Hlodákovic, ale nevynášeli se nad jiné, žijíce po měšťansku. Já a sestra byly jsme vychovány městsky, nebo spíše venkovsky. V mezi měli jsme hrad zařízený velmi pohodlně a bezpečně tak, že ani dešť, ani nepřítel neměl k nám přístupu. Avšak osvědčila se na nás pravdivost přísloví:

> Dobré bydlo prý trkává,
> nikdo na svém nepřestává.

Možná, že panská krev podněcovala mne k dobrodružství. Náš hrad zdál se mi najednou velmi pustým, krmě příliš sprostou, život jednotvárným. Časté kárání a napomínání rodičů, jakož vůbec moje podřízenost se mi zhnusila. Bylo mi jaksi úzko u srdce a hlava bývala plna myšlének tak, že jsem někdy dlouhou chvíli

stávala u sladkého kolníčku, zapomenuvši sama na sebe a všecko, co se kolem mne děje.

Zpozorovav to otec můj, pravil jednou: „Hněduško, co jsi tak zamyšlená a zaražená? Jsi snad zamilována? Já ti nebráním, vdej se; ale rád bych, abys vyvolila si slušného jinocha, poctivého rodu. Avšak, pamatuj si dobře povídám to zcela vážně — nikoho z Košťálkova rodu, nebo věčné jest a bude nepřátelství mezi jeho a mou krví".

To pověděv, ale nezmíniv se ani slovem, proč na Košťálkovic vraží, rozzloben odešel.

Bylo mi, jakoby do mne uhodilo. Najednou se mi rozbřesklo a bylo mně jako oněmělému, když poprvé zase promluví.

„Košťálku můj!" zvolám hlasem rozplývajícím se rozkoší, a již jest Košťálek v mém náručí, neboť i on toužil po mně a lkal, ani nevěda. Nyní teprvé, slze rozkoší v náručí mém, poznal původ své touhy, a hladě mne i líbaje bez ustání, šeptal zajikavě slova plna lásky: „O drahá milenko má!"

Naše srdce překypovala citem. Byla to chvíle, jaké jsem nikdy více nezažila.

Zakládajíce si na své blaženosti, opustili jsme rodiče a prchli do světa, který se nám zdál být mnohem skvělejším než jindy.

O kéž vždy tak jasně hledí svět,
kýž neuvadne mladé lásky květ.

Naše cesta byla příjemna; pole oplývala úrodou, žádná nehoda nás nepotkala a záhy udělali jsme si zná-

most a přátelství s mnohými milými druhy. Tím přibývalo nám i smělosti jako těm, jimž se dobře vede.

V štěstí plýtvá vtipem pitomý,
bída i velducha ochromí.

Na další cestě dorazili jsme k osamělé chaloupce, kolem níž byla pěkná zahrádka, a v zahrádce lahodné ovoce všelikého druhu. Na lavičce seděl stařec s dlouhým hustým vousem, modle se. Shlédnuvše ho, ulekli jsme se poněkud, ale vidouce, že nezlobí se, ba že si nás ani nevšímá, šli jsme směle do chaloupky, neboť:

Shovíváním dobroty,
roste drzost holoty.

V chaloupce jsme našli zbytky oběda, i dali jsme se do nich, jako by byly schovány pro nás. Vyhrabavše si díru do hliněné stěny, ukryli jsme se. Viděliť jsme hospodáře přicházeti do světnice.

Vedl život poustevnický. Odřekl se světských radostí. Každodenně přinášeli mu v košíku pokrmy, z nichž dle chuti pojedl. Co zbylo, schoval a to jsme sešupali my. V krátkém čase jsme zbujněli tak, že jsme zatoužili po větší společnosti a rozmanitějších radovánkách.

Na pozvání sešlo se u nás brzy množství nastrojených mladic a mladíků, jedlo, pilo a tancovalo se, jak srdce ráčilo a tělo stačilo. Můj manžel Košťálek liboval si čím dále více v těchto rozmařilostech. Já jsem se starala o domácnost, mně tím přibývalo jen práce a starosti; neboť, chtěla-li jsem vyhověti, musila jsem poustevníkovi více krásti. Tento pohoršiv se proto, pověsil košík s pokrmy výš a tím způsobil mi arci ještě více práce.

Košťálek na to nedbal a všímal si hospodářství čím dál méně, až konečně pohrdal i mou láskou, považuje mne jen za svou živitelku, ne za manželku.

Bolelo mne to velice, ale doufala jsem, že se napraví, a proto chovala jsem se k němu vždy přívětivě, pilně snášejíc, nač si jen pomyslil, abych si jen získala jeho lásky.

Avšak mou přičinlivostí přibývalo i nebezpečenství. Jednou poustevník, maje návštěvu, stěžoval si na mou drzost, řka: „Mám v příbytku nestydatou myš. Ať schovám jídlo kamkoliv, vždy je najde a požere, a co odnésti nemůže, ohryže.“

Host řekl:

Zloděj myslí, že tam právo má,
kde bez odporu se krásti dá.

Dále vypravoval svému hostiteli, kolik zemí již procestoval a co kde pěkného viděl. Když byl v nejlepším vypravování, poustevník zatleskal rukama.

Hostu se to arci nelíbilo i pravil:

„Já ti vypravuji, a ty, jak se zdá, máš mne za blázna. Proč tedy chceš, abych vypravoval?“

Poustevník se omlouval: „Tleskal jsem jen, abych zahnal myš. Byla mi zase na jídle, jak jsem se ti prvé zmínil.“

Host se tázal: „Dělá ti tu nesnáze jen jedna myš, anebo jest jich více?“

Zbožný muž odvětil: „V domě jest více myší, ale jen jedna mne pokaždé přelstí, a já ji nemohu nijak chytiti.“

Host pravil: „Upomínáš mne, příteli, na slova, která jsem jednou zaslechl: „Ne nadarmo dala tato žena vyloupaný sesam za nevyloupaný.“

„Jak že to bylo?“ tázal se poustevník. Host jal se vypravovati:

Žena, která vyměňuje.

Přišel jsem jednou k jednomu člověku na tom a tom místě. Večeřeli jsme spolu, on mi potom připravil lůžko a šel se svou ženou také spat. Mezi nimi a mnou byla jen rákosová příčka. Slyšel jsem, jak povídal onen člověk své ženě: „Na zítřek pozvu společnost k obědu, přichystej jídla.“

Žena namítala: „Jak můžeš zváti na hostinu, když nemáš dostatek pro svoji rodinu a nemůžeš ničeho zachovati, ani přivydělati?“

Muž odvětil: „Jen se nehněvej pro jednu hostinu, pro jeden dar. Hospodaření a spoření mívá často následky, jakých se dočkal vlk.“

„A jaké?“ tázala se žena.

Muž tedy vypravoval:

Myslivec a vlk.

Šel jednou jeden myslivec na honbu s lučištěm a šípy. Nechodil dlouho a již podařilo se mu zastřeliti sajku. Vzav ji na záda, chtěl jíti domů, ale v tom vyskočila naproti němu divoká svině. Střelil po ní šípem, ale raniv ji pouze, nezastřelil ji. Poraněná svině vrhla se na myslivce a pokousala ho. Náhodou spustil luk a připravený šíp vyletěl. Svině byla zabita, ale také myslivec podlehl ranám.

Šel tudy vlk a vida tři mrtvé, pomyslil si: „Z toho člověka, sajky a svině budu míti potravy na delší dobu. Avšak nejdříve sežeru luk a to hned a budu míti na

dnešek dosti. Chtěl přelomiti lučiště, praskla však také kobylka, která uhodila vlka a zabila ho do smrti.

„Toto podobenství jsem ti vypravoval, abys poznala, kam někdy vede také šetření a spoření, totiž jak smutné mívá následky."

Žena na to odpověděla: „Dobré jest, co jsi vypravoval. Máme ještě rýže a sesamu pro šest, sedm osob. Zítra zrána budu tedy chystati oběd. Pozvi si, koho chceš."

Zrána vzala žena sesam, vyloupala jej a zrna dala usušiti na slunce. Potom řekla jednomu ze svých hochů: „Odháněj ptáky a psy."

Žena pilně připravila sesam, ale chlapec nebyl náležitě bedlivý. Přiběhl pes a sesam nemálo pomokřil. Žena arci uznala sesam za zkažený a nechtěla ho více k obědu užíti. Odnesla jej tedy na trh a chtěla za něj právě tolik jiného nevyloupaného.

Stál jsem právě také na trhu a slyšel, jak nějaký člověk tu povídá. „Ta ženská pro nic za nic nevyměnila vyloupaný sesam za nevyloupaný!"

„A tak pravím i já o myši," doložil poustevníkův host, „že by nebyla schopna svého skutku, kdyby neměla zvláštní způsobilosti nebo pomůcek. — Podej mně motyku; možná že, rozkopav její skrýš, přijdu na stopu jejích rejdů ve tvé domácnosti. Člověk má vždy dbáti, aby se o všem přesvědčil. Jest vůbec vadou našeho věku, že oddáni jsouce jakési duševní lenosti,

> Naříkáme, naříkáme,
> svět však světem necháváme.

Podíváme se, odkud ten zlodějíček přichází a jak se dostává do koše."

Poustevník motyky neměl. „Tak to všude vídám," pravil host:

Vše do hlavy, z hlavy ne do ruk,
to je původ bídy, původ muk.

Ano, zdá se, dobrosrdečný poustevníku, že bys si snad ani netroufal po myšce uhoditi, abys jí neublížil. Takovou choulostivostí množí se zlodějství v obci. Na luzu se musí rázně uhoditi, ať je to malá myška, aneb velká šelma; my však, div, že ještě nepoděkujeme za prokázanou česť, když nás navštíví mocný zloděj. Jest prý se co báti vypálení, lépe prý býti s ním za dobře. O kéžby takové učení čert vzal! Když zlá zběř spolčuje se proti hodným občanům, proč pak i oni nespolčí se proti ní a neoboří se na ni zmužile? Nač ty tajné rady a psaní?

Málo polínek roztíná,
hlava jasná, je-li ruka líná.

Po těchto slovech host sám pospíšil do vsi, vypůjčil si motyku a sekeru a navrátiv se, bez milosti jal se dobývati náš hrad; ale my jsme zatím utekli jinam, až ochladne dobyvatelova horlivost, neboť:

Nejdříve ustane,
prudce kdo rozplane.

A skutečně upustil brzy od své práce, protože se mu z díry nenadále vyvalil váček se zlatými penězi. To bylo divení, kdo by jej tam byl položil, i hádali se a konečně se poctivě o peníze rozdělili.

Zlato k sobě duši táhne,
jiné starosti vypřáhne;
rozvlněnou mysl hladí,
uhlazenou zas rozřadí.

Host pravil: „Ničím jiným než těmito denary dostala se myš tak vysoko, až do tvého koše. Penězi stává se člověk možným, vznešeným, ba i moudrým. Uvidíš, že nyní již nebude moci myš tak vysoko skákati, jako skákávala dosud."

Brzy po tom sešla se u nás opět hlučná společnost, a Košťálek v nesnázích, čím by uctil své milostníky a milostnice, velmi naléhal, abych se dostala do koše a zmocnila se schovaných v něm pokrmů.

Uváděla jsem jemu na paměť, co se nám již stalo, i zlou radu, kterou dal poustevníkovi host, náš nepřítel.

Košťálek nepřestal mi domlouvati, až jsem se k tomu odhodlala. Skoro před samým hostem, který rozmlouval s naším hospodářem, skočila jsem po koši, ale nedostala jsem se do něho, protože tam již neležel váček se zlaťáky. Hned mi napadlo, že jest tedy přece jen pravda:

Bez peněz do výšky lze jen ptáku,
s penězi každému darebáku.

Host nevšímnul si klepnutí. Měl plnou hlavu myšlének o nalezeném pokladu, a nepomyslil si, že bych byla tak opovážliva a kradla, majíc svou skrýši rozkopanou. Já však si myslila: „Co jsem ukradla, mají tisíckrát vynahraženo pokladem, k jehož nalezení jsem jim přispěla. Nejen tedy, že nejsem ničeho dlužna, ale mohu požadovati ještě náhrady. Nechtějíc dostati, co mi náleží, pomocí advokáta, béřu si úroky sama. Jak bych mohla smýšleti jinak, nežli všickni ostatní za našeho věku, jehož heslem je:

Co je vaše, budiž naše;
jenom statky, statky množ!
Vše jen zhurta, vše jen plaše,
pak se jakž takž v hrob ulož.

Vidouc příhodnou dobu, skočila jsem tedy podruhé po koši, ale host, slyše klepnutí, ohlédl se a hodil po mně pevně sbaleným kapesním šátkem; chybil se však, a já jsem utekla.

Zasedli si zase za stůl, rozmlouvali a připíjeli si, mně nadávajíce zlodějek a špehýřek, poněvadž opovažuji se prý potají poslouchati, co oni mluví. „Kdo tajně poslouchá," pravil host, „také prý donáší a prozrazuje." Ovšem pomyslila jsem si:

Jedna hanba k druhé svádí,
zem klopotná k peklu pádí.

Já jsem nebyla ani špehounkou, ani zrádkyní. Na poustevníka bych byla mohla udati jen, že byl dnes takový jako včera. Arci, výrok ten není tak nepatrný a nevinný, jak by se zdál, znamenáť: „že bude zítra, jako je dnes." Jest to pravidlo velmi nebezpečné, neboť je-li dnes někdo svobodomyslný, jakým asi bude zítra? — a je-li dnes někdo kazisvětem, čím bude zítra?

Takto rozjímajíc, nabyla jsem po třetí síly, abych zkusila, čeho byl žádostiv můj Košťálek a jeho rozmařilí besedníci. Vymrštila jsem se tedy vzhůru, ale nešťastně. Host číhaje s bičískem, uhodil mne, až jsem padla, a potom zbil mne do krve tak, že jsem zůstala ležeti bez sebe. Skutečně ani nevím, jak jsem vyvázla do své skrýše. Když jsem se vzpamatovala, ležela vedle mne cedulka psaná Košťálkovou rukou: „Tvou nemotornost nemohu déle snášeti. Buď si živa sama pro sebe a nehledej po druhé muže, jehož nemůžeš uživiti. Přestávám býti tvým společníkem." Přečetla jsem cedulku a obracela jsem ji na všecky strany, nevěříc svým očím. Konečně přesvědčivši se, že to přece jen pravda, trnula

jsem a mráz mne pocházel, ale v duši mně bylo blaze. Poznala jsem na sobě, co jest psáno:

> Malá rána ducha svírá,
> velká z něho šupky stírá.

Nad obyčejnou nevěrou zlobíme a rmoutíme se; ale kdo by nad takovouto zradou zlobil se nebo plakal, prohřešil by se proti svému duchu, zapřel by jeho věčnou vítězoslávu. Připadl mi na mysl jasný obraz mého života, bludy hrdého ducha, nestatečnosť vůle, nedospělost chování mého a křivolakost mých cest, vzdalujících se od cíle. Viděla jsem, že to, co jsem považovala za dobré činy, bylo jen mámení výmluvné ochablosti, a že to, po čem jsem dychtila, líbic se sama sobě, byl jen návod tělesných žádostí oděných v roucho duchovní. Byla jsem velice marnivou, marností byl život můj. Touto ranou osudu, která mne připravila o zdraví, manžela, přátely, peníze a pohodlí, vzpamatovala jsem se a dopátrala svého jádra. Vzchopivši se, viděla jsem svět v jiném světle a umínila jsem si dle tohoto světla zříditi své skutky. I zvolala jsem v nadšení:

> S osudem kdo nezápasí,
> z marnosti se nevykvasí.

Opusť bez prodlení toto šeredné místo, kde jsi se až dosavad živila jen zlodějstvím!" ozývalo se v duši mé.

Zpamatovavši se, šla jsem do širého pole, kde Bůh živí každého pilného dělníka. Ač velice unavena na těle i na duši, neustala jsem, dokud jsem nedošla žádoucího místa. Tu mne opustila síla, nohy pode mnou klesly, a já ležela v brázdě ve mdlobách, zbavena smyslův, nemohouc ani údem hnouti. Nepřešel mne jen sluch, strážce

života mého. Co pravím — strážce, nemajíc vlády v těle, mohla jsem se státi kořistí dost nepatrného tvora a skutečně také již mravenci o mne se pokoušeli. Vzdechnouc z hluboka, pomyslila jsem si: „Tedy za živa již zkoušíš následky smrti?“

Avšak nebylo mně ještě souzeno umříti; nyní teprvé nabyl život můj pravé ceny, počínaje býti duchovnějším. Celá ztuhlá ležela jsem na poli, a obrazové života mého letěli jako ptáci myslí mou, k západu obrazy minulosti, k východu obrazy nadějné budoucnosti, neboť:

Duch poslední naději netratí,
že se jednou ještě v těle vrátí.

Rozvažovala jsem, že není bratrů, ani pomocníků, ani přátel, když není jmění. Přesvědčila jsem se, že by mnohý rád vykonal to neb ono, ale nemůže, jsa chud. Tak děje se dešťové vodě, která v údolích zůstává a do řeky dostati se nemůže. Vsaje ji země. Poznala jsem, že cítí se opuštěným, kdo nemá přátel; kdo nemá dětí, zůstane beze jména; kdo bez jmění, nemá také rozumu, ani naděje na vezdejší i budoucí život. Jak mile člověk zchudne, odvrátí se od něho jeho příbuzní i přátelé.

Strom zasazený v solnaté půdě a sežraný na všech stranách ve svých kořenech, podobá se chudému, jemuž potřebí darů lidských rukou. Poznala jsem chudobu jako původ všeho zlého. Chudý pociťuje obyčejně v srdci svém mnoho nenávisti a často vyhledává pomoci podvodem. Však je známo, schudne-li člověk, že o něm hned zle smýšlejí, zvláště ti, kdo v něho dříve mnoho důvěřovali, jej chválili, jeho známostí se honosili. Každá vlastnost, která se u bohatého chválí, u chudého zatracuje se. Je-li smělý, nazývají ho nerozvážným; je-li dobro-

činným, považují ho za marnotratného; je-li tiché povahy, říkají o něm, že jest slabochem; je-li skromným, mají jej za hlupáka. Spíše se snese smrt, nežli chudoba, která musí choditi od domu k domu. Nejhroznější však jest, když chudák musí prositi o podporu člověka lakomého, povahou špinavého.

Uvažovala jsem dále. Přišla jsem také k náhledu, že žádostivost jest ve světě přečasto příčinou mnohých nehod a nepříjemností. Kdo drží se světem, musí býti připraven na nezdar, práci, namáhání a nespokojenost."

Co tak ležím a přemýšlím o svém osudu, přiletí siváček s holubicí svou, žalostivě s ní rozmlouvaje.

Holubice pravila: „Jak to bolestné, vychovávati své dítky mlsným na pochoutku! Jest mi okolo srdce, jako by mi je probodl břitkým mečem."

Holub zavrkal: „Otroctví se mi zprotivilo tak, že se chci raději odříci všeho pohodlí, dobrých pokrmů, teplého hnízda a ochrany před dravci; raději chci snášeti všeliké nebezpečenství a nesnáze, jen když budu účasten nejsladšího pokladu poctivé duše: svobody. — Výborné, zlaté jest přísloví, jež praví:

Spíše ryba obstojí bez vody,
než duch zralý bez svobody.

Holubice, slyšíc slova ta, přisvědčila sivákovi, řkouc: „Odevzdávám se zcela do tvé vůle, milý holoubku, ráda budu přinášeti větvičky na hnízdo do kotlavého stromu, ráda létati do dalekých polí pro pokrm, majíc útěchu, že ty i já i dítky naše jsme svoji."

Na to holoubkové vroucně se celovali, jakoby ztvrzovali tím svou úmluvu. Při pohledu na tyto snoubence vyjasňovaly se mně myšlénky i řekla jsem si: „Bohu

chvála! Také tito, vědouce, kde blaženost sídlí, jdou touž cestou, po které já postupuji. Kéž mohu přebývati v jejich sousedství!“

A ejhle, sivák vida mne zde v brázdě na pohled tuhou, postřehl přece, že jsem živa, i řekl k holubici: „Tu myšku potkalo zajisté nějaké neštěstí; mám s ní neobyčejnou útrpnost a srdce mne k ní mocně táhne. Snad i ona přemýšlela jako my, neboť:

Nic tak mocně k sobě se nechýlí,
jako duše ve posvátné chvíli.

Zdá se, že leží jen v mrákotech a mohla by se snadno státi kořistí nějakého dravce; šoupneme ji tedy tu do díry, aby nebyla nepřátelům na očích a nezahynula.“

I učinili tak, pošinujíce mne křidélky ku blízké skulince.

Tato šlechetnost dojala mne tak, že jsem procitla k novému životu a pohlédši na dobrodince, poněkud jsem se vzchopila.

I divili se holub s holubicí velmi, když jsem jim vypravovala příběhy svého života a co se se mnou nyní dálo.

Od té chvíle byli jsme nejvěrnějšími přátely, prokazujíce si mnohou vzájemnou službu. Přestěhovali jsme se na kraj lesa, oni na doupnatý dub, já pod jeho kořeny. Každým dnem více poznávali jsme, jak mnohem jest utěšenější život pod širým nebem, než ve smrdutém městě a těsných domech, ve strachu a závislosti. I volávali jsme na nešťastníky:

Jen do lesů, jen do hor,
v městech hrozí srdcím mor.

Není ve světě větší radosti, než jakou pociťují, kdo jako přátelé spolu žíti mohou, a není většího bolu, než jako když dva dobří, milující se přátelé od sebe odloučiti se musí. Opatrný nechce od světa více, nežli čeho potřebuje k zachování života. Tato spokojenost chrání ho ode vší škody a on jest při svém vezdejším chlebě spokojenějším, nežli kdo má přebytek. A kdyby člověku byl dán svět se vším, co na něm jest, nemohl by předce užiti z toho více, nežli co stačí k ukojení jeho potřeb."

Když myška dopověděla své příběhy, zvolali rozčileně želva a havran, již byli pilně poslouchali:

„Blaze tedy, třikrát blaze nám,
les a nebe nad ním je náš chrám!"

Želva jako zkušená paní, jež o životě mnoho rozjímala, připojila k myščinu vypravování některé úvahy a ponaučení, pravíc mimo jiné: „Važme si tedy, přátelé, okolností, v jakých žijeme. Náš život je sice sprostý a na pohled jednotvárný, ale kde jest Bůh bližší, tam jest i utěšenější rozmanitost jeho díla. Pro mysl odvrácenou od marnosti a lidských pošetilostí ve světě panujících, jest rozjímání přírody nejzajímavější věcí. Neobracejme tedy zřetel svůj tam, kde lid slepě, maně a plaše hyzdí svůj původ. Nežádejme ničeho zbytečného a budeme blaženi ve své skrovnosti. Někdy nezáleží na tom, co kdo má, ale čeho si žádá. Čiňme, co soudíme býti přiměřeným své přirozenosti. To jest krátký, ale úplný výtah našeho zákona. Lidská rozervanost zajisté v tom má plodný kořen neblaženosti, že lidé byvše svedeni s přirozené cesty, a hledajíce cíle, sahají nejspíše po tom, čeho dovolává se hlas jejich srdce. Zůstaňme tedy zde na poušti, žijme svorně, buďme vespolek úslužni,

každý dle darů svých a snášejme své slabosti. To nám zajisté prospěje. Jsme nestejné povahy: jeden bývá pevný v tom, v čem druhý jest slabý. Pilnost a nedostatek dobře se porovnají; jeden potřebuje druhého. Nikdo není zbytečným, nikdo dlužníkem, jako údové jednoho těla, kteří, ač rozliční, přece jsou v pěkné jednotě. Dobře dí přísloví:

Ohyzdné by bylo tělo,
jež by nosem býti chtělo.

Trvalý majetek jest jen duševní, ale jen je-li spojen s krásnými činy. Tak děje se i nemocnému, který má lék pro svoji nemoc, ale neužívá ho. Jeho věda mu tedy neprospěje, v nemoci své ulehčení nenabude.

Netrap se, sestro, že nemáš jmění. Člověk, jenž jest statečným, byť i majetku neměl, může spůsobiti takový strach jako lev, byť by i klidně ležel. Naproti tomu zbabělý bohatec podobá se psovi, s kterým si sice hrajeme, ale ostatně na něho nedbáme. Nedělej si tedy ničeho z toho, že jsi musila svoje opustiti; moudrý necítí se nikde opuštěným — jako lev, ať se ubírá kamkoliv, vždy má s sebou svoji sílu. Vykonej jen pěkně, co jsi slíbila, a tak bude tebe štěstí samo hledati, jako voda hledá si odpadu. Jen ten dobude si zásluh, kdo pevně a moudře jedná. Naproti tomu nesmí očekávati žádné zásluhy, kdo jest lenivý a ve svých činech příliš kolísá. Tak zklame mladá žena, očekává-li něco ze spojení s vyžilým starcem. Říká se, že se člověk nemá spoléhati na černý mrak, který se v letě ukáže, na přátelství špatného člověka, na ženskou lásku, na zprávu, kterou lhář přinese, a na bohatství. Moudrý nezarmucuje se, že má jen malé jmění, neboť jeho jměním jest rozum. Činí, co za dobré uznal, a proto ví, že čin jeho nemůže mu býti odňat, a že ne-

může býti zodpověděn za to, čeho neučinil. Moudrý nezapomíná ani na budoucí život, věda, že ctnost přichází často neočekávaně, že nemá určitého dne, ani hodiny. Ty arci nemáš zapotřebí mých napomenutí," doložila želva, „jsi dosti vzdělaná, ale tím jsi se přesvědčila, že uznávám tvé zásady a chtěla je utvrditi svou řečí. Nyní jsi naši sestrou, a co je naše, jest také tvé.

Říká se sice, že nejspíše hledá stejný stejného, ale není tomu tak. Co si mají počíti dva stejní? Jeden jest zbytečný, nemohl by býti druhému v ničem nápomocným, protože by to druhý již sám měl. Mrzel by jeden druhého, protivil by se jeden druhému. Líbilo se mi, co řekla veselá panenka k družkám, když nepřišel na besedu ani jeden mládenec:

Těžko jísti k chlebu chleba;
pomazanky jest potřeba.

Pročež buď nám ještě jednou vítána, myško. Doufám, že nebudeš pykati a želeti odhodlanosti, s jakou svěřila jsi se šlechetnému havranovi, když tě nesl k nám. Aby však tvá blaženost byla úplna, přeješ si zajisté, bys měla na blízku siváčka, svého přítele. Věz teda, že tvůj přítel jest i našim přítelem. Láska jest nerozdílna. Milujíce tebe, milujeme i lásku tvou v tobě. Prosím tě proto, havrane, doleť k sivákovi, vyřiď mu pozdravení od Ziračky a požádej ho, by se k nám přestěhoval se svou rodinou a byl naším milým sousedem a přítelem."

Havran ochotně vyhověl a vyhledav siváka, pravil k němu: „Pojď, siváčku, a buď naším milým sousedem a přítelem.

Ale holub-sivák zavrkal: „Jak mne můžeš zváti k sobě, vždyť já neznám tebe a ty mne? Snad znáš přísloví:

> Často láskou když plýtvá jazýček,
> v srdci zrady líhne se hadíček.

Také černý tvůj oděv nevábí mne do tvého sousedství. Povím ti, co soudím o smutku: „Věřím pevně v dobrotivého Boha, že vše, co stvořil, stvořil jen k radosti; jinak by byl život darem zlomyslného nepřítele. Proto jen ten trvá ve smutku, kdo nedoufá v Boha, aneb kdo si je vědom, že zasluhuje přísného soudu, anebo pokrytec, který smutek vyvěšuje jen proto, aby mohl tropiti svévoli.“

Na tato slova odpověděl havran: „Dobře máš, holube siváku, ale rozvaž také, je-li jakého rozdílu mezi oděvem a přirozenou podobou. Neměl mnohý od narození přísné mravy a přece byl při tom dobrého srdce; a není snad naopak mnohý až rozpustile vesel, ale za nedlouho ochabuje, naříká a zlořečí, že jest na světě?“

Potom začal havran vypravovati o svém přátelství s myškou, a když pověděl všecko, co želva řekla, holub sivák uvěřil a vydal se s havranem na cestu.

Když přišli ku svým přátelům a poznali se blíž, radovali se vzájemně ze svého přátelství, i utíkal jim blaženě čas věrného a veselého obcování. Často sedávajíce pospolu, hovořili o rozličných věcech.

V jedné takové rozprávce jala se mluviti želva: „Nejsme-li tu sjednoceni jako v pořádné obci? Havran zajisté jest kazatel, nebo zástupce vnějších záležitostí a snad i vyzvědač; já obstarávám domácí správu; sivák

se svou rodinou vystupuji jak umělci na našem divadle a mimo to je diplomatickým zástupcem a rychlým poslem. Ziračka jest rozeným advokátem, neboť zná každou dirku a ví kudy tam a kudy ven. Nikdo z nás nemá tak tvrdých růžků, aby je neuměla svým zoubkem ohladiti a okulatiti."

Zasmáli se všickni tomuto žertu. Najednou však utichli, zaslechnuvše jakýsi dupot a chřest. Myška ihned zalezla; želva pohroužila se do vody; havran vyletěl vzhůru, aby viděl, kdo se to blíží; sivák odletěl k rodině, aby se měla na pozoru.

A co to bylo? — Přihnala se poděšená sajka a vidouc tu palouček i čistou vodu, pátrala, ušima stříhajíc, hlavu vypínajíc, zda-li tu nikdo není. Nikde nic, jen stromy se chvěly a tráva šeptala si tajemně s větérkem.

I zakrákal havran, vznášeje se v povětří a dávaje znamení, že nikde nehrozí žádné nebezpečí; zavrkal holub; vyhlédla ze skrýše myška; želva vyplula nad vodu a vidouc sajku stojící klidně u potoka, pravila k ní: „Jen se napij, napij, máš žízeň, jsi celá uhoněna. Zde nemusíš míti strachu."

Sajka přiblížila se a želva přivítala ji, řkouc: „Odkud, milá, přiběhla jsi k nám?"

Odpověděla sajka: „Ach, ty dobré stvoření, nemůžeš si ani pomysliti, jak myslivci ve dne v noci po nás slídí, jak musíme býti na pozoru a rychlé, abychom uhájily svou svobodu. Zbytečné zvířátko — jak si lidé myslí — od svévolníka arci všelicos vytrpí, ale nás, kteří svobodu milujeme, páni honí pro vyražení, sprostí pro

zisk a psi proto, že je poštvou nebo že sami rádi honívají. Sýkory hvízdávají nám:

Svobodo, svobodo, milá věc,
kéž jsi lacinější přec!

Řekla na to želva: „Poznáváme z toho, že každá věc má něco trpkého, ale proto netratí vnitřní ceny:

Duchu den jedinký být při sobě
milejší, než let tisíc v porobě.

Vypravovala potom myška; „Jednou jsem seděla na prahu svého příbytku a dívala se na krásný, oku šťastnému, ach, překrásný svět. Z daleka přichází člověk zamyšlený, truchlivý a slzící. I myslím si: Je-li možná, aby člověk, pán světa, obraz boží, tvor rozumný a schopný nejvroucnější lásky, měl také proč si stýskati! — Co by bylo příčinou jeho tesklivosti? Kde je pramen jeho slz? Snad příroda člověku něco odepřela? Ale vždyť jest jejím pánem, a ona jeho milostivou nevěstou! Ať jen zkusí a žádá, zajisté mu ničeho neodepře. Či snad trpí od svých bratří? . . . Nikoli, bylo by rouháním, domnívati se takového něco o člověku. Vždyť jest člověčenstvo jeden rod, jedno tělo, vždyť rozum osvěcuje všecky cesty tak, že nemůže nikdo zablouditi, a všeobecná láska a víra bdí, aby nikdo nepřišel k úrazu; neboť všickni jsou bratří a sestry Všesvatého, jehož jmenují původem lásky a otcem svým! Ne, ne, řekla jsem, kde jest láska každodenním pravidlem a ozývá se v každém slově, tam blaze, neboť tam jest rovnost a skromnost, tam není žádné pýchy, žádného otroctví, ani bídy tělesné, ni duševní. Ach, jak blaze pokolení rozumnému, laskavému, zbožnému!

Zatím přiblížil se onen člověk a usednuv na mez, kde jsem přebývala, hovořil tak hlasitě sám s sebou, že jsem rozuměla každému slovíčku. Konečně vzdychnuv si z hluboka, pravil hlasem polohrdým, polojistým:

Chceš-li žít s jeleny svobodnými,
budeš také slíděn, honěn s nimi,
jak se uzdá pánům, psům, sluhám;
obcuješ-li s skopy nevolnými,
pokojně jen žvýkej a beč s nimi,
až tě řezník pověsí na krám.

To praviv, zachvěl se člověk ten zimničně a rychle se vzdálil.

Já chovám věrně v srdci svém jeho slova o nás zvířátkách. I řekla jsem dále: Šťastné jest lidské pokolení. Stvořeno dle božího obrazu, neuznává mezi sebou rozdílu jako zvířata, jež se vespolek utiskují a požírají. Orel sápe a hltá jehňata, holuby i myši; lev krávy, koně i jiná zvířata. Jedno zvíře jest pánem druhého a konec konců staneme se potravou bídných červíčků. U lidí — je to všechno jinak."

Sajka, napivši se, odpověděla: „Vy zde věru nerozprávíte jako zvířata. Zvláště mi je podivno, že malá zvířátka jsou rozumnější a bystřejší nežli velká. Ovšem víme, že drobnější síla vůbec účinkuje v těle více než veliká hromada. Já ku příkladu nasbírám mnoho hub, jež lidé jmenují jedovatými, ale vyber jednu z nich a dávej mi ji po delší dobu — nesnesu ji.

Platný proti peklu spor
dosti malý dobrých sbor.

Přijměte i mne do svého spolku. Já jsem tiché povahy a dobrého srdce a budu hleděti se vám zavděčiti všemožnou službou."

I řekli ostatní mezi sebou: „Proč bychom nepodali ruky přátelské?"

Pravila sajce rozumná želva: „Buď naší přítelkyní."

Když tak sajka s nimi se spolčila, scházívali se často a vypravovali si, co každý zkusil, a vykládajíce si své rozumy, na vzájem se zdokonalovali.

Jednou vypravoval holub o blaženosti spořádané domácnosti a řekl: „Jediná věc, která se mi, milí přátelé, u nás nelíbí, jest, že ač jste srdce upřímného a dobrého — trávíte život bez manželské rozkoše. Všeliká ctnost ochabne, nemá-li přirozeného základu, sobectví oddá se člověk, který manželstvím nerozšiřuje svou bytost. Šetrnost, snášelivost, čistota, útrpnost, láska k životu a národu, dychtivost po slávě a nesmrtelnosti, pracovitost — zkrátka, vzájemnost jako základ obcování, nalezá nejhojnější posily a moci ve šťastném manželství."

„Ve šťastném manželství!" zvolali posluchači, „ale pak-li na opak?"

Tato námitka zarazila holuba-siváka, ale záhy zpamatovav se, pravil: „Původ domnělého neštěstí sluší hledati často v nás samých, v naší nerozvážnosti a domnělé dostatečnosti. V desíti případech býváme osmkráte vinni sami, a proto bijíce se v prsa, rceme: „Ne tvá, Pane, ale má vůle stala se."

Na to umlkli všickni, a sotva minul měsíc, želva, havran i Ziračka byli již zasnoubeni. Neslavili svatbu hlučně, nýbrž ve vší tichosti. Každý, vyhlédnuv si nevěstu, uvedl ji do společnosti přátel, řka: „Tato má přítelkyně a já jsme jedna osoba pod jedním veřejným jménem."

I odpověděli společníci: „Posilněno jest přátelství naše; buď Bohu chvála!"

Byli živi svorně a blaženě a mravy jejich byly denně ušlechtilejší, ale také lahodnější, jemnější, dokonalejší.

Jenom sajka pásla se sama, bedlivě vyhýbajíc se sňatku. Jednoho parného odpoledne, ležíc u potůčka v chládku pod hustou olší a přežívajíc, rozjímala o svém životě. V tom přiletěla holubice a sednouc nad ní na větvičku, dala se s ní do přátelské řeči o záležitostech duchovních i světských, až, přivedši rozprávku na stav manželský, pravila srdečným hlasem: „Aj, panno sličná, proč vyhýbáš se manželské lásce a neučiníš po příkladu všech našich přátel, neboť věz:

Kdo nepojí pohlavní rozpory,
půlka žije, Bohu to na vzdory.

Odpověděla sajka: „Nekárej mne z bezbožnosti, přítelkyně, ráda činím k čemu cítím v srdci náklonnost. Jen ten, kdo jest poslušen hlasu srdce svého, dochází blaženosti. Považ, co by se stalo, kdybych zatoužila proměniti svůj stav. Sotva že by se to dozvěděli mladíci z našeho rodu, ucházeli by se o mne, a neobešlo by se zajisté bez žárlivosti. Strhly by se půtky mezi nimi v našem háji a ukázala by se myslivcům i psům cesta k nám. Místo nynějšího klidu nastala by doba strachu a nebezpečenství, a tak by přátelství mé bylo vám všem k záhubě, aneb aspoň na ujmu nynější blaženosti.“

Umlkla holubice, divíc se přátelské prozřetelnosti sajčině, a když to vypravovala sousedům, chválili všickni sajku, řkouce: „To jest pravá přítelkyně a občanka. Nehledí na sebe, obmýšlí jen obecné dobré.“

Stalo se jednou, že seděli pohromadě želva, havran, sivák, myška a jejich rodiny hrály si nedaleko nich.

I řekla želva: „Je mi divno, že sajka nejde mezi nás. Snad se jí nepřihodilo něco zlého?“

Holubice pravila: „Mně se po ní stýská!“

Havran, uslyšev to, bez meškání vznesl se na zvědy vzhůru, doprovázen mladým holubem, zdárným synem sivákovým, který měl přinésti zprávu o sajce ostatním přátelům.

Holoubek vrátil se za chvíli jako střela a zhluboka oddychuje, vrkal: „Veliké neštěstí potkalo naši přítelkyni; chytila se do ok.“

Všickni se velice ulekli. Jediná myška, nerozmýšlejíc se dlouho, vydala se s mužem svým na cestu, majíc za průvodčího siváka a jeho syna, aby jim ukázali cestu k sajce. Došedše na místo, nalezli ubohou sajku zapletenou v okách. Myšky daly se do rozplétání a překusování ok, zvláště Ziraččin muž horlivě překusoval a usiloval o osvobození chycené sajky.

Ženuška ho napomínala: „Ne tak tuze horlivě, pamatuj si, co jsme nedávno četli:

Horlivost přečasto tuze škodí,
když ji rozum za ruku nevodí.

Stačí, překousáme-li provaz na jednom místě, šetři svých sil, abys mohl pracovati, až já se unavím.“

A tak to potom učinili, střídajíce se v práci.

Zatím tázal se sivák sajky: „Pověz, drahá přítelkyně, jak jsi se dostala do ok; byla jsi vždy tak opatrna a prozřetelna.

Odpověděla sajka:

Rozum sebe bystřejší pobloudí,
když moc vyšší k bludu jej odsoudí.

Rozprávěli vážně ještě o všeličem, neboť v neštěstí bývá duch světlejší i zbožnější. Dlouho pracovaly myšky v nadějné dychtivosti, když pak se již jejich práce schylovala ku konci, přilezla i unavená želva.

Vidouc ji ostatni, zvolali: „Čeho jsi se odvážila, nešťastná přitelkyně?"

Také sajka jevila strach z jejího příchodu, řkouc: „Co mně prospěje, vysvobodí-li mne laskaví moji přátelé, když ty drahá, octneš se v horším nebezpečí? My všickni můžeme prchnouti, ale co si počneš ty, přijde-li myslivec, hledaje svou kořisť?"

Sotva to sajka dořekla, již spatřili myslivce, svého nepřítele, přicházejícího rychlým krokem k nim.

Želva řekla odhodlaně: „Prchněte, já se odevzdám do vůle boží. Jen vnuknutím božím stalo se, že jsem přišla za vámi."

Prchli tedy všickni. Myslivec, přijda a vida provaz překousaný a želvu zvolna odlézající, zavrtěl hlavou a ohlednuv se na vše strany, nikoho ale nevida, řekl pln zlosti k želvě: „Aspoň mám tebe, ohyzdo!" Po tom ji svázal a vzav ji, odešel.

Zatím radili se opodál sajka, havran, sivák a myšky, jak by vysvobodili želvu. I byli by se dali do rozjímání o nestálosti a proměnlivosti tohoto světa, v němž se radost a žalost, štěstí a neštěstí jako den a noc střídají, avšak přetrhla rozprávku myška Ziračka, řkouc: „Teď neni času k rozjímání, třeba jednati. Jest povinností každého přítele, aby odvážil se všeho za svého bratra a nestrachoval se ničeho, jen když přítel bude zachráněn. Chcete i vy se toho pro želvu odvážiti?"

Všickni zvolali: „Chceme milerádi, jen poraď, co máme činiti?"

Řekla myška k sajce: „Po tobě, přítelkyně, právě se shání myslivec; jdi opatrně, ukaž se mu a dělej jako bys byla raněna; pokulhávej, ano jsouc od něho daleko, i na zem padni; ty pak, havrane, dělej, jako bys již snášel se nad padlou a mrtvou sajkou; já zatím poběhnu s mužem svým k myslivci, neboť on jistě pustí se za sajkou a odloží želvu na zemi v naději, že dostane tebe. Ty zaváděj ho dále, hloub do lesa, a my zatím vysvobodíme želvu."

Tak se stalo.

Sajka ukázala se z daleka myslivci, stavíc se, jako by byla raněna. Myslivec odhodiv zbraň i svázanou želvu, hnal se za ní. Havran se snášel nad sajkou, dávaje znamení sivákovi. Tento donesl poselství myškám a želvě. Sajka zaváděla chtivého lovce daleko do lesa.

Zatím vysvobodily myšky želvu, která vracela se šťastně do svého příbytku ve společnosti myšek. Sivák oznámil to havranovi, havran vítězně zakrákal a sajka přestavši vrávorati, pozvedla hrdou hlavu a v malinké chvilce octla se mezi svými na palouku u skryté studánky.

Myslivec, ztrativ stopu, vracel se mrzutě, kde nechal svázanou želvu, vida však, že i jí zde více není, zachvěl se hrůzou v domněnce, že bez čar se to státi nemohlo, co tu viděl a zkusil. Unavený honbou a všecek přestrašený odcházel z lesa, na který dlouho pamatoval.

Brzy roznesla se pověsť, že les jest očarován, a žádný lovec neosmělil se v něm více honiti. Od té doby přebývali v něm bezpečně naši přátelé — také sajka našla si ženicha — neboť nikdo více neslídil po jejich stopě. Často scházívali se holubi, želvy, myšky, havrani i sajky,

a velebili božskou prozřetelnost a moc své jednoty, kterou za čáry považoval lovec, nemající dobrého svědomí.
Od té doby zachovalo se přísloví:

Jednota, jež ochotné vůle sbírá,
mocným kouzlem duchům zlým odpírá.

Když taková malá a slabá zvířátka dovedla se tolikkrát vzájemnou láskou zachránit od záhuby, uměla odvraceti neštěstí pevnou povahou, jen aby si vespolek dělala radost: jak neměli by lidé obdaření rozumem a svobodnou vůlí rozeznávati dobré a zlé? Proč nespojí se svazkem upřímného přátelství, aby jeden druhému pomáhal v jeho potřebách?

Takové jest podobenství o upřímných přátelích a jejich přátelském svazku.

Rozprávka čtvrtá.

Král Dabželim pravil k Bidpajovi-mudrci: „Vyslechl jsem podobenství o upřímných přátelích, jak se vzájemně podporovali; pověz mi též podobenství o mocném nepříteli, kterému nesmím věřiti, byť se i stavěl poníženým a lichotil.

Bidpaj odpověděl: „Utiskovatel, třeba byl mocný, má se míti na pozoru před odpůrcem i sebe slabším. Kdo důvěřuje nepříteli, který choval se vždy nepřátelsky, toho stihne, čeho zakusily sovy od holubů.“

„A co se jim stalo?“ tázal se král.

Bidpaj počal vypravovati: „Byla kdesi skála plná děr a před ní několik lip, na nichž holubi měli hnízda, rozdělená dle jednotlivých kmenů. Každý kmen měl svého knížete a všecky společného krále.

Nedaleko v lese byla jiná skála a před ní dub velice starý, košatý a doupnatý; tu hnízdily rozličné sovy.

Tito dva národové od dávných věků nenáviděli se. Sovy, majíce ostré pazoury a urputnou mysl, zle napadaly holubičí národ, a to tím více, protože, majíce dobrý zrak, nejraději vyletují v noci. Naši předkové dobře říkali:

Ten, kdo světla nenávidí,
temnotou i vůli řídí.

Holubi nebyli bezpečni ani jedinou noc, a byť i chvílkami podřimovali, zlí snové znepokojovali je, neboť:

Šelma soused když neškodí,
samým bytím nechuť plodí.

Ve dne měli ovšem poněkud pokojnější živobytí, neboť sova, nepřítelkyně božího slunce, nerada na ně vychází, a když nějakou náhodou svedena, vyletí z hnízda, ihned množství menších i větších ptáků ji obletuje, pronásledujíce ji posměšným štěbetem. Sova, slyšíc to, mhouří oči, kývá hlavou a prchá do temnoty. Ptáčkové ještě dlouho za ní pokřikují:

Sovo, sovo, sovo zlá,
ač jsi tajná, svět tě zná.

Avšak za soumraku bývá jinak. Sova má bystrý zrak a vyhlédnouc si kořist, rychle jako střela, ale tiše jako stín pouští se za ní a popadá ji dříve, nežli chuďas ptáček nebo myška zví o svém nebezpečenství. Snadno tedy domysliti se strasti holubů, když bývali v noci přepadáváni. Měli arci stráže, ale — co platno! — Přemohly a odnesly se; veta bylo po každém holubu na stráži. Každý teda, jda na stráž, připravoval se na jistou smrt, loučil se s rodiči nebo manželkou a dětmi, nebo s bratry a sestrami svými. Chystal se na marný boj — marný, pravím, neboť zřídka se stávalo, že by některý holub býval obhájil svůj život a vyvázl jen s úrazem.

Poručení na stráž vydávala knížata holubího národa. Posílávali se tam arci jen sprosťáčkové; panstvo a jeho miláčkové, držíce se mezi lipami, spávali bezpečněji.

Sovám to bylo lhostejné; nedělaly rozdílu mezi masem sprostým a panským. Kdo ví, nechutnalo-li jim lépe sprosté maso, protože je jadrnější. Avšak sprostí holubi nelibě pozorovali tuto přednost a říkávali si důvěrně mezi sebou:

Věc to pro nás velmi smutná,
že těm pánům svět tak chutná.

Páni, vidouce trpělivost sprostých, tím více chránili svůj život. Sprostých ubývalo čím dále víc, ale také reptání ostatních přibývalo.

Jednou někteří, dostavše rozkaz, aby byli na stráži, pravili mezi sebou: „Bratři, padlo již dosti našinců; až dnes přijdou sovy, sehneme se, ať se podívají dál a vyberou sobě někoho z pánův.“ Záměr ten byl schválen a zachováno se dle něho.

Když slunce zapadlo a začalo se smrákati, holubí panstvo utišilo se; jen ten aneb onen obešel ještě lípy, aby se přesvědčil, plní-li se rozkazy dané stráži. Když bylo všechno v pořádku, stalo se utišení také v hnízdech u prostřed líp.

Sprostí strážníci, davše znamení svým ženám, odletěli na vzdálené stromy, kde byli v bezpečnosti. Přiletěly sovy a přepadly panská hnízda. Nastal velký nářek a smutek mezi škodujícími a nemalá hrůza mezi ostatními, kteří poznavše, že sprostí od nich odpadli, předvídali, že jim nastane bída a trampoty, které svalovali dříve na sprosťáky. Bylo pozorovati veliké pohnutí v celém národě a hned časně ráno žádali knížata krále, by svolal své rady a ustanovil, jak by se zamezila zkáza národa.

I řekl král: „Staň se; ohlaste vůli mou všem pánům, ať se sejdou.“

Mezi poddanými holuby bylo šumu a šupce jako na rozvlněném moři. „Jedná se též o nás, chceme sněm obecný.“

Páni, slyšíce to, šeptem si něco pověděli a jeden pravil na hlas:

V nouzi a ve hrobě,
pán a sprosťák rovni sobě.

Radili králi, aby uchlácholil národ obecným sněmem, vždyť prý přece bude na jeho vůli činiti i budoucně dle svého uznání. Chytrý vyslýchá otroky chystající odpor a staví se na oko přívětivým. Tak rybář vnadívá ryby, ale když je má v síti, rychle ji vytahuje z vody. Na suchu veta po rybách. Zůstalo přísloví:

Více dobude, kdo chytře hoví,
než kdo hrubě zhurta loví.

Také to vidíme, že slabá dívka podrobila si hrdého obra ne odporem, ale úlisností; ukonejšila ho svým lichocením a potom mu ve spánku třeba i hlavu uřízla.

Král učinil dle této rady a svolal všecky holuby, aby vespolek poradili se, jak by bylo možná odolati sovám.

Sešlo se velmi mnoho holubů rozličných barev a postav a vrkali, cukrovali a houkali každý dle svého spůsobu a zvyku. Zdálo se, že sprostší holubi jsou smělejší než jindy a před pány méně pokorni.

Král kynul a stalo se utišení; kynul po druhé nejvyššímu správci, který stál podle trůnu, a ten pokloniv se, mluvil ku shromáždění o tom onom, až konečně

pravil: „Jeho Královská Milost v otcovském srdci svém cítí žalost a hněv nad zradou včerejších strážníkův. Nejedna urozená rodina je postižena žalem a zármutkem. Bezbožně rušen jest obecný pořádek, kde poddaní nekonají svou povinnost, k níž zavázal Bůh každého dle jeho rodu."

Po těch slovech nastalo vrtění a vrkání, že řečníkovi nebylo rozuměti víc ani slovíčka. Darmo vynasnažovali se pořadatelé zjednati klid; hluk a vřava zmáhaly se, čím více se nadýmali a točili, kdo stáli kolem trůnu. Nebylo dosti na bublání, tu a tam začala se zdvihati také křídla. Tu vystoupí k úžasu panstva holub, sprostý sic, ale statečný na řečniště a kyne svým druhům. Pozornost všech obrátila se na něho, a jak nastalo ticho, pravil pevným hlasem: „Bratři! slyšeli jste, že jest bezbožností nekonati svých povinností. Jest tomu tak; ale jaké povinnosti máme konati? — Ku kterým jsme prý zavázáni každý dle svého rodu! Dobrá! ale rozvažte, bratři, neplatí-li před Bohem více rozum nežli rod?"

„Platí!" ozvali se hlučně všickni sprostí holubi.

Řečník, kynuv, doložil: „Rozum tedy má předpisovati povinnosti?"

„Ano, ano!" volali všichni.

„Avšak mám snad všechen rozum já, nebo někdo z vás, a druzi ho nemají? — Nikoli. Každý má svůj rozum. Dle kterého rozumu mají se tedy všichni spravovati? Ne-li dle rozumu všech? Jak ale možná sebrati všecek rozum? Sotva jinak nežli rozvažováním, umlouváním a společným stanovením?!"

„Tak jest!" volali ostatní.

Řečník, obrátiv se k pánům, mluvil dál: „Slyšeli jste, že usnešení bez rozumu všech nemůže býti povin-

ností a bez něho obecného pořádku. Nežli si tedy uložíme povinnosti v obraně proti nepřátelským vpádům zamračených sov, musíme se vůbec doma rozumně spořádati. Kdyby k tomu někteří — tak zvaní páni — nechtěli svoliti ze strachu, že by snad v novém pořádku jistý úkol také jim připadl a stihla je obecná břemena, nechme je, přátelé milí, a spořádejme se sami. Pánů nám přece třeba není.“

Dopověděv to, zdvihl se a odletěl stranou. Za ním letěli všichni sprostí holubi, veliký to zástup. Tu bylo nejlépe viděti, jak panští holubi bez sprostých jsou nepatrní při vší své nádheře.

Král, vida zjevnou roztržku, zaletěl bez meškání k sprostým, řka: „Kde jest síla údů, tam i duše a duše národa — král.“

Zavrkali radostně všichni sprostí holubi a houkali: „Sláva králi svobody!“

Páni, vidouce konec své slávy, loudili se tiše za vrálem a přimísili se k zástupům, nedbajíce více rozdílu k rodě.

Počali tedy všickni jednati, aby slušně zřídili svou společnost a vzájemné povinnosti i práva rozvrhli na všecky údy obce. Spořádavše se, cítili všickni jako uzdravené tělo bujnější proud národního života a kdo jen z nouze podrobili se novému pořádku, poznali záhy, že tento pořádek jest prospěšnější nežli nádherná svévolnosť:

> Byť jsi zavřel okenice,
> pravda vnikne do světnice.

Porovnavše se právem obecného rozumu, začali uvažovati spůsob a prostředky, jak přichystati šťastný

odboj proti loupežnickým vpádům krále Výra, který panoval nad sovami.

Bylo jich mezi holuby pět, kteří byli považováni za velmi moudré a opatrné a na které obraceli se mnozí — ba snad všickni — v těžkých případech o radu. Tak učinil nyní i král a tázal se prvního na jeho mínění.

On odpověděl:

„Slabý odpor mocné zlobě,
dvojnásobně škodí sobě.

Dle našich okolností soudíme, že by prospělo, kdybychom opustili nynější svá sídla a odstěhovali se do kraje, kam sovy nemohou, nebo kterého neznají“.

Řekl král: „Tvá slova jsou pravdiva, pokud sahá síla tvého rozumu. Žádám všech, kdo s ním souhlasí, aby přestoupili na jeho stranu“.

Přistoupili mnozí, ale jich počet byl přece jen skrovný.

Král kázal druhému, aby řekl své mínění.

Tento počal:

„Kdo bez boje odstoupí svá práva,
neví, v čem záleží mužů sláva.

Couvati před zlosynem jest zničiti ducha, aby se zachránilo tělo; nebo jak praví jistý mudrc:

Šetře marnou podobu,
odhazuje osobu.

Jsem radou abychom vyzvali souseda k rozhodnému boji a potýkali se s ním, vědouce, že

Zisk jest duchovní nebyti,
než bez vlasti nesvobodně žíti".

Přistoupili, souhlasíce, také k tomuto někteří.

Třetí na rozkaz králův řekl:

„Dobrým slovem a prosbou pokornou,
nakloníme mysl nám odpornou.

Navrhuji, abychom poslali k nepříteli jednatele, kteří by vyzvěděli, chce-li s námi uzavříti mír, nebo přeje-li si nějaké náhrady. Zvědí-li, že nepřítel jest velmi lakotný, uzavřme mír a zavažme se mu ročním poplatkem. Tak aspoň odvrátíme od sebe všeliké zlé a budem moci klidně spáti ve svých příbytcích. Tak činí moudří králové. Hrozí-li jim a jejich zemi nebezpečí od nepřítele, užijí proti němu dle možnosti peněz a statků".

Také k tomuto přidali se někteří, ale většina reptala proti takovému návrhu.

Král, slyše reptání svého lidu, zvolal: „Takovým způsobem šetří se svobodného slova? — Což nevíte:

Upřímně kdo slovo váže,
radě upřímné se posmívá,
samovolnost rozumovu káže,
svobodu duchovní podrývá.

Jen tak tvoříme národní celek, vyrovnává-li jeden s druhým své mínění, aby byla jedna vůle, kterou zjevně já představuji".

Král tázal se čtvrtého: „Radíš i ty k takovému příkoří?“

„Nikoliv“, pravil. „Bylo by lépe, abychom opustili nynější svou vlast a dali se trpělivě na cestu. Lépe jest vyhledávati si živobytí namahavé nežli zadati svou hodnost a snížiti se před nepřítelem, nad něhož jsme vznešenější. Kdybychom nabídli takové příměří sovám, činily by zajisté nemírné požadavky. Praví se v přísloví: ‚Nakloň se k nepříteli trochu, abys dosáhl svého cíle, ale nepřibližuj se k němu zúplna, neboť by se na tebe vrhl a byl bys nešťastným.‘ Slunečník dá více stínu, trochu skloníš-li jej, ale skloníš-li jej úplně, nemáš žádného stínu. Majíce nepřítele na blízku, museli bychom se stále báti ponížení a škody a protož radím k boji“.

Konečně tázal se král pátého o radu, řka: „Co ty radíš? — Máme uzavříti mír neb opustiti tuto vlast?“

On odpověděl: „Moudrý nedává se do boje se silnějším nepřítelem. Kdo, neznaje sebe, ani svého nepřítele, pouští se do nejistého boje, dává v sázku vlastní život. Mimo to nepovažuje nikdy svého nepřítele za slabého, neboť kdo tak jedná, obyčejně podlehne nepřítelovu útoku. Já mám ze sov veliký strach i když s námi nevedou boj, já se jich bál již dříve, neboť prozřetelný necítí se nikdý jistým na blízku nepřátel. — K nejmoudřejším a nejšlechetnějším lidem patří, kdo nenávidí války. Již proto, že mnoho vyžaduje. Hubí statky, slova a činy, však také duše a těla. Prosím tě proto, králi, bys nesouhlasil s radou, abychom vedli vojnu se sovami. Když král dovede zachovati tajemství a vyhledati si dobré vezíry, když ctí ho nejváženější a nikdo netroufá si dotknouti se jeho moci: lze doufati od něho, že nezarputí se a vyslechne pravá, upřímná slova. A to vše

platí o tobě, králi. — Žádal jsi mne v záležitosti té o radu, ale já ti mohl dáti odpověď jen částečně. Druhá část jest tajna. Tajností jest několik: jedna může býti svěřena rodině, jiná celému národu, ale jest také tajnost, která může býti sdělena pouze dvěma osobám. Svoje tajemství mohu svěřiti pouze čtyřem uším a dvěma jazykům".

Na ta slova zvedl se král a poodstoupil s rádcem stranou, aby se s ním náležitě poradil. První otázka jeho byla: „Znáš příčinu nepřátelství mezi námi a sovami?"

Holub odpověděl: „Znám; zavinilo je vypravování jednoho holuba."

„Jaké vypravování?" tázal se král.

Holub vypravoval: „Hejno holubů, kteří neměli nad sebou panovníka, ustanovili se, že si zvolí sovu za krále. V tom letěl okolo jejich shromáždění cizí holub i pravili vespolek: „Přiletí-li k nám, poptáme se na jeho mínění". Jak řekli, tak učinili. Tázaný odvětil: „Ani kdyby ptáci vůbec opustili pozemské kraje a zmizeli ze světa pávi, kachny, čápi i holubi, nebylo by třeba voliti si za krále sovu, která jest přece ze všech ptáků tělem i duší nejošklivější a mezi všemi ptáky má nejméně rozumu; naproti tomu jest velmi zlostná a nezná ani milosrdenství. Jest i na polo slepá a ve dne ničeho nevidí. Zvolíte-li si ji za krále, musíte pro její nevzdělanost a zlomyslnost říditi veškeré záležitosti sami svým rozumem a zkušeností, jak to činil zajíc, který měl za krále měsíc".

„Jak se to stalo?" tázali se holubi.

Cizinec vypravoval:

Zajíc a slon.

V krajině, kde slonové jsou domovem, nastaly zlé časy následkem dlouhého sucha a neúrody. Vody bylo málo, prameny vyschly, stromy a rostliny zašly. Slonové trpěli mnoho žízní a stěžovali si proto králi. Ten vyslal hned své lidi do jiných krajin hledat vody.

Brzy vrátil se jeden z nich a zvěstoval, že nalezl pramen zvaný „měsíční", který má mnoho vody.

Král odebral se hned s velkým komonstvem k tomuto pramenu, aby se napili. V krajině této žili zajíci. Sloni jich na své cestě mnoho pošlapali. To arci nebylo milé těm, kteří zbyli, i stěžovali si na to králi. Král pravil: „Mluvte tedy, kdo víte, jakým způsobem možná proti tomu zakročiti".

Tu vystoupil zajíc jeden jménem Firuc, jenž slynul velikou vzdělaností i důvtipem, a ten pravil: „Pošli mne, králi, ku slonům ještě s jedním spolehlivým důvěrníkem, aby viděl a slyšel, co budu mluviti a činiti, a tobě to vše potom sdělil".

Král odvětil: „Máš naši důvěru a líbí se nám tvá řeč. Jdi ke slonům a vyřiď jim ode mne, co sám za dobré uznáš. Věz, že vyslanec svou rozumností, opatrností, svým vážným vystoupením a vůbec svou dovedností dává na jevo vlastnosti svého panovníka, který ho vyslal. Ano, vyslanec může si nakloniti srdce, ale může také svou nešikovností popuditi k nepřátelství. Dle toho se teda řiď".

Zajíc vydal se na cestu za měsíčné noci. Když přišel ku slonům, bál se přiblížit až k nim, aby ho nezašlápli a tím třeba i bezděčně neusmrtili. Vyskočil

tedy na povýšené místo a z toho oslovil krále slonů: „Vyslal mne k tobě měsíc; avšak vyslanec buď prost vší viny za zprávu, kterou přináší, byť by byla sebe nepříjemnější“.

Král-slon odpověděl: „Co mně máš říci?“

Zajíc odpověděl: „Měsíc vzkazuje ti, že kdo svoji sílu na slabém zkouší a tím také pokoušen bývá i se silným se měřiti, může snadno ku zkáze přijíti. Měsíc ti vzkazuje: „Zkusil jsi svou sílu na nevinných zvířatech na cestě ku pramenu, jenž má mé jméno, a pramen ten jsi znečistil. Mám ti tedy říci, abys toho více nečinil, nebo pozbudeš zraku i života. — Pochybuješ-li o pravdě mého poslání od měsíce, pojď se mnou ku pramenu, a já tě o tom přesvědčím“.

Slon podivil se velice této zajícové řeči a vydal se opravdu s Firucem na cestu. Když slon podíval se do vody, spatřil tam měsíčnou záři. Firuc pravil k němu: „Naber vodu chobotem, umyj svou tvář a modli se k měsíci“.

Slon spustil chobot do pramene, voda počala se pohybovat a s ní záře měsíce.

Tu pravil slon k zajíci. „Proč se třese měsíc? Zlobí se snad, že jsem svůj chobot strčil do vody?“

Firuc odvětil: „Ba arci, že se hněvá“.

Slon vzdal úctu měsíci, litoval svého provinění a slíbil, že ani on, ani nikdo z jeho plemena nic takového nikdy neučiní.

Holub-cizinec potom pokračoval; „Mimo vlastnosti již vylíčené jest sova také falešna, lstiva a podvodna. Nejšpatnější je král, který podvádí. Kdo s takovým králem má co činiti a jemu slouží, tomu stane se jako zajíci a jestřábu, kteří vyhledávali u kočky práva“.

„Jak to bylo?“ ptali se holubi.

Holub začal vypravovati:

Zajíc, jestřáb a kočka.

Mým sousedem byl jestřáb, který měl své hnízdo na stromě nedaleko mého příbytku. Scházeli jsme se často oba. Jednou jsem zpozoroval jeho delší nepřítomnost, nevěda, kam se poděl. Tu přišel odněkud zajíc a ubytoval se v opuštěném jestřábově hnízdě. Mne na tom nesešlo a proto jsem mlčel, abych neměl nějakou mrzutost.

Po nějakém čase, když se jestřáb vrátil a spatřil tu zajíce, pravil: „Kliď se mi odtud, to je můj dům!“

Zajíc na to: „Teď tu zůstávám já a proto vari! Máš-li však právní nároky na toto místo, vytas se s nimi.“

Jestřáb odtušil, že jest na blízku soudce, a doložil: „Pojďme tedy k němu!“

„A kdo jest ten soudce?“ tázal se zajíc.

„Na břehu moře“, odpověděl jestřáb, „bydlí nábožná kočka, která se celý den postí a v noci bdí, žádnému zvířeti neublíží, krve neprolije, živíc se pouze rostlinami a tím, co moře na břeh vyhodí. Chceš-li, ať vyřídí naši při“.

Zajíc svolil, je-li soudce takový, jak mu vylíčen byl.

Vydali se tedy na cestu ku kočce. Já jsem se pustil také za nimi, abych viděl, jaký nález učiní ta skroušená kočka.

Kočka, vidouc oba přicházeti, vzala na sebe pokorný výraz a dělala, jako by se právě modlila. To působilo příznivě na příchozí tak, že blížili se k našemu

poustevníkovi velmi uctivě a prosili ho za spravedlivý rozsudek.

Kočka, vyslyševši je, pravila: „Jsem již tuze stará a nedoslýchám. Pojďte blíž ke mně a opakujte, co jste řekli. Nerozuměla jsem vám dobře. Mluvte mně do ucha, ale přivřete za sebou také dvířka, aby netáhlo a vítr hlas neodnášel, nebo někdo neposlouchal a neprozradil mne, že dělám soudce. Měla bych z toho — nejsouc advokátem — na stará kolena mrzutost.“

I šel zajíc a zadníma nohama přirazil dvéře, že se dobře zavřely.

Když oba opakovali své stížnosti, řekla kočka: „Teď jsem vám rozuměla, ale nežli vynesu rozsudek, dám vám dobrá naučení. Napomínám vás k bázni boží, a abyste po ničem netoužili nežli po právu. Kdo dbá jen o to, co je pravého, tomu se povede dobře, třeba rozsudek zněl proti němu kdo však touží po nepravostech, je ztracen i v případě příznivého rozsudku. Nic, ani jmění, ani přátelé nezůstanou s člověkem, pouze jeho dobré skutky. Proto snahy moudrého směřují jen k tomu, co má trvání a co mu slibuje pro budoucnost prospěch. Slušno jest, nenávidí-li všecky ostatní světské věci. Ano, moudrému je bohatství blátem, ženy nejhoršími užovkami, ale spolublížní stojí mu za vlastní osobu, jim přeje jen dobré a hledí od nich odvrátiti všecko zlé.“

Tak a podobně mluvila kočka, až se k ní oba přiblížili tak, že je mohla pohodlně popadnout a usmrtiti.

Takoví páni jsou i sovy: napřed úlisné, avšak ukrutné, jak mají kořist svoji v hrsti.

Když to vše holubi vyslechli, zašla jim na vždy chuť voliti si sovu za krále.

Do toho shromáždění dostala se také — nevím, jakou náhodou — sova, vyslechla vše, co se mluvilo, a pra-

vila k vypravovateli: „Ty jsi mne naplnil svou řečí největší pomstychtivosti. Nevím sice, stalo-li se ti z mé strany něco zlého, abys se nyní chtěl mstíti. Ale to vím, že sekerou oklestí se strom, a zase větve vydá; meč zasadí rány do těla, ale zase zahojí, jen rány, které způsobí zlý jazyk, nezahojí se nikdy. Tak šíp, vnikne-li do těla, může se vytáhnouti, avšak hrot řeči, který v srdci uvázl, nevyndáš. Proti ohni jest voda, proti jedu máš odjed, proti nehodám trpělivost, proti lásce rozloučení; avšak oheň nenávisti nemůže býti ničím uhašen. — Vy, holubi, vsadili jste mezi nás a sebe strom zlé vůle, nepřátelství a nekonečné nenávisti."

Po té řeči vrátila se řečnice zlostně ku králi sov, kterému vše pověděla.

Holub, zavinivši toto nepřátelství, litoval velice své nepředloženosti a pravil sám k sobě: „Pravda, uškodil jsem velice svému národu. Neměl jsem to říkati svým soudruhům. Možná, že mnozí ptáci věděli a vědí mnohem více nežli já, avšak nemyslil jsem, že slova má budou míti takový nepříjemný účinek. Svůdná řeč mívá nekalé následky. Ano, taková slova nemohou se více zváti slovy, jsou to spíše šípy. Opatrný, byť by i znal svou sílu a věhlasnost, nedá se svésti, aby si spůsobil nepřátely, aniž pije jed s vědomím, že má u sebe protijed. Kdo provede pěkný čin, dojde uznání, třeba i později a třeba i jiní pochybovali posměšně o výsledku. Kdo jen pěkně mluví, na konec nedojde vděku, třeba se mu posluchači nějaký čas obdivovali. Mluvil jsem slova, která nebudou nikdy uznána. A nebylo to ode mne pošetilé mluviti o věci, aniž bych se býval dříve někoho tázal o radu a mínění? Pravda, kdo nejbližších přátel na radu se neptá a jedná rychle, ale nepředloženě, že nedočká

se nikdy dobrého konce. Mohl jsem si tuto mrzutost uspořiti.“

Na to odletěl holub svojí cestou. —

„To jsem ti, králi, musil přednésti na tvoji první otázku,“ pravil holub, „co zavinilo nepřátelství mezi námi a sovami. Co se vojny týče, znáš již mé mínění. Jsem úplně proti ní. Mám ale vtip a znám lest a těmi doufám docíliti více nežli bojem. Lstí a chytrostí dosáhl mnohý všeho, čeho si přál. Příkladem buď příběh, jak taškáři připravili poustevníka o kozu.“

„Jak se to stalo?“ tázal se král.

Holub vyprávěl:

Poustevník a taškáři.

Poustevník koupil si dobře vykrmenou, dojnou kozu a vedl ji do své poustevny. Na cestě spatřilo ho několik taškářů, kteří se smluvili, že mu kozu vezmou.

„Byla by to pro nás hanba, kdybychom poustevníka o tu kozu nepřipravili,“ pravil jeden. „Vím jak to uděláme. Poustevníkovi jest potupou, jíti se psem. Musíme mu teda dokázati, že zvíře, které si vede, jest pes.“

Druzí zasmáli se hlasitě, řkouce: „Blázne, což poustevník nezná kozu nebo psa?“

První pravil: „Milí braši! Byli jinačí mudrci a uvěřili konečně i tomu, co bylo proti mysli i rozumu. Poustevnický rozum jest ostatně bulikování zvyklý. Bude-li tvrdohlavý, pohrozíme mu, že budeme všude vypravovati o jeho nevěře a zpupné mysli, která — nespokojena s vůlí boží — chce napravovati svět a proměňovati psy v kozy.“

Uposlechli darebové rady a rozběhnuvše se schválně, jeden po druhém potkávali se s poustevníkem.

První, přiblíživ se k němu, zvolal s úžasem:

„Poustevníče, co děláš,
vždyť ty psa při sobě máš!“

Poustevník, zamračiv se, zamumlal: „Dělej si blázny z jiných!“ a šel dál, avšak přece se jaksi nedůvěřivě ohlížel po koze. Bylo patrno, že mu hozeno do srdce sémě nedůvěry.

Za chvilku potkal druhého a ten řekl zdvořile: „Zdráv buď, poustevníče!“ a popošed několik krokův, ohlédnul se a vykřikl celý rozhorlený:

„Na mou věru, vem to běs,
s poustevníkem cachá pes!“

Poustevníkem to trhlo, avšak obrátiv se, bručel: „Vezmi oči do ruky a podívej se na kozu!“ — i šel dál. Vrtěl však hlavou a prohlížel si kozu bedlivěji. Ve své popuzenosti začal vyhledávati podobnost mezi kozou a psem i pravil sám k sobě: „Možná, že zdaleka zdá se koza krátkozrakému psem, ale z blízka vidí přece každý hlupák, že to koza.“

Brzo po tom potkal se s třetím, který pravil: „Zdráv buď, nábožný poustevníče!“ — a minul.

Poustevník byl již rád, že tento člověk má lepší zrak, i pravil k němu: „Viď, že jsem si koupil pěknou kozu?“

Šibal vece: „Musím se vrátit a podívati blíž.“ Učinil tak, ale hned na to, odplivnuv si, zvolal:

„Hanba ti, neřádný mnichu,
s psem se chlubit bez ostychu!“

A šel dál, jako by se pohoršil zlým příkladem.

V poustevníkoví to počalo vříti, vtíraly se mu pochybnosti, ale proto přec ještě věřil, že si vede kozu, ač ji v mysli ustavičně porovnával se psem. Připomněl si starý výrok:

Smysl s rozumem se často vadí,
víra nedostatek jich dosadí.

„Tak jest,“ zvolal. „Já vím, že vedu kozu, a to jest to hlavní. Ať si vypadá zvenčí třeba jako pes, já přece vidím i zevně, že to jest koza. Praví se:

Soustko jest na čertův zub,
svatým stáčet vše na vrub.

Bože, Bože! ten rozdíl mi mate nějak mozek. Já vidím kozu a tito lidé psa. Nebo vidím já dovnitř a tam jest koza, a tito pocestní po zevnějšku shledávají psa? — Musí přece býti viděna forma psa a ta není ještě jeho podstatou, není skutečným psem. Kdo mne vyvede z toho bludiště pochybnosti?

Snad mi ten dareba neprodal psa za kozu?

Sluha smysl nás zavádí,
vidět dá, co máme rádi.

Nevidím snad kozu, ale věřím pevně, že to koza jest. Víru mně nemůže nikdo vzíti. Víra jest má, smysl obecný. Avšak je-li tomu tak, kdo uvěří, že tato psí podoba jest koza? — Ztratím vážnost u lidu a s vážností nejedno dobré sousto, neboť vskutku lid jen

Tomu váží,
koho váží.

Snad by bylo radno vyslechnouti ještě jednoho svědka, je-li tato koza kozou nebo psem? Je to na pomyšlenou. Míchání se cizího rozumu s mým způsobilo mně právě tyto rozpaky. Nač také poslouchati jiného. Jest psáno v dobrých knihách:

Cizím rozumem ten pohrdá,
kdo již sedlou v sobě víru má.

Známá věc, že by vše na světě bylo dobré, kdyby jen nebylo toho zpropadeného rozumování. Dobře říkal můj děd:

„Každý chce mít rozum na parádu,
proto v světě tolik jest neřádu.“

Arci dokládal k tomu: „Rozum jest také boží dárek,“ ale

Komu dalo rozum nebe,
ať jej chová jen pro sebe.

Nynější svět říká, že by se právě rozumem mělo všechno spravovati. Ba! — To se snadno řekne, ale ohlédněme se, kde jest co rozumného? — Nikde! — Kdo vládnou světem ve jméno boží, musí přece věděti, co a jak. Jen ať mne nepopouzejí s těmi mudrlanty. Však já dobře vím:

Každý vše nebeským loktem měří,
hubou, — tajně však dle kapsy věří.

My poustevníci ovšem nejsme jako jiní. My jsme skutečně Bohu milejší, a proto že jest světlo a svoboda na jedné straně, napomáháme na druhé temnosti, aby

byla rovnováha a nenastal mračný zmatek. Když potom všechno o překot pracuje, vymýšlí a zkouší, co by vydalo víc, my tehda odpočíváme. Náš věk jest jako honicí pes v pustém lese: slídí, čenichá, nežere a štěká, ale kde nic, tu nic."

Když tak poustevník rozumoval, šel mu zvolna naproti čtvrtý šibal. Poustevník, spatřiv ho, pravil mrzutě sám k sobě: „Musím kozu přikrýti, nebo uřkne-li ji také tento chlap, bude zajisté zase psem, a mne stihne potupa proto, že se vodím se psem. Jest to věc velice ošemetná, neshoduje-li se osobní víra naše s rozumem jiných lidí. Mírný člověk musí pro ten svatý pokoj činiti, co mu jest proti mysli. Také já musím skrývati kozu, ač po ní nikomu nic není. Co komu po tom, zdá-li se tato koza po zevnějšku psem? Podstatou jí jest. Má jest víra a proto jest moje i koza."

Čtvrtý taškář se zatím přiblížil. Poustevník postavil se před kozu a zakrývaje ji pláštěm, řekl: „Zdráv buď, počestný člověče!" Zároveň hleděl uhnouti z cesty.

Šelma pocestný poděkoval za pozdravení a jako by jen k sobě, ale dosti nahlas doložil:

„Hloupý mnich psa oku skryje,
psina však o nos nám bije."

A šel dále, ani se neohlédnuv. Že se neohlížel bylo sice poustevníkovi milé, ale zaslech jeho poslední slova, rozzlobil se a zabručel pro sebe: „S tou svou vírou přece nepřijdu k dobrému konci. Jeden mudrc řekl:

Věř jen bez okolků
to, co věří všechen lid —
slovo v ústech, písmo v stolku
to neruší blahý klid.

Ano, pro tento svatý poklid buď má koza desetkráte kozou; svět však ji považuje za psa, ať je tedy psem. Když si tak všecko zdravě rozvážím, nač zastávati se svého rozumu a horliti pro něj? Zlaté jest přísloví:

Jak věk ráčí muk, muk, muk,
to zakládá líp na tuk.

Opakovav třikráte tato slova, pojal pevný úmysl a řekl: „Bylo by velice zpozdilým zkusiti pro hloupou kozu, která se lidem nelíbí, za půl hodiny tolik trampot a neodkopnouti ji od sebe.“ Strhnuv plášť s kozy, kopnul ji a pravil: „Doj si tě čert, obludná nádobo! Už tě nechci! — Pozbyl jsem víry v lepší podstatu věci, ale za to se budu míti lépe mezi lidmi. Obojí míti nelze. Staré přísloví praví:

Jedno druhým se zapiácí,
každý sebe nebo svět potrácí.

Dle obecního rozumu jest svět zajisté větší a dražší nežli já a proto. světe, buď můj, anebo raději nejsa více svůj — budu tvůj. Je to arci velmi podivné, že dobývaje světa, přicházím o dojnou kozu . . . . No, tomu již rozumím; místo kozy budu dojit — Však já vím:

Juchhej slyšte, muk, muk, muk,
musím s vírou dělat hluk.“

Nechav kozu v poli, odcházel a byl rád, že potkal na cestě někoho, komu mohl říci: „Zdráv buď, příteli, ty jsi svědkem mého skutku.

Ejhle koza! jiným zdá se pes,
vezmi ji, však skutek můj roznes.“

Poděkoval se šelma pocestný a prohodil šibalsky:

„Pro mne buď si koza nebo pes,
však to doma poznám ještě dnes.“

A vzav kozu, vedl ji do krčmy, kde již čekali ostatní taškáři, radujíce se z podařené lsti.

„Příklad ten jsem ti vypravoval,“ doložil holub, „abych potvrdil svou naději, že dosáhneme žádoucího výsledku, použijeme-li příležitosti, jak se sluší a patří.“

Král vyptával se ještě dál. Potom sebrali se hlasy všech, aby většina rozhodla. Hlasovali téměř všichni pro navržený smělý boj. Prostředky a způsob boje měl ustanoviti zvláštní výbor. Rozhodnuto, že pošlou se poslové, aby vyzvali sovy na souboj. Jiní holubi rozesláni na všechny strany k příbuzným ptákům a přátelům, aby dostavivše se v tu a tu dobu, podívaly se vlastníma očima na nebývalý boj holubů se sovami.

Dostavilo se množství rozličných ptačích rodův a v určitý den bylo slyšeti po lese nejrozmanitější hlasy, zpěvy, štěbet, hvízdání, sykot, krákot, kvákání a pod., ale neschylovalo se k žádnému boji, neboť nevrátili se ještě poslové, kteří vyzývali k boji výra, krále sov. A nevrátili se víc. Sovy místo odpovědi zadržely posly a král je i s poselstvím šťastně pohltal. Ozbrojení holubi čekali na své škůdce. Vrkali, cukrovali rozličným hlasem, ale kdo byl tenkráte na blízku, rozeznal v hlasích těch jakési pobádání k smělosti, loučení, úzkost, nebo zkormoucenost, přepjatost.

Král velel „Pozor!“ a všichni připravovali se k boji. Kde se vzala, tu se vzala — najednou ukázala se tu sova a pravila posměšně: „Nedělejte si zbytečnou práci! My se s vámi přece nebudeme bíti. Což potýká se někdo

s teletem, prasetem, husou? Chrání, chová, krmí je, ale když třeba, zabije a sní bez okolků. Naše právo dáno jest nám s hůry; od jakživa jsme byly ctěny jako vzor moudrosti a doposud je naše podoba znakem důmyslného bádání. Zvláště za našich dnů připovídá se sovám a jejich ctitelům sláva a dostatek, dle starého přísloví:

Až přemůže sova husu,
vezmou výři svět do brusu,
brousit budou, brousit budou mnoho let,
až sovincem bude celý svět.

Avšak, co s vámi rozmlouvám. Nedospělým duchem nepostihnete smyslu mých slov. Raději vám bez meškání ohlásím poselství, jež nesu od jeho Temnoblahorodí, našeho krále, Výra DCI. od potopy světa. Protože jste však ozbrojeni, netroufám si přistoupiti k vašemu králi, jemuž mám oznámiti vůli krále našeho. Nuž, ať přistoupí někdo hodnověrný z vás ke mně a vyslechne tajné poselství."

Král Sivák, nerozmýšleje se dlouho, řekl k svému tajemníkovi, čipernému hrdličákovi. „Jdi a vyslechni, co vzkazuje král našich nepřátel!" Poklonil se hrdličák a potom — ač nerad — odebral se k sově-poselkyni.

Přijda k ní, zdvořile dle svého způsobu zacukroval a pozdravil. Avšak kdo ví, jak mu bylo u srdce, když sova popadla ho hned za krk a zaťavši do něho drápy, odletěla s ním.

Vojsko holubů nezpozorovalo soví zrady, protože byl již v lese soumrak a hrdličák křičeti nemohl. Ale velebena buď manželská věrnosti, prozřetelnosti a bystrosti ženské mysli, jež jsi byla spásou hrdličákova života! Manželka jeho, vidouc totiž, že muž přijímá zlý

úřad posla, tušila, že chystá se nějaká soví zrada a ukrutnost, nebo pravda jest, že:

V ženské duši svět zřetelný,
v mužské jenom myslitelný.
Kde muž po možnosti slídí,
hotovost již žena vidí.

Sdělila své obavy družkám a odporučivši jejich péči svou rodinu, letěla pozdaleči za mužem, který nesl poselství.

Ach, břitký meč protkl její srdce, když viděla na vlastní oči, že blíží se poslední okamžik života jejího manžela. Co si počíti? — Jest přísloví:

Hotovost má láska v znaku,
plní nebe bez rozpaku.

Hrdlička také neváhala, ale rychleji než myšlénka z hlavy na jazyk, padla zrádné sově na rozepjatá křídla. Tato, zmatena nenadálým přepadením a nemohouc rozmachovati křídly, musila se spustiti.

Nastal boj nevídaný, až k víře nepodobný. Hrdlička udeřila křídlem sovu přes zobák a do očí, ale sova ji popadla za křídlo. Úpěla ubohá hrdlička jako manžel její. Jejich nářek rozléhal se v trnoucích srdcích holubic, neboť, tušíce, co jejich přítelkyně učiní, letěly za ní. Pět jich obořilo se na sovu a tloukly jí do očí a hlavy. Vyrazily jí oči, potloukly hlavu do krve a poškubaly po celém těle. Sova pustila hrdličáka i hrdličku a bránila se holubicím, které, — ač vesměs raněny — vidouce osvobozené přátely, posilnily se radostí, a znamenavše, že sova jest ochabla, vzlétly a pospíšily k svým druhům.

Snadno pomysliti si, jakou sensaci spůsobil skutek hrdinských holubic v holubí obci. Co tu bylo vypravování, velebení, vyptávání, děkování, slávy a nadějí! Památku této události máme doposud v přísloví:

Holub ozbrojený zevluje,
holubice zatím bojuje.

A věru! často potom holubové slýchávali od svých žen výčitku:

Marné křídlo ve oceli,
když nemožný výlet smělý.

A také praví se:

Líp se lebka rozumem uchrání,
nežli z veuku ocel ji ubrání.

Oškubaná sova bloudila dosti dlouho než našla své hnízdo. Naříkala si trpce výrovi, všemu národu svému i jeho příznivcům a mstivosti soptilo její srdce. Neukrotitelná mstivost je vlastností všech sovitů; mstivost do posledního vzdechnutí toho, kdo jim ublížil, i jeho rodu.

Výr, vyslechnuv celou událost, vstal a přísným hlasem kázal předvolati kalousa, který býval poslem v důležitých posylkách, a dva mladé výry, nejdůvěrnější sluhy svého trůnu. Kalousovi nařídil: „Svolej veškeren lid, aby vyslechl mou vůli!“ Mladých výrů ptal se: „Můžete jísti soví maso?“

Poklonivše se hluboko a oči k nebi zakroutivše, odpověděli: „Pane, kaž a sníme sami sebe. Jsme tvoji poddaní, mrtvoly v rukou tvých. Žijeme pro sovinec a sovstvo.“

Kalous vykřikoval rozkaz po sovinci a každý bez meškání pospíchal na královský dvůr vyslechnout bez odporu a vzdoru výrovu vůli.

Král, přehlédnuv sněm, pravil: „Časně z rána, na úsvitě všichni v kajicnickém šatě, s oprátkou na krku, se zasmušilou tváří, půjdete do sousedstva holubů žádat skroušeně za odpuštění zrády a nerozváženého zbojnictví této oslepené sovy, která neobyčejným u sovitů způsobem vykonala skutek o své vůli, bez rozkazu vrchnosti, která jedině a výhradně smí míti svou vůli. Jedna vůle musí platiti v obci, na jediné vůli jest založena moc a sláva sovství, před touto vůlí třesou se sousedé i vzdálení národové. Sovité nečítají mil; po celém lesním okresu jako mistrně tkaná pavučina jest rozprostřena síť vlády naši."

Tak mluvil král Výr, jenž panoval nad sovami tohoto lesa, ale byl tak jako jiní podoben Velvýrovi.

Velvýr má své sídlo v nejhlubších lesích a nevychází na bílý den, leda má-li se státi ve světě něco neobyčejného. Velvýrství není dědičné, ale z králů volí se ten, který škaredí se na den nejurputněji a nejhorlivěji klaní se v temnostech shnilému pařezu, tlícímu divným světlem, jež udává se za pravé. Proto také muřínoha z kusa tohoto shnilošerého pařezu, nosívá se v každém sovím průvodu. Také tenkráte bylo hrůza dívati se, jak na úsvitě sovy po dvou — tak jak král přikázal — za touto tlinou letěly, hořekujíce, vzlykajíce a houkajíce. Kulich nesl napřed muřínohu — modlu — ťuhýkal hrobní píseň, za ním brali se dva mladí výři, jichž se král ptal, mohou-li jísti soví maso, mezi nimi sova, jež měla půtku s holuby, a za nimi velký řad kalousů a rozličných sov.

K holubům byl vyslán posel se zelenou ratolestí. Hrnuli se zvědavě k němu, avšak zarazili se, spatřivše za ním hned kulicha.

Řekl vyslanec k holubům: „Nesu vám mír a přivádím vyslance krále Výra, který vyloží a potvrdí naděje na pokoj.“

Kulich, pokloniv se zdvořile, žádal, by ho dovedli ku králi Sivákovi.

Stalo se.

Sivák-král, vyslechnuv kulichovo poselství, pravil: „Ctěný vyslanče! Jest u nás obyčejem a právem, že vše, co se týká obce, vyjednáváme obecným sněmem. Víme, že jen veřejnost vzbuzuje důvěru, důvěra obecnou jednotu a jednota sílu a slávu.“

Ihned ohlášen byl sněm a na něm opakoval kulich tato slova:

„Jeho Temnoblahorodí, král Výr, vzkazuje vysoce laskavému a nejrychlejšímu králi Sivákovi a celému milému národu jeho pokoj a přízeň na věky.“

Zavrkala pochvalně celá hromada, a když utišila se, mluvil kulich dál: „Lituje velice, že včera večer jeden jeho poddaný dopustil se hanebné zrády a zbojnictví i poslal jej sem, aby před vaší i naší obcí dostalo se mu, čeho zasluhuje, a vy byli bezpečni, že král, bohabojný Výr, se svými poddanými miluje mír, avšak klade vám na srdce, abyste — uznávajíce řízení boží, dle něhož jeden žaludek jest žádostiv masa, druhý zrna — jemu a rodu našemu popřáli své zemřelé. Věru, jest větší čest těm, jež pochováme my, než kdo pochováni jsou do země. Nesmíte také zapomínati, že krmíce se poněkud vaší podstatou, stáváme se vám čím dále víc příbuznými, na těle i duši podobnějšími, což bude zajisté nej-

pevnějším základem vzájemného přátelství a nezvratné důvěry.“

Slyšíce návrh na takovou smlouvu, mnozí holubi arci reptali. Zdálo se jim býti neslušným, aby stihlo mrtvé, čeho se za živa nejvíc obávali. Po důkladnější rozprávce o této věci svolili přece, řkouce: „Vždyť co učiníme se zemřelými my, učiní i potomci naši s námi. Jen pro svou neobyčejnost jest nám návrh proti mysli.“

Holubice, slyšíce úvahy svých manželův, hněvaly se a horlily, řkouce: „Co vy, mužští, cítíte, když drahý člen rodiny zahyne! My však, odchovávajíce děti, i tenkráte je milujeme, když jim láska více nespomáhá. Každá láska jest dvoustranná: blaží milovaného i milujícího. Jak ztrpčí se nám lahodný pohled na manžele a nebo dítě pomněním: „Na tvou smrt těší se již zasmušilá sova.“

Ač byla mnohá poznámka holubic pravdiva, přece z ohledu na obecné dobré byla za méně dobrou uznána větší starost o mrtvé než o živé. Povolily konečně i holubice, řkouce: Psáno jest:

Pro obecné dobro ať krvácí,
srdce dobré bolestí domácí.

Uzavřena tedy smlouva mezi králem Výrem a holubím národem. Kulich konečně upomenul krále Siváka a celý sněm, aby ráčili podívati se na divadlo, jaké připravil král Výr na důkaz své mírumilovnosti, ale z hromady ozval se nejeden hlas, že není radno věřiti nepřítelovu slovu. Stojí psáno:

Sladké slovo jed za lubem mívá,
úlisností zráda se ukrývá.

Nebylo však třeba žádné prozřetelnosti; sovy chovaly se opravdu nad míru pokorně a šetrně. Postavily se širokým polokruhem, majíce před sebou modlu-muřínohu a obraz měsíce. Každá sova přistoupila k tomuto dřevu a poklonivši se pětkrát zakuklenou hlavou, zvolala: „Sláva měsíci!“ a ostatní odpověděly ve sboru: „Sláva představenému noci! Sláva šerému dřevu! Sláva sovstvu noci milému! Sláva Velvýrovi temnoblahorodému!“

Kalous kynul sově, jež včera ublížila hrdličkám, a ta promluvila, lkajíc: „Sláva buď sovstvi. Staň se mi dle mé zásluhy a vaší milosti.“

Kalous ťuhýkal: „U Výra není milosti, ničí těla, aby zachoval duše!“ Potom dal znamení výrům a ti hned roztrhli sovu a snědli, jak jim bylo přikázáno.“

Holubi trnuli, vidouce přísné vykonání krutého rozkazu, ale v srdci byli potěšeni, že spravedlivý Výr mstí se na vinníkovi, i řekli mezi sebou: „Zdá se, že budeme již míti sousedstvo mírné a svorné.“

Sovy odletěly potom domů.

Vida jejich král, že sovité mají v lese málo přízně, a že holubi v poslední půtce poznali svou sílu i mocných ochranců si získali, řekl v srdci svém:

> Drží pevněj' než lýčí okovy,
> kdo dušičky v sáček si uloví.

Násilím arci přemůžeme mnohého ptáka, ale co zbude, až samo násilí vzbudí buď sílu, buď prozřetelně vyhýbavou chytrost, buď spolek proti nám? Podaří-li se nám nakloniti si holuby, budou sami nabízeti těla svá za pokrm a pokládati se za blažené, mohouce podstupovati smrt za

nás, neboť nebude jim odjinud kynouti lepší naděje za toto krátké protivenství. Ano, ano, doložil král Výr:

> Schytej duše, máš i těla,
> nad vší sílu víra vždy prospěla.

Po takém uvažování ustanovil své jednání. Z něho vznikla pokorná pouť k holubům, přísný trest i smlouva o vydávání zemřelých.

Holubi, ze samé upřímnosti nerozvážní, radovali se z této změny, již jmenovali šťastnou, ač mnohý starý holub vrtěl hlavou nad lehkomyslností mladých, řka v srdci svém:

> Hoj holoubci, kdo ví, kdo ví?
> co chce žnout ta přízeň soví.

Král Sivák oddal se úplně domnění, že král Výr jest velmi spravedlivý a upřímný, a když konečně jeho temnoblahorodí navštívilo lípy, okouzlilo svou přívětivostí celý královský dvůr, tak že nebylo slyšeti o jiném než o způsobnosti sovineckého krále, o kráse a milostnosti jeho dvořanů, kalousů a sov krásně barevných. Jaká to byla radost, když stálý vyslanec sovinecký ustanoven na Holubově za přijímatele smluvených mrtvých těl. Staří holubové vrtěli ještě více šedivými hlavami, řkouce:

> „Z domu, v nějž se sova vtírá,
> pokoj s blahem se ubírá“

Vyslanec nezůstal dlouho samoten, úřední práce množily se, bylo zapotřebí rozmnožiti úředníky a brzo byl mezi holuby hezký počet sovích šviháků. Králi Sivákovi zdála se býti tato věc slušna a mladému světu holubímu roz-

košna, neboť u vyslance byly nejpěknější večerní společnosti, jež trvávaly až do svítání. Mladí holubi začali vychvalovati také měsíc nad slunce. A to byl první článek soví víry. Jenom ztrouchnělému dřevu se ještě neklaněli. Nikdo je k tomu také nepřemlouval, neboť vědí sovy, že

Víra má kořínky stálé,
jež se vloudí nenadále.

Půdu okopávati a připraviti a potom tajně semínko jako náhodou zasíti bývá nejprospěšnější. Tak učinily sovy: ponenáhlu přirozená povaha mladých holubů měnila se. Příklad sov stával se čím dále mocnějším. Vrkání považovalo se pomalu za chrapounství, mladí panáčkové učili se houkati, foukati, ťuhýkati, děvčátka hlavu jako sovy nositi a jí klátiti. Ve dne se spávalo, v noci světačilo. Kdo vycházel ve dne, nosil barevné brejle, aby boží světlo neuráželo jeho oko. Zkrátka, jazyk i mysl navykaly si novým způsobům. Staří vrtěli ovšem víc a více šedivými hlavami, říkajíce:

„Z osobností se vysvlíká,
kdo jazyka svého se odříká.“

Avšak poumírali staří, již zastávali holubí svobodu, a jejich těla byla odevzdána sovám. Duch národní samostatnosti vytrácel se čím dál víc a přibývalo záliby v následování příkladů panských sov. Nepřirozeným živobytím mařila se síla duševní i tělesná, pokolení ochabovalo, pružnost vůle unikla, nemravnost rozmáhala se, se světačivostí pak zmáhala se i chtivost statků, úplatnost, nepravost, nepořádek a zmatek.

Výr-král to bedlivě pozoroval, neboť každé hnutí na Holubíně vyzvědači donášeli do Sovince. Dle ochablosti

holubího pokolení řídily se požadavky a byly čím dále drzejší. Počet zemřelých shledával se nedostatečným a smlouva vykládala se obšírněji. Žádalo se těl do sytosti. Advokát kalous pravil: „Kdo umírá, jest již jako umrlý; ano dobrodiním jest ukrátili strašný příchod nevyhnutelné smrti.“ Pozdvihnuv pobožně oči k nebi, doložil:

„Blahý, blahý, kdo umírá,
z trampot k nebi se ubírá.“

Potom začal plačtivé kázání o světské marnosti a věčné blaženosti, tak že mnohým byla smrt žádoucí — neboť se vezdejšího světa nabažili.

I počali scházívati se tito invalidi rozkoše a těšili se nadějí budoucích radostí a považovali se za dokonalejší nežli jiné; spílali více než jiní záhubnému slunci, velebili posvátnou noc a měsíční svit i klaněli se měsícovu náměstku v lese, zetlelému pařezu; velebili smrt a blahoslavili umírající a přimlouvali se u výběrčího, aby si vzal dříve toho a toho, pravíce:

Odpočni si N. N. duše,
těžká jest jí těla nůše.

I navlékly to sovy u krále Siváka, že ustanovil tyto modlářské vyvolence za obecní lékaře, aby oznamovali u sovího výběrčího, kdo jest smrti nejbližší, a ukrátila se mu laskavě muka neduživosti.

Snadno uhodneme, že tito modláři ukazovali na ty, kdo od přirozenosti hleděli k slunci a neklaněli se zetlelému dřevu. A tu pravili ti komisaři života: „Neduh praotců posedl je, srdce a mozek se jim zmátly nákazou světla, nervy tuze zbujněly, svaly přes míru, až ošklivě,

zmohutněly, důvěřují ve svůj rozum a tato pýcha niči jejich duši. Řekněme to bez okolků: Od duše již zemřeli, proto tělo na chvilku šálí zdánlivým zdravím. Avšak kdo duševně zemřel, považuje se vším právem za umrlého a proto ať se vydá výběrčímu k poctivému pohřbu v žaludku sov, které laskavě za dočasná těla oživují holuby pramenem věčné pravdy.“

A král Sivák doložil: „Staň se.“

Tímto způsobem řídly velice řady přátel světla a vytráceli se ze spolku holubích potomků dílem smrtí, dílem z pokrytství pro zachování svého života. Ponenáhlu vytrácela se také vzpomínka na svobodu předkův, na samostatnost jejich mravů a přesnost vrkání.

Na Holubově byly již jen sovy a sovité. Přiznávání se k holubímu národu bylo nenáviděno a uvádělo také v podezření z neduživosti. Šlechtici bylo by se vyčtlo za náramnou nečest, kdyby býval zavrkal; jen sprosťák, chytře chovaný pro hojné plemeno, nevěda, co děje se u dvora a v panských domech, vrkal a dělal, jak vídával u svého otce a matky. Když mu brali děti z hnízda, řeklo se mu, že se to děje k jejich prospěchu, a on z otcovské lásky byl tomu povděčen. Hledělo se též pilně, aby sprosťák pojal modlářství v duši svou, avšak vycházeti na boží světlo zakázati mu nemohli, neboť musil donášeti zrní pro pány a sebe také napásti. Unaven denní prací, spal tvrdě v noci; měl tedy holubí sedlák při vší své nouzi přece více svobody než pán. Co mu vnutiti mohli, bylo, že musil míti před svým hnízdem zetlelé dřevo, ale on si myslel: „Sluněčko milé ví, proč toho od nás páni žádají, ale to mně neškodí.“ Ve dne neviděl nic neobyčejného na zetlelém dřevě a v noci se na ně nedíval. Když však musil v obecném shromáždění volati slávu zetlelému dřevu, měsíci nejvýš milému, řekl

si v srdci svém: „Co jen ti učení vyvádějí z těch svých hlav za podivný žvást? Avšak, co mají na práci, než pomýšleti na nové mody víry?“ Někteří starci vrtěli vážně šedivými hlavami, řkouce:

„Nejde ze srdce ta víra nová,
v srdci též se neuchová.“

Modloslužebnost šířila se víc a více. Po Holubově rozšířila se zádumčivost a chabost, jak stává se, když národ uchýlil se na cesty, svádějící od přirozené povahy, zapomenuv na sebe a vnuknutí boží v upřímném srdci. Nepřirozený život pozbude svého lesku a barvitosti; rozum stane se nerozumem, víra modlářstvím, pokrytstvím nebo posedlostí, právo násilím a mravnost lží.

Jen ještě jeden stařec zachoval mysl z dob, kdy holubi žili veselí, bez vší zasmušilosti a zádumčivosti na božím světle, milujíce jeden druhého. Tento stařec zvolal hlasem bolestným:

„Procitněte holubi,
sovství původ záhuby.“

Bylo to také jeho poslední slovo, neboť ctitelé zetlelého dřeva, zaslechši slova ta, ječeli po Holubově: „Rouhal se, třeští, jeho nemoc jest nakažliva, vydejme jej pro jistotu výběrčímu a zachraňme ostatní. Bez toho jest již stár a má smrt na jazyku.“

Učinili tak a mnohý tajný přítel neporušeného holubství a horlivý ctitel slunce, vida nebezpečenství tajné víry své, skryl se lépe, aby potlačil rozumný odpor v srdci svém, ano namlouval a domlouval si, nutil se, předříkával si, stavěl se jinačím sobě samému, šálil se a — uvěřil

vlastní lži. Stal se z holuba sovitou. To stávalo se čím dále častěji.

Avšak jen jediný tvor může v krátké době zapříti sebe — totiž svou přirozenost — odpadnouti od Boha a přehlušiti posvátný hlas v srdci svém. Celý národ to učiniti nemůže, musí se opět vzpamatovati nebo vzpamatují se aspoň někteří jeho členové. Všickni nemohou jíti jednou jedinou cestou; neboť jak to, že by ten neb onen nenašel pravou cestu?

Lež nemá žádné budoucnosti, nýbrž čím dále hrne se, tím více se otlouká, až se rozpadne, ale pravda jest bez konce, kráčí ku předu, stávajíc se čím dále krásnější a dokonalejší. Čas hledá věčnost; mravnost chýlí se k přirozenosti; svět chce dovoditi svůj počátek od vůle boží. Dobře říká se:

Ať si rejdí, ať si šejdí svět,
boží vůle přece jeho květ.
Boží vůle — vůle má,
Bůh-li v srdci místo má.

Tak i blouznění holubstva dospělo ku konci; bludná vlna, nemohouc dál, odrazila se. Cesty ducha vládnoucího veškerenstvem jsou tajné, nenadálé, nevystižitelné. Jeví se tam, kde se nejméně očekává. Zde, onde čekají na hosta se slavnostnými obřady, dělají se nádherné přípravy — a ejhle! host tu byl již nepoznán. Přišel a uhostil se ve sprosté chaloupce, u podruha.

Ve sprosté rodině na Holubově vyvedla se hrdlička a stala se švarnou, mysli ohnivé a srdce šlechetného. Sedávala na lípě mezi družkami, a když tyto dle rozkazu sov při východu slunce zamhouřily oči a celý den trvaly v temnostech, hrdlička kradmo, ale toužebně obracela

krásná očka svá k ranním červánkům, zprvu ovšem jen na okamžik, ale když slunce osvobodilo se z nočních mraků a jeho paprsky počaly pohrávati s lípovými lístky, spadly s její mysli jako bělmo s očí příkazy zetlelého dřeva. Duše její napájela se nebeským světlem; panenské srdéčko oplývalo nevýslovnou touhou a počalo vesele poskakovati. Matka jí kárala z této rozpustilosti, ale naše panenka — ač jí toto slovo zprvu zarazilo — hledíc znovu na sluníčko, tím více se radovala. Otec říkával často: „Nešťastné dítě, víš-li pak, co děláš? Rozmnožuješ nám nesmírně denní starosti a sebe přivádíš na kraj hrobu v sovím žaludku.“

Dcera po delším napomínání, přitulíc se k otci, prosila za odpuštění a pravila, že poznala svůj blud a že se ho na vždy odříká.

Potěšený otec líbal kající dcerku, líbala ji matka a záhy celé sousedstvo divilo se této pokorné ctitelce zetlelého dřeva. V krátkém čase dávána všem dívkám za příklad a vzor všech panenských ctností. Také sovy radovaly se, libujíce si, že ulovily takovou sovitku, neboť zdařilá sovitka, znamenitá krásou, vtipem a způsobilostí jest silnější podporou sovství nežli deset škol a pluk drábů pohánějících k sovobojnosti.

Proto ale jen na znamenité panny ohlížely se sovy. Holubky měly větší volnost nežli holubi; ženy mohly se bez kárání dopustiti lecjakého skutku, za jaký by býval muž propadl výběrčímu. —

„A co změnilo hrdliččinu mysl?“ ptal se král Dabželim mudrce Bidpaje.

Odpověděl Bidpaj: „Králi milostivý! říkáváme:

Ten, kdo u vnitř staví,
zvenčí se nebaví.

Také slýchal jsem:

Slabá duše zvučně pláče, výská,
silná tajné plesá neb si stýská:

I to nachází se v hodnověrných knihách:

Moře po vrchu se jen rozrývá,
duše v hloubce vlny své ukrývá.

Toto všecko platí o hrdličce. Jakmile sluncčko počalo jí svítiti v duši, nermoutila ji více temnost v očích. Naopak, čím hustší mraky zahalily tělesný zrak, tím jasněji svítil den v duši. Svým počínáním chystala se podvrátiti sovství i sovity. Krásou a způsobností vábila za sebou mnoho přítelkyň a všichni rodiče těšili se, staly-li se jejich dcerky účastny přízně panny Milice (tak se totiž jmenovala tato hrdlička).

Milice, hledíc ku svému cíli, nepohrdala žádnou holubičkou, byla stejně přívětiva ke všem a když se s nimi více seznámila, dovedla vysýlati vnitřní světlo své do duší svých přítelkyň. Jednota družek mohutněla a mnohá již, když svitalo, potaji pokukovala po světle, jež tajně milovala, ale ani sama sobě to vyznati netroufala. Každá strachovala se vlastního svědomí a netroufala si přiznati se — byť i jen v srdci svém — k této lásce, již sovité vyhlásili za hříšnou. Ale co naplat! Právem psáno jest:

Při mrkání neostane,
láska k světlu když rozplane.

Ovšem nezvítězí ani v člověku pravda najednou a jedním rázem, ale vystupuje ostýchavě na obzoru svě-

domí, zakrývá stydlivě obličej, neví, jak vkročiti. A této ostýchavosti posmívají se myšlénky obroušené zvykem.

Milice a její družky měly se vdávati. I prosila, by směla vysloviti své přání:

„Víme my panny, nejpokornější ctitelky muřínohy a sovství, že

Hoden nebe,
kdo zapírá sebe,

chová se totiž tak, jakoby — jsa nástrojem vrchnosti — nebyl bez vůle, bez rozumu. Avšak buď nám dopřáno prositi nejpokorněji o to, co prospěje celé obci."

Řekli starší obce: „Přednes prosbu, již máš na srdci."

Milice odpověděla: „Jest psáno:

Manželství bez lásky,
bezzrnaté klásky.

Na zdárném manželství jest založena celá obec, avšak jak milovati, koho neznáme, jak milovati, koho náhoda přivede a nepřivolá hlas srdce zaníceného bleskem přirozené prozřetelnosti? Psáno jest:

Náhoda kde vládne,
vnitřní jádro chřadne.

Prosíme, byste rozvážili naše povolání a svolali mládež našeho rodu bez rozdílu stavu, abychom, vidouce ji a slyšíce radu vnitřního hlasu, volily, majíce na paměti blaho obecné i své."

Na to řekl Strix, jenž zastával úřad vrchního duší (byly totiž vůbec jen sovy na takové úřady ustanovovány): „Nerad slyším o volení, zavání to nakažlivinou

věku třeštícího po svobodě. Nerad slýchám o blaženosti osobní, neboť jest pýchou před muřínohou, jež žádá za oběť muka a boly. Nerad slýchám o vnitřním hlasu; protiví se pokoře a poslušnosti. Nerad slýchám o svatém určení, protože nesrovnává se se svobodou vrchnostenské vůle. Vidím však také vaši pokoru a ochotu a proto nechci ve zlé vykládati tuto nerozvážnou řeč a povoluji vám, zač žádáte. Arci nestalo se tak po vaší vůli. Já sám uznávám za dobré, aby přestal dosavadní obyčej, dle něhož muž vybírá si ženu a ne žena muže, což není slušné. Muž snáz přivykne při ženě a oblíbí si ji časem; tato láska nezaujímá ještě celou jeho bytost. Žena jest však jen úplná láska nebo nenávisť a mimo ní není ničeho v jejím srdci. Žena tedy vol si muže, s nímž troufá doplniti svou bytost. Holub jest chvilkou omylný, holubice předvídá budoucnost.

Svolána byla všecka mužská mládež, která se arci snažila, aby dělala co nejpříznivější dojem. Protože jednalo se o urozenější panny, mnozí urození nechtěli svolit, aby byli pozváni také mladíci sprostých rodin, kteří, neklaníce se muřínoze a noci, nýbrž trvajíce v hrubém modlářství, při světle slunečním vidí i pracují a v noci spí. Avšak nejhrdější chtěli, aby byli pozváni také tito, v plném vědomí, že jim sprostí na závadu nebudou. —

Tu přerušil král Dabželim v řeči Bidpaje: „Pověz mně, mudrče Bidpaji! proč Milice a ostatní panny dříve svobodomyslné mluví a jednají nyní tak otrocky?“

Bidpaj odpověděl: „Moudře tážeš se, milostivý králi. Jest arci divné toto chování ve veřejnosti u porovnání s tajným, avšak bývá to obyčejem, že v takových okolnostech, v jakých bylo tenkrát holubstvo, každý má dvojí tvář, domácí a veřejnou; každý dvojí jazyk, dvojí duši, ba i několikerého Boha dle potřeby. Jest přesmutná

věc, že svatá upřimnost nemůže s modlářských oltářů svrhnouti ohavného draka-lež. Kamkoli se podíváme, všude lež i každé hnutí, každé slovo, ba i každé pomýšlení bývá lživé. Co mnozí jmenují pravdou, bývá arcilež. Ví to každý, že to lež, ví to král Sivák i Velvýr, sovy i sovité, ale do očí neřekne jeden druhému: „Ty jsi lhář!" — a lháti si budou, až sama lež se obelže a sama sebou zničí.

Miličinu jednání je snadno rozuměti. Milovala tajně junáka-holuba ze selského rodu a její družky volily si ženichy také z toho rodu. Urození zarazili se, jsouce neočekávaně zahanbeni, když Milice volila muže ze prostého rodu a učinily tak i ostatní panny. Srdce šlechticů kypělo žlučí, hnulo to celou obcí a ve shromáždění bylo velké pobouření.

Strix kázal ticho a pravil: „Nesklamaly nás panny, ale vlastní naděje. Nelze zrušiti, co stalo se právem; manželství buď uzavřeno. Vám, panny, přikazujeme však, abyste vynasnažily se a uvedly své manžely, doposud bludaře, na pravou cestu."

Panny to slibily.

Po nějakém čase pravil Miličin muž ku svým přátelům: „Radil bych vám, abychom se odtud pro větší bezpečnost vystěhovali; tuším, že sovy nám budou velice škoditi. Zřídíme své příbytky daleko od starého Holubova a Sovína, aby odtud nikdo nemohl k nám, neboť se mi zdá, že:

„Lež a tupost s kalným cechem,
i povětří kazí zhoubným dechem."

Pochválili všickni jeho prozřetelnost, letěli za ním a usadili se na vzdálené hoře, kde úrodný kraj sliboval hojnou výživu.

Tam vymyslil si Miličin manžel tajný plán. Šel do obecní rady a vyžádav si tři důvěrníky, svěřil jim svůj úmysl. Druhého dne doprovázeli ho ti tři a manželka na skálu nedaleko Sovína a tam mu vyškubali perutě.

Schylovalo se k večeru. Miličin manžel byl nedaleko Sovína a naříkal tak, že ho mohly slyšeti sovy, jež počínaly se probírati ze spaní. Zaslechnuv ho také kalous, sovinecký strážník, přiblížil se k němu a tázal se, co se mu přihodilo. Užasl nemálo, vida holuba oškubaného.

Řekl plačtivě holub: „Doveď mne ku králi Velvýrovi a já mu řeknu, co mám na srdci. Jest to neslýchaná zráda, jež mne zhyzdila a chystá záhubu také vašemu království.“

Kalous, slyše o nebezpečenství sovstva, kvapil ku králi a oznámil mu pokorně, čeho se dozvěděl.“

Král rozkázal přivésti holuba a ten vypravoval: „Jsem holub a lituji, že jím jsem. Stydím se za zrádu, již na mne spáchali nejbližší příbuzní, ano i manželka sama, bratři i sestry. Rač podívati se na mne, ubožáka, co jsem vytrpěl za projevenou úctu, již jsem od počátku svého rozumu v duši své věrně choval a posiloval.“

„A co to bylo za úctu?“ ptal se král Velvýr.

Holub odpověděl: „Jest známo, že před nedávným časem odloučilo se veliké hejno mladých holubů od svých otců, opustili tajně svou vlasť Holubov a odřekli se všeho sovství, které s požehnaným prospěchem rozšiřovalo hranice své vlády na lipách. Byl nešťastný to návod hrdličky Milice, zlopověstné nepřítelkyně temna a sovství, třeštivé ctitelkyně denního světla a svobody. Její horlivost zavedla nás selské jinochy. Náruživost zaslepila mne i velký počet mých soudruhův a stalo se, čeho budu věčně litovati: prchli jsme z vlasti a zapřeli sovskou víru. Smiluj se, velmocný králi nad kajícím odpadlíkem,

ulož mi pokání, ano upáliti mne dej, neboť troufám, až by plamen strávil schránku křehkosti mé, z popele vznesl bych se jako pták z rodu sovího. Aneb, má-li můj bídný život pro vás býti zachován, popřej mně, bych zde na svatém Sovíně směl sloužiti jako nejposlednější sluha Tvého Temnoblahorodí na důkaz, že sovství jest základem všeho smýšlení a jednání mého."

Král, vrtě hlavou, pravil:

> **„Kdo soví víru staví na ukázku,**
> **věří pro trh nebo na zakázku."**

Ale holub odpověděl:

> **„Ten, kdo víru svou zapírá,**
> **pravý lesk z své duše stírá."**

Řekl Velvýr:

> **„Nemá srdce pohotově,**
> **kdo má víru zavždy v slově."**

Holub namítal:

> **„Víru svou kdo neukáže,**
> **hlupák v pytli světlo váže."**

Velvýr poznamenal:

> **„Ten, kdo slovem přízeň jeví,**
> **v skutku sobě více slevi."**

Holub odvětil:

> **„Když skutek nic neprospívá,**
> **slovo aspoň skutkem bývá."**

Král pravil potom: „Poznávám, že přeješ sovství. Můžeš tedy u nás zůstati, ale nezapomeň, že trest stihne zrádce a odpadlíka."

Na to vypravoval holub ještě rozličné smyšlenky, jak byl velikým přítelem sovství mezi holuby a jak ho tito šeredně vyplatili.

Na Sovíně nalezl holub mnoho nepřátel. Sám vezír pravil ku králi: „Tento holub jest vyzvědač a buď potrestán smrtí. V mém podezření utvrzuje mne přísloví:

„Ten kdo příliš hubou mele,
zrádným stelivem nám stele.

Také psáno jest ve starých knihách:

Po oklikách jazyk vodí,
kdo po křivých cestách chodí.

Na jiném místě čtu:

Křivých věcí jest pokrov
nalíčené množství slov.

Zdálo se mi, že tento holub vyprávěl mnohem víc, než by vypravoval jiný, kdyby ho stihl podobný osud. Obávám se, abychom neutrpěli nějaké škody, věříce bez rozpaků jeho slovům. Kdo více věří uchu nežli rozumu, podobá se tesaři, který více věřil tomu, co slyšel, než co viděl."

„Co to bylo za tesaře a co věřil?" tázal se Velvýr.

Vezír vypravoval takto:

Lehkověrný tesař.

Tam a tam byl jednou jeden tesař, který velice miloval svoji ženu. Ale žena milovala víc jiného muže,

a když tesař odešel po práci, dávala znamení svému milenci. Ten přicházel a těšil se z lásky a vroucnosti tesařovy manželky. Avšak stalo se, jak se říká:

To, co v truhle máme,
od jiných se dozvídáme.

Tesař neznamenal ničeho, ani tenkráte, když sousedé začali se mu již posmívati:

Tesař v kleci ptáčka měl,
ale klec si nezavřel.

Oklamaný manžel chtěl se tedy na vlastní oči přesvědčit o vině své ženy a proto jí jednou řekl, že musí na několik dní do hlavního města, kde mu sultán dá práci, aby mu teda připravila vše na cestu.

Žena začala naříkati, že se jí bude stýskati, hladila ho a líbala.

Když tě žena nejvíc hladí,
tenkrát tebe nejspíš zradí.

Jedna stará píseň počíná takto:

Ženo, ženo, ženo má,
když jsi dobrá, tu jsi zlá.

Tesaře těšila tato úlisnost i pomyslil si v srdci svém: „Utrhační lidé záviděli nám domácí pokoj a proto vymyslili klevety na mou ženu.“ I potlačil v mysli vzbuzenou nedůvěru.

Co srdečně sobě žádá,
to ve víře své ukládá.

Již chtěl ženě vyznati, co slyšel a jak jí chtěl vyčíhati, ale přece se ještě vzmužil a odcházel. Při odchodu napomínal ještě ženu, aby zavřela dobře dvéře a okna.

Nešel daleko, skryl se na odlehlém místě a když se setmělo, vrátil se domu a lehl si pod postel.

Večer přišel milenec k tesařově ženě. Měsíc svítil jako rybí oko. Najednou, když upokojené srdce nestínilo více smyslům, tesařova žena pozorovala ku svému zděšení pod postelí nohu svého muže. Tento nemoha totiž odolati ospalosti, usnul a ve spaní vystrčil nohu zpod postele.

Zvědavost i neobyčejné čekání zapuzovalo od něho dlouho spánek, nebo:

> **Žádná více o tom není hádka,**
> **nejbídnější špehounství čeládka.**

Ale pomalu mu hlava klesala. Vzpamatoval se na chvilku, avšak ospalost přemáhala, šeptajíc mu, aby si jen trochu zdřímnul, že procitne hned, jak vrznou dvéře a někdo vstoupí nebo promluví. Uposlechla vůle této rady a duše počala klimati.

> **Když nehrozí bičem pán,**
> **z otroka je hrubián.**

Milenec, pozoruje úžas milenky, tázal se po příčině. Ona zděšena ukázala na nohu. Milenec vzchopil se a zbledl. Jak již v podobných případích bývá, spletl se tak, že dělal, zrovna co bylo nejhloupějšího. Poděsil-li ji manžel, vzav se tu tak nenadále, potěšil ji poněkud tím, že spal.

Ženské mívají ostatně rozum vždy více v hrsti nežli mužští i vědí si rady v největších rozpacích.

Položivši prst na ústa na znamení, aby milenec tiše se choval, šeptala mu: „Až ti dám znamení, ptej se mne kdo ti je milejší, zdali můj muž nebo já."

Když spiklenci pozorovali, že manžel probouzí se, dala tesařka milenci znamení, aby se jí vyptával a na první otázku pravila hned: „Co se mne tak ptáš? Což nevíš, že my ženy věnujeme lásku pouze mužským, kteří se nám líbí, nehledíce na vznešený rod, stav a jiné poměry? Muž platí však za otce a bratra a Bůh trestej ženu, které není manžel nade všecko. Srdce a tělo i duše má náleží mému drahému manželi. Ach, kéž by byl zde, aby slyšel, jak marně mne svádíš, rušiteli manželského blaha. Nevíš, co psáno jest:

Svatý jest manželský stav,
rušitele černý čert podav.

Avšak dobře, že zde není můj milovaný manžel. Jest prchlé povahy a miluje mne. Kdyby viděl toto tvé pokušitelství, zabil by tě, a jeho by potom také trestali smrtí."

Dala se do pláče, až jí srdce usedalo, i pokračovala:

„Bůh, co dopustí, pomůže nést,
však nejtěžší břímě vina jest."

Na to milenec, vytáhnuv váček plný peněz, pravil: „Ejhle ženo! za jediné vroucí políbení, za jedno objetí, za jediné laskavé slovo, dám ti tento poklad i slibuji, že ti budu vždy a ve všem nápomocen svým statkem."

Tesařka odpověděla:

„Divná koupě mít na chvílku zlato,
a věčnou dát spásu za to.

Dobře pamatovala jsem si, co mi matka říkávala:

V sprosté kytli suchou kůrku žvýkat, —
líp než v zlatě vinu si vytýkat.“

Tesař pod postelí sotva vydržel, jak byl potěšen věrností své manželky.

„Již vím, co udělám,“ pravil si v duchu, „počkám a nebudu dělati žádné křiky.“

Milenec pokračoval ve své řeči: „Vidím, o paní vzácná, že tvou ctnost nepřemůže žádné pokušení. Mám k tobě největší úctu. Jsi skutečně pravým pokladem svého muže. Kéž by též on uměl náležitě oceniti hodnost tvou.“

Žena odpověděla: „Buď Bohu chvála, že jsi přemohl hříšnou žádost v srdci svém. Také to jest ctností neb aspoň jejím počátkem. Jest psáno:

Zápas zlý sami mezi sebou máme,
proti sobě sebe dobýváme.

Zvítězivše nad sebou, nemáme se již čeho báti. Vím, kdyby můj manžel věděl, jaký boj jsi vybojoval, že zajisté by byl tvým přítelem. Nebo může snad míti rozumný muž za zlé, že někdo jiný uznává za hodné své lásky, co on sám miluje? Láska zajisté jest svobodna, ale manželská vzájemnost nikoliv. Buď naším přítelem.“

Muž pod postelí utíral si již uplakané oči.

Milenec zvolal: „Buď mou přítelkyní a popros i svého manžela o tuto přízeň. Budeme vespolek blaženi.“

Žena řekla: „Na utvrzení a důkaz přátelství přijmi toto políbení za ono, jež jsem ti jako věrná manželka musila odepříti.“

Padli si do náruče, ale kradmo se usmívali.

Milenec potom odešel.

Tesař pod postelí ledva neplakal radostí, slyše na vlastní uši, jak věrnou, moudrou a vážnou ženu má. Již chtěl vylézti a osvědčiti svou vroucí lásku, ale obával se zlých následků, kdyby svým nenadálým vystoupením ženu polekal. Když spozoroval, že žena spí, vylezl tiše a sedl si u jejích hlav.

Žena k ránu procitla a on pravil k ní: „Milenko srdce mého! Spinkej klidně dál; vždyť jsi bděla po celou noc. Kdybych se nebyl o tebe bál, byl bych si s tím mužským jak náleží promluvil."

„Zde končí má povídka," doložil vezir. „Snadno uhodnouti, jaká pravda a lež se tu ještě povídala. Jen tolik řeknu, že tesař, manželka jeho a její milenec čili již přítel žili spolu od té doby v roztomilé shodě. Jeden soused řekl k tomu:

„Kde nesnesou pravdu nahu,
lží si pomáhají k blahu."

Já však vypravoval jsem vám tuto příhodu, abych dokázal, že i slova tohoto holuba mohou býti lživá, jeho potupa a zohyzdění jen nalíčené, abychom mu spíše uvěřili. Arci, Vaše Temnoblahorodí lépe posoudí, co pravda jest nebo lež. Já z povinnosti oznámil jsem, co si myslím, že:

Každý v uchu strůnku má,
ta se divně ozývá,
pravda když na ni zahrá.

Odpověděl král Velvýr: „Slyšel jsem tvá slova a rozuměl jsem jim." Kynuv druhému, řekl: „Rci, jaká je tvá rada."

Tento, pokloniv se, pravil: „Vaše Temnoblahorodí ví, co třeba činiti. Já dle svého sprostého rozumu soudím, že lépe bude holuba ušetřiti než ho usmrtiti, neboť chceme-li panovati nad holuby, musíme podporovati jejich obapolnou nesvornost. Pokud tento holub bude žíti, nezapomene na svou potupu.

Může třeba kdo beránkem být,
pomsta přece mu nejsladší cit.

Přísloví staré praví:

Mstivost v duši kdy zabude,
zvuk ten duše nezbude.

Novější vyhrožuje:

Není, není odpuštění tomu,
kdo rozrýpal jádro duše komu.

Tento holub, byť se i navrátil domů a protivníci odprosili ho, nikdy více nemůže býti jejich upřímným přítelem.

Každá kapka hněvné krve jed,
i vyžere v duši důlek hned.

Jsou sice holubi národ slabý, ale množný. Snadno přemůžeme jednoho každého o sobě, ale kdyby nám svorně odpírali, stálo by dosti práce zvítězit a upevniti nad nimi panství naše. Není na světě tak ničemného tvora, aby spolčiv se se svými, nenabyl hrozné síly, ku př. komár a kůň. Jaký to rozdíl mezi nimi a přece svorní a sjednocení komáři mohou připraviti koně o život. Tak jest také s mravenci. Nebo nevíme snad my sami,

jak si z nás dělají posměch vrabčáci, vlašťovky a jiná malá sběř, když někdy ve dne vyletíme? — Co jim dodává smělosti, škádliti nás mocné? Jejich svornost. Pravda jest:

Pevný hrad jest rovných vůle svorná,
žádné pýše, sobě jen pokorná.

Prospěje nám tedy velice, budeme-li podporovati nesvornost mezi holuby. Tak prospěl rozbroj mezi čertem a loupežníkem."

„Co to bylo?" tázal se Velvýr král. Vezír vypravoval:

Mnich a darebáci.

Mnich dostal jednou od rolníka dojnou krávu i vedl si ji domů.

Viděl to čert a viděl to zloděj. Řídíce se, že

Čert a šelma hned od mládí
byli dobří kamarádi.

Sešli se spolu na rozcestí i pozdravil zloděj čerta, řka: „Mistře, zkáza buď lidstvu."

Čert odpověděl: „I všemu dobrému, je-li možná."

Zloděj ptal se dál: „Mistře, kudy půjdeš?"

„Po stopě, větřím duši," odpověděl čert.

„Já také po stopě, větřím krávu," doložil zloděj.

Jeden pásl po mnichově krávě, druhý po mnichově duši.

„Nuž, teda pojďme jednou cestou. Ujde nám čas," navrhoval čert.

Zloděj ptal se: „Jak mu ukradneš duši, pobožnost ji hlídá?"

„Až mnich usne," odpověděl čert, „duše vykoukne po krávě, protože si libuje v takových věcech, a já ji chytím do nalíčeného oka lakomosti."

Zloděj řekl: „Také musím čekat, až mnich usne. Jest silnější nežli já, a zle by se mi vedlo, kdyby mne zastihl."

Z této rozprávky poznáme, že skutečně byla, jak jistý mudrc praví:

Až lid usne šelma číhá,
lid to ví a přece líhá.

Jedna píseň, která má snad odtud svůj původ, počíná:

Mníšku, mníšku, přízři k právu,
duši čert chce, šelma krávu.

Někteří zase zpívají takto:

Mníšku, mníšku, nakloň hlavu,
duši čert chce, šelma krávu.

Není v tom arci velkého rozdílu, ale rozumu v obojím dost pro toho, kdo si to dobře rozváží.

Čert a zloděj byli již u mnichova příbytku. Mnich cítil jakousi podivnou tesknost a ustalost. Psáno jest:

Zápachem svým čert život nakazí,
že dušička se jak slimák plazí.

Někde zpívá lid při ohníčku:

Čerte, čerte, tak nekaď,
přijde světlo, hned se krad.
Oheň, oheň plápolá,
kýž jen škodu nedělá!

Jinde zase zpívají:

Smrdí tady čertovina,
však my máme dobrý nos,
nastlána tu jest trnina,
nechoď, nechoď žádný bos.

Avšak já mám vlastně vypráveti, jak to dopadlo s mnichem. Nuže, jak to dopadlo! Sotva uvázal krávu, lehl si a usnul.

Zloděj řekl k čertu: „Mistře, tento silný člověk teď spí. Já odvážu krávu a půjdu po svém“ — a přistoupil ku krávě, aby učinil dle své vůle, ale kráva začala házeti hlavou — snad že cítila buď čerta aneb zloděje. Je prý jisto, že

I němému protivné hovádku,
co naproti právnímu pořádku.

Vida čert, co se děje, odstrčil zloděje, řka: „Chceš, aby probudil se mnich a já přišel o duši? Já si vezmu dříve duši.“

Zloděj odporoval: „Duše jest dobře zakořeněna v střídmém a zdravém těle. Ani zub nevytrhneš bez bolesti, natož duši, jíž jest v těle blaze. Já musím míti dříve krávu a potom si měj duši dle své libosti.“

Čert to nechtěl dopustiti, řka:

„Já jsem čert a právem beru,
kamkoliv se chytře vderu.“

Zloděj na to:

„Já jsem zloděj, za řemeslo platím,
čertu k vůli výdělek neztratím.“

Čert zase:

„Vždyť, hlupáku, tys jen sluha můj,
jak stavíš před mne rozoumek svůj?“

Zloděj vece:

„Ba ty, čerte, co tak vedeš sobě,
jinak jindy, jináč v naši době.“

Řekl čert:

„Haha, pěkně se ten svět pořádá,
s čertem samým zloděj se již hádá.“

Zloděj odtušil:

„Já se hádat? Musil bych mít s kým,
ty však, čerte, nejsi již ničím.“

Zasmál se čert:

„Nic prý nejsem, zloděj praví,
anť jsem mozek jeho hlavy.“

Neříkaje ani slova více, počal líčiti na mnichovu duši. Zloděj, rozhorliv se, začal křičeti:

„Mnichu, rychle vstaň,
duši svoji braň!“

Čert zase křičel na mnicha, že mu zloděj chce ukrásti krávu.

Mnich se probudil a oba darebáci rychle prchli.

„Protože se zloděj s čertem přel,
mnich svou duši s krávou podržel.“

Vypravoval jsem vám tuto pověst, abych ukázal, jak by i nám posloužilo, kdyby v různicích byli naši nepřátelé.

Jsem ti radou, abys nechal holuba na živě, neboť nepřítel slabý, beze vší jiné pomoci zaslouží, aby byl zachován při životě. Soucitu a odpuštění zasluhuje zvláště, kdo prosí za ochranu, stísněný, jemuž lze pomoci podporou. Tak uznale zachoval se kupec ku zloději, který ho přesvědčil o náklonnosti jeho ženy."

„Jak se to stalo?" tázal se král.

Vezír počal vypravovati:

Kupec a zloděj.

Byl jednou kupec a měl mnoho statků a zboží a k tomu krásnou ženu.

Do domu tohoto člověka vkradl se jednou zloděj. Dostal se přes zeď do bytu. Kupec spal, ale jeho choť bděla. Ze strachu před zlodějem vyskočila a schovala se do postele k muži, přitlačíc se k němu hezky těsně. Muži to bylo velice příjemné, neboť jeho žena nikdy tak neučinila. Probudiv se, ptal se: „Odkud taková přízeň?"

Spatřiv zloděje, pravil k němu: „Co jsi mně ukradl, můžeš si nechati. Nebudu tě stíhati, prokázal jsi mi dobrou službu. Moje žena dala na jevo, že mne miluje."

Řekl na to král Velvýr: „Vyslechl jsem slova tvá a uvážil jejich smysl. Mluv ty, třetí vezíre!"

Chtěl mluviti vezír třetí, ale zatím prosil o slovo holub. Velvýr kynul, že ho chce slyšeti, a holub, pokloniv se a jako pravý sovita, klátil hlavou sem a tam a potom řekl: „Jsem teprve chvíli mezi Vámi, šlechetní zastavatelé pravdy, a již uznávám vznešenost vaší po-

vahy nad holubí nezpůsobnost. Neprosím více za ušetření svého života, neboť psáno jest:

Špatný chlap, jenž špatným nebrdá,
an před sebou šlechetnější má.

Jak bych mohl na holubství a hlouposti něco dáti, poznav Vaši moudrost? — Prosím Vás, snězte mne, tak se aspoň proměním ve Vaši bytost.

Šťastný sprosťák, jejž pohltí pán,
v panské duši svůj nachází stán.

Dělejte se mnou dle rady prvního neb druhého vezíra, ať umru nebo zůstanu na živě — jest mi to lhostejno! Jen toliko uznejte, temnomilí páni, že vše podstupuji pro slávu Vaši a z nenávisti k holubství, jehož bych se rád sprostil.

Staří mudrci říkávali: „Kdo by se dal rád upáliti nebo zničiti, přinese Bohu libou oběť a může prositi o cokoli, vše dostane.“

Král Velvýr odpověděl: „Uvidíme, co se stane. — Nyní mluv ty, třetí vezíre.“

Tento počal: „Nerač mně Temnoblahorodí Vaše míti za zlé mou hloupost a nejapnost mého rozumu. Kážete, nejvýšezatemnělý králi, a já mluvím, jak umím. Nadějné změně holubí povahy v soví rozumím jinak i pravím:

Jest to vždycky u všech všude,
holubem vždy holub bude.

Vždyť i myška, jež měla na vůli vdáti se za slunce, za vítr, za oblak, za kopec, volila konečně přece jen myš.“

Řekl Velvýr: „Vylož věc tu obšírněji pro známost veřejnou.“

Vezír počal vypravovati takto:

Kouzelník a myška.

Byl jednou kouzelník, jehož veškeré prosby Bůh vyslyšel. Arci žádal vždy jen věci slušné a rozumné. Však říkali již starověrci:

„Prosbu duchovně pořádnou,
neoslyší bohové nižádnou.“

Kouzelník seděl jednou na mořském břehu a počítal vlny. Proč? nevím — avšak na tom nezáleží. Pozdvih k nebi oči, spatřil v povětří sokola, jenž držel ve svých spárech myšku, která v smrtelných úzkostech prosila vroucně Boha za pomoc. Čarodějník to slyšel, neboť bylo jeho uměním, že uhodl každé hnutí, každý cit, nejvzdálenější a nejtajnější myšlenku. Vida ubohou myšku, byl hnut milosrdenstvím i řekl: „Sokole, pusť!“ Rozprostřel na klíně svůj plášť, a ejhle! myška padla na něj beze všeho úrazu. Chtěl ji vzíti ssebou domů a živiti ji, ale najednou, jako by mu něco říkalo: „Manželka by se s tebou vadila, kdybys jí přinesl takovou schovanku.“ Poprosil teda svého pána, by ji proměnil ve sličnou pannu.

Od té doby se říká:

Větší rámus myška nadělá,
nežli hezká panna poslušná.

Kouzelník, přived tuto pannu domů, pravil k ženě: „Ejhle, vedu schovanku.“ Žena, vidouc její neoby-

čejnou krásu, řekla: „Bude mou dcerou," ale v srdci potaji doložila:

> Krásná dcera, chládek očím vane,
> její život matce k slávě plane.

Rozkvétala dcerka, rozkvétala a byla rozkoší čarodějníka a chloubou jeho ženy, která ji vychovávala. Konečně rozkvetla úplně. Čarodějník to poznal, viděl a slyšel city jejího srdce, i řekl k ženě: „Nevíš o nějakém ženichovi pro naši dceru?"

Žena odpověděla: „Nevím; vždyť je na ni ještě dosti času."

Řekl muž: „Ba není!" a vyhledav dcerku, řekl k ní: „Miláčku srdce mého, chládečku očí mých, naplnil se čas květu tvého; jest ti třeba manžela."

Zarděla se dívka, ale neodpověděla.

Doložil pak čarodějník: „Koho vyvolíš, ten buď tvůj."

Usmála se dívka i pravila: „Záleží-li na mé vůli, žádám si za manžela bytost nejmocnější. Říkával jsi, že jsem krásná, a slýchávala jsem od tebe také, že:

> Nastane tenkráte světu spása,
> když za pravou sílu vdá se krása.

„Budiž," řekl čarodějník; „pojď budeme ptáti se po nejmocnějším tvoru."

Šli k slunci. Čarodějník řekl:

„O slunéčko, nejmocnější tvore! krásná děva žádá tebe za manžela."

Slunce odpovědělo: „Jak bych mohlo býti jejím manželem, když žádá si nejmocnější bytosti, mne však mrak zastíní a zadrží žhavé paprsky mé."

Čarodějník šel tedy k mračnu, řka:

„Mraku, jsi-li nejmocnější tvor, vezmi si tuto dívku za manželku.“

Mrak odpověděl: „Nade mne mocnější jest vítr, který mne zahání, kam mu libo, zanáší k východu i západu.“

Šel tedy čarodějník k větru, řka:

„Buď ženichem této děvy, jež si žádá bytosti nejmocnější.“

Zahučel vítr: „To já nejsem; skála jest mocnější než-li já, neboť si mne nevšimne, ano odráží mne.“

Šli tedy ke skále, a řekl kouzelník: „Ejhle, nevěsta tvá! Jsi ty nejmocnější tvor?“

Skála odpověděla: „Kterak bych já jím byla! Myška mne prohrabe a udělá si ve mně obydlí a já jí nemohu brániti; jest tedy silnější nežli já.“

Řekl tedy čarodějník: „Myško, chceš-li pojmouti děvu tuto za manželku?“

Myška odpověděla: „Jak by mohla obcovati se mnou v mém malém bytě, nejsouc myškou?“

Obrátil se čarodějník k děvě a poznal její vroucí přání. Znělo totiž jejím srdcem asi takto:

Místo skrovné — blahé nebe,
když dvakrát v něm najde srdce sebe.

Tu poprosil čaroděj svého velitele, ten kynul žezlem a proměnila se v mlhu a světlo podoba panny a vesele skočila vnitřní myška do skuliny do náruče svému ženichovi.

Čarodějník zavrtěl hlavou a řekl:

Skryté jádro květem zjeví čas,
myška jest konečně myškou zas

a odešel.“

Vezír dovypravoval svou povídku, podotknuv jen ještě: „Co platí o myšce, platí i o holubu.

Chce-li stát se holub sovou,
musí dřív si zjednat duši novou.“

Král Velvýr pravil: „Slyšel jsem slova tvá a uváživ je na váze královského rozumu, ustanovuji: „Holub zůstaň zatím hostem na Sovíně, uvidíme, jak si bude hleděti sovství.“

Holubovi bylo dovoleno procházeti se po Sovíně a a vyhledati si společnost. Použiv toho, prozkoumal polohu pevnosti a celý ráz Sovína, ale jinak přijímal všecky sovské obyčeje a příklady sov králi nejmilejších nápodoboval tak umněle, že oblíbil si ho král i sovy vůbec. Mnohá sova pomyslila si: „Může nám toto sloučení holubích a sovích vlastností zjednati výborného špehouna“

Řekly to před králem a ten souhlasil i začal posýlati holuba na zvědy, jak se opět opýřil.

Holub vylétával v poledne, kdy sovy bývaly v nejlepším spánku, a vracel se pod večer domů se zprávou pro krále Velvýra. Donášel den co den zvědy velmi důležité a nejednou přiletěl celý bez sebe, vrhnul se k Velvýrovým nohoum, syče po sovsku: „Pane, tvému trůnu hrozí nebezpečí, ale chvála muřínoze, snadno zahanbíme ty, kdo obmýšlejí zrádu v tajném spiknutí. Vypátral jsem jeho celou osnovu. Ten a ten jsou náčelníci, ten a onen pomocníci. Bez meškání a milosrdenství rač učiniti, Vaše Temnoblahorodí, co vyžaduje bezpečnost a právo.“ I jmenoval vždy holuby staré obce, kteří nejhorlivěji šířili sovství po starém Holubově, a král Velvýr bez dlouhých okolků poslal úkaz výběrčímu, aby ty a ty dal odvésti na Sovín, protože spáchali velezrádu, a obci

samé uložilo se za trest pro její nedbalost, aby o tolik a tolik mladých odváděla víc.

Takovým tajemným způsobem množila se obecná bída na Holubově a strach, nedůvěra, pokrytství, špehounstvo, smutek otců a pláč matek zavládly v obci a rodinách. Život počínal býti nesnesitelným, naděje mizela, ani nejsmělejší netroufal si vysloviti touhu po vysvoboditeli, neb takové slovo, jsouc prozrazeno, vedlo bezpečně na Sovín.

Když tato nesmírná bolest zdrcovala starý Holubov, donášel holub, jehož král Velvýr považoval za svého špehouna, z nové obce zcela jiné zprávy. Jednou, vrátiv se celý poděšený, vypravoval, že na vlastní své uši slyšel, jak vyjednávali holubi s havrany a sojkami, aby ten a ten den dostavili se k nim, že tu a tu hodinu potáhnou na Sovín a oblehnou jej. Sokoli zavázali se prý, že vrazí do samotného hradu a zajmou nebo pobijou jeho obyvatele. Král Luňák prý pošle na žádost spiklenců ze staré obce také několik reků. Takové zprávy přinášel každý den s větší jistotou, ba líčil již i celý způsob boje a obležení.

Velvýr dostával strach a celý Sovín trnul bázní, neboť luňáčí i sokolí národ jest mocný a válečný.

Avšak holub pravil: „Neračte, králi nepřemožitelný, připouštěti si starosti. Sovín jest, neb aspoň může býti brzy tak opevněn, že žádná ptačí moc nebude s to ho dobyti a musí odtáhnouti s hanbou a škodou.“

„Řekni do podrobna, co myslíš,“ kázal král Velvýr.

A holub počal mluviti takto: „Mnohdykráte litoval jsem, že nejsem jako rozená sova a nezavírá se mi ošklivostí oko před slunečním světlem, nyní však toho nelituji. Prospělo mi vymýšlení obrany vašeho hradu. Zpo-

zoroval jsem totiž, že tento hrad jest přístupný z mnohých stran a tak by se mohlo snadno podařiti vašim nepřátelům přepadnouti jej ve dne a škoditi vám. Jsem vám teda radou, abyste neměškajíce, ještě dnes v noci zanesly skuliny a horní průchody dřívím a hlínou a obložily je hustě drnem, dole pak nechaly otevřenou jedinou bránu. Otvor nesmí býti širší než třeba pro vaše tělo. Zbytečný prostor založí se uměle dřívím tak, aby v čas potřeby mohl podtrhnouti se ten neb onen sloup, dříví sesypalo se do brány a zatarasilo přístup sokolům.“

Stalo se dle této rady. Sovín byl upevněn.

Potom přinesl holub zprávu, že sbírají se již nepřátelské pluky, že jest již ustanoven den a hodina k útoku, ale zasmáv se, úsměšně prohodil: „Ať si jen přijdou, zpozdilci, a poznají nedostatečnost svou. Neznají proroctví:

Pokud den a noc se bude střídat,
chytří výři budou domov hlídat.

Nejvíce by mohl škoditi hlad. Kdyby nás totiž obklíčili ze všech stran, mohl by nastati nedostatek potravy. Avšak proč bychom se nemohli zásobiti též od nynějška? — Nařiďte desátek z Holubova o měsíc napřed, pozvete sem na Sovín tajné odpůrce — vždyť víte, kteří to jsou — a ti v čas nouze ať pykají za svou zrádu. Posádka na Sovíně musí býti také četnější. Poproste své příbuzné ze sousední skály; hlídači na Holubově, všichni výběrčí ať na ten čas vrátí se na Sovín, neboť, majíce zde ve vazbě ty, jimž není co věřiti, i vybraný desátek, můžete je bez rozpaků povolati k obraně.“

Král Velvýr schválil tuto radu a dle ní učinil.

Sovín naplnil se bojovníky i vězni.

Vida holub, že děje se všechno po jeho vůli, letěl ráno ze Sovína na nový Holubov i zavrkal jako u vytržení: „Jest čas, za mnou!“

Letěla za ním Milice, letěli všichni holubi a holubice mimo některé, jež hlídaly hnízda. Letěli k Sovínu. Tam kázal vůdce všem, aby hodně na hlas spolu vrkali, houkali a smáli se, ale najednou utichli.

Král Velvýr a všickni na Sovíně žasli nad takovým hlukem a lekali se rozpustilého, jakoby vítězného jeku.

Řekl král: „Snad již pluky nepřátelské neobkličují hrad? — Kde jest ten holub-špehoun? — Snad nepotkala ho nějaká nehoda a nepadl do rukou nepřátel?“

V tom právě holub poděšený přiletoval, volaje: „Sláva muřínoze! Nic se nám nestane.“

I řekl Velvýr: „Vypravuj obšírně.“

A holub počal vypravovati: „Měl jsem ráno jakousi předtuchu a neměl jsem doma stání. Vyletím, vyhlížím, zkoumám a poptávám se u všech ptáků na to — ono, abych poznal, chystají-li se holubi k boji a co dělají sokolové a luňáci. Nikdo ničeho nevěděl, leda že u sojek jest jakési neobyčejné šukání, a sice beze všeho křiku. Konečně potkal jsem se s některými ptáky po různu a ti mi vyprávěli, že na sta holubů, vran a sokolů sedí tamhle na té skále a čekají na vůdce luňáka. Uslyšev to a spěchem ani nepoděkovav, letím jako bleskem k Sovínu. Zde poletovali již dobrodruhové kolem hradu. Měl jsem co dělati, abych jim ušel, ale přece jsem se ukryl. Ztrativše mou stopu v povětří, vzdálili se, což já znamenaje, vletěl jsem rychle do hradní brány. Tam jsem čekal, co se bude díti. Slyšel jsem divný šumot a šust blížících se špehounův. Jeden z nich — byl to sokol — pravil: „Příchody jsou zatarasené, brána opevněna, co si s nimi počíti? — Druhý sokol pravil: „Zůstaň zde

a já ohlásím vůdci, co jsme vyzvěděli.“ Odletěl a přiletěl zas i řekl: „Jest odložen boj až na pozítřek. Zatím vyzvou se myši z celého okolí, aby prozkoumaly a probraly skuliny ve skále a přístupy do hradu. Potom najednou udělá se vpád a po sovství bude veta.“

To jsem, králi, slyšel na své uši i pomyslil si: „Blázni, za tři dny bude hrad tím pevnější; myšky schytají se i zavrou po čas obležení Myši z celého okolí stačí nám na výživu celý rok. Ale vydrží tu okouněti rok hejna ptáků? Od čeho budou živi? Vždyť se mezi sebou neshodnou, sežerou sami sebe. Rač to věřiti, Vaše Temnoblahorodí, a ustanoviti na dnešní noc ples k slávě budoucího vítězství.“

Jak sovy uslyšely tyto věci, byly hned veselé mysli a král pravil: „Nuže, teď jděte klidně na odpočinek a večer bude ples. Naši vězni poslouží nám svým masíčkem a desátek máme také napřed.“

Všechny sovy utišily se a dřímaly, jen jedna bděla. Byl to onen první vezír, který radil usmrtiti holuba, nyní mocného rádce na Sovíně. Doposud nevěřil holubovi, jeho skutky zdály se mu stále podezřelými.

Holub, vida Sovín ukonejšený nadějí budoucího plesu, vyletěl ze Sovína, letěl na skryté místo, kde holubi čekali, i tázal se: „Našli jste?“

Dva odpověděli: „Našli. Tam na jednom vrchu pase ovčák ovce a rozdělal si oheň.“

„A máte také již slámu i dobré palivo?“

Mnozí volali: „Máme slámu i suché třísky.“

„Nuže, doveďte mne k ohni. Vy ostatní připravte všecko. Lítejte jeden po druhém tiše před hradní bránu sovínskou a skládejte hořaviny na hromadu před branou.“

Nosili palivo a byla již veliká hromada, když holub, přiletěv se žhavým uhlem v zobáku, hodil jej do slámy.

Druzí, zvláště Milice, máchali křídly a v malé chvíli zaplápolal oheň i chytlo nanošené dříví v bráně, jež měla býti obranou.

Moudrý vezír seděl v bráně a spatřiv plameny, věděl hned, oč se jedná, i zvolal: „Ha, ty zrádče!“ V nesmírném hněvu chtěl vyraziti na holuba, ale pro oheň dobře neviděl a byl zachvácen plameny. Klesl a holubi nanesli na něho hned plno hořavin.

Král Velvýr a ostatní sovy pevně spaly. Čím hustší dým valil se do hradu, tím divotvornější byly jejich sny, až i sám život stal se snem a pomalu zmizel.

Udušen ležel tu král Velvýr, udusily se sovy a s nimi i sovité. Svobodný byl starý Holubov, vítězství slavil Holubov nový.

Radost byla v duších všech osvobozených, avšak toto vítězství nebylo přece bez trpké přísady: osvoboditel holubstva, ničitel sovství, šlechetný pokrytec trpěl na těle náramnou bolest, zatím co duch jeho vítězně jásal. Nesa v zobáku uhel, rozžížavěl jej prudkým letem, ale nepustil, dokud nevykonal zamýšlený skutek. Nyní má spálený zobák a oko mu osleplo žárem. Dlouhým sebezapřením na Sovíně ochabla síla jeho vůbec.

Milice arci opatrovala hrdinu a krmila ho jako děcko a obec celá ho velebila, ale on přece jen trpěl.

Říkala návštěvující mládeži Milice:

„Hleďte dívky, hleďte hoši!
zle se, zle se Světlonoši,
pokud koná skutek, děje,
potomkům se v slávě skvěje.“

Když se hrdina pozdravil, tázali se ho v obci: „Řekni nám, jak jsi mohl vydržeti mezi sovami, vždyť dobří nemohou dlíti ve společnosti zlých a špatných?“

Holub vypravoval: „Již se stalo. Kdo moudrý jest a vidí, že veliké nebezpečí hrozí jeho národu, podrobí se věru rád všemožným protivenstvím, může-li jen doufati, že konečně národ bude osvobozen jeho činem. K takovému účelu nebojí se vlastenec ničeho, ba nezošklivi se mu ani ponižovati se před někým a snižovati se tak dlouho, dokud nedosáhne cíle, kde za vytrpená protivenství dochází náležité odměny — uznání osvobozeného národa."

„Řekni nám, příteli, našel-li jsi mezi sovami nějakého rozumného tvora?"

„Jen jediného. Byl to první vezír, který navrhoval, abych byl popraven. Snažil se několikráte získati sovy pro svůj návrh, ale ony nebraly slova má na zlaté vážky. Vzpomínaly si jen, že jsem zaujímal vyšší místo mezi holuby, že jsem býval vaším rádcem, ale mé lsti a chytrosti se ani za mák nebály, nebraly na radu toho, kdo tak dobře s nimi smýšlel. Přede mnou neskryly ani jedinou svou tajnost. Mudrci říkali arci: „Král má skrýti své záležitosti před zrádci a má pečovat, aby nepřišli na jeho tajností."

Jeden z rady holubů pravil: „Dle mého náhledu zničila sovy pouze nespravedlivost, králova nezkušenost, a to, že poslechly špatných vezírů.

Holub odvětil: „Máš pravdu, příteli, zřídka kdy nabude kdo bohatství beze nespravedlnosti; zřídka kdy obcuje mužský se ženskými bez hanby; zřídka kdy se člověk přejí, aby nebyl nemocen a zřídka kdy ujde zkáze, kdo věří špatným rádcům. Říká se také: „Nadutý člověk nesmí doufati v pochvaly, podvodník v přátely, nevzdělanec ve vysoké pocty, lakomec v milosrdenství, náruživec v nepatrnost svých zločinů; tím méně smí nadáti se velkomyslný král, který zanedbává svých povinností a má

slabé, neschopné ministry, že jeho panství potrvá a jeho poddaní budou šťastni."

Druhý přítel z rady namítal: „Ale snad jsi zažil přece mnoho nepříjemností, chtěje líbiti se sovám a býti jim pokorným?"

Holub vysvětloval: „Kdo se poddá nepříjemnostem, z kterých hledí získati, kdo stud a ctižádost na čas v sobě potlačí, kdo veškerá protivenství snáší: dojde konečně spravedlivého uznání. Had dovolil na sobě jezditi žabímu králi, aby nalezl zaopatření."

„Jak to bylo?" tázali se všickni.

Holub-hrdina vyprávěl:

Had a žabí král.

Veliký had sestárnul. Jeho zrak seslábl a síly ochably tak, že nemohl si ničeho více k snědku ulovit a vůbec se nasytiti. Potuloval se tu a tam, doufaje, že náhodou přece něco najde.

Přišel také k rybníku plnému žab, který dříve již několikráte navštívil. Tam zůstal tiše ležeti.

Jedna žába ho spatřila a pravila k němu: „Hade, proč jsi tak zarmoucený?"

Had odvětil: „Kdo by mohl býti smutnějším nežli já? Mojí potravou bývaly dříve hlavně žáby, které jsem schytal, ale stihlo mne neštěstí a od toho času nedostanu ani jednu. Kdyby mi některá třeba do cesty přišla — což to platné? — přece ji nedostanu.

Žába šla ku králi oznámit potěšitelnou zprávu, kterou jí had právě sdělil.

Žabí král pospíšil hned k hadovi a ptal se ho: „Jaké neštěstí tě stihlo?"

Had odpověděl: „Již po několik dní vždy večer hledal jsem s velikým namáháním nějakou žábu. Konečně jsem jednu zahnal do podruhova příbytku a vplížil se za ní také tam. Bylo úplně tma. Ničeho nerozeznávaje, kousl jsem do prstu chlapce, syna onoho podruha, mysle, že to žába. Chlapec od rány zemřel. Já se arci hned vytratil z domu, ale podruh mne pronásledoval, zlořečil mně i proklel těmito slovy: „Protože jsi mého syna nevinně o život připravil, buď proklet a za pokutu musíš na sobě nositi žabího krále. Od nynějška nechytíš více žábu a nedostaneš ničeho k snědku, leda co ti dá sám žabí král.“ Přicházím proto k tobě a oznamuji, že milerád podvoluji se službě a budu tě nositi.“

Žabímu králi zachtělo se hned projeti se na hadu; domníval se, že mu to bude k veliké cti a slávě. Sedl si tedy na hada a liboval si v jízdě.

Had pravil k němu: „Víš, králi, jak zněla ona kletba? Dej mi něco k jídlu, ať nezahynu hladem.“

Král odpověděl: „To se rozumí, že musíš dostati potravy; vždyť jsi můj koníček.“

Dával hadovi každý den dvě žáby.

Takovým způsobem živil se teda had. Neškodilo mu, že se pokořil tak málomocnému nepříteli, naopak měl z toho prospěch a dosti pohodlné živobytí.

„A tak právě,“ doložil holub, „trpěl jsem jen, abych dosáhl velikého zisku, a osvědčilo se to. Nyní jsme bezpečni, zvítězili jsme, zničili nepřítele a máme od něho na vždy pokoj. Přesvědčil jsem se, že shovívavostí a přívětivostí zničíme nepřítele spíše a jistěji nežli nenadálým protivenstvím. Nejsilnější oheň může zničiti ze stromu pouze to, co jest nad zemí, avšak chladná, mořivá voda zničí také kořeny ukryté v zemi. Říká se: „Čtyři věci nemá nikdo považovati za malicherné, byť byly te-

prvé v počátcích: oheň, nemoc, nepřátely a dluhy.“ — Za svou spásu musíme a máme co děkovati pouze naší moudré radě, která porozuměla plánům mé choti Milice. Říká se: „Snaží-li se dva o jednu věc, dosáhne jí, kdo jest statečnější; jsou-li oba stateční stejní, teda kdo má nejpevnější vůli, a mají-li oba stejnou, dosáhne cíle jen, kdo má štěstí na své straně.“ Říká se také: „Kdo se dává do boje s králem, který jest prozřetelný, rozumný a skromný, s králem, který slávou nezpyšní a v neštěstí nezmálomyslní: dává do sázky svůj život.“ Vy také, přátelé, věděli jste, co máte dělati, pomýšleli jste na zítřek a rozvažovali zamýšlené činy.“

Rada odpověděla: „Nikoliv, tvému rozumu, tvé smělosti a tvému štěstí máme co děkovati za svou spásu. Rada moudrého, vážného člověka více zmůže při ničení nepřítele než četné a cvičené vojsko. Ale to jest nám nejvíce ku podivu, že jsi mohl zůstati tak dlouho mezi sovami a poslouchati jejich surové řeči, aniž bys se proti nim prohřešil.“

Holub vysvětloval: „Řídil jsem se vždy moudrým náhledem, že si máme dělati přátely z blízkých i dalekých svým přívětivým a jemným chováním a sebe dělati známými svou ochotou.“

Členové rady pravili: „Znali jsme tě jako muže činu. Víme, že jest mezi námi mnoho mluvků a chlubičů, ale jejich činy ničeho neznamenají. Tebou nám dal Bůh veliký dar. Až do vítězství nemohli jsme si pochutnati na jídle, pití, ani na spaní a odpočinku. Říkává se: „Nemůže si pochutnati na jídle a pití i spaní nemocný, dokud není zdráv; lakota, dokud nedošel žádaného jmění nebo moci a konečně ten, koho nepřítel souží dnem i nocí, dokud nedošel duševního klidu.“ — Kdo odložil těžké

břémě, může si oddechnouti, a kdo zachráněn jest od nepřítele, může býti veselé mysli.“

Holub pravil: „Chci prositi Boha, který nám dal tak slavné vítězství nad nepřítelem, aby nám žehnal i budoucně.“

„A řekni nám dále,“ pravili přátelé „jak se sovy chovaly ve sporech s králem a co se při tom dělo.

Holub vypravoval: „Král byl bez starosti. Zdálo se, že má tuze slabou vůli, a že jest domýšlivý. Všichni jeho vezírové byli mu na vlas podobni, mimo toho, který radil, abych byl popraven. Ten byl opravdu moudrý, chytrý, pravý filosof, opatrný a zkušený. Prozrazoval pevnou vůli a rozum, uměl také dobře raditi, čehož u ministrů bývá po řídku.

Jeden ze starších v radě ptal se: „A jak jsi se tak přesvědčil o jeho moudrosti?“

„Po dvakráte,“ odpověděl holub. „Jednou, když radil, aby mne zabili, potom když tak radil i před těmi, kteří mu mohli udělati hanbu. Při tom neužil slov prudkých, naopak mluvil mírně a vážně, nevyčítal nikomu jeho chyby najednou a přímo, nýbrž vypravoval vždy podobenství, aby ho chybami jiných upozornil na chyby jeho vlastní. A proto nemohl se král na něho hněvati.

Mezi jiným slyšel jsem také, jak pravil ku králi: „Panovník nemá býti nikdy nedbalým; důležitých hodností dochází málo kdo a jen kdo má duševní horlivost. Království jest něco málo obyčejného. — Králů není mnoho a proto, kdo království dosáhl, má si je ošetřovati a chrániti. Říká se, že jeho trvání jest tak krátké jako stín víly. Náhle zmizí a vrátí se zas jako vítr; jest

tak krátkého trvání jako šlechetný u ničemníka a proto zmizí tak záhy jako dešťová kapka."

Toť jest podobenství o nepříteli mocném, který zpupně utiskuje souseda, ale za to ocitá se ve zlých koncích.

Řekl král Dabželim: „Líbilo se mně; napiš je ku všeobecnému poučení."

Rozprávka pátá.

Řekl král Dabželim k mudrci Bidpajovi: „Vyslechl jsem podobenství tvé o holubech a sovách a vzal jsem si z něho mnohé poučení o lidském životě. Pověz mně nyní podobenství o člověku, který statku hledá a naleznuv jej, opět ztratí.

Odpověděl na to mudrc Bidpaj:

Kyj na kyj a lhář na lháře
jest nejprospěšnější lík.
Nejlíp na obecní káře
veze vinníka vinník.

„Na tomto pravidlu založena jest historie vůbec; děje se vše, co jest možné, jen nemožné nestane se. Avšak jedna možnost protiví se druhé, jest ustavičný boj všeho se vším a odtud to neustálé přetvařování, rození a umírání. V této povšechnosti každý nepořádek stane se brzy pořádkem a naopak. Věčným vítězstvím této všemožnosti jest: osud. On jest všeho otcem i zhoubcem. — Žádáš-li, králi, podobenství na ono přísloví, ukládáš mi přemnoho nebo málo, poněvadž tato pravda jeví se i v nejnepatrnější maličkosti.

Odpověděl na to král Dabželim: „Nejvíce zajímá mysl mou věc malá, ve které jeví se velká pravda. Řekni mi tedy takovou věc na pohled malou.“

Řekl mudrc Bidpaj: „Vím něco, co se sem hodí, o opičákovi a želvě.“

Král Dabželim dal si to vypravovat a Bidpaj počal následovně:

Opičák a želva.

Byl jednou jeden opičák jmenem Maher (chytrák). Byl králem svého národa, panoval dlouho dle zemských zákonův a mnoho dělal po jiných, jak opice vůbec dělávají. Konečně sestárnul a seslábl. Zpozorovav to mladší opičák, také z královského rodu, povstal proti němu, porazil ho a nastoupil sám na jeho trůn.

Starý přemožený opičák utíkal do pouště, kde — zašed dosti daleko — přišel k řece, na jejímž břehu bylo mnoho ovocných stromův a zvláště velmi úrodný fík rozkládal se nad vodou. Tento strom přijal ihned pohostinsku do svého stínu opičáka, který si tu pohověl, ale proto, že byl starý a v neštěstí postavený, také rozjímal a mudroval. Zachovalo se až na naše časy mnoho jeho průpovídek, kterými se — ovšem jen opičímu národu — dávaly rozličné rady, ku př.:

Opice, opice co děláš?
Zítřek horší než včerejšek máš.
Maher jesti jméno mé,
držte si je králové.

Škrab se jen, opičko, škrab,
ale věz, že není svrab jako svrab.

Může býti dlouho králem,
kdo umí jít s věkem cválem.

Maherek vyhnal Maheráka,
světe opičí, jaká ti čaka?

Na zemi a na nebi
vidí opičák své praškleby.

Opice opičí má míru,
jakou as má míti víru?

Opičák jsem byl na trůně skvělém,
opičák na stromě osamělém.

Člověk jeden z našich maloval,
zle opici z něho udělal.
Člověk když hovado maluje,
hovado se z toho raduje.

Do ořechu kouše opičák,
když je trpký, nechá tak.
Člověk hlodá dál a dál,
aby jádro vyhlodal.

Láskou opice své dítě utlačí,
horko nebe jasné zamračí —
Člověk metlou děti vychovává,
Pánbůh s lidstvem tak dělává.

Opice jest divný tvor,
nosí lidskou podobu,
mudrlantům však na vzdor
nikdy nikde osobu.

Opičářství se mně již již hnusí,
na člověka bych se překřtít dal;
člověk však prý opičkovat musí, —
což bych tedy vyzískal?

Kdybych lidský hovor měl,
zdaž bych k opicím též mluvit směl?
Opice by poslouchaly,
pak by bláznů mně nadaly.

Takových a jiných průpovídek osamělého Opičáka zachovalo se prý velké množství.

On tedy seděl na fíkovém stromě a mlsal dle chuti a když měl již, co hrdlo ráčilo, počal hýřiti, trhal svévolně fíky a házel je do vody, maje velkou radost, když to žblunklo a dělala se kola větší a větší, méně a méně patrná, až zmizela.

Na blízku přebývala želva. Vidouc Opičáka házeti fíky se stromu, pomyslila si: „Zajisté se do mne zamiloval tento švihák a chce těmito dárky získati mou přízeň. Moje srdce není z kamene.“

Dávala rozličným způsobem na jevo svou náklonnost, ale opičák neznamenal ničeho. Pro radost a žblunkání házel fíky, které želva chutě sbírala, říkajíc v srdci svém:

„Štědrou láska ruku má,
však zadarmo nedává.“

Začala plovati a houpati se po vodě, aby se líbila; zkrátka, chovala se, jako by měla smysl a zkušenost jistých paniček, o nichž praví se:

V květnu bujnost srdce zhřívá,
v listopadu se po sukni stkvívá.

Musím totiž podotknouti, že želva byla již vdaná a při letech. Proto tím více teda dělala, aby ji svět měl za krásnou a milostnou. Tenkráte radovala se již skoro s pevným přesvědčením projevům Opičákova srdce a snila o sladké budoucnosti.

Opičák, vida ji proháněti se po vodě a loviti fíky, usmíval se blaženě, mysle si v srdci svém: „Kdo by do nemotory řekl, že ví, co jest dobrého.“ Dal se s želvou

do řeči, ano konečně nebylo mu naproti mysli ani jakési takési přátelství s ní.

Stává se:

> Tesklé srdce v samotě bez soudu
> nakloní se bližnímu nekloudu.

Pravdivý jest dávný výrok:

> Jinak hledíš, kdy máš na vybranou,
> jinak na věc nouzí ti podanou.

Zkrátka, Opičák stal se přítelem paní želvy a ona ho často navštěvovala. On jí házel fíky do vody, ona tomu byla ráda, ale manžel její vrtěl mrzutě hlavou, slyše o tomto novém přátelství, neboť věděl:

> Ženin přítel — drahé zboží,
> pokoj v domě nerozmnoží.

Ale co měl dělati? Vaditi se? — Ve vádě vítězívá žena. Dělati se rozhněvaným, uraženým? — Žena tomu nevěří. Zapověděti ženě takové návštěvy? — Toť horší nežli pobízení. Dáti se rozvésti? — Pro Opičáka by to bylo hanbou. Trestati ji? — Tu teprvé dáváš právo ženě, aby tě nenáviděla. Hověti tomu? — Staneš se pometlem. Dělej, co dělej, zle jest, jednáš-li se ženou upřímně. Úskočně musíš lásku zničiti, sic jen olejem rozněcuješ plamen. — Potom však doložil v mysli: „Nač pomýšleti? Lépe jest čekat, až přijde čas a naskytne se vhodná příležitost. Říká se:

> Zdlouhavě pěšáka rozum vodí,
> šťastná doba mžikem k cíli hodí.

Čekal tedy želvin manžel na vhodnou chvíli, aby se sprostil protivného přítele svého, ale zatím choval se velmi přívětivě k manželce, chválil opičáka pro jeho panické mravy, vtip a dary ducha, ano doprovázel manželku k němu a při tom si nejednou pochutnal na shozeném fíku. Želva byla ráda tomuto rozumu svého muže, neboť

Žena, když se jí po vůli děje,
ledaco též manželovi přeje.

Bylo také pro domácnost dobře, že muž žil na fatky. Co na fatky?! Měl k tomu jisté právo, arci ne psané, ale přirozené.

Jednou stalo se, že paní želva — jak se často paničkám stává — onemocněla a nesměla z domu.

Znamenaje tuto příhodu manžel, hleděl ji hned využitkovati pro své záměry. Pravil k ženě: „Dušičko má, dnes nesmíš z domu. Chceš-li, sdělím příteli Opičákovi, že jsi nemocna. Čekaje marně na tebe, dělal by si snad trapné myšlenky. Vyřídím mu, že jsi jen tak trochu slaba, ale že se brzy zase zotavíš, i přinesu ti domů fíky, jež tak ráda jídáš."

Želva pochválila starostlivého svého manžela, řkouc: „Učiň tak, srdečko mé; ty jsi přece jen hodné stvoření a víš, co se sluší a patří."

Manžel odešel. Poměrně dle přirozené rychlosti své dostal se pod fíkový strom, přeplavav dvě ramena tamější řeky a přelez jimi zavřený ostrov, a vyřídil Opičákovi od své ženy pěkné pozdravení a vše ostatní.

Opičák litoval ubohou želvu; ale manžel pravil: „Ach, kterak bys obveselil její churavé srdce, kdyby se

ti chtělo jíti se mnou a zůstal jsi u nás, až by se pozdravila, nebo jisto jest, že

Věrná ruka když milostně hladí,
lépe léčí než co lékař radí.

Opičák odpověděl: „Jest to ovšem možné, ale jak já pěšák mohl bych se dostati na vaši stranu, neuměje plovati. Vodě není co věřiti, nepřeje obyvatelům pevné země.“

I řekl manžel nemocné želvy: „To jest snadná pomoc. Stoupni si na můj vrchní štít a já tě donesu na náš šťastný břeh, kde jest mnoho ovocných stromů a sladký pokrm pro toho, kdo nelení si ho trhati dle chuti.“

Opičák odpověděl: „Učiň teda, jak pravíš.“

Bez okolků a rozpaků postavil se Opičák na štít potměšilé želvy a tato odrazila od břehu. Již byla hodně daleko a mohla posouditi, že Opičák nemůže skočiti do vody, aby se neutopil. Měla z toho velkou radost.

Také v Opičákově duši bylo patrno pohnutí. Viděl, že jest vydán na milost i nemilost želvě, jež k útrpnosti neměla právě příčiny. Trpce litoval své nerozvážnosti a lekal se tím více, znamenaje radost svého převoznika. Přišlo mu na mysl pravidlo:

Nedůvěrou vybízíš ku škodě,
s nepřítelem v nebezpečí chodě.

Na ochablost své kořisti čeká
šelma, veselé se mysli leká.

Pevnou vůlí v hrdém zraku
odoláš i lvu i draku.

Nabyv rozvažováním smělosti, Opičák postavil se ihned hrději na hřbetě svého falešného přítele, který byl právě zabrán v myšlenkách, jak by nejslušněji zahubil Opičáka, ale nikoli ze msty nebo žehravosti, nýbrž z pověry. Slyšel totiž o zkušeném prý prostředku, že lid nosívá na krku na prášek utřené opičí srdce, s tím prý všudy projde, stane se všudy oblíbeným, dosáhne cti, hodnosti a blahobytu. Lidské srdce svou nemotorností a ctižádostí bývá na překážku i dobrému životu a spůsobuje pád dnes nebo zítra. Říká se bez ostychu:

Opičí kdo chytré srdce nosí,
není hladný sprosťák bosý.

Proto přál si želvák opičího srdce, ale chtěl ho získati slušným způsobem, aby nemusil sobě obtížiti svědomí. Bývá v povaze jistých hovádek, že

Když se nejdál srdce nebe vzdálí,
ústa nejvíc Pámbíčka si chválí.

Také manžel nemocné želvy a Opičákův převozník nechtěl dopustiti se hříchu, nýbrž chtěl dobrým právem dobyti opičího srdce a těšil se nadějí, jež jest ukryta v jisté básni.

Blahořečme, páni! právu,
kdo se práva drží, nepobloudí;
sedlák přidá jistě krávu,
pak-li o tele se soudí.

Pravila želva takřka k sobě: „Vždyť já si jen přeji opičího srdce. Opice a zvlášť Opičák ho nepotřebují. Vždyť i lidem líbívá se více cizí než vlastní. Tak ku př. člověk nejí lidského masa, ale za to jídá maso mnohých

zvířat. To platí i o duši. Není divu, že vepř má srdce vepřové, ale kdyby vepř, osel a pod. zvířata měla srdce člověčí — jaký by tu byl zmatek! — Proto důkladné jest světské pravidlo:

Žádný nebuď rovný sobě,
ale jinší v každé době,
když nemůžeš býti hned jinaký,
stav se aspoň, že jsi jaký taký.
Stav se tak, jak doba žádá,
ať o pravdu čert se s ďáblem hádá.

Takto rozmýšlel Opičákův převozník, ale Opičák, znamenaje něco takového, rozvažoval v duši jiná pravidla, mezi nimi toto:

Špatně ten po vodě pochodí,
plovati kdo neumí.
Ale jestli světu rozumí,
rozum jej i zde vysvobodí.

Jiné zní:

Vida, že nepřítel zradu snuje,
chytrák kladivo na zrádce kuje.
Nemůže-li ukovat,
hledí hlavu svou schovat.

I řekl potom v srdci svém: „Staň se cokoliv; jsem připraven a odhodlán. Od jakživa slýchával jsem:

Odhodlanost, poloviční štěstí,
i skrz trní nouze cestu klestí.“

Na to pravil nahlas k želvě: „O, příteli, zdá se mi, že jsi zamyšlen. Pověz příčinu svého zármutku. Jsem ti příliš těžký? Odpočiň si na tomto ostrůvku.“

Zrádný převozník odpověděl: „Nevíš, že psáno jest:

Mrzutá jen nůše sílu níží,
sladký přítel ten netíží.

Avšak chceš-li, odpočineme a pohovoříme si.“

Připluli k ostrůvku. Opičák rychle seskočil se želvího štítu a hned cítil se silnějším, neboť jest věčná pravda:

Na svém živlu pevný stán,
jinde otrok, zde jest každý pán.

Za to želva stala se mnohem nemotornější, ač v obojím živlu, na zemi i ve vodě byla domovem. Avšak obyčejně bývá, že

Kdo chce vyhovět, zmrzačí,
blahý, kdo jen v jednom všem postačí.

Vida tuto neobratnost, usmál se samolibě a pravil Opičák: „Jak, příteli, vážně kráčíš? Jistě, že duše tvá je zabavena těžkou myšlenkou a jen tak ledabylo vleče tělo s sebou. Pravda jest:

Na kroku nejlíp vidět
duše váhavost i let.

Odpověděl potměšilý přítel:

„Každý dlouhý jest, jak stačí kůže,
čím kdo není, ani býti nemůže.

Vahavost jest má povaha, ale taková vahavost nebývá, příteli Opičáku, špatnou vlastností. Praví se:

Daleko nedojde, kdo se plazí,
ale za to hlavu též nesrazí.

Vídával jsem na své oči, že

Prchlý skočí, neví kam,
jedním skokem jest tentam.

A tu očkem tak potutelným zašilhala želva na Opičáka, že ho až bodlo u srdce. Rozuměl tomuto slovu; věděl, co a jak obmýšlela želva, a nejen strachem chvěla se duše jeho, ale zvláště zlostí nad touto hrdou samolibostí, s jakou želva pronášela svá pichlavá slova. Opičák zakusil zajisté tu chvíli, co psáno jest:

Šelmy jsou, však přec jim život přejme,
ve dne však chlubit se jim nedejme.

Touto myšlénkou nabyl Opičák smělosti a naděje i řekl v srdci svém: „Jsem na pevné zemi, proč bych se nepostavil naproti svému nepříteli a netázal se nejprvé: „Co ty, hanebníku, se mnou obmýšlíš? Ty, ničemníče, mně chceš škoditi za to, že jsem byl tvým dobrodincem? Co, ty zákeřníku . . . ? Zastavil se najednou proud myšlenek myšlenkou, která mu přišla teď na pamět:

Marné s šelmou slovo, on jen špiní,
proti šelmě poctiví jen činí.

Tato slova vzbudila v jeho duši úmysl postaviti se hned proti želvě a započíti s ní boj. Vida však, že ne-

snadno jí ublížiti, doufal, že ji přemůže velkým kamenem, a proto konal k tomu přípravy.

Opičák řekl na to: „Blázinku! a pro tuto malichernost přál jsi si snad mé smrti? Což nevíš, že my opice dostáváme každý den nové srdce a staré odhazujeme? To jest právě to milkování, o němž jsi se dříve zmínil. Opičí srdce! To je bezcenná věc, můžeš je míti každý den. Proč jsi mi to již dříve neřekl? Mám doma několik srdcí, škoda té zpáteční cesty. My, opice, jdouce do společnosti, odkládáme srdce, zachovávajíce staré pravidlo:

Kdo do spolku srdce nosí,
jde do trní slepě bosý.

U nás jest zvykem, že opičák, jde-li na návštěvu k příteli, nechává vždycky srdce doma, aby je neztratil, kdyby u něho spatřil hezkou ženskou. Do společnosti nehodí se láska ani nenávist. Milující drží se pohromadě, nevšímají se sousedův a takové jednání uráží. Ještě více protiví se schůzkám nenávist, ač pravda jest, že chytří nepřátelé nejvíce se hledají, aby, zkoumajíce na vzájem své úmysly, mohli se míti na pozoru. Proto říká se:

Kdo tě nejvíc na zřeteli mívá,
jed pro tebe hotový ukrývá.

Potměšilostí jest jisté milkování a proto poctivý nebéře do společnosti srdce, jež jest zdrojem lásky a nenávisti. Opičí národ jest nad míru poctivý a proto nechává srdce doma.

Doma jako doma srdce rad
a soukromně políčkuj nebo hlaď.
Ale v světě rozumu se taž,
slovo, skutek dobře spíš uvaž.

Z toho snadno poznáš, proč já, poctivý opičák, dle nejlepšího svého svědomí nemám srdce s sebou. Nemaje ženy ani děti, nechávám srdce vůbec doma. Tím získám více místa pro žaludek. Znám nejstarší i nejnovější přísloví:

Mnohou svět by uspořil si hádku,
kdyby držky byly vždy v pořádku;
a že srdce do všeho se míchá,
vina časův sem tam jedem šplíchá.

Vrať se tedy se mnou nazpátek a vezmi si mé srdce, visí tam na fíkovém stromě a nalož s ním dle libosti. Já již dávno si zpívám:

Hybaj marný, hloupý světe,
i ty srdce, marný jeho květe.

Želva, slyšíc to, radovala se velmi a těšila se naději, že bez hříchu dostane opičí srdce, skrýš velikého kouzla, jímž chytrý stává se zámožným a slavným. I řekla k Opičákovi: „Velebím velkomyslnost tvou, příteli, který máš sice místo pro srdce prázdné, ale přece jsi laskavější než jiní, kteří se chlubí, že srdce s sebou nosí. Jaké to musí býti srdce?! Zajisté nic jiného než zhustlá, ssedlá láska! Jaký div, že majetník takového pokladu má klíč ku každé blaženosti, na niž si lze pomysliti. — Přítelíčku, vstup tedy zase na má záda a já tě milerád zanesu tam, kde máš své srdce, na němž ti nezáleží."

Opičák odpověděl: „Ovšem nehrubě si všímám toho kousku svého těla, kterýž u nás již dávno, nyní však i u lidí jest v neváženosti, ale přece jest mi velkou obětí odříci se ho, neb jest — buď jak buď — částí mé

bytosti a proto milým. Co je naše, milujeme vždy, byť bychom i na oko na to žehrali. Dobře říká se:

Zrádu kuje srdce každým hlukem,
přec se však mazlíme povždy s klukem.

Já však již stárnu a nač srdce starému? Proč bych si nechával hračku, kterou se mohu zavděčiti tobě i tvé manželce. Vezmi si je a dělej, co chceš s tímto potměšilým odbojníkem. Jsem věru žádostiv, jak tě bude poslouchati. Mně dělalo vždy vzdory. Věř mně, milá želvo, dočká se každý rozumný chvíle, kdy řekne s upřímnou štiplavostí:

Šelmo srdce, kýž, kýž, kýž!
Pokoj mám od tebe již.

Kdo bez srdce jest, ten svět užívá,
neb teď teprv jeho pánem bývá.

Věř mi, věř, že srdce kalí zrak,
bezsrdečný nechá mnohé tak.“

Želva však chválila bez ustání opiči srdce, řkouc: „Není srdce jako srdce, brachu! Opiči srdce má prospěch bezděčnosti i přece podobu srdečnosti a to jest doposud dobrá věc, nebo stojí v písmě:

Dávno bývá tatam věc,
podoba však váží přec;
ano, podoba tím více platí,
čím se více jádro tratí.

Ach opičí srdce! Ty poklade nynějšího pokolení, jak budu tebou blažena!“

To vyřknuvši, hnula sebou v radostné dychtivosti, Opičák skočil jí na záda i plouli tito protichůdci k cíli na oko jednomu, ale v pravdě rozličnému — dle písma, jež praví:

Pluje, pluje ten a ten,
tuto pravda, tuto sen.

Vraceli se řekou. Oběma krátil se dech dychtivostí, ale naděje poháněla k většímu spěchu. Želva pilně veslovala. Opičák šklebil se, okusoval nehty a přešlapoval radostí i bázní. Jsou dva plaménky na krbu naděje.

Již bylo viděti strom, již i fíky na něm, již i místo na břehu, kde Opičák chtěl vyskočiti. Ještě třikrát udělala se vlna a vrátila a Opičák byl na svém milém stromě a seděl tak pohodlně, nevšímavě, blaze, jako by nebyl ničeho zakusil, jak by ani želvy nebylo. Jediná tato myšlenka byla patrna v jeho oku:

Ani zmínku netrp v duši dál
sloty, kterou jsi přestál.

A věru! není hodno ani radostí ani žalem kormoutiti jasnou mysl. Její lhostejnost a necitelnost jest nejlepší pomstou za ošemetnou klopotivost našeho světa.

Arci neví se, seděl-li Opičák lhostejně na stromě z přetvářlivého šelmovství neb z moudrosti, nabyté častým uvažováním životních případů. Buď tak neb jinak, seděl jako pravý mudrc, kterýž řídí se potěšným pravidlem:

Ač si zlost a nerozum ve světě vedou,
však si sami na provázek předou.

Opičák zasmál se konečně hlasitě, řka: „Želva šelma, já šelma a všickni, všickni jistou mírou měření jsou šelmy, avšak žádný nechce se přiznati a staví se tím oným, jen ne tím, čím jest. A když to vidí zdravé oko a poví to duši ve zdravém těle, jakby se nesmála nad takovou pošetilostí a přetvářkou. Kdybychom tak odhodili všecko přetvářky a kukly a byli tím, čím jsme — jaká by ty byla ve světě mela!

Opičák chtěl mudrovati ještě dál, ale želva netrpělivě volala na něho z vody: „Což příteli, nemůžeš nalézti své srdce? Čekám již velmi dlouho a víš, že

Potutelný osud blahu čas ukrádá,
jejž pak naději nedočkavě připřádá.

Vyplň, co jsi slíbil a šťastně přeplujeme řeku, abychom potěšili ubohou manželku mou, přítelkyni tobě zvláště milostivou. Vezmi srdce své a neváhej způsobiti naše štěstí."

Vyslech Opičák tato slova, dal se do hlasitého smíchu a potom pravil užaslému, srdce žádostivému příteli: „Aj ty, nemotorný blbe, což jsi ještě nepochopil staré přísloví:

Pokud teplé v těle srdce máš,
právo na svět nezadáš.

Jen samotna smrt jest bez srdce a proto závidí blažený tlukot živého srdce. Kdo jest bez srdce, jest bez života a teda i beze světa, nebo praví se:

V srdci svět se s duší schází.

Ve starém písmě čteme tato slova:

Dle libosti světem si zahrávej,
srdce své však nikdy nezadávej.

Pamatuji si dobře, jak vypravovával můj praděd mnoho o srdci, vždy na konci dokládaje:

Ať si tam neb jinam srdce zbloudí,
jen ať srdce samo sebe nezaloudí.

Všechno zdravé srdce v sobě stráví,
nezdravé se ve věcech otráví.

Nalezl jsem starým písmem vryto na kameně porostlém mechem:

Všechno v srdce, srdce v nic.
Nad ten zákon žádný víc.

Kterak bych já tedy mohl dáti srdce své želvě? Chvílku jsi naháněla mému srdci strachu, teď jsi hračkou. Já v tobě nemohu býti, já a srdce mé jsme věc jedna. Co myslíš snad, že jsem jako osel, o němž řekl šakal, že nemá srdce ani uší?“

Želva na to nevrle pravila: „Jak to bylo?“

Opičák vece: „Slyš a vyber si z toho, co se hodí pro tebe.“

Lev, osel a šakal.

Byl jednou v jednom lese lev a měl u sebe vyzvědače šakala, který za svou službu dostával zbytky z krá-

lovského stolu, — dle starého obyčeje, neboť již nejstarší letopisové praví:

Byltě ráj, v němž bylo blaze
člověku i též hovadu všemu.
Člověk chodil beze studu naze,
i sám pán Bůh chodil k němu.
Ale venku kolem plotu
čert se závistivý plazil,
v kapse choval všechnu psotu,
hleděl, jak by blaho zkazil. —
I tuť z jedné strany panstvo stvořil,
na plot postavil je hrdě;
z druhé strany, by se v prachu kořil,
káže zpotvořenému Přicmrdě,
a jak rychle pána s otrokem vystavil,
brzo všechno tvorstvo ráje zbavil.

Byl tedy i zde při králi lvu šakal a ten vyčenichával co, kde a jak, a za to se u dvora jakž takž živil.

Jednou však lev onemocněl. Dostal závratě a prašivku a byl tak málomocný v údech, že nemohl uloviti ani toho nejmenšího.

Vida to šakal, spustil ohon, jak mohl nejvíc, a nejistým krokem přiloudal se ku králi, řka: „Milostivý pane, račíte býti ve smutku. Kéž by mně, nejponíženějšímu otroku, bylo nejmilostivěji dovoleno obětovati vše, co mám a jsem, na oltáři Vašeho blaha.“

Lev na tato slova zavrtěl ohonem na znamení své milosti a po chvíli řekl: „Nejspíše jsi, šakale, slyšel, že jsem poněkud churav.“

Šakal hned na to: „Nikoli! jen síla Vaší Milosti račí poněkud dřímati, aby tím více zmohutněla.“

Řekl lev: „Ano, tak jest, ale vím i pro tuto zdánlivou nemoc královský lék, totiž oslí srdce a uši. Jdi a přines mi tento lék.“

Pokloniv se, šakal řekl: „Blahoslavený osel, jemuž jest souzeno obětovati Vám své srdce i uši. Ach, kéž bych byl oslem."

Král pravil na to blahosklonně: „Každý oslem býti nemůže. Buď spokojen se svým osudem, také šakalství je stav poctivý a nám zvláště milý."

Šakal šel potom hledati toho nad jiné šťastného osla. Šel, ohlížel se na vše strany, až nedaleko lidských příbytků potkal osla, který patřil valcháři a při své hubenosti i vyzáblosti musil nositi těžká břemena.

Pozdraviv ho, ptal se: „Příteli, pověz mi, jdu-li tudy dobře tam a tam?"

Osel odpověděl: „Jdi jen zrovna. Kam pak ale právě cestuješ?"

Šakal pravil: „Měl jsem těžké živobytí, pokud jsem sloužil svému dřívějšímu pánu, který mne velice týral. Poznav však svou bídu, pomyslil jsem si v duši: Co tu otročíš? Svět jest veliký a svoboda rozkošná věc; pusť se do světa. Při tom mi napadlo staré přísloví:

Svět jen tomu naděluje,
kdo se bráti osměluje.

Také na to jsem si vzpomněl:

Každý poklad duch smělý otvírá,
marně jemu líný svět odpírá.

Pustil jsem se do světa a věru! nelituji toho. Třeba se mi nevedlo vždycky dle libosti, jsem aspoň, co jsem — šakal. Víš, příteli, že stojí psáno:

Každý směle na svém jádře stůj,
na něm z dnův svých chrám zbuduj.

Slyše to osel, vzdychnul si i pravil litostně: „Ach, kéž bych i já byl svobodným zvířetem! Ale mne jeden člověk prodává druhému a každému musím mnoho robotiti. Brzy nosím, brzy tahám a mám ustavičně hlad. Jsem v opovržení a beze vší přízně. Ach, jak zcela jinak byli živi praosli, naši praotcové — jak mi vypravuje strýc mezek, když si spolu rozprávkou konejšíme hlad a přehlušujeme upomínání svého žaludku. Ach, jak jsem záviděl těm, kteří jsou krmeni na pečínku. Jest to arci smutné vědomí, ale když to jeden rozumně rozváží, musí uznati, že jim jest přec jen lépe. Umříti musí každý a lepší jest hrob v žaludku než v jámě.“

Šakal pravil:

„Ten, kdo líný, po lepším nesahá,
trp, když trpkost jej přemáhá.“

„Co ti zbraňuje, milý příteli, chceš-li opravdu vstoupiti na dráhu přiměřenější svým schopnostem? Shoď své břémě a následuj mne. Znám kraj úrodný. svobodě příznivý, kde i přítelkyně má, mladá, tučná, velmi vtipná a milá oslice napase se do sytosti na zdravé pastvě a napojí se z proudu vždy čerstvého.“

Slyše to osel, zvláště zmínku o přítelkyni, odhodil ihned své břémě a šel se šakalem.

Ten ho vedl do houště, kde bydlel lev, dav dříve znamení svému pánu, že vede osla. Lev vrhl se na osla, jenže s větší chutí než silou, neboť mu bránila málomocnost. Poděšený osel utekl.

Vida šakal lva bez osla, tázal se: „Jak to, že Vaše Královská Milost neráčila popadnouti osla, jehož jsem dovedl chytře až sem?“

Král odpověděl: „Přiveď ho ještě jednou a doufám, že mi pak neujde.“

Řekl na to šakal: „Kdo ví, půjde-li po druhé se mnou; avšak důvěřuji v pohodlnost jeho mozku. Říkává se:

> Z minulosti nic se osel nenaučí,
> nevěda, že z ní budoucnost pučí.
>
> Hlupák jen na to, oč brkne, dbá;
> moudrý v předu v zadu oči má.

Pustil se teda po druhé za oslem a šťastně ho našed, pravil k němu: „Příteli, ty jsi přec jen podivín, poleká se vroucností mé přítelkyně a uteče. Což horlivost škodí lásce? Či se ti oslice nelíbila? Utržíš si posměch a podezření, nevrátíš-li se s pevným úmyslem, že se po druhé zachováš lépe.“

Podivil se osel, řka: „Aj, aj, vždyť já viděl, jak se na mne žene zvíře s ostrými pazoury, zuřivé, podobnější hroznému kocouru než oslici.

Šakal pravil: „Vždyť jsi přece dost učený a víš teda, že strach má velké oči a maluje všude jen strašidla. Byl jsi vlastně tuze rozčilen nadějí na blaženější život, na užívání nově nabyté svobody a octnuv se náhle na poušti, měl jsi na mysli mnohé nesrovnané obrazy. Bál jsi se možného nebezpečí a viděl jsi hned dravce a jejich pazoury. Ký div tedy, že jsi místo vroucí milenky viděl hrozného kocoura. Vrať se a záhy budeš se smáti svému útěku.

Osel se přece ještě divil, ale šel roznícen za šakalem, přemítaje na mysli, jak omluví se u milostivé oslice, jíž urazil svým útěkem, nebo

> Nejpevnější spletky splítá,
> kdo na ženskou lásku chytá.
> Na tu vějičku sedá mnohý ptáček,
> a pak navždy lepí nebožáček.

Šakal vedl osla opět do houště, kde bydlel lev, který na dané znamení, obořiv se šťastně na osla, roztrhal jej.

Pravil potom lev k šakalovi: „Lékaři mi nařídili, abych nejedl, dokud se nevykoupám a neočistím. Hlídej mi zde zatím osla. Až se vrátím, sním já srdce a uši a ty dostaneš ostatek za tvou věrnou a horlivou službu."

Šakal, pokloniv se, slíbil učiniti dle královské vůle, ale — jak lev odešel — pravil sám k sobě: „Věř, kdo chceš, že mi lev nechá vše, krom srdce a uší. Sám jest rád, že něco má; naopak já sním dříve srdce a uši. Až lev přijde a neuvidí srdce ani uši, bude to považovati za znamení zlého a nechá tak všeho."

Jak řekl, tak učinil.

Lev, vrátiv se očistěn, ptal se po srdci a uších, ale šakal odpověděl směle, jakoby měl nejčistší svědomí: „Milostivý králi! Kdyby tento osel býval měl srdce a uši, nebýval by zajisté šel podruhé se mnou, vyváznuv poprvé z milostivých pazourů Vašich."

Lev na tuto odpověď zatřásl hřívou a lehl si hladový, přemítaje tak mnohou věc v mysli své. —

„Rozumíš, zrádče, tomuto podobenství? Pověděl jsem ti je, abys věděl, že nejsem jako ten osel bez srdce a uší, jak šakal udával. Ty jsi mne přelstil, oklamal; já oklamal tebe a tím jsem teda sám napravil, co jsem zkazil. Kdo svou dobromyslností přijde do nebezpečí, může z něho vyváznouti jen rozumnou rozvahou.

Tak dokončil řeč svou Opičák a otočil se na stromě k želvě zády.

„Máš pravdu," pravila želva, „ale poctivý přizná se ku svým chybám a když spáchal nějaký zločin, za nějž

musí trpěti trest, nestydí se proto. Kdo spadne do prohlubně, dovede si pomoci tak jako člověk, který na podlaze sklouzne a o podlahu se zase podepře, aby mohl vstáti."

Po těch slovech kolébala se želva mrzutě domů.

Král Dabželim řekl pak k Bidpajovi mudrci: „Dobře jsi vykonal svou úlohu. Rozuměl jsem tvým slovům, mají se uskutečniti a žádné pravidlo nemá zůstati bez účinku. Chvála Bohu, který naplnil moudrostí ústa tvá!"

Rozprávka šestá.

Řekl král Dabželim k Bidpajovi mudrci: „Mnohou pravdu jsi mně vypodobnil v obrazích, vylož mně nyní také podobenstvím neslušnost a škodlivost prchlivého jednání.“

Slovutný Bidpaj pravil: „Kdo jest náhlým v jednání, mívá častou příčinu k pykání. Každý skutek předcházej rozvaha. Skutek bez rozvahy jest proud bez hrází, jenž dělá mnoho škody v zemi. Jest to prudký běh s kopce bez zastávky a — pod kopcem bývá propasť. Přísloví praví:

Plachý kůň bez uzdy jezdcův smutek,
nebezpečnější však plachý skutek.

Aspoň tak povede se prchlivému jednateli jako jistému zákonníkovi, který zabil lasičku, své potěšení.“

„A jak se to stalo?“ tázal se král.

Bidpaj počal vypravovati takto:

Zákonník a lasička.

Byl jednou jeden zákonník v zemi Žoržaně a ten měl ženu velice krásnou, jejíž láska blažila ho nade všecko. Jen jediná žádost se jim ještě nesplnila. Mnoho let, ale marně, přáli si spatřiti plod své lásky. Již již počala mizeti manželova naděje, když manželka cítila, že jest v požehnaném stavu. Radovali se velmi, děkujíce

Bohu. Zákonník modlil se, prose, by narodil se chlapec, a po modlení promluvil takto k milé manželce: „Těš se, žínko, mám nadějné vnuknutí, že se nám narodí syn pro potěšení srdcí a očí našich. Vyhledám pro něho nejpěknější jméno a dám ho vycvičiti od nejvzdělanějších lidí ve všem, co jest dobrého a krásného.“

Řekla na to manželka: „Jak jen tak bláhově mluvíš o věci, o níž nemáš jistoty. Což jsi neslyšel, co přihodilo se poustevníkovi, který si vylil všecek med na hlavu?“

„Neslyšel a proto mi o tom sama více vypravuj“, pravil muž.

Žena vypravovala:

Poustevník s velkými záměry.

Jistý kupec chodíval prý k jednomu poustevníkovi, jídal u něho máslo a med a co zbylo, shromažďoval poustevník do nádoby, visící na hřebíku nad lůžkem.

Nádoba byla skoro již plna medu. Jednou poustevník, leže na zádech, hověl si na lůžku s holí v ruce, jak vrátil se unavený z práce domů.

Napadlo mu, že zpeněží zbylý med, i povídal si: „Prodám tento med za denar, za ten dostanu deset koz a ty budou míti každých pět měsíců kůzlata. Za nedlouho budu jich míti celé stádo, neboť kůzlata dorostou na kozy a ty budou míti zase mladé.“

Vypočítal si zevrubně, že za takový a takový čas bude míti čtyři sta koz. „Za ty kozy vyměním si asi sto kusů hovězího dobytka — za čtyry kozy jednoho býka nebo krávu. K tomu koupím si pole a zrní a najmu si studánku. S býkem budu vzdělávati pole a krávy dají mléko a máslo, jež dobře zpeněžím. Nechám

poustevnu poustevnou, neboť za pět roků budu míti značné jmění. Potom si vystavím nádherný dům, najmu si mnoho služebnic a služebníkův a najdu si krásnou půvabnou ženu. Ta mně porodí hezkého a vtipného synáčka. Tomu dám nejkrásnější jméno. Až povyroste, dám ho co nejlépe ve všem vycvičiti. Na tom si dám záležeti. Poslouchati musí! — Bude to k jeho dobrému. Kdyby však chtěl býti lehkomyslným a neposlušným, budu ho trestati, třeba touto holí!"

V tom se poustevník zapomněl, rozehnal se holí a nešťastnou náhodou uhodil do nádoby, z níž všechen med vytekl na jeho hlavu.

Toto podobenství jsem ti pověděla," pokračovala žena, „abys nakvašeně nemyslil, nač mysliti se ani nesluší a o čem nevíš, jak se vydaří."

Zákonník vzal si vypravování to pro výstrahu.

Manželka opravdu porodila později synáčka, který byl potěšením svých rodičův, a zvlášť otec měl z něho velikou radost.

Po několika dnech pravila manželka k zákonníkovi: „Zůstaň zde u dítěte, půjdu se umýti. Vrátím se z lázně záhy."

Sotva odešla, přišel pro zákonníka královský posel, aby neprodlenně šel s ním do paláce, že král v jisté záležitosti chce slyšeti jeho radu.

Nezbývalo než jíti. Ohlédl se tedy ještě po milém dítku, zastřel záclonku jeho lůžka, aby komáři neměli přístupu, a zavřel světnici, v níž nebylo kromě spícího nemluvňátka jiného živého stvoření mimo lasičku, kterou zákonník od maličkosti choval a hrával si s ní jako s dítětem, dokud neměl synka.

Sotva že odešel s královským poslem, vylezl z díry černý had a plazil se k dítěti.

Lasička, spatříc to, skočila po hadovi a zakousla ho. Zatínajíc zoubky v hadí tělo, zakrvácela si celou hubu.

Když po chvíli vrátil se zákonník a otevřel dvéře, běžela mu lasička naproti, jako by se chlubila z hrdinského svého skutku. Zákonník, vida zvířátko se zakrvácenou hubou, lekl se, že mu zakousla chlapce, a rozhorlil se tak neobyčejně, že zlost zvítězila nad rozumem, který váží řeč a zkoumá okolnosti. Říká se:

Zhouba v ruce napřažené,
od rozumu opuštěné.

Tak také bylo zde. Zákonník, uhodiv vztekle po lasičce holí, rozrazil jí lebku.

Když však přistoupil blíž a viděl, že děcko má červené tvářičky a sladce spí, a spatřil vedle něho zabitého hada, radostí a žalem políčkoval se, smál se a bědoval jako šílenec, neboť jak na jedné straně uznával vděčně věrnost lasičky, tak na druhé straně proklínal svou nevděčnost a prchlivost.

V tom vrátila se manželka a vidouc i slyšíc muže svého, že bije se v čelo a zlořečí, tázala se polekaná, co se stalo?

Dozvěděvši se vše, děkovala Bohu za šťastné zachránění dítěte a upokojila manžela, řkouc: „Bůh dopouští často zkoušku malou, aby člověk vzpamatoval se a varoval se horšího, k němuž chýlí se jeho povaha. Co jsi učinil, jest jen ovoce tvé přenáhlenosti."

Muž tomu porozuměl a od té doby vystříhal se šťastně vší prchlivosti.

Toť podobenství o člověku, který nerozvažuje, ale své úmysly rychle, nerozvážně provádí.

Rozprávka sedmá.

Král Dabželim, obeslav si poznovu mudrce Bidpaje, řekl k němu: „Nacházím ve světě mnoho nepřízně a málo lásky. Jak tedy možná, že obstojí svět, když nenávist všechno ruší a rozmetává a jen láska zachovává a staví? Vypravuj mi tedy podobenství o člověku, který má na všech stranách mnoho nepřátel a málem byl by již zahynul, kdyby mu nepomohl jeden z nich, s nímž se potom smíří.“

Mudrc odpověděl: „Láska a nenávist jsou arci dvě rozdílná slova, ale znamenají-li také věci rozličné, o tom málo kdo uvažuje. Arci zdá se zcela jasným, že láska a nenávist navzájem se vylučují, a o čem nikdo nepochybuje, že máme za pravdu. Pravda jest jako starý pelech, byť se již dosti nepohodlně v něm leželo, ano již do něho zatékalo, přece jej neradi opouštíme a horšíme se na toho, kdo by jej haněl aneb snad nás z něho vyháněl. Láska a nenávist považují se již od starodávna za protivníky. Nuže, jsou protivy. — Přátelství a nepřátelství nestojí pevně za jedno; často mění se přátelství v nepřátelství a z nepřátel stanou se často přátelé, jak to příhody svedou.“

Řekl na to král Dabželim: „Mnoho důvěřuji v moudrost tvou, avšak příčí se v mysli mé považovati lásku

a nenávist za jedno. Hleď mi vysvětliti tuto neobyčejnou myšlenku."

Řekl na to Bidpaj: „Zda-li nastává noc dříve nežli slunce zapadlo? Není-li jedno říci: Ubývá světla čili tmí se? — Zajisté, že to jedno. Nuže, co jest temnost nežli nedostatek světla čili světlo umenšené? Je tedy světlo a tma dvoji nebo jen více méně ta samá věc?"

Král Dabželim potvrdil, že to věc jedna.

Bidpaj pokračoval, řka: „Podobně jest jedno teplo a zima. Zima o sobě nic není, leda teplo, jenže nepostačuje naší potřebě."

Král Dabželim pravil: „Již rozumím. Také nenávist o sobě nic není, leda ponížená láska; avšak přesvědčen nejsem a žádám podobenství o tomto tvém náhledu.

Bidpaj počal vykládati takto: „Každý miluje to, co se mu hodí, buď tělesně nebo duševně. Co se mu staví do cesty, příčí se mu a odporuje, to nenávidí. Co by tedy bylo milého a nemilého o sobě říci nelze proto, že to každému vždy a všudy jiným bývá. Ale to jest jisté, kdyby někdo říkal a třeba se dušoval, že tomu tak není, pravda jest, že každý miluje sebe. To proto, že jest sobě samému vždy roven. Zkrátka, bytost a milování sebe samého jest jedno; kořen a původ jakékoli jiné lásky a nenávisti jest láska k sobě. Co ale v původu svém jedno jest, rozlučuje se později a vídáme, jak láska a nenávist přecházívají a střídají se. Co dnes miluji, nenávidím zítra a naopak.

Rozumný umí si pomoci ve všem, co se mu stane. Potká-li ho nějaké protivenství z nepřátelské strany, jde mu statně vstříc. K příteli svému, udělal-li mu něco, s upřímnou útulností. Opatrný neváhá, ačkoliv v srdci svém chová nepřátelství, přiblížiti se k nepříteli a hledat u něho podpory, když snaží se odvrátit od sebe, čeho

se obává, nebo dosíci něčeho, po čem touží. Kdo v takovém případě jedná s pevnou rozvahou, tomu splní se jeho přání."

Král Dabželim pravil: „Jest ale přece to ono, co vždy na každém vymáhá si vážnosti, nerci-li lásky, byť se nám třeba nikterak nehodilo. Ku př.: Pravda, byť byla i trpka, musí být uznána.

Bidpaj odpověděl: „Králi můj! volil jsi nešťastný příklad. Ve slově pravda skrývá se tolik smyslu, že nelze na ně odpověděti. O tom, čemu se obyčejně říká pravda, jest známo, že nenávidí se nejvíc, ano přemnohým jest solí v očích. Ba tať jedinká jest stálá pravda v dějinách, že pro „pravdu" od jakživa nejvíce srdcí krvácelo. Svět nenávidí pravdu a bojí se jí jako raracha."

Tázal se opět král Dabželim: „Zakládáš-li však všechno lidské jednání na lásce k sobě samému, jak jest a bylo možná, býti dobrotivým, smířlivým, pobožným, jak možná zapříti sebe samého a obětovati se pro přítele, pro vlasť, pro osvětu, ano jak mohou praví sebemilci v nějakém spolku žíti, důvěřovati si a spolu jednati? Jaký by to nastal zmatek v obcování, kdyby občané poslechli toho, kdo by hlásal: „Neohlížejte se více na žádný zákon, ať Bohem nebo člověkem daný, nevaž vás žádné dané slovo, žádná smlouva, přestaň všeliké přátelství, každý chovej se jen tak, jak mu káže jeho samolibost, miluj každý sebe samého a nedbej na jiné, ať děje se cokoliv."

Mudrc Bidpaj odpověděl: „Bylo-li posavade zákonem: „Zapírej se, obětuj se" — přestalo proto zlodějství, šibalství, utiskování, vraždy a jiné zločiny? Nepřestalo. A měl snad člověk dobrotivý, velkomyslný, vlastenecký zapotřebí, aby ho někdo pobízel ku skutkům aneb konal je s vnitřním zalíbením, pro spokojenost

sobě samému, nebo zkrátka z lásky k sobě? Láska k sobě samému jest všechen život člověka, má rozličné stupně a přechody, jest necvičená, avšak dospívá do rozumu. Tento rozum lásky k sobě jmenujeme právem a mravností; rozdíl jest jen v poznání. Jemu nelze upírati, že takový základ pro uspořádání života jest nevyvratný, obecný a úplně pochopitelný. Přízeň a nepřízeň musí mizeti, když vychází slunce rozumu. Také myška přestala nenáviděti kočky, když jí rozum kázal, aby hledala u ní ochrany."

Ptal se král Dabželim: „O jaké myšce a kočce to mluvíš? Co spolu měly?"

Bidpaj vypravoval takto:

Myš a kočka.

Jest to stará povídka. V doupnatém dubu vyhlídla si byt kočka, říkali jí Rumi. Pod stromem měla již dříve hnízdo a příbytek svůj také myška jmenem Feriduna. Dub stál na místě, kde lovci a střelci číhávali na zvěř.

Jedenkráte, když Rumi nebyla doma, přišel myslivec, nalíčil oka — nevím zrovna, co chytal — a odešel.

Rumi, jdouc domů, aniž by se nadála nějakého nebezpečí, chytila se. Ubohá pachtila se, pachtila, aby vyvázla, ale marně. Oko zadrhovalo se pevněji. Kočce bylo zle a velice krušno.

Feriduna, vidouc, že kočka usadila se v doupěti nad ní, dlouho netroufala si vylézti, ale konečně nabyla smělosti a vyhlédla, může-li vyklouznout a jíti tajně po svém zaměstnání.

Jak zaplesalo srdečko v ní, když viděla, že Rumi již na věky zaopatřena jest, i hned směle běžela ku předu. Ale jak se ulekla, když ohlédnouc se, spatřila za sebou

kolčavu, jak na ni číhá, nad sebou pak na dubě sovu, která, klátíc semotam hlavou, pokukuje po kořisti. Bylo konec radosti. Tak bývá ve světě:

Spi v sladkosti hořkost perná,
a v radosti žalost černá.

Řekla myška ve své úzkosti: „Neštěstí obklíčilo mne ze všech stran, když jsem plesala nad štěstím ze strany jedné. Jsem dosti potrestána, že radovala jsem se z nehody svého nepřítele. Buďsi! Jen kdyby zůstalo při leknutí. Co si mám teď počíti? Půjdu-li nazpět, zakousne mne kolčava, dám-li se na pravo nebo na levo, popadne mne sova svými drápy, a půjdu-li dál, může mne kočka zadáviti. — Jak si pomoci? Váháním a naříkáním jistě se tomu neučí malý žáček.

Ne-li rozum s pevnou rukou, nohou,
pláč a nářek z bláta nepomohou.

Pomáhej teda rozoumku! Rozumný neostaví tak brzy svůj náhled a rozum od něho neodejde. Podobá se moři, jehož tůně vyzkoumati nelze. Neštěstí nezmůže ničeho proti snahám rozumného, nezničí, ale přílišné naději a jistotě nesmí se také oddávati, protože dělají člověka odvážlivým, opojeným a slepým.

A tu ji rozoumek radil: „Jdi k ubohé Rumi, slib jí, že překousáš oka, do nichž se chytila, vezme-li tě pod ochranu před sovou a kolčavou.“ Avšak srdce se tomu vzpouzelo, řkouc: „Jak můžeš hledati ochrany u té, kterou nade všechno nenávidíš?“ — Rozoumek zase pravil: „Nenávisť sem, nenávisť tam. Jest spíše možné, že kočka, vysvobodím-li ji, učiní, k čemu by se kolčava a sova pro nic za nic neodhodlaly. Něco za něco.“

Srdečko reptalo, ale myška, nedbajíc na ně, přistoupila k Rumi, řkouc: „Jak se ti vede, sousedko?“

Rumi mrzutě odpověděla: „Jak vidíš, dle tvé libosti.“

Myška pravila: „Mně se nevede lépe, avšak uvěříš-li a chceš-li, vyvázneme obě.“

Rumi zase řekla: „Mluv srozumitelně, ať mohu rozvážiti tvá slova. Vím zajisté, že často i nepřátelé mohou si býti nápomocni, kde jejich zisk nebo škoda toho žádá. Nepřátelé jsou nepřáteli, pokud si jsou v cestě nebo jeden druhého chce zničiti. Nepřízeň přestane, jakmile přestane její příčina.“

Myška odpověděla: „Mluvíš rozumně a rozum, třeba nepřítelův, zasluhuje důvěry. Tam hle! číhá na mne kolčava, onde sova; nemohu nazpět ani k předu. Můj život jest tak jako tak napolo ztracen. U tebe kyne mi ještě nejspíše spása, protože ti mohu odplatiti tvou ochranu.“

Myška vypravovala potom, co jí rozum poradil.

Kočka Rumi odpověděla na tento návrh: „Myško, jsi malá, ale máš velký rozum. Učiním dle tvé rady. Život za život. Nezůstaneme si ničeho dlužny. Naší přirozené nepřízni nic do toho není.“

„Přijímáš tedy můj návrh?“ tázala se myška. „Takovým způsobem zachráníme se obě, vysvobodíme jedna druhou. Právě tak loď a lodníci na moři vzájemně se zachraňují: loď pomáhá lodníkům a lodníci lodi.“

Na to blížila se myška ostýchavě dost a s jakousi vahavostí a začala překusovati provázek po provázku.

Kolčava a sova, vidouce, že myška smířila se s kočkou, pomyslily si: „Tu již nedostaneme!“ a vzdálily se.

Myška z radosti, že již odvrátila nebezpečenství ze dvou stran, a za jakousi tajnou pobídkou ustávala ve své práci.

Pozorujíc to kočka Rumi, pravila: „Feriduno, Feriduno, zdá se, že jsi změnila svou mysl! Váháš dokonati dílo s takou vůlí, jakou jsme spolu umluvily. Zdá se, že povoluješ ve svém svědomí většího práva staré nenávisti než novému slibu. Věz, že nevěra se špatně vyplácí. Arci nemám ti za zlé, že, vidouc lepšiti se okolnosti, přála bys si, nejen abys nebyla u mne, ale abych i já, tvá nepřítelkyně, zůstala vězeti v oku. Na slovo pravda jest, co se u nás vůbec říkává:

Když si kocour bídou stýská,
myška sobě plesem výská.

Šlechetný jest pilným ve věci svého přítele. Dříve jsi shledávala v mém přátelství vlastní užitek a prospěch, nuže! nyní by ti slušelo, abys mně je splatila a nemyslila více na nepřátelství, jež mezi námi bývalo. Na ně musíš zapomenouti; tak toho vyžaduje mír, jejž jsme spolu uzavřely. Kdo jest věrným, dochází odměny za své zásluhy, nevěrníka nemine zlý konec. Kdo šlechetně smýšlí, zná jen dík, ale žádnou nenávisť, a prokáže-li nepřítel třeba jen jednou něco dobrého, zapomíná na vše dřívější spáchané zlo. Říkává se: Nejrychlejší trest stíhá věrolomnost. Věrolomný jest již ten, kdo nezná smilování, neodpouští tomu, kdo poníženě a pokorně prosí ho za odpuštění. — Já jsem kočka, ty jsi myš. Mne pobádá přirozený pud, abych stíhala tvé plémě; avšak také vy od přirozenosti nás nenávidíte a nám se vyhýbáte. Jedna i druhá strana jedná správně a nevím, kdo by se nad tím horšil. — „Tak jest!“ — „Tedy dobře!“ toť heslo rozumného tvora pozorujícího podivný ruch a melu tohoto světa. Něco podobného praví také staré přísloví:

Mudrlantsky hlupák hlavou kývá,
moudrý mlčí a užívá.

Jiné:

Růže voní, bodlák píchá!
Jak se to přirovnati dá?
Přivoň k růži, ostny nechej,
tak si to, můj milý, porovnej.

Toto ti pravím, abys poznala, že nemohu se horšiti nad přáním, vznikajícím — tuším — v mysli tvé, abych já zde za své vzala, ale na druhé straně pomni, jakým způsobem jsme se sešly na tomto místě. Považ, — byť i příroda měla své právo — že i rozum okolnostmi nabývá jistého práva, že potlačil naši nepřízeň a udělal z nás přátele. Přítel přítele neopustí, leč by mu dle možnosti pomohl. Popil si tedy, myško, a rozvaž mi pouta.“

Myška odpověděla: „Přátelství jest dvojí; jedno založené na přirozené příchylnosti a náklonnosti jednoho ku druhému, druhé na potřebě. Jest vroucí a obsahuje v sobě všechny záležitosti. Takoví přátelé spoléhají se na sebe ve všem všudy a nemají zapotřebí žádných úmluv a proseb. Vše rozumí se samo sebou. Jest to velmi krásné zdvojnásobení jedné osoby; všechno dobré stává se hojnějším a zlé lehčím, protože je snášejí dva. Jedenkaždý užívá všeliké rozkoše, jednou za přítele, jednou za sebe a hořkost života osladí si oba medem lásky, tak že trpkost proráží jen na polovic.

Přátelství vzniklé z potřeby samo v sobě bývá chladné, jako bez krve. Nejsou zde srdce srostlá, nýbrž jen svázaná provázkem užitku a proto kloní se jen tam, kde kyne prospěch. Důvěra mezi takovými jest jen na povrchu života. Kořínek vězí ve vrstvě mysli, kde obmýšlí se zvláštní užitek. Takové přátelství jest nyní mezi námi. Já vykonám věrně, co jsem slíbila, avšak jen prozřetelně, neboť nemohu s duše své střásti bázeň, že by u tebe

hlas přirozené nepřízně přehlušil slabou ozvěnu nové smlouvy. Praviť se:

Vyžeň horem přírodu,
máš ji doma od spodu.

Každé jednání má svůj čas, a které v čase svém se nevykonává, zůstává bez výsledku. Já jsem již překousala skoro všecky provázky, ale nechám jeden, který mne před tebou zabezpečí. Ten nepřekousnu, dokud nepřijde okamžik, kdy již jen na sebe musíš mysliti.

Dělané přátelství, nemá-li pominouti, vždy poznovu musí se navazovati, aby jeden závisel na druhém. Jak svazky povolí, srdce hned od sebe odpadnou. Moudrý proto vždy nechává něco za lubem."

V tom se tu vyskytl myslivec.

Oběma to trhlo. Jako blesk, když srazí se dva mraky, tak naděje a bázeň kmitly jejich duší.

„Pospěš, myško!" volala kočka.

Myška, zaťavši zoubky, překousla poslední provázek.

Kočka rázem vyhoupla se na strom; myška jak malá vlnka ztratila se svou brankou pod zemí.

Myslivec přišel na místo a vida, že marně líčil, zaklel a šel svou cestou dál.

Zatím oddechla si kočka, a rozmýšlejíc přestálou bídu a hrozivší smrt, obměkčila velice své srdce, tak že duše její naplnila se vděčností a uznalosti ku tvoru, od něhož se nejméně mohla očekávati její spása.

V takové náladě mysli sestoupila k brance, za níž se uschovala myška, a volala líbezným hlasem: „Zachranitelko má, přítelkyně má! vyjdi na boží světlo, abych viděla tvou dobrotivou a moudrou tvář a mohla ti osvědčiti svou vděčnost. Sprosť se vší nedůvěry, víš, že život,

počátek a obsah všech slastí, jest nejlahodnější a váže nás k němu nejpevněji povinnost a cit. Buď mou sestrou. Dobrodiní jest kořenem i kmenem stromu přátelství, obcování jeho vonným květem a medovým ovocem. Vyjdi a přebývej se mnou. Za tak veliké a obětavé dobrodiní, věru zasluhuješ, aby se ti dostalo odplaty nejen ode mne, ale též od mých bratrů, sester a přátel. Neboj se mne; buď ubezpečena, že se ti odměním dle své možnosti."

Myška, vyslechši tyto řeči, odpověděla: „Barva slupky nebývá barvou jádra, zvuk slova ozvěnou srdce, ani sladkost neručí za neškodnost jídla. Věřím ti, že nyní mluvíš upřímně a nedychtíš po mé záhubě. Též i já děkuji ti upřímně za ochranu. Znám však vrtkavost a křehkost srdcí pozemských tvorů. Vděčnost jest jako pára, zakrývá prvotnou nenávist, ale bude řídnouti čím dále víc, až konečně octne se na bíledni zase přirozené jádro. Co by se tenkráte se mnou dělo?

Přátelství bývá často pouze jen zevnější, v jeho vnitru skrývá se nepřátelství. Kdo se před ním nemá na pozoru, tomu může se státi, co stává se člověku, jenž sedne si na krk živého slona a usne, ale probudiv se, ocitá se pod slonovou nohou, která ho do smrti zašlápne.

Právem zveme přítelem jen toho, od něhož můžeme se nadíti prospěchu, a nepřítelem toho, od koho se máme co báti škody. Doufá-li opatrný dosíci užitku u přítele, prokazuje mu přátelství, naproti tomu postaví se nepřátelsky, má-li se co obávati nějaké pohromy. Což nevidíš, že mláďata chodí za svými matkami jen tak dlouho, dokud jsou kojena, pak se od nich vzdálí? Přítel často odřekne příteli, co mu po delší dobu poskytoval, ale tento nebojí se od něho přece ničeho zlého, protože jejich poměr od prvopočátku nebyl nepřátelským. U těch,

jejichž prvotný poměr byl nepřátelský a kteří jen z nouze a nějaké nutnosti se spřátelili, přestane přátelství hned, jak pomine potřeba přátelského svazku. Tak také voda, která ohněm se zahřála, vychladne, jsouc od něho vzdálena.

Nemám většího nepřítele nad tebe. Jen nouze a nebezpečenství nás spřátelilo; nouze a nebezpečenství. kde jsem já potřebovala tebe a ty mne. Nyní obojí pominulo a proto obávám se, že nepřátelství vyskytne se opět mezi námi. Slabému nebývá volno okolo srdce na blízku silného nepřítele, tak jako člověku nízkého stavu ve společnosti vznešeného nepřítele. Arci bych ani nevěděla, k čemu jinému bys mne potřebovala, než abys mne sežrala. Já ti nevěřím. Vím také, že slabý, který se má na pozoru před silným nepřítelem, lépe pochodí než silák blížící se bezstarostně k slabému nepříteli.

Opatrný uzavírá přátelství s nepřítelem z nouze a potřeby, hledí dosíci jeho přízně, dává mu zjevné důkazy své náklonnosti, chová se k němu důvěrně, dokud nemůže jinak, ale při nejbližší vhodné příležitosti odvrátí se rychle od něho a prchne. Kdo tuze brzy důvěřuje, nezasluhuje, aby mu jeho vina byla odpuštěna.

Opatrný dostojí vždy slovu danému nepříteli, s nímž uzavřel přátelství, avšak nevěnuje mu nikdy úplně svou důvěru; nesvěří se mu, ani když dlí na blízku něho, ano, straní se ho, jak jen může.

Doufám, že zachováš si v dobré paměti své osvobození a nebudeš mi škoditi. Avšak kdo zaručí se za vratkou chvilku a okamžité překypění? Spolehejme se tedy více na rozum než na srdce a dokažme, kdy třeba, že i nepřátelé mohou si dobře činiti, avšak mně bude lépe, budu-li se tě vzdalovati.

Vždyť i dobrým a přirozeným přátelům bývá časem nepohodlno, jsou-li stále u sebe.

Mám tě ráda, když ti nejsem na blízku, a přeji ti dlouhého živobytí i všeho dobrého, čeho jsem ti dříve nepřála. Ty však nesmíš jednání mé odměniti ničím jiným než tím, co jsem já učinila, neboť smír a pokoj jest úplně nemožný!“

Po těchto slovech zalezla myška do své díry a kočka, rozvažujíc myščiny řeči, poznala, že jsou rozumější než se zprvu podobalo.

Rozprávka osmá.

Král Dabželim pravil k mudrci Bidpajovi: „Vyslechl jsem žádané podobenství; ale nyní mi vypravuj také podobenství o mstivých lidech, kteří bojí se jeden druhého.“

Bidpaj počal vypravovati:

Král a pták.

Jeden indický král, jmenem Beridun, měl prý ptáka zvaného Fencem, a ten měl jedno mládě.

Oba tito ptáci uměli mluviti velice krásně a proto král měl z nich veliké potěšení. Dal je přinésti do pokoje své choti, která je měla opatrovat a ošetřovati.

Stalo se, že královna porodila syna, který, povyrost trochu, hrával si s mladým ptákem, který si ho velice zamiloval.

Pták Fenc létal každý den do hor, odkud přinášel neznámý plod, z něhož jednu polovici dával ku snědku královskému synu, druhou polovici svému mláděti. Touto potravou vyrostli oba velmi rychle a sesílili tak, že je král za krátký čas nemohl ani poznati. Pták Fenc získal si proto u krále veliké vážnosti, úcty i lásky.

Jednoho dne, právě když pták Fenc vyletěl, aby přinesl opět ovoce, udělalo jeho mládě nečistotu v po

koji královského syna, který se nad tím tak rozzlobil, že popadl ptáče, uhodil jím o zem a zabil je.

Vrátiv se pták Fenc a uviděv své mládě zabité, bědoval velice a pravil: „Prokletí buďte, kdo nemáte věrnosti ani víry. Běda tomu, kdo má neštěstí a přijde do styku s takovými lidmi, kteří myslí, že mohou dělati, co si zamanou a není jim nic zapovězeno; kteří nikoho nemilují, nikoho si neváží, leda toho, z jehož bohatství neb vzdělanosti mohou pro sebe kořistiti. Dosáhše svého cíle, nemají pro ně více lásky ani přátelství, neprokazují více nic dobrého, neodpustí jim ani ten nejmenší přestupek, ba neuznají ani jejich právo. Tak lidé jsou pokrytečtí a bezbožní. Velké zločiny, jichž se dopustí, považují za malicherné, za veliké však nepatrné poklesky, jimiž jednáno proti jejich vášním nebo libůstkám. K těmto patří i tento nevděčník nemilosrdný, věrolomný naproti svému příteli a bratru.“

Na to vletěl Fenc chlapci do tváře, vyklovnul mu jedno oko a vyletěv rychle ven, posadil se na hřeben domu.

Když se to dozvěděl král, zarmoutil se neobyčejně a umínil si, že zmocní se lstí ptáka Fence. Postaviv se nedaleko něho, promluvil k němu: „Buď ubezpečen, nestane se ti nic, pojď jen dolů, Fenci!“

Tento odpověděl: „Zrádce, o králi, pro věrolomnost neujde trestu, a nestihne-li ho trest v zápětí, zastihne ho později buď v dětech aneb vnucích. Tvůj syn jednal zrádně proti mému synu a proto jsem ho hned potrestal.“

„Opravdu,“ odpověděl král, „jednali jsme zrádně. Ty jsi arci pomstil krutě smrt svého syna, avšak ani na naší, tím méně na tvé straně byla toho původem

nějaká úmyslná zloba. Můžeš se proto beze vší bázně k nám vrátiti."

„Nikdy více nevrátím se k tobě," odpověděl pták. „Rozumný vzdaluje se sám toho, nad nímž se musil pomstíti. Lahodná, úlisná slova a pocty od toho, kdo chová proti tobě nenávist, mohou v tobě vzbuzovati jen ještě větší nedůvěru a bázeň. Před nepřítelem, nad nímž jsi se pomstil, nezabezpečíš se jinak, než budeš-li se ho báti, a nejlépe učiníš, budeš-li se ho straniti. Říkává se: Moudrý považuje rodiče své za přátele, bratry za soudruhy, ženu za důvěrnici, syny za silné, dcery za svárlivé a nejbližší příbuzné za dlužníky, sebe samého však za tvora, jakého by pohledal a jemuž se nikdo nevyrovná. Také já jsem samojediný, cizí, opovržený. Vy jste na mne uvalili těžké břémě zármutku, které mi nikdo nésti nepomůže. Proto jdu pryč a loučím se s vámi."

Král pravil: „Kdybys nebyl splatil nám pouze, co jsme ti učinili, a tvůj čin nebyl následkem naší věrolomnosti, bylo by tomu tak, jak povídáš; ale proto že jsme se my první dopustili zlého, nejsi vinnen ty a nemáš míti k nám nedůvěry. Pojď tedy k nám, nestane se ti u nás nic zlého."

Pták Fenc odvětil: „Zajisté víš, že nenávisť má pevné, bolestné sídlo v srdci. Srdce samo dává pravdivější svědectví o srdci než jazyk a já dobře vím, že mé srdce nebude svědčiti pro tvůj jazyk. ani tvé srdce pro jazyk můj."

Král namítal: „Což nevíš, že cit nenávisti a zlé vůle nalézáme u mnohých lidí, avšak kdo jest rozumný, hledí, aby ty city v sobě spíše potlačil nežli je podporoval."

„Bývá tak, jak jsi vyličoval," odpověděl Fenc, „ale vzdor tomu není povinností rozumného věřiti, že

člověk plný msty a nenávisti nezamýšlí mstu a úklady, spíše má se míti na pozoru před nepřátelskou chytrostí, klamem a úskokem. Ví dobře, že mnoho nepřátel není možná udolati silou a mocí, nýbrž jen šetrným a úlisným chováním, tak jako zmocňujeme se divokého slona pomocí jeho krotkého soudruha."

Král pokračoval ve svých řečech: „Rozšafný a moudrý neopustí svého soudruha a nepřeruší s ním uzavřené bratrství, nepotlačí památku starého přátelství, byť by mu i hrozila zkáza života. Toť vlastnost, kterou nalézáme — jak sám víš a mně doznáš — i u nejnižších zvířat. Jsou, kdo hrávají si se psy a potom je zabíjejí a jedí. Pes, jejich soudruh, to sice ví, ale z kamarádství právě nemůže a nechce se od nich odloučiti."

Fenc odpověděl na to: „Nenávisti sluší se vždy obávati; avšak nejvíce nebezpečná a silná jest nenávist v královské duši. Králové odplácejí za vše, co kdo jim učinil a pomýšlejí na pomstu ze ctižádosti a pýchy. Moudrý proto není bez starosti ani když se zdá, že nepřítelův hněv ochabnul. V srdci skrytá nenávist, nenacházejíc příležitosti k výbuchu, podobá se přikrytému řeřavému uhlu, jemuž nedostane se hořavé látky. Nenávist nepřestane ohlížeti se po příčinách, aby se mohla prozraditi; tak oheň po dřevě touží, a když ho dosáhne, vybuchne mocným plamenem, který nelze potom uhasiti ani krásnou řečí ani konejšivým a dobrým slovem, žádnou pokorou ani prosbami ani lichocením, vůbec ničím nežli záhubou nepřítelovy duše. Snaží se někdy mnohý, jenž na pomstu myslí, přivábiti k sobě toho, jejž zničiti chce, poněvadž doufá, že bude míti z něho prospěch nebo nalezne v něm ochranu před nějakou škodou. Avšak já jsem sláb, abych zmohl něco, co by navždy spokojilo tvou pomstychtivost, kterou v duši skrýváš.

Byť bys mi byl nyní tak nakloněn, jak říkáš, přece bych nebyl beze vší obavy; nepřestal bych se před tebou strachovati a očekával bych stále ze svazku našeho jen něco zlého. Bude teda lépe a nejprospěšněji, když se spolu rozejdeme, a proto se s tebou loučím."

Král odpověděl: „Víš přece, že nikdo nemůže jinému škoditi nebo užitečným býti, neboť ať nás potká cokoliv, vše děje se jenom řízením božím a nezvratným osudem. Jako stvoření, narození a další život nezávisí na lidech, tak také ne smrt.

Tím, co jsi učinil mému synu a syn můj tvému, nejsi ty ani dosti málo vinen, neboť to bylo všecko určeno božskou vůlí, které jsme my oba podřízeni. A proto nemusíme a nemáme si dělati výčitky pro to, co nám osud přinesl."

Fenc vymlouval se takto: „Pravda jest všecko, co jsi řekl o božské vůli a božském řízení, ale proto přece prozřetelný zůstane vždy ostražitým před věcmi, kterých se třeba báti, bude opatrným při hrozícím nebezpečí. Odevzdanost do vůli boží spojí s prozřetelností a vědomím vlastní síly. Já jsem dobře přesvědčen, že ke mně mluvíš jinak než smýšlíš. Také příhoda, která se mezi námi sběhla, jest příliš vážna. Tvůj syn zabil mé mládě a já mu za to vyklovnul oko. Ty se chceš nyní pomstiti mou smrtí, chceš mne klamati, abys zničil mou duši; avšak ta nechce o smrti ničeho věděti. Říkává se: „Chudoba jest zlé; bolest jest zlé; rozloučení se od milého jest zlé; blízkost nepřítele jest zlé; nemoc jest zlé; útěk jest zlé; ale největší zlé jest smrt. Nikdo neví lépe, jak to vypadá v duši toho, který byl bolem a zármutkem navštíven, jako ten, kdo podobného něco sám zažil. Vím dobře, že tvá duše cítí právě to, co má, neboť stalo se mi to, co tobě, a proto nesvědčilo by mi dobře,

abych zůstal s tebou na dále ve spojení. Ty nemůžeš zapomenouti, co jsem udělal tvému synovi, a já na to, co syn tvůj udělal mému mláděti, aniž by se srdce naše znovu nerozhořčila.“

Král namítal opět: „Není nic dobrého v tom, kdo může změniti své myšlenky a odvrátiti se od toho, co jeho duši poranilo; zapomínati a odvracovati myšlenky od toho, co ho nemilého potkalo.“

Fenc pokračoval: „Hleď! má-li člověk na vnitřní části nohy vřed a počne choditi, zajisté se mu otevře. Kdo má bolavé oči, odvrací se — vane-li vítr silně proti němu — protože vítr by jim mohl ještě víc ublížiti. A tak také vydává se v nebezpečí záhuby, kdo se žene na blízko tomu, kdo se mu chce pomstiti. Člověk nemůže učiniti na světě ničeho lepšího než chrání-li se všeho, co by mu mohlo způsobiti zkázu a pohromu. Má všecko přemysliti, spoléhati se málo na vlastní náhled a sílu a zvláště málo bezpečiti se na ty, jimž nelze důvěřovati. Kdo se spoléhá jen na svou sílu, může velmi snadno přijíti na cesty, jichž se dříve bál, a obyčejně ztrácí svou duši. Dále kdo nedrží náležité míry v jídle a pití a namáhá svůj žaludek více než snese, zahubí se. Kdo polyká větši sousta než má hrdlo, udáví se. Kdo se mýlí slovy svého nepřítele a tím klame sama sebe, jest svým vlastním nepřítelem. Nikdo sice nemůže nahlédnouti do božího soudu, aby zvěděl, co jest mu souzeno a ustanoveno, ale proto přece může každý jednati moudře a opatrně a užíti sil svých k tomu, aby dobře soudil a rozumoval.

Moudrý nebojí se nikoho a také nedá se nikým zastrašiti: vždycky a všude dovede si pomoci. Já také znám mnoho pomůcek a doufám, že se mi podaří dosíci toho, co mne uspokojí. Jest pět vlastností, které tomu, kdo je

má, přinášívají v každémkoliv ohledu uspokojení, jsou mu k službám, ať jest kdokoliv, přinesou mu pod ruku vše, co jest vzdálené, a opatří mu živobytí i radost.

První z těchto vlastností jest: Nečiniti nikomu bolest.

Druhá: Dobré vzdělání.

Třetí: Chrániti se veškerého pochybování.

Čtvrtá: Šlechetná mysl.

Pátá: Důkladnost v práci.

Musí-li se člověk bát o svůj vlastní život, jest mu tento život dražší nežli všecko jmění, rodina, přátelé a vlast, a zajisté vše to opustí, jen když tím život zachrání.

Dále: Špatný jest statek, kterého se nemůže užíti; nejšpatnější žena, která není muži po vůli; nejšpatnější dítě, které jest vzdorovité a neposlušné rodičů; nejšpatnější bratr, který bratra svého opustí v nouzi a tísni; nejšpatnější král, kterého kleštěnci zaženou na útěk a který nestará se stále, aby poskytl svým poddaným ochrany; nejšpatnější město, které nemá zisku pro sebe a jiným neposkytuje úplné bezpečnosti.

Já, králi, nejsem u tebe v bezpečnosti a nechtěl bych býti na blízku tebe beze strachu."

Posledním pohledem rozloučil se pták Fenc s králem a odletěl.

Toť podobenství o zlé vůli, v níž jeden na druhého spolehnouti se nesmí.

Rozprávka devátá.

Král Dabželim řekl k mudrci Bidpajovi: „Slyšel jsem předešlé podobenství; vypravuj mi nyní podobenství o králi, který dá opět milost tomu, jehož trest zastihl zcela nevinně, a tím se mu stalo bezpráví.“

Mudrc odpověděl: „Nepříjme-li král na milost toho, jemuž sám učinil bezpráví, ač nedopustil se žádného zločinu — škodí sám sobě. Spíše sluší se, aby dal záležitost nevinně odsouzeného člověka důkladně prozkoumat a hleděl ho dostati do svých služeb dle jeho vědomostí.

Patří-li takový člověk k lidem, o jejichž poctivosti a šlechetném vzdělání není žádné pochybnosti, musí se král vynasnažiti, aby ho vyznamenal svou přízní. Říše může zkvétati a udržeti se pouze tehda, řídí-li ji rozumní, pilní lidé, a takovými mají býti vezírové a radové. Od vezírů a radů nelze očekávati jiného užitku a prospěchu, než aby byli svému knížeti láskou a věrností oddáni. Pravá láska a věrnost nalézá se však jen u rozumných a poctivých lidí.

Panovník má mnoho práce a proto také potřebuje mnoho pomáhačů a pracovníků, ale málo jest panovníků, kteří dovedou kolem sebe shromážditi muže proslulé věrností a poctivostí.

Sem patří podobenství o lvu a šakalovi."
„Jaké jest to podobenství?" tázal se král.
Mudrc počal vypravovati:

Lev a nábožný šakal.

Šakal bydlel prý jednou v jedné jeskyni. Vzýval Boha a varoval se všeho zapovězeného — proti zvyku ostatních šakalů, vlků a lišek. Nečinil, co oni činili, nevycházel na loupež jak oni, neproléval krve, nepožíval masa.

Ostatní zvířata vadila se s ním, pravíce k němu: „Nemůžeme schvalovati tvůj život a tvé náhledy o úctě boží proto, že ti tato bohoslužba vůbec nic neprospívá. Musíš býti takovým jako jsme my, držeti s námi a dělati, co my děláme. Co tě zdržuje od prolévání krve a požívání masa?"

Šakal odpověděl: „Obcování s vámi není mi hříchem, neztížím-li sám svou duši nějakou vinou. Místo a soudruzi nezpůsobují viny, ta pochází z vlastního srdce, z vlastních činů. — Kdyby čin člověka, jenž se nalézá na slušném místě, byl jen slušný a čin člověka nalezajícího se na špatném místě byl jen zlý, vypadalo by to asi takto: Kdyby někdo zabil nábožného člověka v modlitebně, nedopustil by se tím žádného zločinu, naproti tomu byl by zločincem, kdo by nábožného člověka na bojišti nechal na živu.

Já jsem ve vašem cechu pouze svým zevnějším životem, ale nejsem vaším soudruhem duší a svými skutky, neboť znám ovoce činů."

Tak přidržel se šakal na dále svého dosavadního živobytí, vyznamenával se svou poctivostí a nábožností

tak, že pověst o něm pronikla až ku lvovi, který byl králem nad touto krajinou.

Zatoužil hned po šakalovi, jak jen zaslechl o jeho pochvalné čistotě, mravném chování, zdrželivosti a poctivosti. Dal si ho zavolati a rozmlouval s ním velice důvěrně.

Za několik dnů poslal si pro něho opět, aby uzavřel s ním přátelství. Při tom pravil k němu: „Viděl jsi, že mám mnoho pracovníkův i služebníků nemalý počet, avšak mimo to potřebuji ještě jiných pomocníků. Slyšev o tvé bezúhonnosti, která mi byla velice chválena, dostal jsem k tobě velikou důvěru a proto chci ti svěřiti valnou část svých prací. Chci tě povýšiti na místo velice čestné, udělám tě ministrem.“

Šakal namítal: „Králové mají právo voliti si pomocníky k vykonání svých prací a rozkazů, které se snaží vyplniti, ale nesluší se, aby zvolili si takového, kdo jejich pomocníkem býti nechce, neboť kdo jest nucen k činnosti, která se mu protiví, nemůže k ní míti ani chuti ani horlivosti. Musím se přiznati, že knížecí služba jest mně protivna, nemám k ní také žádných zkušeností a nemohu se vůbec s knížaty snášeti. Ty jsi králem zvířat a máš jich pod sebou množství všeho druhu. Mezi nimi jsou také, kdo vyznamenávají se zručností a silou a touží po takovém dvorním zaměstnání. Takoví dovedou se snášeti jak se svým úřadem, tak také s panovníkem. Vezmeš-li je do svých služeb, splní rádi tvá přání a sami sebou budou úplně šťastni.“

Lev odpověděl: „Vypuď z hlavy takové myšlenky; já tě více nepustím.“

Šakal vymlouval se dále: „Do dvorní služby hodí se dva druhy lidí, k nimž já nepatřím, a sice: bezbožníci a patolízalové. Jen oni dosáhnou, čeho si přejí, svou

bezbožností a dovedou se zachrániti lichocením. Také hlupák se tam udrží, neboť nebude míti závistníků.

Avšak kdo chce sloužiti panovníkovi upřímně a věrně, ale lichotiti neumí, zůstane zřídka kdy bez odpůrců. Proti němu spojí se králův nepřítel i přítel a v závisti své dají mu zkoušeti své nepřátelství. Přítel by chtěl sám spravovati jeho úřad a proto mu závidí a na něho zahlíži. Králův nepřítel vraží na něho proto, že radí králi dobře, spravedlivě a jest mu užitečným. Spojí-li se tito dva proti němu, bývá jeho zkáza neodvratna."

Lev odvětil: „Moji přátelé nesmějí ti učiniti ani nejmenšího bezpráví, nesmějí ti ani záviděti, čehož duše tvá se bojí. Budeš u mne a já ti ručím za klid a pokoj. Pro tvé ušlechtilé smýšlení chci tě povznésti k veliké cti a hodnosti."

Šakal prosil: „Chceš-li mi, králi něco dobrého prokázati, nech mne na této poušti. Zde mohu žíti v bezpečnosti a bez velikých starostí; zde mohu při vodě a zelinách radovati se ze svého živobytí. Vím, že knížecího druha stihne za jedinou hodinu více škody a strachu než jiného za celý život. Krátký život v pokoji a bezpečnosti jest mnohem lepší než dlouhé živobytí v bázni a nepohodlí."

„Slyšel jsem tvé mínění," namítal lev, „ale vždyť se nemáš čeho báti, ničeho z toho, o čem jsi mi povídal. Žádám tě, bys mi byl pomocníkem v mých záležitostech."

Šakal mluvil dále: „Má-li tedy tak býti, prosím krále, by se mi zaručil — kdyby některý jeho služebník stal se mým nepřítelem, ať si to takový, který nade mnou jest a proto bojí se o své místo, nebo takový, který jest pode mnou a proto rád by se dostal na mé místo; kdyby ten neb onen donášel nebo dal donášeti o mne králi klepy — že nebude jednati proti mně ukvapeně,

přičiní se, aby bez ohledu na to, co mu bylo o mně buď pověděno nebo našeptáno, nabyl určitých zpráv a důkazů, a potom teprve učiní, co uzná za dobré a pravé. Jen tenkráte, králi, zaručíš-li se mi, že tak učiníš, přijmu službu, jakou si přeješ, převezmu úřad, který mi nabízíš. Chci věnovati se obojímu s největší pílí a horlivostí, ale chci se také přičinit, abys se na mne nikdy rozhněvati nemusil."

„Slibuji nejenom to, ale třeba-li mnohem více!" prohlašoval král.

Potom jmenoval král šakala strážcem svého pokladu, věnoval mu úplnou důvěru — více nežli ostatním svým služebníkům a pomocníkům a obdařil ho nejvyššími hodnostmi.

Když to zpozorovali ostatní dvořané, mrzeli a horšili se proto velice a konečně vymyslili si lesť, jak by ho nadobro zničili.

Jednoho dne opatřil si lev kus masa, které mu chutnalo více než jiné, a protože bylo čerstvé, dal odnésti zbytek na dobře opatřené, bezpečné místo ve špižírně, chtěje si na něm druhého dne pochutnati.

Úředníci, kteří šakalovi záviděli, vzali maso a odnesli je do šakalova bytu tak tajně, že to zcela nikdo nepozoroval.

Měli v úmyslu při nejbližší příležitosti nařknouti ho ze lži.

Druhého dne zrána žádal lev, by mu přinesli schované maso k snídaní, ale dlouho nemohl ničeho dostati.

Když všickni nepřátelé, kteří potaji maso zanesli, ke dvoru přišli, ptal se opět, ale již důrazně král, kdy to maso dostane.

Dívali se tázavě jeden na druhého, až konečně jeden stavě se nejspravedlivějším ujal se slova a pravil:

„Jinak jednati nelze. Musíme svěřiti králi, co mu jest škodlivé nebo dobré, ač to bude někomu velice nepříjemné. Dozvěděl jsem se totiž zcela bezpečně, že šakal odnesl to maso do svého bytu.“

Jiný pravil: „Já jsem ho sice neviděl maso odnášeti, ale proto přec radím, abychom dobře pátrali. Seznání povahy jest velmi těžká práce.“

A zase jiný řekl: „Není pochybnosti, že vše tajné dostane se na boží světlo. Souhlasil bych úplně s vámi, že maso najde se v šakalově bytě. Vše nasvědčuje jeho vině a jeho věrolomnosti, a nám nejen sluší ale jest naší povinností, abychom ho usvědčili tím, čím jest.“

Ještě jiný pravil: „Shledá-li se vše tak skutečně, nebude šakal vinen pouze věrolomností, ale ukáže se také nevděčným a drzým ku králi.“

Dále mluvil ještě jeden: „Vy jste poctiví a moudří lidé a proto nemůže vás nikdo podezřívati, že byste nemluvili pravdu. Všecko by se dokázalo, kdyby král poslal někoho do bytu šakalova na důkladnou prohlídku.“

Konečně radil ještě jeden, jak následuje: „Chce-li dáti král prohlédnouti šakalův byt, ať si pospíší, neboť šakalovi špehouni a vyzvědači jsou všude rozestaveni.“

Takové a jiné řeči vedli lvoví služebníci na šakala žehraví tak dlouho, až to mělo na lva vydatný a žádoucí účinek.

Král zavolal si šakala a oslovil ho takto: „Kde jest maso, které jsem ti dal k opatrování?“

„Odevzdal jsem je špížníkovi, aby je schoval pro krále“ odvětil šakal.

Král zavolal špížníka.

Tento, drže s nepřátelskou stranou, řekl: „Ničeho mi neodevzdal.“

Lev poslal spolehlivého služebníka do šakalova bytu, aby tam pátral po mase. Ten skutečně maso nalezl a přinesl je lvovi.

Nyní přiblížil se ku lvovi vlk, který v té věci dosud ani slova nepronesl. Dával na sobě znáti, že patřil k poctivým lidem, kteří nikdy nemluví o věci, které nerozumějí, kterou neznají, nebo dokud se nepřesvědčili o její podstatě. Ten pak pronesl tato slova: „Když se teda král přesvědčil o šakalově nevěrnosti, sluši se, aby také neodpouštěl; neboť odpustí-li mu, nesměl by nikdy víc odsuzovati žádnou věrolomnost, žádný zločin.“

Lev rozkázal, aby odvedli šakala a dobře ho hlídali.

Potom promluvil jeden z dvořanů: „Divím se velice, jak moudrý, prozřetelný král může přehlédnouti skutek tohoto zločince, že neprohlédne jeho faleš a nevěru. Žasnu opravdu, že i teď, kdy jeho vina jest úplně dokázána, může mu odpustiti.

Král poslal jednoho ze svých dvořanů k šakalovi s rozkazem, aby podal svoji omluvu.

Posel vrátil se s falešným, podvrženým listem, nad kterým lev rozhorlil se tak, že vynesl nad šakalem ortel smrti.

Lvova matka znala však přenáhlené jednání svého syna a proto vzkázala těm, kteří měli šakala sprovoditi ze světa, aby s popravou ještě posečkali. Odebrala se ku svému synu a promluvila k němu takto: „Synu můj! Pro jaké provinění dal jsi šakala popraviti?“

Lev vypravoval matce všecko, co se přihodilo.

Tato potom pravila: „Synu můj! Jednal jsi příliš nerozvážně. Rozumný uvaruje se pozdního bycha tím, že se odřekne přenáhlenosti a počká, až se věc důkladně vysvětlí. Kdo přenáhluje se, tomu dostává se jen ovoce

lítosti a duševní slabosti. Nikomu není potřeba tolik duševní síly a statečnosti jako králům.

Věz! Žena jest podrobena muži, dítě rodičům, žák učiteli, vojsko svému vůdci, nábožný náboženství, poddaní králům, králové bázni boží, bázeň boží moudrosti, moudrost statečnosti a rozvaze — ale vrcholem všeho toho jest rozvážné jednání a jeho podstatou pro krále dobrá známost jeho služebníků. Má jim ukázati, v čem pochybili, a jim úplně důvěřovati, neboť se ví, nalezne-li jeden cestu a způsob, jak by druhého zničil, že tak učiní.

Ty jsi šakala již dosti poznal. Přesvědčil jsi se o jeho moudrých náhledech, jeho spolehlivosti a mužném jednání vůbec; chválíval jsi ho vždycky a byl jsi s ním stále spokojen. Proto nesluší se, králi, abys ho nyní trestal, neboť jsi mu dříve věnoval svou přízeň a slíbil bezpečnost. Také to svědectví se mu musí dáti, že od jeho příchodu až do té chvíle není známo, že by se byl dopustil něčeho trestuhodného; naopak, vždy dával na jevo své čisté a upřímné smýšlení.

Nepřenáhli se proto, králi, neodsuzuj ho hned tak přísně pro kousek masa. Bude záslužno, prozkoumáš-li ještě jednou důkladně šakalovu záležitost, a uvidíš, že šakal nezanesl maso, jež jsi mu dal opatrovati. Jsem přesvědčena, že král, až důkladně všecko prozkoumá, přesvědčí se, že šakalovi protivníci a nepřátelé si to všecko jen vymyslili, oni sami dali zanésti maso do jeho bytu. Pamatuj si, když káně ve svých drápech drží kus masa, že shromažďují se kolem něho ptáci všeho druhu a když pes kosť má, že obskakuje ho kde jaký pes.

Šakal byl ti užitečný až po dnešní den, ale sám byl vystaven veškerým útokům pouze pro užitek, který ty jsi z něho měl a trpěl pro každou stížnost, která tobě byla ku prospěchu. Také ti nikdy ničeho nezatajil.“

Zatím, co matka-lvice před svým synem takto mluvila, vstoupil jeden z královských důvěrníků, který přinesl zprávu o šakalově nevinnosti.

Tu pravila matka-lvice dále: „Nyní jest král přesvědčen o šakalově nevině, ať teda nešetří těch, kteří nařkli šakala falešně a darebně. Mohli by si později dovoliti ještě větší nepravosti. Proto jest třeba je nyní potrestati, aby se něčeho takového více nedopustili."

Není povinností moudrého, aby svou přízeň věnoval opět tomu, kdo ukázal se nevděčníkem a věrolomcem, nezbedníkem, člověkem, který nemá pevné víry v budoucí život, odplatu dle svých skutků. Nyní vidíš, co jest ukvapená zlost, co klam z přenáhlenosti a kam mohou přivésti. Kdo pohorší se pro maličkost, musí zlobiti se tím více, stane-li se něco většího.

Nyní jest tvou přední povinností, abys věnoval šakalovi opět svou milost i úplnou přízeň. Já jsem přesvědčena, že vzdor tomu, co jsi mu učinil zlého ve své ukvapenosti a beze všeho rozmyslu, neodepře ti svou věrnou oddanost. Jsou lidé, které nesmíme propustiti od sebe na žádný způsob, jmenovitě ty, kdo dokázali svou mírumilovnost, počestnost, dostáli danému slovu, osvědčili svou vděčnost, věrnost, lidumilství, kteří nejsou závistiví, jsou poctiví, chrání své bratry a přátele, byť by od nich i sami bývali již zakusili nějakých nepříjemností. Naproti tomu musíme varovati se těch, o kterých víme, že jsou falešní, nestálí ve slovu, nevěrní, nemilosrdní, bázliví, kteří zapírají, že v budoucím životě skutky budou buď odměněny nebo potrestány.

Nyní jsi šakala poznal, vyzkoumal jsi jeho vlastnosti, nyní jest ještě tvou povinností, abys se s ním smířil."

Na to dal lev zavolati šakala, omlouval se mu z toho, co se mu jeho dopuštěním stalo; slíbil mu pro budoucnost jen všecko dobré a dodal: „Prosím tě, odpusť mi a přijmi opět své dřívější hodnosti.“

Šakal odpověděl: „Nejšpatnějším přítelem jest, kdo svůj užitek vyhledává ve škodě svého bratra, kdo nemá na něho takový ohled jako na sama sebe, nebo kdo svého přítele hledí upokojiti tím, co není poctivé a co jeho náruživost neukonejší. Něco takového stane se často mezi přáteli. Z toho, co se stalo — neměj mi za zlé, králi, že upřímně mluvím — soudím, že nemám míti více důvěry, abych králi opět sloužil. Nesluší se králům, aby spojovali se zase s těmi, které sami krutě potrestali, tak jako by jim neslušelo, aby takové poddané na vždy od sebe odmítli. Propouští-li se knížecí sluha ode dvora, sluší mu čestné místo opodál dvora.“

Král neposlouchal šakalových slov a pravil: „Tvé vlastnosti a tvou povahu jsem úplně prozkoumal. Přesvědčil jsem se také o tvé spolehlivosti, věrnosti a upřímnosti. Právě tak znám nyní lživost těch, kteří tě pomlouvali, a proto vykazuji ti teď místo z celé své duše, místo dokonalých a šlechetných.

Šlechetný člověk zapomene pro jeden důkaz šlechetnosti na mnoho důkazů zlé vůle. Darujeme ti opět svou důvěru a proto daruj nám i ty svou a budeme spolu šťastni a spokojeni.“

Šakal nastoupil opět svůj dřívější úřad. Král ho měl potom dvojnásob ve cti a nebylo dne, aby nebýval v jeho společnosti.

Rozprávka desátá.

Král Dabželim tázal se mudrce Bidpaje: „Ukaž mně v podobenství, jakým způsobem král nejlépe může upevniti svou vládu, zda-li přísností podporovanou velkou mocí neb milostí a dobrotivostí.“

Odpověděl proslulý Bidpaj: „Nejpevnější rukověť královského žezla jest milost, nejjasnější klenot koruny jest moudrost, jež jako nevysýchající studně napájí se živými prameny svobodomyslných a moudrých rádcův a nejjistější stráž trůnu jest nelíčená láska nejbližších a nejvzdálenějších občanů, již sjednotili záležitosti své s královskými. Vidíme to na příkladu krále Balada, který měl vezíra, jmenem Ilada, muže nábožného a velmi počestného.“

„A co se o něm povídá?“ tázal se král Dabželim.

Bidpaj počal vypravovati takto:

Ilad, Balad a Irachta.

Byl velmožný král, jmenem Balad, který měl za prvního rádce čili vezíra Ilada. Tento byl člověk moudrý a spravedlivý, jakž mají býti všickni, kdo povoláni jsou, aby byli zrakem svého národa.

Král Balad měl jednou ve snu osmero vidění, jímž se poděsil tak, že procitnuv a nedbaje na uznanou po-

ščtilost snů, dal hned povolati k sobě bramínův, kteří vydávají se za nejmilejší služebníky božstva, aby vyložili tento sen, hádajíce na budoucí osud.

Sebrali se hned zakuklení bramínové a přišedše na královský dvůr se sklopenýma očima, založenýma rukama, skloněnou hlavou a potutelným rozumem, vyslechli králův sen; vyslechnavše jej, pokořili se všickni a nejstarší řekl: „Neslýchaně, přepodivně ráčilo nebe do tajných obrazů zahaliti budoucnost tvou a ukázati ji tobě. Bude-li nám přáno sedm dní a nocí zpytovati a otvírati klíčem tajné moudrosti závory pokladů vědomosti, jíž není skryto ani co na nebi, ani co na zemi a pod zemí jest, rozestřeme před tebou smysl tvého vidění.“

Král řekl na to: „Zpytujte sedm dní a nocí a rozestřete potom přede mnou smysl mého vidění.“

Zdlouhavým krokem, prst na čele, s pohledem přísným, jeden po druhém odcházeli bramínové ode dvora. Potom sešli se u nejstaršího, aby se vespolek poradili.

Řekli mezi sebou: „Věru, nemůže býti nic příležitějšího, než tato náhlá pověrčivost poděšeného krále, abychom, pomstivše se za utrpená příkoří, ponenáhlu zase dostali moc, o niž nás čím dále více připravují světáci, jmenujíce osvětou protivenství proti nám. Král sám, úhlavní a závistivý nepřítel, dal usmrtiti nebo vyhubiti na dvanáct tisíc našinců, kteří tam sloužíce pod rozličnými jmeny, tu a tam dosti bídně se zas usadili, avšak kořínek jejich činnosti dosud ještě nemůže se ujmouti ve tvrdé půdě a plazí se jen povrchně. Ale běda světu! podaří-li se nám zavésti opět nebeské řízení. Běda tobě, drzá vědo, jež proklatou pochodní svou zvítězivši, lákala jsi lůzu v naše sklepy, aby se šla s úšklebkem na nás podívati. Běda tobě, světlo tvé proměníme v oheň hranic. Běda tobě!

zlá potvoro, již jmenují láskou k národu; počala jsi obraceti zrak lidu od neviditelného království k viditelné vlasti. Běda i tobě, potměšilý obchode a průmysle, jež rozličnými cestami a dalekými oklikami vypuzujete klopotu a přivádíte za ni rozumovou pýchu, při níž nám naprosto nelze obstáti. Věda zkazí jen někoho, vlastenectví nemnohé, neboť jsou při tom i našinci, kteří střehou naše dobro, ale průmyslníci umořují kořínky naší vlády pomalu sic, ale na dobro.

Aj, bratři! tedy chytře a chutě do boje! Král se vydal do našich rukou, vyložíme mu jeho vidění v ten způsob, že hrůzou pomate se jeho duše a on učiní, co až do smrti udělá ho služebným našemu prospěchu, neboť víme, že

Zločin a pověra v svědomí
nejbujnější vtip pohromí.

Když uradili se dopodrobna, jak ku králi mluviti a co činiti mají, činili přípravy a šestého dne, připravivše všechno, poslali tři ze svých, aby předstoupivše před krále, řekli: „Velmožný králi a pane náš! Otevřely se knihy vědomosti a odestřeli se před námi zahalení obrazové tvého vidění, avšak nelze je zjeviti nežli tobě samému ve svatyni, kde tajným hlasem mluvívá s námi duch budoucnosti. Jest-li vůle tvá viděti dříve duševním než tělesným okem rozřešení záhad tvého osudu — což rač si rozmysliti, nebo nebývá vždy radno strhnouti roušku, již dobrotivé nebe zastírá budoucnosti — vejdi sám za noční doby, kdy slunce nejvíce odvrátilo od nás svou tvář, do svatyně a patř, co nebývá viditelno nezasvěcenému oku.“

Král s hlavou plnou myšlenek a obrazů, nemaje žádného stání a pokoje, očekával půlnoc.

Nastala hrůza půlnoční tichosti. Král, veden dvěma bramíny, stanul před vchodem do jeskynaté skály. Opona, jež jako černý mrak visela před ní, rozstoupila se a rudá záře sta plápolajících pochodní oslepila oko a příjemný zápach dýmu omamoval příchozího.

Byla to jeskyně široká a dlouhá a do vrchu — ač od přírody vytvořena — umělému klenutí podobna. Ticho bylo jak v osvětleném hrobě a jen kapky vápené vody odměřovaly běh času. Přepodivné tvary krapníků kolem vzbuzovaly prapodivné, i nepříjemné a hrůzné myšlenky. Uprostřed tohoto podzemního chrámu zvedal se z jezerní hlubiny kámen podoby košatého, alabastrového stromu, v jehož koruně viselo jedenáct sedadel okolo kulatého stolu jako velikánské květy; čtvero mostků vedlo k tomuto stromu, jehož vnitřkem vedly točité schody nahoru; na sedadlech sedělo deset bramínů, třikráte po třech vedle sebe a jeden o sobě. Jedno místo bylo prázné.

Bramín, jenž seděl samoten, byl zahalen v roucho šedé, vyhlížeje z daleka jako šerý mrak. Ostatních devět bramínů bylo oděno v každé trojici vždy jeden růžově, druhý bíle, třetí černě. Na stole leželo devět velkých klíčů a devět zavřených kněh neobyčejné velikosti, také po třech troji barvy. Jedna šedá uzavřená kniha bez klíče ležela před šedým bramínem. Různé barevné světlo kmitalo se podivnými tvary po celém skupení.

Tak to vypadalo v bramínské jeskyni, když tam vstoupil král Balad.

I povstali bramínové a kynuli mu, by se posadil na sedadlo prázné, poněkud nad druhé vyvýšené. Když se král usadil, vstal šedý bramín a pokloniv se, řekl zdlouhavě, třesoucím se hlasem: „Čest a sláva tobě, nejjasnější králi! Táži se tě, zdali jsi připravil srdce

své na odhalení budoucnosti nočním viděním ve snu nápodobené, zda-li směle chceš vyslechnouti buď si šťastný nebo nešťastný nastávající osud svůj?“

Král odpověděl: „Připravil jsem své srdce na radost i žal“, a posadil se.

Šedý bramín dotknul se šedé, uzavřené knihy, jež znamená knihu věčnosti, a pokynul třídě, jež měla před sebou knihy minulosti, a muž bílý, otevřev bílým klíčem bílou knihu, v níž byly zaznamenány děje světa, četl takto: „Stalo se tu a tu noc, že měl král Balad, jemuž buď čest a sláva, sen a v tom snu osmero vidění.“

Král kynul hlavou, že to pravda.

Bramín četl potom dál: „Nejprvé viděl dvě červené ryby, jež postavily se zpříma proti němu.“

Král kynul, žádaje, by se mu to vyložilo.

I řekl muž šedý, jenž držel knihu věčnosti: „Pochváleno buď milosrdenství boží, jež dává lhůtu vinníkům a napomíná je v obrazích, aby káli se v čas.“

Na to dal znamení těm, kdo mají knihy budoucnosti, aby je otevřeli a četl ten, na němž jest řada.

Byla řada na černém a ten četl smutným hlasem: „Červené ryby, jež postavily se zpříma před králem Baladem, znamenají dvojí mocné loďsto dvou králů, kteří jsouce vyvolení mstitelé uraženého, pravého Boha táhnou proti němu s celou silou svou, aby ho ponížili.“

Král, slyše své obvinění a o spiknutí mocných nepřátel, trhl sebou a pravil povýšeným hlasem: „Čím jsem urazil pravého Boha, že vyzývá na mne mstitele?“

Odpověděl šedý bramín: „On jest vševědoucí a zkoumá srdce, skutky i myšlenky. Pán musí odpovídati za služebníky, manželky a děti své. Hříšný člověče, skloň svou hlavu před jeho velebností.“

Všickni poklonili se a král dychtivě žádal slyšeti další výklady.

Povstal opět bílý znalec minulosti a četl: „Stalo se, že tu a tu noc král Balad, jemuž čest a sláva, měl sen a v něm toto vidění druhé: „Viděl za sebou letěti dvě husy, vlastně housera s husou — syčely a sápaly se na něho a on nemohl se jim ubrániti.“

Král potvrdil, že se tak stalo, jak jest psáno, a žádal úzkostlivě za výklad.

Pokynul bramín věčnosti bramínům budoucnosti — a byla řada na černém, který četl: „Houser znamená člověka, který požívá královy důvěry, a husa osobu, již král nejvroucněji miluje, ale jejich chování znamená, že opustí krále v nesnázích a spojí se spolu, páchajíce nevěru. Jména těchto osob svatá kniha tato neudává.“

Král, slyše toto proroctví, červenal se a zase bledl a nohy se pod ním chvěly, ale jako člověk chtivý jedu žádal, by se pokračovalo u výkladu vidění třetího.

Četl opět bílý muž nerozhodné minulosti.

„Za třetí viděl král Balad, že mu po levé noze leze had, svírá ho a nechce ho pustiti z místa.“

Muž černé budoucnosti vyložil to takto: „Stane se zradou nejbližších přátel, že moc krále Balada nestačí na jeho nepřátele.“

Králi začalo srdce silně a rychle tlouci, nebo hněv, úzkost a stud poháněly krev v žilách trnoucího těla, i volal netrpělivě a zlostně: „Dále, dále!“

Muž minulosti četl: „Zdálo se králi Baladovi za čtvrté, že viděl své tělo zbrocené teplou krví.“

Černý muž vyložil to následovně: „Strhne se bitva s vojskem nepřátel jeho a bude raněn sám král Balad; přemoženo bude jeho vojsko a on sám odveden do zajetí.“

Uslyšev to král, byl celý bez sebe, zazuřil jako postřelený lev, plakal hlasitě a hořce, ale bramín věčnosti pravil: „Jen minulost nelze napraviti; budoucnost se může předejíti. Bůh jest milosrdný a slušná obět ho usmíří. Blaze tomu, komu jest popřáno a může štěrbinou svaté vědy nahlédnouti v budoucnost svou.“

Král, uspokojiv se poněkud, žádal, by se čtlo dále v knize osudův.

I řekl bílý muž: „Za páté viděl král Balad, jemuž buď milosrdenství a smilování boží, jak umývalo se jeho tělo čerstvou vodou.“

Povstal muž bílé budoucnosti a vyložil takto: „Král Balad okřeje a jeho rány zacelí se.“

Oddechl si král a po krátkém mlčení kázal rozvinouti dále svou budoucnost.

Dějepisec četl: „Král Balad viděl se o samotě na bílém kopci.“

Král díval se úzkostlivě, který z vykladačů povstane, a bodlo ho u srdce a mráz ho pocházel, když viděl vstávati opět černého, který četl: „Toto vidění znamená vězení zajatého krále.“

„Přísný Bože!“ zvolal král. „Jaký osud jsi mi to ustanovil?“ — ale proto přece žádal by se pokračovalo.

Četl po sedmé muž nerozhodné minulosti: „Viděl král plápolati nad svou hlavou ohnivé jazyky, jichž žárem zkornatěla kůže hlavy jeho.“

K novému úžasu krále Balada povstal opět černý muž, řka: „Nemilosrdnými jazyky má býti odsouzen král k ohavné smrti upálením za živa.“

Ztrnuly údy poděšeného krále, oči obrátily se v sloup a dech zatajil se, avšak okřál opět přičiněním muže věčnosti i zvolal: „Nuže, nejhorší jsem vyslechl. Co horšího by již mohlo znamenati poslední vidění?“

Četl naposledy muž bílé minulosti: „Zdálo se králi, že snáší se nad jeho hlavou hejno krkavců, kteří krákajíce doráželi na něho a chtěli sápati ho jako mrtvolu, ale mezi nimi proháněl se čile bílý holub s olivovou ratolestí v zobáku a silnou perutí odháněl dotíravé krkavce.“

Vstal k výkladu muž bílý nerozhodné budoucnosti a četl: „To znamená, že snáší se nad hlavou krále Balada, jejž Bůh zachovati rač! mnohé neštěstí, ale i naděje božího milosrdenství, učiní-li, čím by smířil uraženého Boha.

I zvolal král, v jehož žíly vracel se s nadějí opět nový život: „Co mám učiniti, abych ušel ohavnému osudu, jenž mně hrozí?“

Všickni barevní braminové trojího věku: minulosti, přítomnosti a budoucnosti seděli nepohnutě, jen muž, před nímž ležela kniha věčnosti, otevřel k řeči ústa svá a pravil: „Bůh jest přísný a osud nezvratný; kdy žádá krev a život, musí se položiti život na oltář jeho spravedlnosti. Jaký život, na tom nezáleží, od jakživa přinášívaly se krvavé oběti a bozi přijímali zadostčinění jak od toho, kdo byl obětován, tak od toho, kdo obětoval sám sebe.“

Král Balad na to řekl: „Vezměte za oběť všechna stáda mého skotu i bravu, chce-li se Bůh usmířiti jejich krví.“

Mudrc věčnosti nahlédl do knihy: „Nestačí krev skotu ani bravu, její proud marně hrne se proti proudu valícího se na tebe osudu; není s to, smýti kal rouhavé viny.“

Řekl král: „Čti tedy, co žádá nebe.“

Odpověděl bramin: „Aby království nebylo odňato od tebe a nepropadl se trůn pod tebou a koruna nespadla s hlavy tvé, má se obětovati krev srdce, jež nej-

více honosí se láskou k vlasti a věrností ku králi. Jen oběť lásky může tě spasiti, a doufáme, že šlechetný, Ilad rád dá za tebe svou krev.“

Král vzdychl si z hlubokosti svého srdce, ale neřekl ani slova a poslouchal dál.

I řekl bramín: „Osud žádá, aby s Iladem byla obětována Irachta, dosud nejmilejší tvá žena. Vyžaduje toho milosrdenství nebe, chtějíc předejíti, aby nepadla v nevěru a hřích bohumilá, až dotud nejzachovalejší žena Irachta, aby nevyplnilo se vidění dvou husách tebe pronásledujících.“

Z hloubi srdce svého zasténal král dvakrát, ale neřekl ani slova, nýbrž utřev zamželé oko, poslouchal bramína dál.

Tento pravil: „Jako třetí oběť za odvrácení nešťastné porážky žádá se krev tvého syna, Zevira, jejž ku potěšení tvých očí porodila krásná Irachta.“

Bohatá slza skanula na chladný kámen z králových očí, ale ani nevzdechl a nepromluvil. Přecházel ho zrak i sluch.

Šedý bramín mluvil dále: „Za čtvrté žádá nebe na smíření krev tvého tajemníka Kala; za páté krev mudrce Kabarijuna, jenž učí jinak nežli se líbí těm, kdo hlídají poklad pravé víry. Za šesté buď nám vydán tvůj meč, jemuž není rovno na světě; za sedmé bílý slon, jemuž nevyrovná se rychlostí žádný kůň; za osmé tvůj znamenitý, silný a rychlý velbloud. Za tuto oběť zachováš si život, království, slávu, nabudeš rozřešení a pokoje srdce.

My totiž zachytneme krev obětí tvým vlastním mečem sťatých v posvátné jímce a tebe postavíme nad teplou páru této milé krve z laskavých srdcí. Ty budeš spasen a vybereš si jiného moudrého rádce, jinou krásnou ženu,

jež ti porodí syny, a najdeš všeho, co bude těšiti smysly tvé.“

Bramín umlkl a nastalo hrozné ticho. Jen chvílemi bylo slyšeti šum dopadajících kapek a šust netopýrů, ale tím více žaslo oko vidoucí při barevném světle tváře bramínův a tvář krále, kteří seděli, nehýbajíce ani údem, ale tím více rozechvěni v duších svých. Bramíni nadějí a ukrutnou mstivostí, král nevýslovným žalem.

S utajnou libostí hleděl šedý bramín na tento boj, všech bojův počátek. Za hodnou chvíli tázal se hlasem, který podobal se zvuku pohřební trouby: „Králi! Chceš-li, jest ti souzena moc i sláva; nechceš-li, stihne tě záhuba a ponížení. Sděl nám tedy svůj úmysl.“

Balad jako ve snách zvolal hrobovým hlasem: „Zevir! Irachta! Ilad!“ Vstal a vrávoral odtud, protíraje si oči, jako by se probouzel z těžkého snu.

Na pokynutí šedivého bramína odvedli ho dva mladší.

Od té doby říkalo se na královském dvoře: „Královo srdce jest raněno šípem černého zármutku, duševní bolest kalí jeho oko, červ mrzutosti hlodá v jeho kostech a vysušuje tělo. Co ho nejvíce těšívalo, tomu se vyhýbá. Irachta nesmí sedat u jeho hlavy, Zevir si nesmí před ním hráti, za nic neptá se Ilada. Jen bramíny jest viděti, jak denně jako stíny minulých věků míhají se ku dvoru a jen ty připouští král k sobě.

Sedmého dne večer pravil král k bramínům; „Co mně záleží na živobytí, nemá-li mne více těšiti? Jsem smrtelný, koruna nebude se věčně skvíti na mé hlavě, jež klesne v tmavý hrob. Býti odloučen od těch, pro které žiji, a umříti jedno jest! Nač prokláti tolik drahých srdcí, nač zhubiti tolik krásných životů, aby jeden bídný byl tím prodloužen? K čemu žije, kdo nemůže milovat,

ani není milován? Jak by měla láska přístupu do srdce, které dopustilo se takového ukrutenství?

Irachta má býti v zemi a já poskvrněn její krví a na živě? Hlad má býti v zemi a já bez jeho podpory nositi žezlo v ruce, s níž řine prolitá krev jeho? Nikoliv! — Což jest Bůh tak krvežíznivý, což prodává moc a slávu za srdce proklané rukou, jež byla nejvíce povinna jim dobře činiti? — Bůh jest mocný, ale já, křehký tvor, nesnesl bych vědomí takového ukrutenství. Podryl bych kořeny svého života tím, čím jsem si jej chěl zachovati."

Po krátké přestávce pravil na to první bramín: „Chvalitebný jest cit tvého srdce, králi, jemuž buď na věky čest a sláva! Bolest tvá jest přirozena; vlastní lidé jsou přirostlí k našemu srdci a bez bolesti nedají se od něho odtrhnouti. Tělo naše jest křehké, světské radosti i zármutku podrobené, i mimoděk a mimo nadání kanou nám slzy. I to Bůh učinil, jeho jmeno buď vždy ctěno.

Ale na druhé straně, jaké má vyhlídky duch, jaké naděje a jaká práva? Nejvyšší nemůže býti laciné. Život na onom světě jest také drahý, neboť kupuje se za oběť pozemských srdcí a jejich radostí.

Avšak ani tuto stránku neomlouvejme; jest jedna bližší, na kterou patře, králi, snadno poznáš, jak dobře ti radíme. Ty jsi král, tvé srdce náleží celému národu. Špatný zajisté jest vladař, který hledí jen na sebe a své a nedbá na ostatní lid svých zemí. Dejme tomu, že nepřineseš oběť, již žádá přísný osud, co se stane? — Přijdou nepřátelé, vojsko tvé bude poraženo, tisíce matek budou oplakávati smrt svých synů, od nichž nadály se podpory v stáří, tisíce nevěst bude zoufale bědovati, tisíce žen bude hořekovati, ztrativše laskavé manžele a otce svých dítek. Co hospodářů bude ožebračeno od drancujících

nepřátel, co hladu, nemoci a jiného smutku bude po vlastech. Mnoho a mnoho srdcí bude krváceti, a myslíš, že bolest prostých srdcí jest méně prudká, že škodí méně stavu selskému a měšťanskému nežli panskému? A konečně, což ušetříš svou záhubou ženy a děti před příkořím? — Naopak, na ně padne veškerá vina za zkázu království, za otroctví tvého lidu a ohavnou smrt. Máš na vybranou: z jedné strany zkáza tvá, tvé rodiny a celé vlasti — z druhé jen několik srdcí, která bez toho by také byla zničena, spása tvá a celé země."

Takto promluvivše, bramínové odešli. Král zarmoutil se v srdci svém tak, že vrhnuv se na koberec, padl na tvář svou, hořekoval a lomil rukama v zoufalém bolu.

Pověst o tajném zármutku královč roznášela se po zemi a každý vykládal si jej, jak mohl a chtěl. Každý věděl více než Ilad, který ve dne v noci přemýšlel, co by as tak těžce leželo na srdci jeho pána. Nemoha dopátrati se sám pravdy, doufal, že královna Irachta bude s to nahlédnouti do srdce králova.

I řekl k ní: „Po celý čas mé služby neuzavíral král žádného tajemství v duši své přede mnou, nýbrž ve všem vyslechl mou radu. Nyní má již několik dní něco důležitého na zkormoucené mysli a nepovolal mne k sobě. Zato uzavírá se s bramíny, co nikdy jindy nečinil. Z toho, co mu oni poradí, může míti věru strach celá země. Nikdy nikde nevyrostla ještě blaženost lidu ze semene, jež tito svatokupci rozsívali. Jdi ku králi a otevři srdce jeho klíčem laskavosti, snad se najde lék pro jeho raněné srdce a úleva jeho smutku."

Irachta odpověděla: „Něco se mezi námi přihodilo, Snad již tajná králova mrzutost byla původem, že mně nelze jíti k němu. Ačkoliv necítím v srdci právě žádnou hořkost, přece mi ještě po ní zbyla chuť na jazyku.

Když takového něco cítíme, jest lépe varovati se příležitosti, aby z popele oheň nevyšlehl. Muži sami nenávidí podlézavé ženy. Jistý stupeň hrdosti prospívá i nejvroucnější lásce. Moudrou zdá se mi býti průpověď:

Láskou duše s duší splyň,
osoba v osobě nezhyň.

Proto nelze mi ještě seděti u královy hlavy, byť bych si toho potají přála. Ach, moudrý Hade, ty víš, jak často musíme zapírat i samotnou lásku a ukazovati hněv, kterého v srdci není.

Brzy láska byla by ta tam,
kdyby chytrý nedržel ji klam.

Odpověděl na to vezír Had: „Milostivá královno! Není slovo jako slovo a věc jak věc. Obrať ji na líc a zase na rub — jaký to rozdíl! Jedná-li se o důležitější věci, musí malicherné hříčky mravnosti ustoupiti přirozené prostotě. Před lékařem na příklad ani stud beze škody se neobejde.

Nuže, králův smutek jest něco, na čem tobě i mně musí záležeti více než na mnohé nehodě. Když trpí král, jenž jest hlavou národu, bolest musí rozšířiti se časem po celém těle. Tobě jest král ovšem jen mužem, ale proto ti na něm nejvíce záleží. Dobře jest psáno: Žena žij pro muže, muž pro obec, obec pro člověčenstvo, člověčenstvo pro Boha; pak najde se zase dávno ztracený ráj!

Nikdo nesetře lahodněji plíseň smutku s mužova čela než věrná ruka laskavé ženy. Kolikráte řekl mi Balad: „Byť by sebe větší býval zármutek duše mé, když přišla Irachta, zmizel jako dech. Četl jsem v oku jejím, že Bůh jen k radosti stvořil člověka.“ — Proto

neprodlévej, nedbej na chvilku trpkosti a jdi vyjasniti mysl pána svého i našeho.“

Irachta neodpověděla na to ani slova, ale ozdobivši se veškerou milostností krásné ženy, šla ku králi.

Král ležel na pohovce, podpíraje rukou hlavu svou. Vida přicházeti Irachtu, nejevil mrzutost ani radost.

Irachta umínila si, že zůstane u svého manžela. Posadila se mu k hlavě a obejmouc ho levicí kolem krku, odhrnovala mu pravicí vlasy s čela.

Král svraštil obočí, jako by mu to nebylo milé, a řekl: „Nech mne, Irachto, o samotě a nevytrhuj mne z myšlenek.“

Irachta odpověděla líbezným hlasem, doprovázejíc srdečná slova svá vroucným, láskyplným pohledem: „Kéz bych mohla vyprostiti mysl tvou, pane můj, z trní starosti a mlhy zármutku, jenž rozkládá se před tebou. Tobě klaní se svět, jak kyneš, děje se vůle tvá a nic nemůže se ti odepříti, neodepřeš-li si to sám. Vyjasni panovnické oko a zapuď od sebe starosti.“

Co nejvroucněji a prosebně doložila: „Viď že se nepodáš bramínům? — Nepij více jedu jejich řečí!“

Král podíval se na ni zkoumavým okem a pravil: „Irachto, Irachto! Ty chceš čísti v mé mysli, ale upusť od toho a nesnímej roušku s mého tajemství. Nesluší se, abys ji odhalovala, nebylo by to také k tvému prospěchu. Tvé otázky ukrutně bodají do churavého srdce mého.“

Irachta odpověděla: „Kdy láska dráždí bol, činí tak jen proto, aby jej hojila. Nebezpečné jest tělu skrývati neduh, ještě nebezpečnější tajiti v duši červa, jenž hlodá, až konečně zničí i kořeny samého života. Zjev mi původ své bolesti. Věř, pane můj, že upřímné slovo jest s to, odvaliti velký kámen se stísněného srdce.“

Vzdychnuv sobě, král pravil: „Kéž bys nežádala před časem zvěděti, čím nás osud obmyslil. Máme na vybranou buď hanebně zahynouti na troskách trůnu a moci, nebo panovati bídně při krvavých činech, bez pokojného života. Braminové četli v posvátných knihách chci-li zachovati sebe, že musím obětovati Ilada, Zevira i tebe i vše, co vůbec mne těší. Není horši život bez čisté radosti nežli noc smrti? Tam zůstává cit a vědomí bídy, se srdcem však ukládá do hrobu všechno smrt, která všecko srovnává.“

Irachta, slyšíc tato hrozná slova, trnula v duši své, avšak nedala na sobě ničeho znáti. Rozumem, který bývá ženám v podobných případech povolnější než mužům, ohradila city své a pravila: „Co týká se oběti, jíž by se zlý osud smířil, buď, pane náš, dobré mysli. My zajisté rádi dáme život za drahý život tvůj. V království tvém jest více moudrých rádců než jediný Ilad a mnoho děv sličnějších než jsem byla já pro potěšení královského oka, a každá jiná ztráta dá se nahraditi. Dovol mi, pane, pověděti o tom také své vlastní mínění.“

I řekl král: „Mluv!“

Irachta počala takto: „O králi, jenž nemá rovna pod sluncem, nerač horšiti se slovem, jež ti řeknu. Jsem sice ženská a muži mají zralejší rozum, ale jsou věci, o kterých žena soudívá snáz a bystřeji. Ji vede jistěji přirozený smysl, muži překáží často předsudek učenosti, samolibosti a zisku.

Pravil jsi, pane můj, že bramíni četli v posvátných knihách tvůj osud, i to, že možná se s ním smířiti. Já však pravím, že to pouhá lež a podvod, aby pomstili se. Způsobili bolest tvému srdci proto, že jsi jich dříve také nešetřil. Uražený nerozeznává, zda právem či neprávem zlé se mu stalo; nazývá křivdou každé proti-

venství. Bramín jest tím mstivější, čím za vznešenějšího se považuje. Máme prastaré přísloví:

S nebem kdo se kamarádí,
hrdě tu po zemi řádí.

Dobrou příležitostí k výbuchu hrdosti jest mstivost. Že tomu tak, prozrazuje již promyšlená ukrutnost, s jakou chystají se mučiti tvou duši. Nejprve podrážejí všechny podpory srdce tvého a podemílají základy všeho blaha, nechávajíce tu život, život, který ničemným jest bez radosti srdce. Věz, králi, žádný osud není tak složitý a tak ukrutný. — Zlý osud jest jako kat, jenž bez milosrdenství popraví odsouzeného, ale nelibuje si ve zdlouhavém trápení ubožáka, nedychtí spatřiti křečovité záchvaty raněného srdce."

Po těch slovech Irachta hluboce si vzdychla a umlkla.

Hodnou chvíli trvalo mlčení. Král seděl bez pohnutí, hledě upřeně na jedno místo jako zkamenělý, ale potom probudiv se ze svého snění a položiv ruku svou na levici krásné Irachty, pravil pohnutě: „Irachto, potěšení srdce mého, mluvíš směle a potěšitelně, avšak zdali pravdivě? — Komu mám dáti víru, tobě, jež mluvíš dle vnuknutí svého srdce, nebo bramínům, kteří čtou v posvátných knihách? — Které víry sluší přidržeti se, té, která těší, nebo která děsí?"

Irachta pravila: „Nelze vždy dle libosti věřiti tomu neb onomu, ale obyčejně věříme tomu, čeho si srdce přeje. Věz, králi, že tito bramíni čtou mezi řádky posvátných knih jen písmo, které psala jejich žádostivost. Jest staré přísloví o jejich knize:

Jinak večer, v poledne a ráno
bramín čte, co v svaté knize psáno.

Podobně i mnozí jiní mění skoro každodenně svou víru. Jest nedůstojné ducha klamati takto sama sebe. Každý má přemýšleti, jak by pronikl chmurami k jasnému světlu; nemůže-li sám nebo neumí nalézti cestu, ať vyhledá průvodce cesty povědomého. Nevěř tedy, králi, mně, ani bramínům, ale taž se moudřejšího. Poraď se s mudrcem Kebarijunem. Povolej ho k sobě a požádej za výklad svého vidění."

Král řekl na to: „Dobře radíš, výborná ženo, avšak nesluší se, abych jako na osvědčení své moci povolal k sobě mudrce Kebarijuna. Uznávám, že trůn moudrosti jest skvělejší než trůn královské moci. Půjdu k němu sám."

Dal si osedlati koně a jel k mudrcovu příbytku.

Jel již půl dne, a když ptal se, kde zůstává mudrc Kebarijun, ukázali mu do hor, a když jel ještě hodinu úzkým údolím podle hučivého potoka, spatřil před sebou nevysoký vrch porostlý lesem. Brzy potom otevřel se před ním nový kraj. Kolem jezera šuměly širokolisté, štíhlé platany, táhnoucí se ve dvou řadách, zhlížejíce se samolibě v modravém zrcadle, dále nad nimi po okrouhlých návrších, která ponenáhlu vystupovala tak, jako by se chtěly přes platany zvědavě podívati do rozlehlé planiny, červenaly se v pěkném skupení marhany, jakoby usmívaly se, a vedle nich magnolie s vážnou hrdostí dívaly se po sobě. Tam rozkládaly větve své jilmy, po nich pnuly se bujně révy, jež vystavovaly nad odiv bohaté hrozny a tvořily brány, sahajíce z jednoho jilmu na druhý. Brány ty vypadaly jakoby vítaly příchozího a zvaly ho do ráje veselého života.

Král přijel před dům mudrce.

Tento vyšel ven k němu a pravil: „Buď mi vítán, cizinče! Čím ti mohu posloužiti?"

Balad odpověděl: „Zdráv buď, blahoslavený muži, jehož moudrost zajisté větši jest, než jak pověst vypravuje. Zná tě a hovoří o tobě každý strom, každá zelinka v tomto tvém ráji.“

Kebarijun pravil: „Kde člověk v pravdě něco tvoří, ráj povstati musí.“

Balad pokračoval ve své řeči: „Jsem král. Říkají, že jsem nejmocnějším, ale zde veřejně přiznávám přednost moudrosti před mocí královskou.“

Kebarijun odpověděl: „Že jako král přicházíš ke mně, jsi mi tím milejší; jsi jistě mužnější než jiní. Králové snižují se k sprostému rolníku jen v největších nesnázích.“

Král řekl na to: „Věru! Jest to žalostná pravda, že hledíme na svět o sobě tak krásný, vsazeni jakoby za mříže předsudků a podivná skla, jež nám zbarvila pýcha z jedné a pochlebenství z druhé strany. Co jest jasné, učenci na dvoře našem schválně zatemní, aby potom, rozptylujíce ponenáhlu umělou mlhu, mohli chlubiti se, že vynašli světlo. A jaké přípravy a obřady konají se k tomu, co zcela přirozeně jeví se zdravému oku. Moudrost sama jest prosta, a jaké posunky, šaty a znaky vidáme na těch, kdo sami jmenují se strážci nebeských pokladů, majiteli světla a udělovači spásy! — Irachto, Irachto! Ty jsi mi dobře radila, abych se vyprostil z moci braminů. Již na první pohled do tváře moudrého Kebarijuna poznávám, že lež byla, co oni mně pravili.“

Kebarijun pravil: „Co máš na srdci, králi, že tě to tak rozčiluje? Usedlá mysl nechválí ani nehaní tak urputně

a s takovým předsudkem jako ty. Na každou věc třeba času, aby se mohla ohledati ze všech stran, podle přísloví:

Žádná věc a z žádné strany,
nebudiž bez chvály a bez hany.

Zvláště potřebný jest duševní klid králi, na jehož slově závisívá blaho millionův jiných duší."

„Dobře pravíš, příteli," řekl král, „a právě proto hledám u tebe pokoj srdce svého."

Kebarijun odpověděl: „Zvenčí, o králi, nemůže vejíti pokoj v duši, musí zroditi si jej sama, ale k jeho vzniku může přispěti upřímné slovo rozumného člověka, Tak nemůže žádný lék zhojiti tělesnou ránu, ale může obrátiti hojivou moc života na dobrou cestu."

Řekl král: „Učiň, co můžeš, neb jsi moudrý a znáš zákony duševní i přírodní."

Kebarijun odpověděl: „Kéž bych je znal; vím jen, že není na světě nic sladšího, než vědomí každodenního vzrůstu a rozšíření vědomostí o tom, jak věčný zákon vtěluje se v časovou pravdu a krásu. Co vím, tím chci milerád posloužiti každému dle jeho potřeby."

Král vypravoval mu potom svůj sen, vypravoval výklad bramínův, Irachtinu radu i žádal, by Kebarijun řekl, co soudí o těchto věcech, a nezamlčoval ničeho, třeba to bylo sebe hroznější.

Mudrc poslouchal bedlivě a když král, dokončiv, umlkl, odpověděl: „Sen jest stín, pouhá dětinská hra našich myšlenek. Kdo by v něm hledal pouhou pravdu, lapal by vítr. Ale jako bývá dětinská hra obrazem budoucí, zatím ještě dřímající přirozenosti, proč by i sen nebyl takovým obrazem, z něhož probleskuje zdraví nebo nemoc v těle povstávající, štěstí neb neštěstí, jež má

svůj původ v okamžitých okolnostech, a vůbec proč by mraky a světélka, jež povstávají nad našimi hlavami, nemohly otisknouti svůj obraz v samotné hlavě?“

Sen jest sen; ale protože jím jest, to má svůj původ. Protože budoucnost vládne přítomností, jest teda jejím pravým původem, jako vidíme na vzrůstu každého zvířete. Ano, to jest vzrůst, že budoucnosti slouží přítomnost, a tato jest tedy jejím obrazem. Možná, že ve snu napodobuje se budoucí osud. Ale výklad snu jest nesnadnou věcí. Co se týče tvého snu, buď ubezpečen, že neznamená nic zlého.“

Slyše to král, vzdychl si z hluboka, jako by velká tíže bývala spadla s jeho srdce, a tázal se zvědavě a kvapně, co by to znamenalo.

I řekl Kebarijun: „Dvě červené ryby, které jsi viděl zpříma státi, znamenají, že přijde vyslanec od hajmunského krále a přinese ti dvě skřínky s perlami a drahými kameny, jichž cena bude obnášeti čtyři tisíce liber zlata.

Dvě husy, které za tebou letěly a potom před tebou padly, znamenají, že ti pošle balchský král dva koně, jimž krásou a rychlostí rovných nebude.

Had, vinoucí se kolem tvé levé nohy, znamená, že přijde vyslanec od sendžinského krále a přinese ti meč z nejčistšího železa, jakého by na světě pohledal.

Co týče se krve, již jsi viděl, brotící tvé tělo, znamená, že kazerunský král ti pošle drahocenné purpurové roucho, které v temnotě září.

Potom jsi myl své tělo vodou. To mohu vyložiti tím, že razinský král pošle ti kmentový šat, jaký králové nosívají.

Viděl jsi se na bílé hoře. To znamená, že ti král kazurské říše pošle bílého slona, kterého žádný kůň nedohoní.

A to, co jsi ohni podobného na své hlavě viděl, znamená, že arzenský král pošle ti korunu zlatou, vykládanou perlami a drahým kamením.

O ptáku, který tě kloval zobákem do hlavy, nemohu se dnes vyjádřiti, ale věz, že ti to není na škodu a nemusíš se ničeho obávati. Ukazuje to jen na nevůli a nepřízeň k osobě, kterou miluješ."

Tak vykládám, králi, já tvé sny. Královští vyslanci, o nichž jsem se zmínil, přijdou k tobě vesměs v týdnu."

Vyslechnuv tento potěšitelný výklad, král Balad velmi přívětivě děkoval moudrému Kebarijunovi a hned, rozloučiv se s ním, pospíchal domů. Když byl viděn na svém dvoře, roznesla se hned pověst o jeho dobré mysli. Národ radoval se.

Braminy velice mrzela tato návštěva u Kebarijuna.

Král, ač byl klidnější, přece nejevil mysl veselou, nevycházel jako dříve, nenavštěvoval svých žen, nýbrž býval stále o samotě, jen s Iladem mívaje dlouhé rozmluvy o správě svých zemí.

Když bylo již poledne sedmého dne a nepřicházela žádná zpráva, začal býti král nevrlým a tajná pochybnost i mrzutost jevily se v celém jeho chování. Odpoledne přišla zpráva, že vyslanectvo blíží se.

Balad sedl hned na trůn, aby je přijal v plné slávě. Když je vyslechl, položeno k jeho nohoum mnoho darův nevídané krásy. Královo srdce zaplesalo radostí, že vyplnila se slova mudrce Kebarijuna.

Když bylo vše ukončeno, řekl král Iladovi: „Chvála a díky nekonečné Bohu, že odvrátil mou duši od hříchu. Byl bych hanebně prolil tolik nevinné krve a zahubil

přátele a drahé své, aby bramínové tím snáze mohli mne zahubiti. Díky tobě, že jsi domluvil Irachtě, aby mi poradila něco lepšího. Navždy buď velebena tato rada, navždy oslavena královna Irachta.“

Na to kázal král, aby Ilad dal odnésti všechny dary k ženám, a když se tak stalo, vzal milou Irachtu za ruku, řka: „Moudrá, krásná ženo, vyvol a vyber si z těchto pokladů dle své libosti, ostatní vezmi si tichá Haurkenaha na památku toho šťastného dne.“

Irachta vybrala si jen korunu velmi uměle a krásně pracovanou a Haurkenaha vzala si nejkrásnější roucho.

Král trávíval večery jednou u Irachty, podruhé u Haurkenahy. U které ženy byl, ta mu připravila sladkou rýži.

První večer byl u Irachty, neboť na ní byla řada. Irachta, vzavši na sebe pěkné, ale na pohled skromné roucho, s korunou na hlavě předstoupila před krále, nesouc mu sladkou rýži.

Haurkenaha, dozvěděvši se to, oblekla se do darovaného přeskvostného roucha a šla také před krále. Její oděv slušel jí tak, že při své kráse byla spanilá jako slunce.

Jak ji král spatřil, obdivoval se jí a obrátil se k Irachtě se slovy: „Ty jsi byla pošetilá, volíc si korunu a odkládajíc šat, jemuž není rovno v našem pokladu.“

Že král Haurkenahu tak chválil, jí však vyčítal pošetilost a její volbu neschvaloval, naplnilo Irachtu žárlivostí a zlostí tak, že hodila mísku králi na hlavu, až mu rýže po tváři tekla.

Král vstal ze svého místa, zavolal svého vezíra Ilada a pravil k němu: „Hle! jak málo úcty má tato ničemnice přede mnou, králem světa, a co mně udělala. Odveď a zab ji beze všeho smilování.“

Ilad, odešed od krále, pravil sám k sobě: „Nezabiju ji. Počkám, až pomine králova zlost. Vždyť jest tato žena nejmoudřejší a nejdokonalejší královnou; musil by ji pohledati. Král sám by bez ní dlouho nevydržel. Ona ho vysvobodila od smrti, udělala teda veliký, dobrý skutek, a naděje, kterou v ni skládáme, jest velika. Nepochybuji také, že jednou přijde král a řekne, proč jsem popravu neodložil, abych mu mohl ženu zase přivésti. A proto neusmrtím ji, dokud neuslyším od krále ten ortel podruhé. Uvidím-li, že lituje přenáhleného slova. že rmoutí se nad tím, co učinil, přivedu mu ji živou a učiním tak veliký, dobrý skutek. Irachtu jsem zachránil od smrti a královo srdce zbavil věčného hoře a nepokoje. Za to nabudu u lidí veliké vážnosti. Avšak uvidím-li krále veselého, klidného a uslyším-li od něho, že souhlasí ještě s rozkazem, který mi dal, bude ještě dosti času, ji usmrtiti."

Odvedl Irachtu do svého příbytku a dal ji pod ochranu jednoho z nejdůvěrnějších svých sluhů. Potom smočiv svůj meč v krvi, s líčeným smutkem předstoupil před krále a zvěstoval: „Vykonal jsem na Irachtě, králi, co jsi rozkázal."

Ilad pozoroval každé královo hnutí a nebylo ho tajno ani to nejmenší, co se dělo v jeho duši.

Král tesknil čím dále víc, a čím více chtěl vystavovati na odiv klidnou tvář, tím více zuřil žal ve skrýši rozboleného srdce. Kolikráte měl již na jazyku otázku a chtěl ptáti se Ilada, sprovodil-li skutečně se světa ubohou Irachtu, ale vždy ji jakýsi ostych potlačil a nepropustil z tesklivého srdce.

Zvláště za doby večerní, již trávíval v náručí krásné, moudré Irachty, uznával, že její přednosti a ctnosti daleko převažovaly její vinu; jakž teprvé když vzpomněl si

na její věrnost a dobrou radu, kterou zachovala ho před úklady braminův. Tu proklínal svou nevděčnost, omlouval Irachtinu vinu, přiznávaje se, že svou choť dříve urazil a že její nevole byla spravedliva.

Ilad řekl jednou: „Milostivý králi, podáváš se opět tesknotě a smutku. To ti v ničem neprospěje, ale vysuší tělo tvé a zmálomocní ducha tvého k nemalému potěšení nepřátel tvé slávy. Snášej raději trpělivě, nad čím nemáš více moci. Chceš-li poslechnouti, povím ti povídku, která tě upokojí.“

„Vypravuj teda,“ velel král.

Ilad počal vypravovati:

Dva holubi.

Byl jednou jeden holub a holubice a ti hospodařili spolu dobře; nanesli sobě plné, hluboké hnízdo pšenice a ječmene.

I řekl holub k manželce své: „Děkujme Pánu Bohu, že nám nadělil a požehnal naši práci. Nebylo by dobře, milá ženo, abychom nedotýkaly se těchto zásob, dokud pole bude nám poskytovati dostatečné potravy?“

Holubice odpověděla: „Dobře tak pravíš.“

Ale zrnka byla ještě zelena a léto velmi suché i parné.

Holub odletěl na to do dalekých krajin a dlouho se nevracel. Ovšem že zrnka sesýchala se čím dále víc a hromádka se tím menšila. Holubice, majíc ji každodenně před očima, nepozorovala ničeho, ale když holub se vrátil a podíval se na svůj poklad, nedbal na uvítání laskavé manželky, ale začal se vaditi: „Cože, neujednali jsme spolu, že nedotkneme se nasbíraného obilí, dokud toho nebude potřeba? Proč jsi, mlsná, pohodlná ženo, nedostála danému slovu a trávila jsi z hotového?“

Holubice zapřisáhala se, že nevzala ani zrnka a že po poli hledala výživy, toužebně očekávajíc milého manžela.“

Holub nevěřil; houkal zlostně, kloval ubohou ženu do hlavy tak, že bolestí a lítostí zemřela. On ji ani nepochoval, nýbrž na potupu vyhodil z hnízda na pospas dravcům a červům.

Brzy na to nastalo deštivé počasí. Zrnka zvlhla a nabotnala a vyplnila hnízdo tak, jako bylo z počátku. Vida to holub, poznal vinu své prchlivosti, počal hořekovati a bědovati, vrkaje neustále žalem a touhou: „Ach, milá žínko, jak jsem se na tobě prohřešil, jak mohu býti živ, nevěda, zda mne na věčnosti odpustíš. A já, bídný vinník, proč žiju dál?“

Od té chvíle nepožil ani pokrmu ani nápoje, až zemřel. Srdce mu puklo žalostí.

„Na tomto příkladu,“ vysvětloval vezír, „jest viděti, že moudrý a práva milovný nepospíchá s trestem, ale čeká, až upokojí se srdce a mysl, a potom jedná dle chladného a nestranného uvážení pořádku a okolností, které se mění a jsou jinaké v každém případu.“

Král neřekl ani slova, ale za to vzdýchnul si z hluboka.

Had, jakoby si ničeho nevšímal, pravil: „Znám také ještě jinou povídku pro tvé potěšení. Jednou nesl jakýsi člověk hrách v otevřené nádobě. Bylo parno. Přišed do lesa a chtěje si odpočinouti, sedl si pod strom. Unaven cestou, začal dřímati. Na stromě seděla opice a znamenajíc příhodnou chvíli, sáhla a vzala plnou hrsť hrachu. Jedno zrnko jí upadlo i slezla skoupá opice opět se stromu, hledajíc je, ale nenašla, ba potratila také všechen ostatní hrách.

Tak jednáš i ty, králi! Šestnáct tisíc žen čeká na tvůj rozkaz a ty nevšímáš si žádné, hledaje jen tu, kterou nelze více nalézti."

Slyše to král, zbledl ve tváři a pravil smutně: „Ilade, jindy tak rozvážný a prozřetelný, proč jsi tenkráte tak kvapně vyplnil vůli rozhorleného, rozčileného, jatého okamžitým hněvem? Na jediné mé slovo jsi šel a neodložil ani na hodinu popravu té, o které jsi věděl, že bych jí mnoho odpustil, jsa svoboden rozumem i srdcem."

Ilad odpověděl: „Kdo se nikdy nezmýlí a nikdy sám sebou není v odporu, jest Bůh. Jemu má býti nejpodobnějším král, protože jeho vůle jest zákonem, ale vrtkavost zákona dělá zmatek v jednání a ten bývá pokušením a nepokojem lidu."

I řekl král: „Ilade! Přísným slovem svým rozmnožuješ jen mou žalost. — Zabil jsi skutečně ubohou Irachtu?"

Ilad odpověděl:

Ten jenom nemívá, co by želel,
kdo vždy činívá, co rozum velel.

Král řekl: „Kdybych mohl vzkřísiti Irachtu, jíž nevyrovná se nižádná žena, nehořekoval bych víc a stal bych se navždy prozřetelným."

Ilad odpověděl: „Prozřetelným může býti jen, kdo má dobrý zvyk a pro budoucnost a moudrost vede běh časových dějův dle své vůle, ale

Kdo má vinu, lásku, hněv v svém oku,
nepřihlíží skutků svých přítoku.

Král pokračoval: „Kdybych viděl Irachtu živou, nebyl bych nikdy více smutným.“

Ilad namítal: „Kdo koná vždy jen dobré skutky a kdo nespáchá nikdy žádného poklesku, nemusí se nikdy kormoutiti.“

Král pravil: „Kdybych opět spatřil Irachtu, od toho okamžiku dělal bych vše s rozvahou.“

Ilad pokračoval ve svých vývodech: „Dva nevidí: slepý a nemoudrý. Jako slepý nevidí nebe, hvězdy, zemi a nerozezná, co jest na blízku a co daleko, tak také kdo moudrosti nemá, nerozezná ošklivé od krásného a dobré ode zlého.

Král tesklivě dodal: „Ruka má jest prázna od té doby, co nemám Irachtu.“

Ilad pravil zase: „Tři věci jsou prázné a pusté: řeka bez vody, země bez krále a žena bez muže.“

Král poznamenal: „Ilade, ty odpovídáš, jako by ti odpovědi byly shůry vnuknuty.“

Ilad odpověděl: „Tři osoby jsou, kterým bude shůry přáno: král, který ze svých pokladů uděluje dary; ženě, kterou si vede šlechetný, milující muž do své domácnosti, a muž, jenž stará se o veřejné blaho a dobro.

Řekl král: „Kdybych sešel se opět s drahou Irachtou, věru! nehřešil bych víc.

Ilad odpověděl:

„Hrdě kdo praví, že víc nehreší,
nebe ani peklo víc netěší.“

Král pravil: „Věřím, co říkává se:

Neví, v životě co láska platí,
až kdo marně lásku svou utratí.

Ach a proto já, bídák, odříkám se všech slastí trampotného života i přeji si, aby čím dříve tím lépe dobrotivá smrt vzala mi můj život."

Ilad na to odvětil:

„Marnivec přežilý smrt si žádá,
neb neví, v čem život svůj zakládá."

Král neřekl na to již ničeho, ale padnuv na svou tvář, plakal tak žalostně, že ustrnul se Ilad a pomyslil si:

Zavždy osud chová míru,
by nezvadlo srdce v citů víru.

Potom pravil hlasem přívětivým, smírným a potěšným: „Králi a pane můj! Irachta žije a doufá ve tvou milost."

„Ah, ah!" vzdýchnul si král: „Buď jí odpuštěno, co mně učinila." A posadiv se po královsku, doložil: „I tobě buď prominuto, jenž jsi mne tak dlouho sužoval za přenáhlené slovo. Věru, byl svrchovaný čas, že jsi vyjevil pravdu. Věřím tomu, co psáno jest:

Náhlá pravda, pozdní pravda škodí;
jen kdy v čas svůj květe, k spáse vodí.

Avšak nechme rozumování. Jdi a přiveď mně drahou Irachtu."

Ilad odešel. Netrvalo dlouho a přivedl prostě oblečenou Irachtu, která padla k nohoum svého pána, a pravila s pláčem: „Díky spravedlivému Bohu, sláva tobě, milostivý králi, jenž jsi neposuzoval přísně náhlý skutek ženy s rozumem pominulé. Chvála tobě, Ilade, věrný vůdce královské vůle."

Král přerušil její řeč, řka: „Odpuštěno buď mně, odpuštěno buď i tobě vše, v čem jsme se provinili. Čest a sláva věrnému Iladovi, jenž nás opět spojil.“

Moudrý Ilad, znaje lidské srdce, poklonil se hned a odešel, řka v srdci svém:

Věrně ten jenom budoucnost dobrou slibí,
kdo svou duši šťastně nehodou vytříbí.

Král poslal potom Iladovi drahocenné dary a vydal do jeho moci všecky bramíny, kteří navrhovali, aby byl popraven. Ilad je dal všecky usmrtiti.

Oči královy i oči všech velmožů jeho říše nalezly potěšení. Všickni děkovali Bohu a chválili Kebarijuna pro jeho znamenitou moudrost a šlechetnost, neboť jen těmito svými vlastnostmi zachránil krále, jeho věrného vezíra a věrnou jeho ženu.

Rozprávka jedenáctá.

Král Dabželim pravil k mudrci Bidpajovi: „Porozuměl jsem podobenství tvému; ale teď mi vypravuj o tom, kdo neoplatí učiněnou škodu svému podřízenému a považuje skutek ten za napomenutí a výstrahu před neprávím a nepřátelstvím proti jiným.

Mudrc odpověděl: „Hledati lidskou škodu a to, co způsobuje bolest, mohou jen lidé, kteří žijí v nevědomosti, takže nemohou postihnouti následky takového jednání pro vezdejší i příští život. Nejsou přesvědčeni, že pro zlé skutky bude je pronásledovati msta a stihne je trest, jaký si zasloužili. Ujdou-li někteří vezdejším trestům tím, že dříve zemrou, nemine je trápení na onom světě, — trápení, na jehož velkost a hrůzy naše slova nestačí a jež žádný popis vylíčiti nemůže. Často také stihne pokuta pošetilého a on vezme si příklad ze škody, která se mu stala. Potom varuje se udělati příkoří a nepřátelství jinému a shledá, že jest mu to ku prospěchu. Patří sem jedno podobenství."

„A které?"

Mudrc počal vypravovati:

Lvice, lukostřelec a šakal.

Lvice, zdržujíc se v hustém lese, měla dvě mláďata. Když jednou vyšla na lov a mláďata doma nechala, šel

okolo jejího brlohu lukostřelec. Spatřiv mláďata, zabil je šípy, stáhl z nich kůže a odnesl si je domů.

Když lvice vrátila se a spatřila, jak hrozným způsobem mláďata její zahynula, lehla na zem, válela se celá v zoufalství a strašně řvala.

Nedaleko byl šakal který ji pozoroval. Na její řev přišel blíž a pravil: „Co to děláš? — Co se ti stalo? Pověz mi to!“

Lvice odpověděla: „Lukostřelec, jda tudy, zabil mi mláďata, stáhl z nich kůži a mrtvoly zde pohodil.“

Šakal promluvil dále: „Neřvi tolik, mírni svou bolest a vzpomeň si jen, že ti lukostřelec neučinil nic jiného, než co ty jsi již vícekráte udělala mnohým jiným. Tito měli také mláďata, také je milovali, měli z nich radost tak jako ty ze svých mláďat. A proto musíš si od jiných dáti líbiti, co si jiní musili dáti líbit od tebe. Přísloví praví:

Jak ty soudíš, tak budeš také souzen!

Každý čin má za následek odměnu nebo trest a dle jeho velikosti jest odměna neb trest velký či skrovný. Jaké semeno takové ovoce.“

Lvice na to odpověděla: „Vyjádři ještě důkladněji a jasněji, co mně říci chceš.“

Šakal tedy pokračoval: „Kolik ti jest let?“

„Sto.“

„Čím jsi se živila?“

„Masem zvířat.“

„Kdo ti zaopatřil tu potravu?“

„Lovila jsem zvířata a požírala je.“

„Měla zvířata, která jsi o život připravila, otce a matky?“

„Měla.“

„A já nikdy neviděl a neslyšel," pokračoval šakal, „jejich otce a matky bědovati tak hlasitě jako tebe. Co se stalo, stalo se jen tobě, poněvadž jsi nehleděla nikdy na následky svých činů, nepomyslila, že ti mohou býti na škodu."

Lvice, vyslechši šakalova slova, uznala, že prohřešila se sama proti sobě a její dosavádní jednání bylo jen bezprávím a zločinem.

Nechala tedy úplně lovu, upustila od masa a živila se jen ovocem, zelinami a rybami.

Když to viděl holub, jenž v lese tom bydlel a živil se plody stromů, že lvice požívá též onoho ovoce, pravil k ní: „Myslil jsem, že stromy letos pro velká sucha neměly plodův, ale nyní jsem se přesvědčil, že ty se jimi živíš. Upustila jsi snad od potravy, kterou ti Bůh určil, a obrátila se k potravě, jež náleží jiným, a tím jim ubližuješ. Nyní vím, že letos měly stromy ovoce jako jiná leta; že však nyní již nemají, jest tvou vinou. Proto běda stromům, běda ovoci a běda těm, kdo se jím živí!

Uslyševši lvice doupňákova slova, odřekla se plodů stromoví a ustanovila se, že živiti se bude již jen zelinami. —

Toto podobenství poučuje tě, jak nevzdělaný často vlastní škodou bývá odvrácen způsobiti ji jiným. Jako lvice ztrátou svých mláďat byla odvrácena od požívání masa, tak také holubovou řečí od požívání ovoce.

Člověku nutno a slušno, aby si to zapamatoval. Tak přísloví praví: Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim.

Tím také jest vysloveno, co jest právo, a na právu má zalíbení Bůh i lidé.

Rozprávka dvanáctá.

Král Dabželim pravil k mudrci Bidpajovi: „Vyslechl jsem ono podobenství, ale nyní mi vypravuj, jak někdo upustí od zaměstnání, které mu přísluší a jemuž se oddával, a vyhledá si jiné, které však zahanben opustiti musí proto, že se v něm neosvědčil."

Mudrc vypravoval:

Mnich a host.

V zemi zvané Karch žil dle podání nábožný mnich, slouže Bohu. Jednoho dne přišel k němu host.

Dal pro něho přinésti fíků, aby ho pohostil něčím novým, a jedli oba.

Host liboval si: „Jak sladké jsou ty tvoje fíky a jak chutné! Škoda! že u nás, odkud jsem, jich není. Avšak já jich nepostrádám, neboť máme v naší zemi tolik jiného ovoce, že fíkův ani nepotřebujeme. Myslím také, že jsou těžko stravitelné a tělu málo prospěšné."

Mnich odpověděl: „Nemůžeme považovati za rozumného člověka, jenž hledá, co nalézti nelze. Šťastným budeš jen tehda, spokojíš-li se s tím, čeho můžeš dosíci."

Mnich ten mluvil také hebrejsky.

Hostovi se tato řeč zalíbila tak, že měl sto chutí se jí naučiti.

Když se tak již po několik dnů mučil, pravil k němu mnich: „Obávám se, aby se ti nestalo, co stalo se krkavci, neboť chceš se také odříci svého mateřského jazyka a přidržeti se hebrejštiny.“

„Co se stalo krkavci?“ tázal se host.

Mnich vypravoval:

Krkavec, který se chtěl naučiti jiné chůzi.

Byl prý jednou krkavec a ten viděl koroptev hrdě si vyšlapovati. Chůze ta zalíbila se mu tak, že se jí chtěl také naučiti. Vynasnažoval se všemožně, ale nemohl to dovésti. Když viděl, že jeho vynasnažení jest marné, chtěl choditi zase jako dřív, ale již to nešlo: roztahoval nohy tuze daleko od sebe a zvykl si nejohyzdnější chůzi mezi všemi ptáky.

„Toto podobenství jsem ti vypravoval,“ pravil mnich, „protože jsem pozoroval, že chceš odříci se svého jazyka a osvojiti si hebrejštinu. Věru bys mnoho nepochodil ani nezískal. Pochybuji, že bys se této řeči důkladně přiučil, a až by si se vrátil ku svým rodákům, mluvil bys mezi nimi nejhůř.

Říká se: Za blázna považujme, kdo se zaměstnává tím, co mu nepřísluší, co k jeho činnosti nepatří, čemu otcové a předkové jeho se nepřiučovali.

Rozprávka třináctá.

Král Dabželim pravil k mudrci Bidpajovi: „Vyslechl jsem podobenství, jež jsi doposud vypravoval; nyní mně pověz podobenství o člověku, který prokáže dobrodiní na nepravém místě a slibuje si za to vděk."

Mudrc odpověděl: „Králům a jiným lidem přísluší, aby prokazovali dobrodiní jen takovým osobám, od nichž mohou očekávati uznání, vděčnost, upřímnost a poctivost, a nevěnovali zvláštní pozornosti těm, kdo jsou jim na blízku, nebo ve veliké vážnosti jen proto, že jim král udělil takových hodností. Spíše jim přísluší, aby vyzkoumali lidi sprosté i urozené, jsou-li vděční a věrní, nebo nevěrní a nevděční, a prokazovali jim pak dobrodiní dle uznání. Věz! Starostlivý, pilný lékař, léče nemocného, nespokojí se jen tím, že se na něho podívá, ale prohlédne si také, čeho více třeba, a potom teprv určí léky dle způsobu nemoce. Moudrý byl a měl pravdu člověk, jenž řekl, že se přesvědčil o dobromyslnosti, věrnosti a vděčnosti lidí i zvířat tím, že si je zavázal vděčností, aby se přesvědčil, vzpomenou-li si na něho, kdyby někdy potřeboval jejich pomoci.

Moudrý bývá před člověkem často opatrným a má se na pozoru a nesvěří se nikomu, kdežto do rukávu pustí kolčavu a vezme do ruky každé ptáče. Říká se také, že se moudrému nesluší, opovrhovati malým, ne-

patrným člověkem, nebo takovým i zvířetem, ale sluší se, aby je vzal na zkoušku a učinil jim dle zásluhy. O tom jest známé podobenství, jež učinilo několik moudrých."

„Jak se to stalo?" tázal se král.

Mudrc počal vypravovati:

Poutník a zlatník.

Společnost jakási vykopala studni, do níž padli zlatník, had, opice a tygr.

Náhodou šel kolem poutník. Všimnuv si studny, pohlédl do ní. K svému úžasu spatřiv tam divnou společnost: člověka, hada, tygra a opici, pomyslil si: „Sotva bych pro svůj budoucí život vykonal záslužnější dílo, než když vysvobodím tohoto člověka z hrozivého nebezpečí."

Vzal provaz a hodil jej do studně. Pověsila se na něj nejdřív opice, protože byla nejčipernější, i byla vysvobozena. Hodil provaz po druhé, otočil se kolem něho had i byl tedy také vytažen. Po třetí spustil poutník provaz dolů a k svému úžasu a leknutí vytáhl tygra.

Všecka tato zvířata mu děkovala a radila: „Nevytahuj toho člověka ze studně; není mizernějšího nad lidskou vděčnost a zvláště vděčnost tohoto muže."

Potom pravila k němu opice: „Žiji tamto na hoře u města Nevaderechtu."

Tygr řekl: „Já se zdržuji v lese, také nedaleko tohoto města."

Had sděloval: „Já se plahočím ve zdích toho města. Kdybys šel někdy okolo nás a potřeboval našeho přispění, jen na nás zavolej. Rádi bychom ti byli uzna-

lými a osvědčili svou vděčnost za vše dobré, co jsi nám prokázal.“

Poutník si slov těchto zvířat mnoho arci nevšímal a jmenovitě nedbal upozornění na lidskou vděčnost a pustil po čtvrté provaz do studně. Tenkráte vytáhl ven zlatníka.

Tento klekl hned před ním a pravil: „Prokázal jsi mi veliké dobrodiní. Přijdeš-li někdy do města Nevaderechtu, zeptej se, kde zůstávám. Jsem zlatník. Snad mně bude možná odplatiti tobě, co jsi mi dobrého učinil.“

Zlatník pospíchal potom do města a poutník šel svou cestou dál.

Po nějakém čase musil poutník za nějakou záležitostí do města.

Potkala ho opice, klekla před ním, líbala mu nohy a omlouvala se, pravíc: „Ty víš, že opice ničeho nemají. Ale sedni si zde a počkej, až se vrátím.“

Navrátivši se brzy, přinesla pěkné a chutné ovoce, jehož se poutník do syta najedl.

Posilniv se a pookřáv, šel dál svou cestou.

Nedaleko městské brány potkal se s tygrem.

Tento, ukloniv se před poutníkem, pravil: „Prokázal jsi mi dobrodiní, pročež odpočiň si zatím, než se vrátím.“

Odešed, prolomil zeď, prodral se ku královské dceři, již zadávil, vzal jí drahocenný skvost a přinesl jej svému ochránci.

Tento arci nevěděl, jakým způsobem jej tygr dostal, ale pomyslil si: „Tato zvířata projevila mi již tolik uznalosti, jakž teprv až přijdu k zlatníkovi. Třeba byl sám chudým a ničeho neměl, může mi aspoň tento skvost prodati. Ať mi dá z ceny jenom jeden díl, ostatní si může nechati pro sebe. Jako zlatník bude dobře věděti, co takový skvost stojí.“

Poutník kráčel dále do města, až přišel k zlatníkovi.

Tento, spatřiv ho, přivítal a zval ho do svého domu. Sotva však spatřil skvost, jejž poutník dostal, poznal, že to šperk, jejž zhotovil pro královu dceru.

„Odpočiň si zatím," pravil k svému hostu, „přinesu něco k jídlu. Rád bych tě pohostil něčím lepším nežli doma mám."

Vzdáliv se, rozvažoval: „Teď mne potkalo štěstí. Půjdu ku králi, ukážu mu tento skvost a dostane se mi za něj velkého vyznamenání."

Šel skutečně branou do královského zámku a dal se oznámiti králi. „Věz", pravil k panovníkovi „kdo usmrtil tvou dceru a oloupil o skvost, nalézá se v mém domě."

Král dal poutníka hned přivésti, a jakmile zočil šperk své nešťastné dcery, beze dalšího rozmýšlení kázal, aby byl poutník zmrskán, voděn městem a potom oběšen.

Vykonavše na něm oba první tresty, odvedli ho před popravou do žaláře. Tam dal se poutník do usedavého pláče a zvolal žalostně: „Kdybych byl poslechl hada, opici a tygra, když mi připamatovávali ničemnost a mizernost lidské vděčnosti, nebyl by mne potkal tak zlý osud."

Často opakoval ve tmavém žaláři tato slova, až je uslyšel had. Pronikl do žalářní kobky a poznal svého dřívějšího ochránce. Hluboká soustrast zmocnila se jeho srdce a přemýšlel, jakým způsobem by poutníka odtud vysvobodil.

Přikradl se nepozorovaně ku královu synu a uštknul ho do prstu.

Král dal svolati všecky mudrce z celého okolí; ti přišli, dělali nad raněným rozličné čáry, aby ho uzdravili, ale marné bylo jejich počínání.

Had doplazil se potom k jedné čarodějnici a vypravoval, jaké dobrodiní prokázal mu jednou poutník, který zkusil nyní mnoho strastí a ke všemu ještě má přijíti o život.

Čarodějka ustrnula se nad nešťastníkem, šla ku královskému synu a pravila k němu vážným hlasem: „Neuzdravíš se dříve, dokud tě nevyléčí sám člověk, který byl nevinně trestán a nyní úpí v žaláři.“

Had vrátil se k poutníkovi do vězení a pravil k němu: „Vidiš, tak se stává těm, kteří neposlouchají. Nevaroval jsem tě, abys neprokazoval onomu člověku žádného dobrodiní? Ty jsi neučinil dle mé rady.“

Potom dal mu nějaký list a řekl mu, že má léčivou moc a hojí rány od hadího uštknutí.

„Až tě dovedou ku královu synu,“ poučoval svého chráněnce, „dej mu šťávy z tohoto listu a on se uzdraví. Až se bude král vyptávati na tvůj původ a dosavadní život, pověz mu pouhou pravdu, jmenovitě to, co se ti přihodilo s námi a člověkem. Bůh jest svědkem, že budeš pak úplně vysvobozen.“

Syn vypravoval svému otci-králi, co mu čarodějka řekla, a král dal hned vyvésti poutníka ze žaláře a žádal ho, by svého hojičského umění užil ve prospěch jeho syna.

Poutník odvětil: „Čarovati neumím, ale dám vypíti tvému synu trochu nápoje a doufám, že s pomocí boží bude uzdraven.“

Kralevič opravdu se uzdravil šťávou dobytou z listu, jejž had přinesl.

I zaradoval se král nad míru a ptal se poutníka na jeho minulost.

Tento vypravoval vše, načež mu král poděkoval a bohatě ho obdaroval. Zlatníka dal hned oběsiti pro jeho lež, nevděčnost a proto, že splatil dobré zlým.

Mudrc k tomu doložil: „Ve zlatníkově činu naproti poutníkovi, v jeho nevděčnosti ku člověku, který ho zachránil od smrti, v díku zvířat a ve snaze jednoho z nich, aby člověka také zachránil, shledávám příklad pro toho, kdo si jej vzíti chce, a látku k přemýšlení, kdo o ní chce přemýšleti. Jest v tom zároveň poučení, že dobrodiní a dobré vůbec máme prokazovati jen lidem hodným, šlechetně smýšlejícím, byť byli na blízku nebo v dáli. Jedná se také o to, aby každý měl pravý úsudek, aby dobrého k sobě přijal a nevítaného odmítl.

Rozprávka čtrnáctá.

Král Dabželim pravil k mudrci Bidpajovi: „Tomuto podobenství jsem porozuměl, ale teď mi pověz toto: Říká se, že člověk může dosáhnouti dobrého jen svým rozumem, moudrými náhledy a pevnou povahou. Jak a proč stává se, že právě nevědomec přichází k velkým hodnostem a štěstí, kdežto moudrý a opatrný utrpí škodu a stihá ho všeliký nezdar?“

Bidpaj odpověděl: „Jako člověk vidí svýma očima a slyší svýma ušima, tak také každé dobré slovo pochází z rozvahy, opatrnosti a statečnosti a nad tím nade vším jest řízení boží. Podobenství, jež se na to vztahuje, jedná o královském synu a jeho přátelích.“

„A jaké jest?“ tázal se král.

Mudrc začal vypravovati:

Králův syn a jeho přátelé.

Čtyři lidé sešli se jednou na cestě. Jeden z nich byl syn krále, druhý kupce, třetí šlechtice, — krásný to člověk — a čtvrtý syn rolníka.

Všichni měli již veliký nedostatek Byli v cizině a neměli již žádného jiného majetku než šaty, jež měli na těle. Když tak spolu kráčeli, vypravovali si o svých po-

měrech, ale každý zůstával při svém náhledu a při tom, co sám za dobré uznával.

Královský syn pravil: „Veškeré věci na světě povstávají z řízení a vůle boží, a co člověku jest souzeno, stane se mu zcela jistě, a proto jest nejlépe oddati se trpělivě do vůle boží a očekávati, ať se stane cokoli."

Kupcův syn odporoval: „Moudrost jest nejdůležitější ze všeho."

Šlechtic namítal: „Krása jest přednější než všecko to, co vy tvrdíte."

Rolníkův syn ubezpečoval naposledy: „Není ve světě nad práci."

Když přiblížili se k městu Abetrunu, sedli si před branou, aby se poradili. Potom pravili k rolnickému synu: „Jdi do města a zaopatř nám svou prací potravy na dnešní den!"

Rolník šel a ptal se po nějaké práci, aby vydělal na jídlo pro čtyry osoby. Řeklo se mu, že v tomto městě není nic tak drahé jako dříví.

Les byl od města vzdálen více než jednu parasangu. Selský synek tam šel, nasbíral velkou otep dříví, odnesl ji do města a prodal za jeden dirhem. Nakoupiv potravy za tyto peníze, napsal na městskou bránu:

„Muž vydělá zde tělesnou prací za den dirhem."

Potom vrátil se ku svým přátelům s potravou a oni najedli se.

Druhého dne pravili: „Dnes bude řada na tom, kdo řekl, že krása jest ze všeho nejdůležitější."

Mladý šlechtic ubíral se teda do města, ale již po cestě si povídal: „Proč bych chodil do města, když obchodu nerozumím?"

Styděl se však vrátiti ku svým přátelům bez potravy a proto přemýšlel, jak by se od nich odtrhl. Šel svou cestou dál, až umdlen, podepřel se o strom a usnul.

Když tak spal, šla kolem choť jednoho znamenitějšího pána z města, spatřila mladého šlechtice a zalíbil se jí pro svou krásu tak, že poslala si pro něho služku.

Služka šla a přivedla své paní mladíka-šlechtice, který strávil potom u ní celý den nejpříjemnějším způsobem. Když byl večer obdarovala ho ještě pěti sty dirhemy.

Opouštěje město, napsal na bránu:

„Krása vynese za jediný den pět set dirhemů."

J vrátil se ku svým přátelům.

Třetího dne řekli soudruzi synu kupcovu: „Jdi tam a vydělej pro nás něco svou opatrností a obchodem."

Šel tedy mladý kupec a viděl brzy, jak připlula do přístavu loď se zbožím z ciziny. Domácí obchodníci scházeli se na břehu, hodlajíce přivezené zboží skoupiti.

Usednuvše nedaleko, radili se.

Jeden radil toto: „Pojďme dnes domů a nekupujme ničeho, třeba jsme toho zboží dosti potřebovali. Uvidí-li majitelé lodi, že není kupců, sníží cenu a musí ji snížiti na každý způsob."

Mladík, slyše to, šel hned k majitelům lodi, od nichž koupil všecko zboží jako nepotřebné za velice nízkou cenu, za sto denarův, a dával na srozuměnou, že toto zboží dá převézti do jiného města.

Když to zvěděli domácí obchodníci, ulekli se, že přijdou o potřebné zboží, i zaplatili cizímu mladíkovi sto tisíc dirhemů a mimo to musili také majitelům lodi zaplatiti smluvenou kupní cenu.

Kupecký syn vrátil se s výdělkem ku svým přátelům. Před odchodem z města napsal na bránu:

„Rozum vynese za jeden den sto tisíc dirhemů.“

Čtvrtého dne řekli ostatní ku královskému synu: „Jdi nyni také ty a zaopatř nám něco svou oddaností do vůle boží.“

Vydal se kralevič na cestu, až přišel ku bráně, kde sedl si na místo, které bylo na ráně.

V těch dnech zemřel právě král oné krajiny a nezůstal po něm ani syn ani jiný příbuzný.

Právě šel pohřební průvod kolem onoho kraleviče. Zatím co všickni truchlili, plakali a hořekovali, on zůstal lhostejným. Lidé se nad tím horšili a strážce ve bráně ho pohanil, řka: „Kdo jsi, pse, a kdo ti dovolil sednouti si u brány našeho města. My tě nevidíme truchliti nad královou smrtí.“ — Na to odstrčil ho urputně od brány.

Když průvod zašel, sedl si královský syn zase na místo, kde dříve seděl.

Když se lidé vraceli z pohřebního průvodu, spatřil kraleviče strážce brány, a rozlobiv se mnohem více nežli poprvé, zvolal: „Což jsem ti již jednou nezapověděl zde seděti?“

I popadl ho a odvedl do vězení.

Druhého dne shromáždili se obyvatelé tohoto města, aby se poradili o volbě nového krále. Jeden vystavoval chyby druhému a nemohli se shodnouti.

Tu pravil strážný v bráně: „Já jsem viděl včera seděti před branou mladíka, ale nepozoroval jsem, že by býval měl smysl pro náš smutek. Řekl jsem mu, aby se klidil, ale on mne neposlechl, a proto jsem ho odstrčil od brány. Když jsem se vrátil, seděl tam zas a proto jsem ho vsadil do vězení, neb obávám se, že jest vyzvědačem.“

Po této řeči kázali starší města, aby byl mladík přiveden. Vyptávali se ho na jeho poměry a co ho přivedlo do jejich města.

On odpověděl: „Jsem syn feviranského krále. Po otcově smrti zmocnil se vlády můj bratr a já, boje se o život, utekl jsem. Takovým způsobem přišel jsem do této krajiny.“

Když mladík toto sdělil, poznali ho mnozí ze shromáždění, kteří přicházívali do země jeho otce, a vychvalovali velice jeho vlastnosti.

A ejhle! Starší zvolili kraleviče za krále.

Bylo zvykem v tomto městě, když zvolen byl nový král, že posadili ho na bílého slona a vedli ve slavném průvodu kolem města. Při té příležitosti dostal se král ku bráně, kde napsali jeho přátelé své zkušenosti. I poručil, aby na tu bránu bylo ještě připsáno:

„Pracovitost, krása a moudrost a vše dobré i zlé pro člověka uděleno jest pouze vůli a řízením božím. Bůh buď chválen a ctěn! Příkladem toho jsem já, kterého Bůh k takové cti a slávě povznesl.“

Na to odebral se do paláce, sedl na královský trůn a povolal k sobě své spolucestující přátele.

Toho, jenž se vyznamenal důvtipem, jmenoval svým vezírem; toho, jenž miloval práci, ustanovil dohlížitelem nad rolníky; krasnému šlechtici dal mnoho peněz, ale vypověděl ho hned ze své říše, aby tu nesváděl ženy.

Posléze shromáždil kolem sebe mudrce této země, své rádce a pravil k nim: „Co se mých soudruhů týče, jsou nyní úplně přesvědčeni, že vše, co se jim dobrého stalo, bylo ustanoveno a řízeno Bohem, jenž buď námi chválen a ctěn. Přeji si jen, by také vy jste byli toho

náhledu a přesvědčení. Hleďte, co mně Bůh udělil, čím mne obdaroval, bylo pouze jeho ustanovením. Nezpůsobila to žádná moudrost, žádná pracovitost. Také jsem nedoufal, když mne bratr vlády zbavil, že budu odměněn hojněji; ještě méně mohl jsem tušiti takovou hodnost. Něco takového nemohl jsem ani očekávati, neboť znal jsem lidi této země, kteří v kráse a půvabech měli přednosti, jichž se mi nedostává, kteří jsou dovednější v práci, vzdělanější a moudřejší nežli já. Avšak Bůh ustanovil a vedl mne až sem, abych zde vstoupil na trůn."

Mezi shromážděnými byl stařec, který povstal a promluvil takto: „Pronesl jsi slovo rozšafné a moudré a tím jsi získal srdce nás všech. Skládáme v tobě všecku svou naději. O čem jsi se zmínil, uznáváme také za pravdu. Doufáme, že jsi toho hoden, co ti Bůh udělil. Dal ti moudrost a vážnost. Nejšťastnějším v tomto i onom životě jest člověk, kterému dal Bůh pravou rozvahu a moudrost. Nám prokázal Bůh dobré tím, že nám po smrti krále daroval tebe, tebou nás poctil."

Po tomto starci zvedl se jiný, nábožný poutník. Vzdav nejprvé Bohu dík a chválu, počal takto: „Nežli jsem se stal poutníkem, posluhoval jsem jakémusi šlechtici. Když jsem se rozhodl odříci se světa, rozloučil jsem se s oným mužem. Dal mi za mzdu dva denáry. Jeden z nich jsem chtěl věnovati k dobrému účelu, druhý jsem si chtěl podržeti. Přišel jsem do trhu a tam setkal jsem se s myslivcem, který měl pár holubů. Podával jsem mu za ně slušnou cenu, ale myslivec je nechtěl prodati jinak nežli za dva denáry. Žádal, prosil jsem ho, by mi je přepustil za denár, ale on nechtěl sleviti. Pomyslil jsem si teda, že koupím jen jednoho holuba, ale potom jsem zas uvažoval, že to snad párek — sameček a samička — a že bych je odloučil. Měl jsem s nimi útrpnost a pro-

tože jsem důvěřoval úplně v Boha, koupil jsem je za dva denáry. Bál jsem se však, kdybych je pustil v této lidnaté krajině, že by je zase někdo chytil, nebo že by hladem a vězením zmořeni, nemohli ani odlétnouti. Odnesl jsem je proto na místo, kde bylo mnoho luk a stromů, ale málo lidí, a tam jsem je pustil na svobodu. Vzlétli a sedli si na ovocný strom. Seděli nahoře, děkovali mi, a slyšel jsem, jak jeden ku druhému pravil:

„Tento poutník vysvobodil nás ze zajetí, zachránil nás od záhuby. Bylo by proto slušno, abychom se mu odměnili za ten šlechetný čin. Ejhle! Pod tímto stromem jest zahrabána miska denárů. Nemáme mu ji ukázati, aby si je vzal?"

Tu jsem pravil já k nim: „Jak mi můžete ukazovati poklad, kterého oči nevidí, a léčku nevidíte?"

Oni odpověděli: „Božské řízení — chce-li — odvracuje oči od místa, kam by hleděti měly a zaslepí je; tak také řízení boží odvrátilo naše oči od rozestřené sítě, ale ukázalo nám tento poklad."

Kopal jsem a našel nádobu plnou denárů.

Blahořečil jsem jim, řka: „Díky Bohu za to, že jste mně sdělili boží tajemství. K nebesům jste vzlétli, abyste mi sdělili, co se nalézá pod zemí."

Holubi mi odpověděli: „Nyní vidíš, že božské řízení jest nade všecko, že nikdo nemůže mu ujíti."

„A já," doložil poutník, „vypravuji králi, čeho jsem zažil. Poručí-li mi, přinesu mu ty peníze, aby byly uloženy v jeho pokladně."

Král odpověděl: „Ty peníze patří tobě, ať jsou ti k užitku."

Vyslech tuto poslední řeč mudrcovu, zamlčel se král Dabželim.

A tu ještě naposled promluvil mudrc ku králi: „Kéž bys, o králi, žil tisíc let a panoval sedmi zemím. Kéž by se ti splnila milostí božskou a božím řízením všecka přání k vlastní radosti a k útěše tvých poddaných. V tobě jest rozum s vědomím, od tebe září opatrnost a bedlivost; dokonalá jest v tobě hrdinnost a dobrota a jednotou jest v tobě čin se slovem. Tak to usoudil a řídí král nade všecko velebný.

DOSLOV.

Tři knihy byly mému drahému otci posvátnými: „Písmo svaté“, „Epištoly Kutnohorské“ a „Bájky Bidpajovy“.

„Epištoly Kutnohorské“ musily býti arci za dob Bachových pečlivě uschovány.

Nenašli je četníci, konajíce prohlídku v našem bytu na udání místního občana, že otec můj má u sebe spisy a noviny Havlíčkovy. Asi dvě leta před tím byl Havlíček-Borovský návštěvou v Merklíně u hraběte Hanuše Kolovrata-Krakovského a při té příležitosti navštívil také mého otce.

„Bájek Bidpajových“ měl otec můj pouze první díl. Druhého dílu nemohl se nikde dopíditi.

Pojal jsem sám také jakousi pietu k této knize věčně krásné, věčně nové a věčně pravdivé.

Jsem nakladatelem již dvanácte let a teprvé teď, po bolestných ranách, které mne stihly v rodině, — ztratil jsem oba nadějné syny v nejkrásnějším a stejném věku — snad v poslední době své nakladatelské činnosti přičinil jsem se o vydání knihy, která mladší naší generaci byla již úplně — neznáma.

Hledíme nyní smutně na svět. „Bidpajovy bájky“ poskytnou nám útěchy.

Nelíbí se nám snad nynější věk?

„Bidpajovy bájky“ praví, že již před dvěma tisíci lety bylo tak na zemi.

Byli jsme velice zklamáni, poznali jsme lidskou faleš, neupřímnost, škodolibost. „Bidpajovy bájky“ dodají nám síly a ukáží na cestu, kudy máme se bráti my, abychom zvítězili. —

Pátral jsem po druhém dílu bájek, který mi byl také neznámý, a nalezl jsem úplný výtisk v Českém museu pražském. Pátral jsem dále po jiných překladech. Po knihkupectvích nemohl jsem jich sehnati. V universitní knihovně pražské mají pouze jeden německý překlad pod nápisem: „Calila und Dimna, oder die Fabeln Bidpais“ aus dem Arabischen von Philipp Wolff, Stuttgart 1837.

Porovnával jsem oba překlady, český a německý i shledal, že Klácel vynechal mnohé části a obsah jiných vzdělal příliš volně, ačkoli ne na škodu a proti duchu své práce.

Při tomto vydání užilo se vzdělání Klácelova, při čemž arci bylo z něho leccos vynecháno, doplněno však dle Wolffova překladu. V Klácelově vydání jest rozprav sedm, v našem — dle Wolffa — čtrnáct.

Vydání toto není tedy — jak z předešlých slov zřejmo — přísně vědecké, přímé, nevyniká také indickými, nesrozumitelnými názvy a jmeny, aby i tím vysvědčovalo

svůj původ, ale za to jest srozumitelné, snadno pochopitelné, pěkné, zajímavé a poučné a také populární.

Byl jsem velice potěšen, uslyšev, že jedna matka těší se na vydání nového sešitu, aby mohla vypravovati dětem bájky, které se jim vypravovati mohou; že učitel jeden litoval, že „Bájky" budou ukončeny sešitem devátým, a když velmi mnoho vzdělaných mužů chválili mne, že jsem tento spis vydal.

Náš Havlíček-Borovský odporučoval národu českému také čtení „Bájek Bidpajových."

Jistému kritikovi nejnovější doby nelíbily se však, sotva byl vydán první sešit, a odsuzoval jejich vydání. Troufám, až přečte celé dílo, že zajisté zmoudří.

Vypravujte, rodičové, bájky ty svým dětem, své naději, naději statečného národa, mladému pokolení, od něhož požadujete, by bylo charakterní, činné, statné a šťastnější než byli jeho předkové. —

Přecházím k dějinám „Bájek Bidpajových", přidržuje se Riegrova „Slovníku naučného", který přinesl o nich pěkný článek.

Bidpaj, mudrc indický, pokládá se za původa bájek a pověstí, jež slovou „Bájky Bidpajovy" a které, jsouce považovány za pramen vší moudrosti, jsou rozšířeny daleko a široko na Východě i Západě.

O Bidpajově životě zmínili jsme se v předmluvě.

„Slovník naučný" dodává: Avšak jako život Ezopův a Lokmanův, tak i život Bidpajův jest zastřen v rouše národních pověstí. Jenom to jest jisto, že v sanskritě jest kniha bájek, nazvaná „Pančatantra" (patery sbírky) věku velmi starého, z níž vyšly „Bidpajovy Bájky", a odkud rozšířily se přes polovic světa.

Mezi l. 581—579 za Nužirvana Velkého krále perského, byly přeloženy od lékaře Barzujeha do obecného

jazyka perského pod názvem „Kalilah a Dimnah“, jmeny dvou šakalů, kteří jsou v první knize hlavními osobami.

Lékař Barzujeh odebral se samoděk nebo na králův rozkaz do Indie, aby opatřil si knihu, o níž kolovaly tak slavné pověsti. Dosáhl svého cíle svou opatrností a chytrostí. Přeloživ knihu do staroperštiny (pehlvi), získal si úplné královy přízně, vyžádal si však za odměnu pouze, aby první ministr Buzurdžmir dal do úvodu přinešené knihy jeho (Barzujehův) životopis. Tak se stalo.

Staroperský překlad tento stihl týž osud jako ostatní perskou literaturu za sasanidské dynastie. Zničila jej náboženská horlivost Arabů.

Nejstarší překlad naší knihy ze staroperštiny do arabštiny pochází od Abdallaha ben Mokaffy. Byl rodilý Peršan a oddán dlouhou dobu náboženství magů. Později ve službách Isa ben Aliho, ujce kalifů Saffy a Mansura přijal islam, ale málokdo důvěřoval jeho pravověrnosti. Byl v nelásce pro svou jizlivost, také u kalifa Mansura, a skončil strašnou smrtí na jeho rozkaz: basserský náměstek dal mu zutínati kus těla po kuse a naházeti do pece.

K překladu své knihy napsal předmluvu, v níž vykládá účel knihy, její prospěch a dává poučení, jak se má čísti. Uvedeme pouze některé hlavní myšlenky.

Především žádá na čtenáři, aby nepozastavoval se nad zevnějškem povidek ale spíše pátral po tajném mravním jejich smyslu. Jen tak bude kniha ku prospěchu a užitku. Také ořech třeba prý dříve rozlousknouti než možná ochutnati jádra.

Dále je radou, aby se poznaného moudrého naučení používalo ve skutečnosti, praktickém živobytí. Nebo co platno vědění, pakli se dle něho nikdo nechová. Vědění jest jako strom a jednání dle tohoto vědění jest plodem

jeho. Kdo nechová se dle toho, co bylo uznáno dobrým, podléhá trestu tím spíš. Moudrý člověk — pokračuje Abdallah ben Mokaffa — vytkne si při každém svém podniku užitečný cíl a bude snášeti trpělivě každou nehodu, která ho z dopuštění božího stihne, nebo jest jen zdánliva a tu skončí pro něho prospěšně. Důvěra v boží prozřetelnost nesmí býti na závadu, aby konal, čeho třeba, by vyhověl svým potřebám, avšak hlavním předmětem jeho snahy musí býti statky, které nemůžeme nikdy ztratiti, které nikdy nehynou. Rozumný člověk bude se míti vždy na pozoru před svými vášněmi, nebude věřiti nahodilým slovům leckohos, nebude státi tvrdošíjně na svém, kde jedná se o něco nesprávného, bude věřiti nevyhnutelnému ustanovení božímu, bude jednat odhodlaně a vytrvale, nebude činiti jiným, co by nerad, aby oni činili jemu, a nebude nikdy vyhledávati svůj prospěch na vrub jiného.

Ku konci napomíná čtenáře, aby nečetli jeho knihu jen zběžně, ale věnovali jí pilnou a bedlivou pozornost.

Spisovatel knihy — praví — vytkl si při své práci čtyry věci: předně, aby jeho dílo bylo půvabným pro mladý lid. Toho troufal dosíci, uváděje rozličná zvířata mluvící a jednající.

Za druhé chtěl povahami a postavami svých zvířat vzbuditi pozornost knížat. Za třetí: aby mládež všech stavů, bavíc se jeho knihou, hojně ji opisovala a tak rozmnožovala, aby se zachovala pozdním věkům.

Za čtvrté — praví — pravý účel knihy poznají pouze mudrci, neb jedná se tu hlavně o moudrá a mravná naučení v rouše bájek.

Všecky pravdy, všecka poučení snaží se Abdullah Ibn Mokaffa znázorniti po východním spůsobu přiměřenými podobenstvími. Tak dokazuje pravdu, že zdánlivá

nehoda mívá nezřídka příznivý následek podobenstvím **o chudáku a zloději,** jež v krátkosti zní:

Do příbytku chuďasa, který měl nedostatek potravy i oděvu a marně prosil za podporu své příbuzné a známé, vloudil se zloděj. Chuďas myslil, že nepotázal se s dobrou, že u něho ničeho nenajde. Avšak zloděj našel přece nádobu s pšenicí a aby nešel na prázdno, vysypal si ji do pláště. Chuďas si mohl zoufati, že bude připraven o trošku toho, co mu ještě zbývalo. Leč ze zdánlivé nehody kyne najednou prospěch. Chuďas, popadnuv hůl, oboří se na zloděje a ten ze strachu utíká, nechávaje v rukou chuďasa plášť, který jej potom dobře zpeněží.

Ostatní v předmluvě uvedená podobenství mimo kratší, jimiž jest řeč protkána, jsou:

Člověk, který našel poklad a zase ho pozbývá.

Jsa tuze pohodlný, nerad by jej odnesl domu sám, najme si k tomu cizé lidi, ale ti nedonesou mu jej domů, nýbrž nechávají si jej sami.

Člověk, který by se rád podíval, jak ho ošidí.

Chce se dívati na zloděje, který se vloupal do jeho domu, a postaviti se proti němu, až bude odcházeti. Zloděj nemá jaksi na spěch, hospodář zatím usne a zloděj pak tiše odejde, nejsa nikým obtěžován.

Kupec a jeho nepoctivý druh, který se však sám podvádí.

Dva kupci měli napolovic boudu pro své zboží. Jeden z nich, nepoctivý, rád by připravil svého přítele o balík zboží. Vyhlédne si jej a aby se v noci, až pro něj přijde, nezmýlil, položí na něj svůj plášť. Mimo nadání přichází však druhý kupec ještě ten den do společné boudy a vida přítelův plášť na balíku svého zboží, vezme jej a položí na zboží svého společníka. Tento přijde

v noci, sebere zboží, na němž plášť ležel, a teprvé ráno pro zlost poznává, že odcizoval z vlastního.

K tomuto podobenství druží se jiné **o zloději, který se sám šidí**, bera místo nádoby se zlatem nádobu s pšenicí.

Nepozorný rybář.

Rybář, spatřiv ve vodě mušli, rozestřel síť a zahrnul velké množství ryb. Byl by však měl rád mušli a proto rozestřel síť ještě jednou. Tenkráte zalovil mušli, ale bezcennou. Litoval, že při tomto lovu přišel o ryby. Druhý den spatřil drahocennou mušli, ale obávaje se, aby nebyla zase taková, nedbal o ni. Jiný rybář ji zalovil a našel v ní drahocennou perlu. —

K předmluvě arabského překladatele jest připojena kapitola (Buzurdžmirova) o lékaři Barzujehovi, jež obsahuje zajímavá dáta o náboženských názorech starých Peršanů.

Z ní vyjímáme tato dáta: Barzujeh pocházel ze vznešené rodiny a jevil záhy náklonnost k lékařství. Vykonávaje je, doufal nalézti u Boha zalíbení. Léčil zdarma, byl prost vší závisti naproti druhým, zámožnějším a vznešenějším lékařům. Napadla-li ho přece, vzpomněl na pomíjejícnost lidských věcí. Varoval se zlých rad a nebezpečných příkladů svých známých a přátel. V takových myšlenkách rozvažoval i různá náboženství, kterými se lidé dělí. Nenašed žádného upokojení u těch, jimž sdělil své pochybnosti, ustanovil se, že zůstane věren víře svých otcův, avšak rozhodnutí jeho nemělo trvání. Rozvažuje krátkost života a pomýšleje na poslední hodinku, která z nenadání přichází, shledal, že učiní nejlépe, nechá-li všeho bádání a bude raději konati skutky, jež jeho svědomí schvalovalo a které mu zjednávaly lásku lidí všech vyznání. Zároveň pojal pevnou víru v jiný

život, příští pokuty a odměny. Největším štěstím zdála se mu ctnost a tichý život. Čím více pozoroval světské radosti, tím více se mu hnusily. Rád by býval zašel na poušť, ale obával se, že by tam nevydržel. Avšak pravil sám k sobě: Co jest strádání a nepříjemnosti bohulibého života u porovnání se zlem, jež provází rozkoše tohoto světa? Jaké zalíbení na tom, čemu hrozí tak brzká zkáza a po čem následují věčné pokuty a muka? Nešťastný jest člověk světu oddaný, neboť lačně, neví, kde nalézti pokrmu, žízně, neví, čím uhasiti žízeň, a má-li bolesti, neví, kam se má obrátit o pomoc.

Trefné jsou obrazy, jak maluje podstatu světa, pravě: „Svět podobá se slané vodě, čím ji kdo více pije, tím více žízní; nebo kosti, již pes ohryzuje, protože zavání masem, až si rozedře hubu; nebo džberu s medem, na jehož dně jest jed a který poskytuje z počátku lahodné jídlo, ale ku konci dává smrt."

Moudrý pomýšlí na věčnost a kdo tak nečiní, zasluhuje jako blázen útrpnost neb opovržení. Barzujeh žasne, že lidé, kteří mají přece rozum a jsou vznešeni nade všecky tvory, nedbajíce své důstojnosti, hledí si ničemných věcí a zanedbávají své vlastní zájmy.

Vznešený jest jeho obraz lidského pokolení. Nejlépe je porovnáme — praví — s člověkem, který, utíkaje před zuřivým slonem, schová se do studny, stoje na vyčnívajícím kameně a drže se za větve stromu, který se rozkládá nad studnou. Čtyři hadi vystrkují hlavy z děr ve zdi; na dnu studně pozoruje draka, který otvírá tlamu, aby ho, jak spadne, pohltil. Pohlédna vzhůru, spatří tam dvě myši, černou a bílou, jak hlodají na obou větvích, za něž se drží. Zatím spozoruje opodál také úl, pustí se do medu a zapomene na hady v děrách, na myši hlodající větve i na draka. Jeho nerozvážnost a samoklam pomí-

její teprvé se životem. Studnice je svět plný nebezpečí a bídy. Čtyři hadi jsou čtyři látky, z nichž je smíšeno naše tělo, které však, přišedše z rovnováhy, stávají se tolikéž jedy. Bílá a černá myš jsou den a noc, drak — nezvratný cíl, který nás všecky očekává. Med jsou smyslné rozkoše, jejichž falešná lahoda nás svádí s cesty, po které máme kráčeti.

Proto odhodlal jsem se — praví Barzujeh ku konci — že nezměním svůj stav, ale zdokonalím, pokud možná své jednání, doufaje, že přijde chvíle, kdy najdu vůdce, který mne povede pravou cestou, — moc, která podrobí mou duši, a pána, který spořádá mé záležitosti. V takovém stavu zůstal jsem, až jsem byl poslán do Indie. Tam jsem mnoho bádal a pátral. Opsav si mnoho kněh a mezi nimi také tuto, vrátil jsem se do své vlasti.“

Také v této kapitole je několik povídek. Jsou to: **Oklamaný zloděj**. Zloděj chce užíti kouzla, o němž slyšel v domě, kam se vloupal, od hospodáře, když je sděloval své ženě, pravě, že možná jím dosíci bohatství. Zatím to však jen tak řekl, aby chytil zloděje, věda, že slyše to, kouzla toho užije.

Dopadený milovník. Jedna žena měla milovníka, pro něhož si vyhlédla pro případ potřeby tajnou chodbu ze svého bytu na ulici. Když manžel objevil se u domovních dvéří, domlouvala žena milenci, aby rychle chodbou uprchl, ale on se tolik rozpakoval a vyptával, až byl přistižen.

Ošizený kupec. Kupec objednal si člověka, aby mu provrtal drahokam. Vyjednaná mzda byla 100 denárův, avšak umělec, uměje dobře hráti na cimbal, hrál na něm na kupcovu žádost celý den. Večer žádal smluvenou mzdu — ač drahokam neprovrtal — a kupec mu ji musil vyplatiti.

Konečně je tu i známá bájka o psu, který chňapal po stínu kusu masa, jež držel v hubě. —

R. 1540 jsou převedeny „Bájky“ ,do tureckého, potom do malajského, mongolského a afganského jazyka.

Na západ byly rozšířeny řeckým překladem, jejž z arabštiny obstaral Řek Simeon Setkus na konci jedenáctého století pod názvem „Ověnčenec a slídič.“

Na konci XII. století pořídil odtud překlad do hebrejštiny rabbi Joël, jejž potom v druhé polovici XIII. století do latiny, převedl Jan z Kapuy, pokřtěný žid. Z latiny dal jej vévoda Eberhard Virtemberský přeložiti do němčiny a překlad ten vyšel r. 1480 a podruhé 1485 s nápisem: „Buch der hyspel der alten weisen“ se 125 obrázky.

Roku 1251 za Alfonsa X. byly přeloženy „B. b.“ do jazyka kastilského, r. 1498 do španělského, r. 1548 do italského, r. 1556 do francouzského. r. 1570 do anglického, r. 1618 do dánského, r. 1623 do holandského, r. 1743 do švédského, r. 1802 a 1803 do nové němčiny.

Českým jazykem vyloženy jsou od Mikuláše Konáče z Hodišťkova roku 1528. pod názvem: „Pravidlo lidského života, jinak podobenství starých mudrců. Z latinské řeči v českou přeložené a obrácené, kteréžto také Dymnovy a Kalilovy knihy slovú a byly nejprv jazykem napsány indickým, potom perským a pak arabským, potom židovským a naposledy z židovského v latinský obráceny“. — V Praze u Bílého Lva L. B. 1528 fol. listů A—B po 6 × 2.

Konáč věnoval tu knihu knězi Janu Honsovi, faráři u Matky Boží na Lúži a praví, „že je pro obecný všech milovníkův slovanského, velmi široce rozhlášeného jazyka užitek též i pro napravení vlasti vytiskna, z temnosti a

z prachu na světlo vynesl. V knize té každý každú poškvrnu duše shledne a vodou múdrosti je smyje, setře a zahladí. Ona zapuditi umí stydkosti, roty, nesvornost, válku, kteréž zahubenie vlasti přinášejí, ona lásku, svornost, pokoj a tak prospěch a zbohacení vlasti přivozuje, pokoj pravím všem národům nejžádostivější, nám pak Čechům nyní pýchou rozdulým nejnávistnější, čehož nic jiného nepósobí, nežli neumělost, pýcha, lakomství a nemírnost. První knihy porážejí neslušnost a neumělost, druhé pýchu, třetí nenasycené lakomství, čtvrté neumělost. Jmenují se jinak čtverohranné, poněvadž jako dům bývá vzdělán na čtyry hrany nebo čtyry úhly, že život člověka má vzdělán býti čtyrmi ctnostmi: opatrností, velikomyslností, spravedlností a skrovností".

Podruhé byly vydány bájky ty r. 1600 u vdovy Veleslavínovy.

Roku 1846 vydal v Olomouci svým nákladem a v komissi Eduarda Hölzla kněz Matouš Klácel bájky ty pod názvem: „Bájky Bidpajovy, téměř do všech jazykův dávno již přeložené, po česku vzdělané od Františka Třebovského." Roku toho vyšel pouze díl první. Druhý díl tohoto českého vzdělání Klácelova byl vydán Moravskou Národní Jednotou sv. Cyrilla a Methoda až roku 1850 v Brně.

Tohoto vydání — jak již prvé podotknuto — užil jsem tenkráte, rozšiřiv a doplniv je dle německého překladu Wolffova.

Filip Wolff, doktor filosofie a soukromý docent východních literatur na král. universitě v Tubinkách, vydal r. 1837 ve Štuttgartě zmíněné to bájky pod názvem „Calila und Dimna" oder die Fabeln Bidpai's. Aus dem Arabischen. Rozdělil je na čtrnáct kněh.

Ve své předmluvě praví: „Usmyslil jsem si překládati Bidpajovy bájky, jednu z nejznamenitějších kněh vůbec. — — Možná, že třeba ohraditi se proti zběžnému čtenáři, který snad jen listy obrací a pohorší se některými místy. Takovému čtenáři podotýkám, že jest to kniha orientální a třeba ji posuzovati dle orientálních názorův. Překladatel vysnažil se o věrnost textu, aby se mu rozumělo a aby — pokud možná — zachoval ráz orientalské poesie. Proto nesměl vynechati ničeho, co tam našel. Všeobecný dojem knihy zajisté snadno zastře některé nahodilé nedostatky. Varuji také, aby nikdo nedomníval se dle nápisu „Bájky Bidpajovy", že jedná se o pouhé zvířecí bájky nahromaděné beze vší souvislosti, tak jako jsou Ezopovy a Lokmanovy. Bidpaj nepodává porůzné bájky, nýbrž — zkrátka — filosofii života v půvabném rouše bájek a podobenství. Tyto bájky a podobenství jsou spolu spojeny úžeji nebo volněji společnou umělou a přece přirozenou páskou.

Ubírej se tedy, knížko, do světa. Stála jsi mne mnoho práce, ale způsobila jsi mi mnohem více radosti. Hledej a najdi si vzdor nedostatkům, které jsem možná já sám zavinil — shovívavé a přívětivé čtenářstvo."

V Praze, v prosinci 1893.

Eduard Valečka.

OBSAH.